BIBLIOTHEKA HISTORICKÁ Č. VIII

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

DR. LUBOR NIEDERLE

DÍLU II. SVAZEK 1.

V PRAZE. NÁKLADEM
BURSÍKA A KOHOUTA
KNIHKUPCŮ ČESKÉ
UNIVERSITY

HISTORICKÁ BIBLIOTÉKA.

ŘÍDÍ J. GOLL A J. PEKAŘ.

Č. VIII.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

II. 1.

SLOVANSKÉ

STAROŽITNOSTI.

SEPSAL

DR LUBOR NIEDERLE,

PROFESSOR ČESKÉ UNIVERSITY V PRAZE.

DÍLU II. SVAZEK 1.

V PRAZE.

NÁKLADEM BURSÍKA & KOHOUTA,

knihkupců České university a České Akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění.

1906.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI. DÍL II.

SEPSAL L. NIEDERLE.

PŮVOD A POČÁTKY

SLOVANŮ JIŽNÍCH.

SVAZEK I

V PRAZE.
NÁKLADEM BURSÍKA & KOHOUTA,
knihkupců České university a České Akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění.
1906.

PŘEDMLUVA.

Druhý díl SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ líčí podle rozvrhu, podaného v předmluvě k dílu prvému, jak se Slované, t. zv. jižní, ze své severní karpatské kolébky rozšířili k Dunaji a dále k moři Černému, Aegejskému a Jaderskému. Líčení to sahá do doby, kdy slovanská kolonisace Balkánu byla ukončena, tedy do konce stol. VII. Jíti dále do počátků historie politické národa slovinského, chorvatského, srbského a bulharského, kamž vedl příslušné části svých Starožitností Pavel J. Šafařík, neuznal jsem za vhodné, maje na paměti, že jsou zde jiní, k tomu povolanější, kteří do politické historie jižních Slovanů vnikli lépe a hlouběji nežli já, jenž jsem vždy své studium soustřeďoval a omezoval na předhistorickou dobu Slovanstva.

V obsahu tvoří mou základní ideu, jíž se liším jak od školy autochthonistů a Šafaříka, tak i od školy Müllenhoffovy a Roeslerovy, představa, že Slované na Dunaji autochthony sice nebyli, ale že sem z kolébky počali vnikati přece mnohem dříve, nežli druhá škola vykládá. Soudím, že nepřišli k Dunaji teprve v V. a na Balkán v VI. nebo v VII. století, nýbrž že dostihli dolního Dunaje, pokud nás historické prameny vedou, už v I. stol. po Kr., ovšem jen na některých místech v podobě větších nebo menších ostrovů v oblasti živlu cizího. Vlastní, definitivní přechod ve velkém na Balkánský poloostrov spadá ovšem teprve do doby pozdější, do V.—VII. století. Jen touto

základní ideou, myslím, lze vyložiti stopy slovanské v Podunají, jež není možno jinak odstraniti z pramenů I. až IV. stol. po Kr. S hlediska archaeologického lze ovšem postup Slovanů položiti už dávno před dobu narození Kristova, ale dosud bez žádoucí určitosti.

Na tomto základě rozdělil jsem II. díl SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ na následující kapitoly svazku prvého:

1. kapitolu, podávající úvodem přehled starověkého zeměpisu a národopisu Podunají a Balkánu,
2. kapitolu, obsahující výklad o vývoji dvou základních směrů, jimiž se bralo studium počátků jižních Slovanů, o směru t. zv. autochthonistickém a o směru, hájícím příchod pozdní,
3. kapitolu, kterou chci prokázati thesi, podle níž Slované pronikali na Dunaj a Sávu už v prvních stoletích po Kr.,
4. kapitolu, jež vylíčí podrobně další, historicky zaručený postup Slovanů ve století V., VI. a VII., a
5. kapitolu, jež zvláště pojedná o sporné otázce, kdy a jak Srbochorvaté přišli na Balkán.

K tomu ve svazku druhém přistoupí:

6. kapitola, obsahující podrobný výklad o národopisných poměrech, jež se utvořily na Balkáně a na Dunaji v stol. VI.—VIII., o sídlech Slovanů, Reků a Románů (Vlachů), o zbytcích praobyvatelů a jiných přistěhovalců,
7. kapitola, jež vylíčí soudobý vývoj a differenciaci Jihoslovanů na část slovinskou, srbochorvatskou a bulharskou s výkladem o Slovanech v Dakii, v Řecku a v Malé Asii,

8. kapitola o prvotním významu a vývoji jména *Σκλαυηνοί, Σκλάβοι*, jež si Slované přinášeli s sebou jako své jméno národní, a konečně
9. kapitola, jež vylíčí, co může archaeologie pověděti k otázce, kdy a jak Slované postoupili k Dunaji a na Balkán.

Ke svazku II. připojen bude opět obsah, opravy a podrobný rejstřík.

Jinak nemám, co bych úvodem připojil k své práci, mimo opětný upřímný dík, kterým jsem povinen za přátelské rady pp. kollegům prof. R. Dvořákovi, J. Polívkovi a J. Zubatému a za pomoc při korrektuře prof. K. Černému. Při tom vděčně vzpomínám i poznámek a pokynů, kterými mně přispěli pp. kritikové I. dílu SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ. K jedné výtce obecnější chci však znovu podotknouti to, co jsem už výslovně v předmluvě k I. dílu STAROŽITNOSTÍ poznamenal: že nejsem filologem z povolání a nemohu pojednávati samostatně o těch otázkách a detailech SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ, jež založeny jsou na srovnávací obecné nebo slovanské linguistice. Proto také nemohu nauky této užívati tou měrou, jak by si byli jednotliví pp. kritikové přáli, ale z téhož důvodu hledím býti v otázkách filologických střízliv a nepracuji bez porady. Rovněž připomínám, že to, čeho někteří pohřešovali v díle I., podle mého celkového rozvržení práce místa najde v následujících dílech speciálních, zejména další detaily, týkající se Zakarpatí, v díle III. a IV.

V Praze, v lednu r. 1906.

Lubor Niederle.

SLOVANSKÉ STAROŽITNOSTI.

DÍL II.

PŮVOD A POČÁTKY JIŽNÍCH SLOVANŮ.

SVAZEK I.

DALŠÍ ZKRATKY

časopisů, periodických publikací a častěji citovaných děl.

Doplněk ke zkratkám dílu I. str. IX–XV.

Arch. Ep. Mitth.	Archaeologisch - epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich. Wien. 1905. XXVIII.
Bogusławski Einführung	Bogusławski Ed. Einführung in die Geschichte der Slaven. Übers. von Wald. Osterloff. Jena 1904.
Bogusławski Methode	Bogusławski Ed. Methode und Hilfsmittel zur Erforschung der vorhist. Zeit in der Vergangenheit der Slaven. Übers. von Waldemar Osterloff. Jena 1902.
Dümmler Älteste Gesch.	Dümmler Ern. Über die älteste Geschichte der Slaven in Dalmatien 549—928. (Sitzungsber. Akad. Wien 1856. XX. str. 353 sl.)
Drinov Заселенie	Дриновъ М. Заселенie Балканскаго полуострова Славянами. Москва 1873.
Gelzer Themenverfassung	Gelzer H. Die Genesis der byzant. Themenverfassung (Abh. der phil. hist. Cl. der sächs. Gesell. d. Wiss. XVIII. Nr. 5). Leipzig 1899.
Grot Моравiя	Гротъ К. Я. Моравiя и Мадьяри съ половины IX-го до начала X-го вѣка. С.-Пб. 1881.
Grot Конст. Порф.	Гротъ К. Извѣстiя Константина Багрянороднаго о Сербахъ и Хорватахъ и ихъ разселенiи на Балканскомъ полуостровѣ. (Зап. р. геогр. общ. Отд. этн. Т. IX. С.-Пб. 1882.

Hilferding Ист. Сербовъ — А. Гильфердингъ. Писма объ исторіи Сербовъ и Болгаръ. (Моск. Вѣдомости 1854—1855.) Totéž otištěno jako první část Hilferdingovy knihy „Исторія Сербовъ и Болгаръ“ v jeho Sebr. spisech, díl I. (Petrohrad 1868), které cituji.

Hopf Gesch. Griech. — Hopf K. Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit (Ersch-Gruber Encycl. I. Sect. A – G. 85 – 86 Th.) Leipzig 1867.

Jagić Ein Kapitel — Jagić V. Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen (Arch. f. slav. Phil. XVII. 1895.).

Jagić Kirchensl. Sprache — Jagić V. Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslav. Sprache. (Denkschr. Akad. Wien 1900.)

Jahreshefte österr. — Jahreshefte des österr. arch. Institutes in Wien. VII. (1905).

Jireček Gesch. Bulg. — Jireček Const. Geschichte der Bulgaren. (Prag 1876, česky v Praze 1876, rusky v Oděsse 1878 a ve Varšavě 1877.)

Jireček Heerstrasse — Jireček C. Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel. (Prag 1877.)

Jireček Romanen — Jireček K. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. (Denkschriften d. Akad. Wien. 1901, 1903, 1904) I—III.

Jireček Cesty — Jireček K. Cesty po Bulharsku. Praha 1888.

Jung Roman Landsch. — Jung J. Die romanischen Landschaften des röm. Reichs. Innsbruck 1881.

Kiepert Formae XVII — Kiepert H. Formae orbis antiqui (vychází v Berlíně). List XVII. Illyricum et Thracia (s textem).

Kos Iz zgodovine — Kos Fr. Iz zgodovine Jugoslovanov v VI. stoletju po Kr. (Izv. Muz. dr. za Kranjsko VIII. 1898.)

Kos Gradivo — Kos, Dr. Fr., Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. I. kn. (501—800). Ljublj. 1903.

Kovačević-Jovanović Историја Срп. — Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић. Историја српского народа I. (Bělehrad) 1893.

Kretschmer Einleitung	Kretschmer P. Dr. Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache. Göttingen 1896.
Krumbacher Gesch. byz. Lit.	Krumbacher K. Geschichte der byzant. Literatur von Justinian bis zum Ende des oström. Reiches (527—1453). II. Auflage. München 1897.
Marquardt Streifzüge	Marquardt J. Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Leipzig 1903.
Muralt Chronographie	Ed. de Muralt. Essai de chronographie byzantine pour servir à l'examen des annales du Bas-Empire et particulièrement des chronographes slavons de 395 à 1057. St. Pétersbourg 1855.
Nikolajević Крит. покушења	Николајевић К. Критичка покушења у періоду од првих петь векова српске исторіје. I—III. Летопис Мат. Срп. Sv. 105—107. (Budín 1863—64).
Nodilo Bizantija	Nodilo Natko. Bizantija i germanski zapad do smrti cara Justiniana I. Zagreb 1900.
Pichler Austria Romana	Pichler Fr. Austria Romana. (Quellen und Forschungen zur alten Gesch. und Geographie. I.—III.) Leipzig 1902—5.
Pogodin Вопросъ	Погодинъ А. Къ вопросу о Ѳракійцахъ. С.-Пб. 1900. (Извлечено изъ Вѣстника Арх. и Ист. XIII.)
Rački Documenta	Rački Fr. Documenta historiae chrvaticae periodum antiquam illustrantia. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium vol. VII.) Zagrabiae 1877.
Roesler Rom. Studien	R. Roesler. Romanische Studien. Leipzig 1871.
Schriften Balcancomm.	Schriften der Balcancommission der k. Akademie in Wien.
Siebenb. Archiv	Archiv des Vereins für siebenbürg. Landeskunde. Hermannstadt. N. F. od r. 1855.
Smirnov Очеркъ	Смирновъ И. Н. Очеркъ культурной исторіи южныхъ Славянъ I—II. Kazaň 1900.

Stanojević Византија и Срби	Станојевић Ст. Византија и Срби I. Балканско полуострво до VII. века. Nový Sad 1903.
Tafel Thessalonica	Tafel Th. L. De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica. Berolini 1839.
Tomaschek Vorsl. Topographie	Tomaschek W. Vorslawische Topographie der Bosna und Herzegowina. (Mitth. geogr. Ges. Wien. 1880.)
Tomaschek Thraker	Tomaschek W. Die alten Thraker. I–II. (Sitzungsber. Akad. Wien. Phil.-hist. Cl. Bd. 128, 131. 1893.)
Wiss. Mitth. Bosn.	Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina. (Red. M. Hoernes.) Wien I—IX.

KAPITOLA I.

PODUNAJÍ A BALKÁNSKÝ POLOOSTROV V STAROVĚKU.

Territorium dunajsko-balkánské. Přechody přes Karpaty a na Balkán. — Přehled starověké orografie a hydrografie. — Sítě hlavních drah a osad. — Říšská hranice na Dunaji. — Původní osídlení thrácko-illyrské. — Příchod Gallů. — Římská okupace, vznik jednotlivých provincií (Makedonie, Moesie, Thrakie, Illyrika; Pannonie a Dakie). — Prvotní organisace provincií a její poměr k starým kmenům domácím. Národopisné poměry doby římské.

Territorium, na němž se rozvíjel směrem jižním postup Slovanů, odděleno jest od jejich kolébky, jejíž oblast vymezili jsme v I. dílu Starožitností na str. 26 sl., věncem Karpatských hor a objímá uherskou a valašskou nížinu, massiv kotliny sedmihradské a celý poloostrov Balkánský.

Karpaty táhnou se širokým obloukem v délce 1300 *km* od Prešpurka nebo od ústí Moravy, kde si Dunaj prorazil cestu spojením jich s Alpami (t. zv. branou Uherskou) až po hřbet na jihovýchodě Brašova, odkudž se náhle obrací k západu, dostupují mezi ř. Černou a Nerou Dunaje, a přecházejí vlastně i na stranu srbskou. Uzavřená ve východním úhlu kotlina sedmihradská oddělena je na severu vysokými hřbety pohoří Rodňanského a na západě sedmihradským Rudohořím (hlavně massivem Biharským) ve výši 1000—2300 *m*; ale při tom zůstává spojena s nížinou dunajsko-tisskou dvěma širokýma branama, z nichž jednu tvoří horní toky Samoše a Köröše, druhou na jihu Rudohoří široký úval Maroše (Máruše). Není tedy kotlinou od západu nepřístupnou.

Hůře je s východem. Přes Karpaty je vůbec přístup zejména na východě dosti nesnadný a za starých dob byl ještě nesnadnější. Karpaty byly proto vždy do jisté míry přehradou pro pohyby národů. Vidíme aspoň pravidlem, jak národové, narazivše na Karpaty, patrně pro poměrně nesnadný přechod nejdou přes hory, ale obcházejí je s obou stran. To ovšem platilo jen pro nové příchozí, kteří se od severu nenadále ocitli před horami. Pro národ, jehož sídla od pradávna přiléhala k severním sklonům hor, povlovně vzestupujícím, a jemuž cesty v horách byly domácí a známy, stačily i průsmyky k pronikání na jih.

Přechodů a průsmyků je pro toto pronikání v celém pásmu Karpat dosti. Hlavnější počínají se na západě, ostavíme-li stranou nízké Malé Karpaty a přechod *myjavský* (cesta z Velké na Vrbovce a Myjavu ve výši 438 *m*), průsmykem *hrozenkovským* (317 *m*) z údolí Olšavy do údolí Drietomy a Váhu, po němž následují

důležitý průsmyk *vlárský* (263 *m*), spojující tokem Olšavy a Vláry údolí Moravy (u Hradiště) s údolím Váhu u Trenčína; pak následuje

průsmyk u *Lyse* (457 *m*) z údolí Bečvy k Púchovu nad Váhem,

průsmyk *jablunkovský* (551 *m*), spojující horním tokem Olše a Kysuce Váh s Odrou, —

v záp. Beskidách průsmyk *żywiecský* z údolí Soły do údolí Kysuce,

průsmyk *jordanowský* (802 *m*), vých. od Babiagury z údolí Oravy ke Skawě a Rabě s vedlejším přechodem do údolí Dunajce,

údolí *dunajeckooravské* spojující Vislu č. Dunajce a Oravy s údolím Váhu přes nevysoký předěl jižně od Lysé hory u Chocholova (750 *m*) a odbočující cestu z N. Targu přes Maniawy, Lipnik a Gňazdy do Kežmarku,

průsmyk *popradský* utvořený průrvou Popradu, jímž dnes vede dráha košicko-tarnowská,

průsmyk *tyliczský* (688 *m*), vedoucí z údolí Toplé na Kamienici a sousedící s ním přechody do údolí Ropy a Wisłoky, —

ve východních Beskidách důležitý a nízký průsmyk *duklanský* (502 *m*), spojující údolím Jasiołky, přítoku Wisłoky, nížinu vislanskou s údolím Ondavy a Bodrogu vtékajícího do Tisy,

průsmyk *łubkowský* (620 *m*), spojující údolí Laborce a Oslawy, přítoku Sanu,

průsmyk *užocký* (859 *m*), spojující Už (Ung) s dolním Sanem a Stryjí,

průsmyk *vereckovský* (831 *m*), spojující Latorcu a Stryj, vedle něhož druhým údolím vede dráha ze Stryje na Mukačev,

průsmyk *jablonický* nebo *deljatynský* (931 *m*) z údolí Černé Tisy do údolí Prutu (dráha Marmar. Sigot-Stanisławów), —

ve východních (Sedmihradských) Karpatech průsmyk *stiolský* (1420 *m*) od ř. Vyšejevky, přítoku Tisy, do údolí Zlaté Bystřice v Bukovině,

průsmyky *rodňanský* (1257 *m*) a *borgosský* (1191 *m*) spojující Sámoš a uherskou Bystřici se Zlatou Bystřicí,

průsmyk *telděšský* (644 *m*), spojující multanskou Bystřici (přítok Serethu) s Marošem,

průsmyk *bekašský* (565 *m*) ze Sedmihrad do Petry na Bystřici,

průsmyk *dimešský* (720 *m*) v stol. Čícké, spojující mult. Bystřici s prameny Maroše a Aluty (dráha Brašov-Tergul Ocna),

průsmyk *ojtozský* (846 *m*) u Ojtozu v stol. háromszécké, spojující údolí Tatroše neboli Trotuše (přítok Serethu) s horními přítoky Aluty,

průsmyk *bodezský* (649 *m*), jenž vede od horního toku Aluty do údolí ř. Bodzy (Buzeu), a

průsmyk *predealský* nebo *tenešský* (u stan. Predealu 1051 *m*), z údolí Aluty do údolí Prachovy, jímž vede dráha Brašov-Plaješti.

Přes jižní část hor, jež se zove Alpami Transilvanskými, od průsmyku terešvárského prostředkují spojení kotliny sedmihradské s nížinou valašskou od východu počínajíc

průsmyk *terešvárský* (1240 *m*) jihozáp. od Brašova, vedoucí z t. zv. Burzenlandu do údolí Dimbovice (silnice jde jen do Terešváru),

průsmyk *Červené věže* (365 *m*) utvořený údolím Aluty (dráha Sibiň-Crajova), a

průsmyk *vulkánský* (1624 *m*) při horním Šilu, ovšem neschůdný a těžko přístupný.

Konečně sem patří i údolí řeky Černé (průsmyk *tergovsko-slatinský* přecházející přes předěl Temeše a Černé ve výši 515 *m*, t. zv. *porta orientalis*, vlastní to dvéře z Uher do Valašska), kudy vede dráha z Temešváru do Staré Ršavy a průsmyk *Železné brány* (656 *m*) spojující Strell a Temeš údolím Bystré, přítoku Temeše.

Kterých z těchto karpatských přechodů bylo v starověku užíváno, nevíme. Je však pravděpodobno, že nezůstaly římským kupcům (a také ne vojsku) neznámy jak západní, zejména vlárský a jablunkovský, tak i východní, sedmihradské, nemluvíc ani

o jižních, jimiž Sedmihrady byly v letech 102—106 po Kr. Římany okkupovány. Ovšem bližších zpráv o tom není v starověkých zprávách, vyjímajíc právě posledně zmíněné; ale nasvědčují tomu jednak nálezy římských tovarů v okolí přechodů, jednak stanice a kolonie vojenské v Považí a na horním Maroši i Alutě, nebo konečně cesty starými itineráři naznačené, z nichž některé, ač nevíme dosud kudy, šly patrně přes hory do dnešního Multanska. [1]

V celku vzato, průsmyky karpatské nejsou pohodlné a schůdné ani dnes, tím méně ve starověku, a proto není divu, že nebylo jich u větší míře používáno od národů, kteří se ze severu Evropy stěhovali na jih. Příčinou toho vedle této relativné neschůdnosti bylo však především to, že každému národu, jenž od Odry, Visly, sev. Bugu nebo Dviny počal se bráti dolů, otvíraly se dvě jiné krásné cesty široké a pohodlné, vedoucí k jihu po obou stranách věnce Karpatských hor, na východě i na západě. Na východě tři větší řeky Dněstr, Prut a Sereth s řadou menších parallelných přítoků směřovaly družně ze Zakarpatí na jih, sbližujíce a spojujíce se při dolním toku Dunaje. Na západě zase široká dráha, táhnoucí se podél Bílých, Malých Karpat a Beskid, spojovala už od pravěku sever Evropy se středním Podunajím, tvořena jsouc přirozeně rozlehlými údolími horní Visly, Odry, Bečvy a větší částí Moravy. Důležitost, jakou měla tato dráha v dějinách osídlení středoevropského, objeví se nám častěji v dalším líčení Slovanských Starožitností. Spojení Karpat s horami a výšinami sousedními je docela slabé, nevysoké, tak že vlně, která ze severoevropské nížiny postupovala proti Karpatům, na překážku nebylo. Na západě spojení se systémem sudetským tvoří jen slabý vodní předěl ve výši 306 *m*; spojení s výšinou polskoslezskou mezi Odrou a Vislou a s výšinou černomořskou na východě jsou také nepatrná a nízká, a nejslabší je vůbec pojítko s výšinou multanskou mezi Serethem a Prutem. [2]) Žádné z nich nemohlo býti překážkou postupu, srovnáme-li s tím hradbu karpatskou.

---

[1]) O starých cestách v Karpatech srv. článek (ale povrchní) *J. Saraněviče*: »Старинныя пути русскоугорскія черезъ Карпаты и русскопольскія черезъ Сянъ и Вислу«. (Литер. Сборникъ. Lvov 1869, str. 46 sl.); obsažnější popis viz u *J. Holovackého* »Нар. пѣсни гал. и угор. Руси.« I. 573. sl. a *Jul. Junga* »Zur Geschichte der Pässe in Siebenbürgen« (Mitth. d. Inst. f. öst. Gesch. 1893 IV. Ergänzungsband 1 sl.). Ostatní literaturu příslušnou, obírající se stanicemi římskými na cestách směřujících pravděpodobně k průsmykům karpatským, srv. dále na str. 37. — [2]) Srv. *Rehman A.*, Karpaty. (Ziemie dawne Polski i sąsednich krajów sławiańskich I.) Lvov 1895, 54 sl.

Z cest přes Karpaty vedoucích byla asi nejpohodlnější jablunkovská a také nejvíce užívána proto, že byla zároveň branou, do níž se vcházelo ode dvou největších kommunikací severoevropských, Odry a Visly. Vedle ní ještě duklanský průsmyk tím, že byl nízký a v jisté míře přes Dunajec jaksi pokračováním cesty vislanské, měl větší význam, na východě asi ojtozský. Tyliczský, vereckovský, duklanský a rodňanský připomínají se v nejstarších ruských letopisech [1]). Ostatní ležely však v celku tak stranou, s cesty, že významnějšího místa v ethnologickém vývoji střední Evropy neměly. Těchto východních průsmyků bylo asi používáno jen tehdy a od těch kmenů, kteří, náhle stísněni jinými, přinuceni byli ustoupiti k vých. Karpatům a na rychlo se chtěli dostati za ochranný věnec hor, jako na př. Goti po útoku hunnském r. 376. [2]) Jinak pravidlem každý větší zástup barbarů, jenž se dostal ze severu na Dněstr a z něho na Prut nebo Sereth, neodcházel z pohodlného údolí a volné cesty do těžko přístupných roklí karpatských, ale přímo, podél zmíněných řek bral se dolů k dolnímu Dunaji. A totéž platilo o západu.

Obě hlavní dráhy, vedoucí podle Karpat, slučovaly se na nové velké dráze vodní, na Dunaji, jedna při vtoku Moravy, druhá při vtoku Serethu a Prutu. Celý tok Dunaje mezi nimi byl už sám sebou přirozeným poutem všeho, co s obou stran Karpat zmíněnými drahami proudilo k jihu. Ale mimo to slučoval i všechno, cokoliv se svrchu vyčtenými přechody dostalo přes hory Karpatské.

K oblouku Karpat připojeny jsou na jihu čtyři nížiny, zbytky to dávných vnitrozemních moří: jedna na západě při dolní Moravě zv. Moravským polem a jdoucí až k Uherské bráně, 2. t. zv. hornouherská, zaujímající část dolního Pováží a na druhé straně kraj až k Rábě, 3. t. zv. dolnouherská neboli pannonská, rozložená od Ostřihomu a Vácova k Železné bráně a od Ráby a lesa Bakoňského k vých. Karpatům a konečně 4. na východ od Železné brány — nížina valašská. Všechny jsou úrodné a všechny přirozeným krajem pro sídlení a rozvoj národů, především však druhá a třetí, spojená v jednu velkou nížinu uherskou. Jakmile se massa nějakého severního a na jih se beroucího národa dostala ke Karpatům, tu přirozeně jedna z těchto nížin stala se jeho první

[1]) Tyliczský připomíná Ipatějevský letopis r. 1262 (путь »на Бардиевъ«), duklanský známý byl pod názvem Угорскія Ворота (Ipat. let.). Tamže i o vereckovském (ze Stryje na Mukačev) a rodňanském. Srv. *Holovackij* l. c. 574, 575, 576, 579.

[2]) *Jung*, Zur Gesch. der Pässe 14, 16.

zastávkou. Zejména kotlina uherská byla celou svou povahou pro to určena: byla dosti rozlehlá, poskytujíc možnost k volnému životu a k vývoji, byla úrodná, poskytujíc snadnou výživu, byla podnebí příznivého u přirovnání ke klimatu severní Evropy a měla velké množství splavných řek, jež byly vítanými drahami, ať už k pokojnému dovážení životních potřeb a k obchodu, nebo k násilným výbojům v krajích sousedních.

Přítoky dunajského poříčí mají vůbec vynikající význam v národopisném vývoji střední Evropy. Přítoky z leva, tekoucí od severu, přiváděly přirozeně cizí dobyvatele na Dunaj; každého, kdokoli postoupil k Odře, k Visle nebo k Dněstru a ke Karpatům, dovedly buď podél Karpat nebo přes ně k Dunaji. Ale poněvadž neuvedly sem jen jeden národ, nýbrž po první vlně druhou, třetí atd. řadu dalších, byl toho následek, že vždy nová vlna vytěsňovala starší, jeden národ druhý, a vůdci těchto vytěsněných stávaly se pravidelně opět jižní přítoky Dunaje, tekoucí s pravé strany. Neboť i když nejsou splavné, ukazují aspoň cestu ku předu.

Je zajímavo konstatovati, že nevidíme téměř národa, jenž by byl, octnuv se na Moravském poli nebo v nížině hornouherské, postupoval podél Dunaje k jeho ústí. Obyčejně, jak začal býti tísněn a tlaku nezdolal, postoupil přes Dunaj, do poříčí jeho jižních přítoků. A něco podobného bylo i s obchodem. Ač Dunaj byl důležitým cílem obchodníků, nešel přece obchod v té míře po Dunaji, jako přes něj, a nevidíme, že by při ústí jeho byla vznikla nějaká tak důležitá stanice nebo bohaté město obchodní, jako vznikly při ústí sousedního Tyru nebo Bugu. Příčina toho vězí patrně v bývalé neschůdnosti peřejí dunajských u Ršavy [1], které postup obchodních lodí silně znesnadňovaly, ba přímo zadržovaly, a ovšem nepropouštěly ani zástupů válečných. Proto pravidlem zboží i lidé dostávali se po řece až ku vtoku Sávy, ale za ním musili z řeky ven, a jak jednou byli na pochodu, nevraceli se už k Dunaji, nýbrž šli dále podél přítoků k jihu, třeba i do vysokých hor.

V prvé řadě otvírala se ovšem těm, kteří přicházeli od severu Moravou nebo po Váhu, Nitře, Hronu a Iplu na levé straně Dunaje, jižní část nížiny hornouherské a nížina pannonská, protékaná Litavou, Rábou, Kapošem, Drávou a Sávou, ohraničená na západě hřbety štyrských Alp, Karavanek a Krasem. V druhé

---

[1]) *Rehman*, Karpaty 615.

řadě otvíral se však příchozím i sám poloostrov Balkánský a to i z Pannonie i z nížiny dunajsko-tisské a z nížiny valašské.

Balkánský poloostrov není tak uzavřen a nepřístupný, jak by se při prvním pohledu na jeho hornatý relief zdálo. Přirozeným vstupem na Balkán jsou všechny větší řeky, jež vtékají s pravé strany do Sávy nebo Dunaje, tedy Kulpa, Una, Vrbas, Bosna, Drina, Morava, Timok, Lom, Cibrica, Ogost, Isker, Vid, Osm, Jantra — o menších ani nemluvíc —, ale především Drina a Morava. Obě převádějí svými horními toky a přítoky Limem a Ibrem jednak do údolí Vardaru, jednak úvalem Nišavy přes planinu srědeckou do údolí Iskeru, Strumy a Marice a představují tak tři nejdůležitější dráhy, jež spojují Dunaj s mořem Aegejským. Západní část poloostrova i svým orografickým rozčleněním napomáhá tomuto postupu na jih. Horská pásma jdou podélně od severu k jihu, tvoříce řadu údolí a cest, mezi nimiž hlavní místo odedávna až po dnes zaujímá cesta bosensko-soluňská. Východní část polouostrova staví sice proti postupu od Dunaje v cestu 600 *km* dlouhý a až 2400 *m* vysoký hřbet Balkánu neboli Staré Planiny, jenž se táhne od Timoku až po Černé moře, ale i ten je přerušen a více méně přístupný na mnoha místech, a ještě lépe lze jej obejíti.

Hledíc k průrvě Iskru, která sama byla nepřístupná a jen v dobách letních při nízkém stavu vody schůdná, jsou v západní části Balkánu tyto průsmyky:

průsmyk *Svatého Mikuláše* (Свети Никола 1444 *m*), těžko přístupný, spojující Bělogradčik a údolí Lomu s Kňaževcem na Timoku a Pirotem,

průsmyk *petrohanský* (1444 *m*), také těžko přístupný, z Berkovice na Ogostu k Caribrodu a na sofijské pole;

ve východní části Balkánu (na východ od Iskru) pak:

průsmyk *Arabakonak* (952 *m*), snadno přístupná stará obchodní cesta ze Sofie do Plevenska mezi orchanijským a kamarckým polem [1]),

průsmyk *trojanský* (1648 *m*), nevalně schůdná stará cesta

[1]) Mezi Arabakonakem a prochodem trojanským a mezi Šipkou a tvrdickým je několik méně důležitých a velmi neschůdných přechodů přes Etropolskou a Zlatickou planinu, a přes Trěvnenskou a Elenskou. Spolehlivá data o průsmycích balkánských poskytl mi laskavě p. Dr. J. Daneš, jenž je podél Balkánu sám prošel. Jinak srv. o balk. průsmycích zejména *Jireček* Heerstrasse 139 sl., kde vylíčeny i poměry v starověku.

mezi karlovským polem na Gjopse a Trojanem, Lovčem i Plevnem, tedy z údolí Strěmy do údolí Osmu ev. Vidimy (k Sevlijevu),

průsmyk *Rosalita* (ca 1800 *m*) od Kaloferu k Sevlijevu, velmi neschůdný,

průsmyk *Šipka* (1329 *m*) dříve těžko přístupný, spojující Trnovsko přes Drjanovo a Gabrovo s polem kazanlyckým,

průsmyk *tvrdický* (1092 *m*) od Eleny přímo k jihu do Tvrdice,

průsmyk *Vratnik* čili *Demirkapu* (1097 *m*), mezi Bebrevem a Slivnem,

průsmyk *kotlenský* (865 *m*) z Eski-Džumaje a Osmanpazaru přes Kotel do údolí Kamčije a dále k Jambolu,

průsmyk *vrbický* (ca 800 *m*) z Preslavě a údolí Tiče ke Kamčiji a Jambolu (oba poslední snadno dostupné),

průsmyk *Čalykavak* (čili *karnobadský* ca 800 *m*) z Preslavě (Šumenu) do Kamčije a konečně

cesta *provadská* (Provadija-Aitos) nad jiné důležitá.

Ve východním Balkánu není již pravých průsmyků. Hlavním přechodem je zde cesta *ajvadžická* (c. 300 *m*) od Mesembrije do údolí kamčijského a k Varně. Zde už je spojení Podunají s jihem otevřené a snadné. Rovněž tak na západě spojení Staré Planiny s centrálním massivem balkánským přerušeno je mezi Pirotem a Caribrodem širokou cestou nejdůležitějšího průsmyku na poloostrově, t. zv. *dragomanského,* kudy vede právě zmíněná dráha od Dunaje na Cařihrad, spojujíc údolí Moravy a Nišavy s údolím Marice. Proto také v starověku místo přes nesnadné průsmyky balkánské braly se větší massy pravidlem buďto touto cestou západní nebo na východě podél moře. Že přechod s vojskem byl nesnadný a zvláštním, nebývalým podnikem, vidíme ze slov, kterými Theofylaktos Simokattes provází pokus Maurikiova vůdce Komentiola přejíti v zimě r. 601 cestou, kudy kdysi přešel Trajan [1]).

Od jižních svahů Planiny pak vše už tíhne k Aegejskému moři, údolím Strumy, Mesty a hlavně Marice s jejími přítoky Topolnicí, Strěmou, Sazlijkou, Tundžou a Ergenem.

Slovem, silnější massa národa jednou posunutá ke Karpatům a od Karpat se tlačící na jih, jež byla početně dosti silná, aby zdolala nebo odstrčila s cesty jiné v cestě stojící zástupy starších

[1]) Theofyl. Sym. VIII., 4. Srv. Theofanes ed. *Boor*, 282. Také r. 250 táhli tudy nebo Šipkou Gotové (*Jireček* Heerstrasse 155,. Arch. Ep. M. X. 97 sl.).

obyvatelů, nenalézala territoriální překážky nebo hráze, jež by ji byla nutně zadržela před dostižením jižního moře a Cařihradu. Dunaj sám byl sice svojí šíří jakousi překážkou, ale jen pro jistou dobu roční, dokud nezamrzl a dokud na celém druhém břehu stál nepřítel, jenž hranici tu bránil. Jak toho nebylo, anebo v zimě, když řeka zamrzla, otevřela se i na Dunaji volná cesta každému, kdo byl jen trochu silnější. A tak bylo i se Slovany.

Nejvíce stranou tohoto postupu zůstávalo ještě pobřeží Jaderského moře a Řecko. Ale i ty nebyly beze spojení. K Jaderskému moři, nehledíc na cesty po Kulpě a Uně, vedla zejména důležitá odbočka s cesty soluňské údolím Bílého Drinu, a že Řecko bylo přístupno, ukazuje jeho celá historie, počínajíc příchodem Řeků a Peršanů až po vpády avarské a slovanské. Neboť, nemluvíc ani o přechodech přes hory Chasijské a Titarion z údolí střední Vistrice (ze Servia, z Dimonice), otvírá se do Řecka při pobřeží široký vchod průtokem Peneia mezi Olympem a Ossou.

O starých poměrech v Podunají a na Balkáně máme sice dosti zpráv, ale obraz zůstává nedokonalý. Zejména stav původní a stav starší doby nám není jasný, a i v dobách pozdějších staly se známějšími jenom části přístupnější.

Jako jiné země evropské dostal se kraj, jenž se rozkládá po obou stranách středního a dolního Dunaje, pokud jest ohraničen na severu a východu Karpaty, na západu Alpami a na jihu mořem Jaderským, Aegejským a Černým, do bližší známosti starého světa teprve za výbojů římských, Jižní a východní břehy (z části i západní) poloostrova Balkánského měly sice odedávna spojení s Helladou, ověnčeny byvše záhy věncem řeckých kolonií [2]) —

[1]) U Galace mezi ústím Prutu a Serethu byl Dunaj v letech 1837 – 1862 jen šestkráte bez ledu, a kůra ledová trvala tu průměrem 44 dní (*Jos. von Lorenz-Liburnau*, Die Donau. Wien 1890, 22). Dále ve Valašsku trvá zamrznutí průměrně 37·5 dní, v uherské části 34 dní, počínajíc pravidelně počátkem ledna (*Swarowsky*, Eisverhältnisse der Donau. Geogr. Abh. herausgeg. von A. Penck, V., 27 sl., 33, 47. Wien 1891). O tomto zamrzání Dunaje a spojeném s tím přecházení výbojníků máme i ze starověku řadu zpráv.

[2]) Chalkidike počala býti Iony a Dory osazována od konce VIII. století, r. 626 založen Epidamnos, pozdější Dyrrhachion, po něm illyrská Apollonia, r. 660 Selymbria v Propontidě, r. 658 založeno Byzantion (r. 675 protiležící Chalkedon), r. 656 Istros (též Istropolis, Istria) u dunajského ústí, r. 653/1 Abdera v Thrakii. V době určitěji neznámé povstaly ještě na východním,

ale území uvnitř poloostrova a celé Zadunají zůstávalo krajem zhruba neznámým. V V. století sice Herodot, ač má jinak o toku Dunaje a zejména o jeho přítocích představy zmatené [1]), přináší několik vzácných údajů topografických i národopisných o sídlech Illyrů, Paionů, Thráků, Getů a Agathyrsů. Ví o tom, že v Podunají od moře Adriatického do Karpat kočovali Sigynnové, původu prý médského, a že kraj na sever od Dunaje je pustý, lesnatý a plný včel [2]). Ale po Herodotovi vědomosti opět upadly, nebo aspoň postupovaly nepatrně. Ani pokus o zřízení thrácké říše Odrysů nesblížil Thrakii s ostatním světem, ani výboje makedonské nebo gallské, ani války mithridatovské. Proto také Polybios, jenž žil asi v letech 205—120 př. Kr., praví, že celá střední Evropa, od Tanaidu až po Narbon, je úplně neznáma [3]). Známější staly se kraje balkánské a podunajské teprve tehdy, když se k nim obrátily výboje římské. Strabo dobře dí, že kraj až po řeku Tyras otevřeli světu teprve Římané [4]).

Tak se stalo, že v době císařské poznání podunajských končin, dříve tak nedostatečné, rychle se prohloubilo a rozšířilo. A to nejen tím, že tu stále prodlévala vojska římská a s nimi úředníci a kupci, kteří se vraceli s nabytými zkušenostmi do Italie, nýbrž i tím, že se tu počaly přímo a usilovně zakládati kolonie po

---

černomořském břehu kolonie: Tomoi n. Tomis, Kallatis, Odessos, Mesembria, Apollonia, Anchialos, v Propontidě a Hellespontu Perinthos, později po Kr. zv. Herakleia, Sestos, Paktya. Kardia, Kallipolis, Elaios, na břehu aegejském Ainos, Maroneia, Toperos, Amfipolis, na Chalkidice Torone, Eretria, Mende, Akanthros a Stageiros (654), Sane, Potidaia, Olynthos, dále Methone, Pydna atd. (Srv. *Hertzberg*, Gesch. der altgriech. Colonisation, Gütersloh 1892, 18 sl.).

[1]) Jména horstev plete si na př. s řekami, řeky od severu do Dunaje tekoucí klade na jih a naopak. Sem patří zejména udání, že od jihu ze země Ombriků tekou dvě řeky *Ἄλπις* a *Κάρπις* (IV., 49), v čemž se však patrně skrývají jména obou sousedních horstev, pak zpráva tamže o toku tří řek do Dunaje od jihu z Haimu zv. *Ἄτλας*, *Αὔρας*, *Τίβισις*, — což se vztahuje jistě na přítoky se strany levé (srv. aspoň jméno první a třetí, pozdější Alutu a Tibiscus). Také Herodotovo označení řek valašských je celé spletené (srv. co jsem pověděl v SS. I. 154, 237 a dále zde na str. 30, 31). Slušný popis Dunaje má teprve Plinius (IV., 79).

[2]) Her. V., 9, 10. Srv. výklad bližší o Sigynnech SS. I., 238 sl.

[3]) Pol. III., 38, 2: *τὸ μεταξὺ Ταναίδος καὶ Νάρβωνος εἰς τὰς ἄρκτους ἀνῆκον ἄγνωστον ἡμῖν ἕως τοῦ νῦν ἐστιν.*

[4]) Strabon I., 2. 1: *οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ ἑσπέρια τῆς Εὐρώπης ἅπαντα μέχρι Ἄλβιος ποταμοῦ τοῦ τὴν Γερμανίαν δίχα διαιροῦντος, τό τε πέραν Ἴστρου τὰ μέχρι Τύρα ποταμοῦ (ἀνεκάλυψον).*

celém poloostrově, po celém toku Dunaje, ba i v Zadunají. Tím se během I.—IV. stol. sebralo a do Říma sneslo množství zpráv, které pak seznali a upotřebili historikové a geografové doby císařské, a doplníme-li je dnes ještě spoustou vydaných nápisů, kterými zmíněné země oplývají a jež jsou uloženy, pomíjíme-li sbírek starších, hlavně v III. dílu CIL. a novém sborníku Tocilescově [1]), můžeme si utvořiti aspoň pro tuto dobu podrobnější obraz geografických i ethnologických poměrů nížiny podunajské i celého Balkánského poloostrova. Hlavním pramenem jsou popisy geografické zachované ve dvou itinerářích IV. století (Itiner. Antonini a Itin. Hierosolymitanum s. Burdigalense) a mapa Peutingerská nakreslená v stol. II.—III. ovšem s pozdějšími přípisy, k níž se druží ještě pozdější sice, ale na starověkém základě sestavená kosmografie ravennská mimo menší zápisy o provinciích a organisaci říše ze III.—V. století [2]). Naším úkolem není ovšem tento obraz podrobně rekonstruovati [3]). Co z orografie a hydrografie

---

[1]) *Tocilescu Gr. G.*, Monumentele epigrafice și sculpturali ale Museului National de Antichitati di Bucuresci. I. Bucur. 1902. Ze starších sbírek, jejichž positivní materiál sloučen je dnes v CIL III. cum Suppl. (Berlin 1873—1902), patřila sem hlavně sbírka *Katancsichova*, Istri adcolarum geogr. vet. e monumentis epigr. eruta et commentariis illustrata (Budae 1826—27), *Desjardinsova-Romerova* Monuments épigraphiques du musée national hongrois (Budapest 1873) a *Bulićova* Indices inscriptionum quae in museo arch. Salonitano Spalati asservantur (Spal. 1889).

[2]) Srv. je ve sbírce *Alex. Rieseho* Geographi gr. minores (Heibronn 1878).

[3]) Vedle příslušných oddílů v starších dílech jednajících o starověké geografii vůbec (na př. *Mannerta* Geogr. III. 554 sl., VII. 1 sl., *Ukerta* Geogr. III., 2, 9 sl., 597 sl., a zejména *Forbigera* Handbuch III., 456 sl., 834 sl., 1049—1111, *Kieperta* Handbuch 307 sl., 319 sl., plné tituly viz v SS. I., 146 sl.), uvádím jako novější celkové práce o starověké geografii Balkánu a Podunají: stať *J. Kieperta* připojenou jako text k jeho nově vydané sbírce map »Formae orbis antiqui. Berlin. Tab. XVII. Illyricum et Thracia, dále stati v CIL. III., o Dakii str. 160 sl., o Dalmacii 279 sl., o Pannonii 415 sl., *J. Junga*, Die rom. Landschaften des röm. Reiches, Innsbruck 1881 (Cap. V. Die Donaulandschaften 314—481) a *Fritze Pichlera*, Austria Romana. Leipzig I-III., 1902—5). Ze speciálních prací (k nimž srov. i práce uvedené dále na str. 33, 36, 38) důležitý materiál pro starověkou geografii v ý c h o d. Balkánu obsahují *K. Jirečka* Cesty po Bulharsku (Praha 1888; bulharsky od St. Argirova v Sofii 1899 »Пѫтуванин по България«, jako II. svazek díla »Княжество България« a jeho další práce drobnější, o nichž srv. dále na str. 34. O Dobrudži staré viz stať *Brunovu* (Черноморье I., Nr. 3). Větší literaturu má Makedonie, ač ne vždy valně cennou: *Th. Desdevises du Dezert*, Géographie ancienne de la Macédoine. Paris 1862, *Dimitsas G.*, *Ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας*. Atheny 1870—74, *Döll M.* Studien zur Geographie des alten

je nutno věděti pro další líčení, o tom poskytne dostatečnou orientaci přehled, který zde následuje. O jednotlivých detailech zmíníme se dále na místech příslušných.

Co známo bylo v starověku o Karpatech, vyložil jsem podrobně už v I. dílu Starožitností na str. 180 sl.[1]). Viděli jsme, že prvou určitou zprávu[2]) o nich máme u Aristotela, jenž je však uvádí pod souborným jménem hor Herkynských (*Ἀρκύνια ὄρη*, *Ἑρκύνια δρυμά*), a tak ještě Caesar, Strabon a Plinius. Vlastní jméno Karpat má první Ptolemaios (*Καρπάτης ὄρος*) a po něm Markian (*Καρπάθης*). K výkladu jména se ještě vrátíme[3]).

Názvy jednotlivých částí Karpat, jež se skládají z celé řady pásem horských, rozebrali jsme také na uvedeném místě a našli, že pro oblouk hlavního řetězu užíváno bylo jmen odvozených od národů, již při něm na severu seděli, a to jména Bastarnů (ALPES BASTARNICE na Tab. Peut.), Serrů (Serrorum montes u Amm. Marc.) a Venedů (*Οὐενεδικὰ ὄρη* u Ptol. III., 5, 5).[4]) Malé Karpaty

Macedoniens. Stadt am Hof. 1891. Speciální práce o Dalmacii (Illyriku) a Pannonii vydali už *Farlatti Dan.*, Illyricum sacrum, Venet. I. 1751, *J. Severini* (Pannonia. Lipsko 1770), *Engel* (Allg. Welthistorie Bd. 49. 211—292), *Katancsich M. P.*, Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum (Zagrabiae 1797), v novější době *Tomaschek W.*, Die vorslawische Topographie der Bosna und Herzegowina (Mitth. geogr. Ges. Wien 1880, XXIII., 497 sl.) a zejména řadu monografií *K. Patsch* (srv. str. 36). K Dakii srv. Dr. *J. F. Neigebauer*, Dacien aus den Überresten des klass. Alterthums mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen. Kronstadt, 1851, *Tocilescu G.*, Dacia inainte de Romani. Bukurešt 1880, *K. Goos*, »Studien zur Geographie des Trajan. Daciens«. Gymn. Progr. zu Schässburg 1874 a doplňující práce téhož autora »Untersuchungen über die Innenverhältnisse des Trajan. Daciens« (Siebenb. Archiv. XII., 107 sl.), »Skizzen zur vorröm. Culturgesch. der mittl. Donaugegenden« (tamže XIII., 407), »Carl Torma's Neue Forschungen über die Geographie des alten Daciens« (tamže XVI., 20 sl.). Dále *Torma*: Die vorgesch. Zeit Siebenbürgens. Hermannstadt 1877, *G. Téglas*, A történelemelötti Dáciáról (Arch. Ertes. 1892 403 sl.). Z map jsou upotřebitelné dnes jedině mapy Kiepertovy v jeho novém právě vzpomenutém atlase (Tab. XVII.) a řada krásných spec. map Jindřichem a Richardem Kiepertem nakreslených pro Supplement k III. dílu CIL. vydaný v Berlíně 1902.

[1]) Srv. též mé Starověké zprávy, 98 sl. Na obou místech doloženy jsou příslušné citáty.

[2]) Neurčitě vystupují snad už ve jménu řeky *Κάρπις* u Herodota (IV., 49) a tamže i jižní část jejich pode jménem Haemu (*Αἷμος*).

[3]) Srv. SS. I., str. 427 sl.

[4]) Srv. SS. I., 184, 377.

mezi dolním Váhem a Moravou nesly od příchodu Sarmatů do Uher jméno hor Sarmatských (*Σαρματικὰ ὄρη*). Ptolemaiova *Λοῦνα ὕλη* vztahuje se buď na totéž pásmo Karpat nebo na některé výšiny moravsko-rakouské. Výběžkem Karpat kdesi v dnešním Multansku jsou Pliniovy *Macrocremni montes*; výše při Dněstru dlužno hledati Ptolemaiovo *Πεύκη ὄρος*. Zajímava je ještě zmínka Amm. Marcellina o horách Kaukalandských, vysokých a nepřístupných, v nichž dlužno patrně viděti jižní část Karpat sedmihradských [1]). Jiná, pozdější jména karpatských hřbetů a pohoří dále ve vnitru země položených jako Tatra, Fatra, Matra, Magura, Beskidy ze starověku známa nejsou, ač jsou patrně z části velmi stará [2]). Jedině jméno Tater, jež v domácích pramenech vystupuje zaručeně teprve v XI. století (v listině citované Kosmou cap. 33, 37 ve formě rukopisné *Trytri*, *Tritri*, *Tatri*), skrývá se snad již ve jménu Tagrů, kmene umístěného Ptolemaiem (III., 5, 11) na severním svahu Karpat[3]). Jinak je výklad jména Tater a ostatních právě uvedených jmen nanejvýše nesnadný. [4])

Z průsmyků karpatských označeny jsou ze starověku jmény jen přechody na jihu Sedmihrad. U Jordana máme zprávu, že

[1]) Amm. Marc. XXXI., 4, 13: »ad Caucalandensem locum altitudine silvarum inaccessum et montium«. Jméno je zajímavé, ale nejasné. Je původu germanského (gotského), jak by nasvědčovala složka *-land* (srv. Rugi land)? Už Zeuss a po něm Tomaschek vykládali to na got. Hauhaland-Hochland (*Zeuss*, Deutschen 410, *Tomaschek*, Sitzungsber. Akad. Wien. Bd. 131, str. 90). Proti spojení prvé části s jménem Kavkazu (tak *J. Wolf* v Siebenb. Arch. XVII., 501), jež se také někdy dávalo Karpatům — jméno Kavkazu přenášelo se s jedněch vysokých hor na druhé, srv. ještě v Letopisu Kijevském Кавкаисинскія горы рекше Угорскія (Lavr. 3); Caucasus Mons u Aluty připomíná nápis cit. u *Goose*, Studien 30 — svědčí hlavně celé líčeni Ammianovo, jež zřejmě ukazuje na jméno lokální a ne na mythicky sem přenesený název Kavkazu. Spíše bylo by lze mysliti na spojení s dnešním jménem řeky Kokelu (slov. Trnava), přítoku Maroše, a ovšem i s jménem dáckého kmene Kaukoensů, jmenovaného Ptolemaiem v Dakii (*Καυκοήνσιοι* III., 8, 3), jak soudi *Braun* (Разысканія 145, 370); *Xénopol* (Hist. des Roumains. Paris 1896, I., 114) spojil je s jménem hory Cocan při toku Aluty.

[2]) Že jméno Beskid bylo známo Slovanům už v době všeslovanského jazyka, ukazuje polská forma Bieszczady ze stsl. * Бескѣдъ. (Věstník SS. IV., 19).

[3]) Srv. SS. I., 182, 424.

[4]) Jméno Tater nepodařilo se vyložiti. K jménu Beskid, jež se obyčejně má za jméno původu německého (srv. *Pogodin*, Слав. передв. 89, *Braun*, Разыск. I., 16), srv. SS. I., 395. Jméno Beskid vystupuje i v hydrologii pokarpatské, podobně i jméno Magury. Jména osobní Magurix, Magurius, Maguria vyskytují se už v starověku (CIL. III., 4962, 6010, Jahreshefte III., Beibl. 1)

byly v staré době známy dva, jeden u osady *Boutae*, druhý o osady *Tapae*[1]). Prvé jméno není odjinud známo, ale může tu jíti buď o Vulkánský průsmyk nebo o cestu při řece Černé. Za to druhá osada *Tapae* připomíná se častěji ve válkách římských v Dakii a ležela snad u Žel. Brány [2]). Na tabuli Peutingerské označena je při Alutě stanice (*caput?*) *Stenarum* (z ř. *στεναὶ ὁδοί*). Toto údolí bylo patrně hlavní cestou od dolního Dunaje do Sedmihrad a skrze ně šla asi vojska Domitianova i Trajanova. [3])

V končinách pozdější provincie Pannonie, mezi Dunajem a hranicí západní, již tvořily Vídeňský les (*Κέτιον ὄρος*, *Cetius Mons*) a Karavanky (*Καρανάγκας*), existují jen nevysoké vyvýšeniny mezi Drávou a Sávou, na něž se patrně vztahuje staré pojmenování *Claudius Mons* a *Almus Mons* (*Alma M.*) pro Frušku goru. Pokračováním Karavanek byly *Ἄλβια ὄρη* nebo *Ἀλβανον ὄρος* mezi Aemonou a Sávou, pokračováním těchto *Βέβια ὄρη* na hranicích Dalmacie, Liburnie a Pannonie s nejvyšším hřbetem *Mons Ardius*, *Ἀδριον ὄρος* [4]).

Na Balkáně hlavní ho stvo východní poloviny, jež od Železných vrat počínajíc jest vlastně pokračováním transsilvanských Karpat, dnešní Stará Planina (tur. Balkan), slul v starověku *Αἷμος*, též *Αἷμον ὄρος*, *Haemus* [5]). Střední massiv skládá se z řady horstev, jejichž starověká jména nejsou nám dobře známa. Čteme sice několik jmen, jež se na ně vztahují, ale nejsme s to určitě rozhodnouti, kam které patří. Dnešní Rodope podržela jméno staré *Ῥοδόπη*, ale nejisto je, které ze sousedních planin Ljubátska pl., Osogov pl., Ríla pl., Vitóša pl., Perín pl. náležejí staré názvy *Ὄρβηλος* (*Ὄρβηλον ὄρος*), *Scombrus*, *Scomius Mons* (*Σκόμιον ὄρος*),

[1]) Jordanis Get. 74: Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quae patria in conspectu Moesiae sita trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum per Boutas, alterum per Tapas. Srv. Jord. Get. 63.

[2]) Srv. na př. u Diona Cassia 67, 10; 68, 8.

[3]) K výpravě Fuscově srv. *Brandis* (*Pauly-Wisscwa*, Dacia 1966), k Trajanovým *J. Dierauer*, Gesch. Trajans. Leipz. 1868, 100, *Cichorius*, Reliefs der Trajanssäule III. (Berlin 1900) 126, 130, 158, 163, 181. Jinak *E. Petersen* Trajans Dac. Kriege (Leipzig 1899—1903) I. 61 sl., II. 83.

[4]) Příslušná místa, kde jména tato a dále uvedená se citují, viz u *Forbigera*, Handbuch III. v kapitolách o Pannonii (456 sl.), Illyriku (833 sl.), Makedonii (1049 sl.), Thrakii (1071 sl.), Moesii (1088 sl.) a Dakii (1101 sl.).

[5]) O užívání balkan. průsmyků v starověku srv. *Jireček* Heerstrasse 139 sl.

Dunax (Dunaca) Mons, *Κερκίνη*[1]). Totéž platí z části i o výběžcích, sahajících do jižní Thrakie a Makedonie: *Βαρνοῦς*, *Bermius Mons* (*Βέρμιον ὄρος*), *Δύσωρον ὄρος*, *Πάγγαιος* (*Παγγαῖον ὄρος*), *Ὄλοκρον ὄρος*, *Ἱερὸν ὄρος*, *Ismarus Mons* (oddělený od Rhodopy průsmykem zv. cesta Královská neboli průsmyk Korpilský), i o horstvech, vyplňujících západní část poloostrova mezi centrálním massivem a mořem Adriatickým. Zde jedině Šar-Planinu můžeme ztotožniti se starým *Σκάρδον ὄρος*, *Scardus Mons*; ostatní jména patří přesně neoznačeným horám mezi Ochridským jezerem a Přímořskými Alpami: *Βέρτισκον ὄρος*, *Tomarus Mons*, *Aeropus Mons* a *Amaus Mons*, u hranic Makedonie *Candaviae Montes*. Na jihu v Epiru a Thessalii nastupuje ovšem už nomenklatura známější.

Z řek tekoucích územím, o něž nám jde, nad jiné vynikal a také nejlépe byl znám Dunaj (*Δανούβιος*, *Δανούιος*, *Δάνουβις*, *Δανούσις* později i *Δούναβις*, *Δανούβης*, *Δουναῦις*, *Δουναῦτις*, lat. *Danuvius*, *Danubius*, *Danabus* atd.), druhým jménem při ústí obvykle zván *Ἴστρος*, *Istrus*, *Ister*, *Hister*. Co o něm staří věděli, vyložil jsem přehledně už v I. dílu str. 19 sl.[2]).

Přítoky Dunaje, pokud byly starým známy a jména stará zachována, jsou tyto, počínaje od vtoku Moravy:

Přítoky s levé strany: Morava—*Marus*, Váh—*Duria?*, Nitra—?, Hron—*Γρανούας*, Ipel—*Cusus?*, Tisa—*Tisia*, *Pathissus*[3]), *Tigas Τίτζα* s přítoky[4]), Temeš—*Tibiscus*, *Τίβισκος*, *Tiviscus*, *Tibisia*,

[1]) O této sporné orografické nomenklatuře srv. zejména stať *M. Dölla* »Studien zur Geographie des alten Makedoniens« (Gymn. Progr. zu Regensburg 1890/91. Stadtamhof 1891), jenž mezi jiným dokazuje, že Orbelos je celý horský system mezi Axiem a Strymonem s vrcholem na Veles planině, že Kerkine je Perín pl., Dysoron Kursa-Balkán a Skombros Vitóša, — a stať *Gavr. Kazarova* »Zur Geographie des alten Thrakien« (Woch. f. cl. Phil. 1905, 940), jemuž také Skombros je Vitóša a Dunax Rila planina, kdežto *W. Tomaschek* a *K. Jireček* ztotožňují s Rilou Skombros a *Jireček* Orbelos s Perínem (Thraker II., 2, 89, Fürstenthum Bulgarien 3, Cesty po Bulharsku 455, 459).

[2]) Srv. i mé Starověké Zprávy 58.

[3]) O této formě jména Tisy, jakož i o různých tvarech starých jmen Černé a Vuky srv. dále kap. III.

[4]) Přítoky tyto jsou Sámoš (*Samus* CIL. III, Nr. 287), Köröš (*Crisia*, *Grisia*, *Κρίσος*, *Gerasus?*), Maroš (*Μάρις*, *Marisia*, *Mariscus*, *Μορήσης*), Bega (*Drica*, *Δρήκων*, *Δρέγκων*, *Τούτης?*). K přítokům Maroše patří Zalatna-*Ampela* a blíže neznámá *Σαργετία*, kterou nově *Cichorius* hledá ve Varďaši, přítoku Aluty v horách Hargittských (Reliefs der Trajanssäule III., 405). K jménu

Τιφήσας, *Τιμήσης*, s přítokem Brzavou (*Bersovia*) a Bogoničem (*Bubalus, Gubalus*), Karaš — *Apus, Apo, Apio, Αὔρας*? (Her. IV., 49), Černá—*Tsierna*, *Δίερνα*, Šil—*Rabo*, *Ῥάβων*, s přítokem Motrou (*Amutria*, *Mutria*), Aluta—*Alutus*, *Aluta*, corr. *Flutausis* (= Flu. Aluta), *Alutum flumen*, *Ἀλούτα*, Ardžiš—*Ὀρδησσός*, Jalomica—? Sereth—*Τίρασος*, Buseu—*Museus*, Prut—*Πυρετός*, *Πόρατα*, *Βροῦτος* (Konst. Porf. de adm. imp. 108). Sem patří též dvě blíže neznámé řeky ve Valašsku, uvedené ovšem teprve v dějinách Theofylakta Simokatty (VI., 8, 9) *Ἠλιβακία* a *Πασπίριος* kdesi mezi Alutou a Jalomicí [1]).

Přítoky s pravé strany:

Rába—*Arrabo*, *Ἀραβῶν* se Seberem (*Savarias*?), Dráva—*Draus*, *Dravis*, *Δράονος* (corrupt. *Δάρος*) s Murou (*Murius*, *Savarias*?), Vuka—*Οὔολκος*, *Ulca*, *Ulcus*, *Hiulcas* s bažinami zv. *Οὐολκαῖα ἕλη*, Sáva—*Saus*, *Σάονος*, *Σάος*, *Νόαρος* (Strabon VII., 5, 2) s řadou přítoků[2]), Morava—*Βρόγγος* (Her. IV., 49), později *Margus*, *Margis*, corrupt. *Βάργος* (Strabon VII., 5, 12) se záp. Moravou (*Ἄγγρος*?

Tigas, *Drica* připomínám: Priskos Panijský v líčení své cesty, k Attilovi konané r. 448, vykládá, že poselství císaře Theodosia, když vstoupilo ze Srbska do Zadunají, přešlo tři velké řeky, jež v textu jsou zvány *Δρήκων* (na druhém místě č. 14 *Δρέγκων*), *Τίγας* a *Τιφήσας* (Priskos ed. Dindorf 8 *ναυσιπόροις τε προσεβάλομεν ποταμοῖς ὧν οἱ μέγιστοι μετὰ τὸν Ἴστρον ὅ τε Δρήκων λεγόμενος καὶ ὁ Τίγας καὶ ὁ Τιφήσας ἦν*). Tomuto místu odpovídá Jordanova zpráva v Get. 178: ingentia si quidem flumina, id est Tisia, Tibisiaque et Dricca transientes (různá čtení rukopisná jmen těch viz v ed. Mommsenově str. 104). Ze srovnání obou textů a mapy je vidno, že v textu Priskově *Τίγας* jest jen korruptelou ze jména Tisy (jméno této řeky objevuje se správně vůbec teprve u Jordana l. c.) a *Τιφήσας* korruptelou jména Tiviscus. Jen Drikon zůstává nejasný. Je to buď Köröš nebo Bega nebo konečně i Maroš sám (»ingens flumen«). Podobně Jordanis Get. 22 vykládá při r. 340, že sídla Gepidů byla v Uhrách na řekách *Marisia*, *Miliare*, *Gilpil*, *Grisia*. Prvá a poslední jsou jasny, ale o druhé a třetí nevíme, kterým dnešním řekám jména ta patří. *Goos* soudí na přítoky Köröše (Studien 30). Konst. Porfyr. de adm. imp. 40 jmenuje uherské řeky: *ὁ Τιμήσης* (Temeš), *Τούτης* (Bega?), *Μορήσης*, *Κρίσος*, *Τίτζα*. Srv. i Anon. Ravennský IV. 14 (ed. *Pinder-Parthey* 204): *Tisia*, *Tibisia*, *Drica*, *Marisia*, *Arine*, *Gilpit*, *Gresia*.

[1]) Řeky valašské skrývají se už u Herodota pod jmény *Τιάραντος*, *Αραρος*, *Νάπαρις*, *Ὀρδησσός* (Her. IV., 48), ale je velmi těžko určiti, kam dnes patří, vyjímaje Ordessos-Ardžiž. Srv. o tom blíže v SS. I. 154 a Starověké Zprávy 60. Srv. i *G. Tegláse* »Herodotos Dáciára vonatkozó adalékainak kritikai méltatása. Budapest Akad. 1899.

[2]) Přítoky tyto jsou Bosut (*Bacuntius*), Krka (*Κορκόρας*), Kulpa (*Colapis*, *Κόλοψ*), Una (*Oeneus*, *Οἴνευς*), Vrbas (*Urpanus*, *Βερβίς*, *Vrbas*) s Plivou (*Pelva*), Bosna (*Basanius*, *Basantis*, *Valdasus* u Plin. III., 148), Drina (*Drinus*).

u Her. l. c.) a Ibrem (Ἄγγρος?), Pek—*Pincus*, *Pingus*, **Picus* (srv. *Πικήνσιοι* Ptol. III., 9, 2), Timok—*Timacus*, *Timachus*, Lom—*Almus*, Cibrica—*Ciabrus*, *Κίαβρος*, *Κέβρος*, Ogost—*Ogusta*, Isker—*Oescus*, *Σκίος*[1]), Ὄσκιος, Οἶσκος, Vid—*Utus*, Osma—*Asamus* (na Tab. Peut. *Anasamus*), Jantra—*Jatrus*, *Jeterus*, na horním toku dosud zvaný Етъръ s Rusicí (*Lyginus?*), Lom—*Almus*.

V Pannonii uvádějí se ještě blíže nezjištěné řeky *Bathinus* (Vell. Pat. II., 114 — Bednja, přítok Drávy u Varaždína?), a v Jordanových getských dějinách *Scarniunga* a *Aqua nigra* (268) *Nedao*, *Neteo* (261), *Bolia* (278). O řece v sev. Thrakii zv. *Tzorta fluvius* (Jord. Rom. 356) nebo *Zurta* (Marcell. com. ad a. 499), nemohu říci, patřila-li mezi přítoky dunajské, čili ne. Ostrov v Sáv slove *Metubarbis*, *Metubarris* (Plin. III., 148). Mimo Dunaj nemá Černé moře významnějších přítoků na poloostrově. Dvě menší říčky, jež do něho vtékají, jdeme-li od ústí dunajských k jihu, jsou Provadija st. *Zyras* (?), u Konstantina Porfyr. (de adm. imp. 9) *Βάρνας* zvaný a Kamčija st. *Πανύσος*, *Panysus*, jehožto severnímu přítoku (tur. Akylly-Kamčik) zvanému bulharsky Tiča náleží patrně Konstantinovo označení *Διτζίνη* (l. c.). K ostatním drobným říčkám srv. jména u Plinia IV. 11 (44).

Více vyniká poříčí moře Aegejského. Zde vedle řady drobných říček vtékajících do moře mezi Cařihradem a ústím Marice, k nimž se v samých pramenech vztahují jména *Μέλας* (Šeher-su), *Αἰγὸς πόταμος*, *Βαθύνιος* (*Βάθυρσος*), *Ἄθυρας*, *Ἄρζος*, *Ξηρόγυψος*, důležita je především Marica, starý *Ἕβρος*, *Εὖρος*, *Hebrus*, pramenící v horách rhodopských a přijímající řadu přítoků, mezi nimiž jsou na pravé straně Arda—*Harpessus*, na levé Luda Jana—*Bargus*, Strěma čili Gjopsa—*Sermius*, *Syrmius*, Sazlijka—*Arzus*, Tundža—*Tonzus*, Ergene—*Ἀγριάνης*, *Ἐργῖνος*, *Ergines* (přítoky *Ἀρτισκός*, *Κοντάδεσδος*, *Τέαρος*). Po Hebru připomíná se vedle několika malých říček do moře tekoucích (*Stenus*, *Τραῦος*, *Trausus*, *Κόμψατος*, *Cossinthus*, *Κοσσινίτης* a v Makedonii *Ζυγάκτης*) větší řeka, pramenící z Rhodopy dn. Mesta neboli Kara-su, starý *Νέστος*, *Μέστος*[2]), potom u Chalkidiky vtékající Struma, starý *Στρυμών*,

[1]) Tak u Herodota, IV., 49, kde uvádějí se ještě tyto přítoky dunajské: *Ἄθρυς*, *Νόης* (srv. *Noas* u Val. Fl.), *Ἀρτάνης*, *Σκίος* (*Κίος*), z nichž však všechny až na poslední jsou neznámé.

[2]) Jméno Mestos doloženo je už nápisem na mincích Nikopole nad Mestou: *Οὐλπία Νικόπολις πρὸς Μέστῳ* (srv. Сборникъ мин. Соф. XVIII. 708) a u Plinia *Mestus amnis* (IV., 42).

v jehož poříčí připomíná se ještě ř. *Pontus* (Strumica?). U Soluně vtékal blíže neznámý *Ῥήχιος*[1]), pak Gallico st. *Echedorus* (*Ἐχέδωρος*, *Ἐχείδωρος*) a mohutný, nad jiné řeky balkánské důležitý tok Vardaru st. *Ἄξιος* (*Ἀξιός*, *Ἀξειός*), pramenící v horách Šar-daghu a přijímající z prava ř. *Aestreus* (dn. Velika?), *Erigon* (Črna Reka). Za Vardarem uvádějí staří ještě ř. *Lydias* (*Λυδίας* *Λουδίας* dn. Mavronero)a *Haliakmon* (*Ἁλιάκμων* dn. Vistrica).

V poříčí moře Jaderského, počínajíc od epirských hranic, známy byly tyto řeky: *Aous, Auas*, *Ἀῷος*, *Αἴας*—dn. Voiusa, *Ἄψος*, *Apsus*, *Apsys* (corr. *Ἄξιος*)—Uzumi, Semeni, *Genusus* (*Genesis*)— Škumbi, *Mathis*—Mati, *Drilo*, *Δρίλων*—Drin, *Barbana* výtok z jez. *Labeates* (Skaderské jez.)—Bojana, *Naro*, *Νάρων*—Narenta, *Tilurus*, *Hippius*—Cetinja, *Titius*, *Τίτος*—Kerka, *Tedanius*, *Τηδάνιος*—Zermanja. Vedle toho se uvádějí v dnešní Albanii ještě jiné řeky menší.

Z vnitrozemských jezer mimo jmenované jez. Labeatské (Skaderské) uvádím ve vnitru poloostrova v Makedonii *Βόλβη λίμνη* (dn. Bešik-göl), *Begorrhites lacus* (Ostrovské jez.), *Lychnitis l.*, *Λυχνῖτις λίμνη*, *Λυχνιδία* (Ochridské jez.), *Πρασιάς λίμνη* (Butkovské jez.?), *Κερκινῖτις λ.* (Tachynské jez.?), *Βιστονίς λ.* (Buru-göl), *Στεντορίς λ.* na dolním Hebru, a mezi posledními malé jezero *Ἰσμαρὶς λίμνη*. V Pannonii sem patří *Pelso L.* (Blatno), o jehož jménu srv. více v kap. III. Staré jméno Neziderského jezera známo není (také *Pelso*?).

Staré spojovací cesty držely se přirozeně vylíčených už cest přirozených, toků vod, průsmyků a údolí. Nejlépe je známe z doby římské, kdy byly uměle a pečlivě upraveny k účelům státním a vystrojeny také řadou opevnění, stanic a i celých kolonií. Zeměpisy a mapy doby římské vypočítávají velikou síť těchto cest, historie nás pak poučuje, které z nich byly hlavní a důležité.

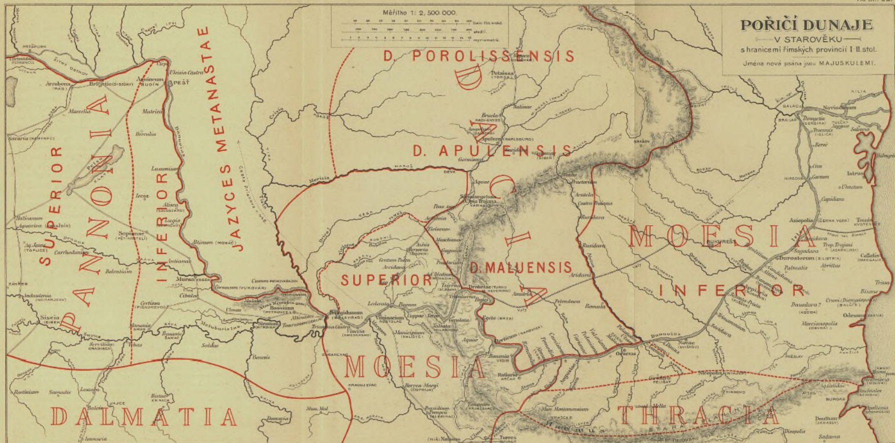
V celku se rozpadávají spojovací dráhy territoria, o něž nám běží, na čtyři velké skupiny:

1. síť dunajsko-soluňskou,
2. síť dunajsko-cařihradskou,

---

[1]) *Ῥήχιος* připomíná se ovšem teprve u Prokopia (de aed. 4, 3); snad je to tatáž řeka, která podle Thukydida (IV., 103) protékala jezerem *Βόλβη* (Bešik-göl), nebo Gallico, ale mohlo by to býti i jiné jméno dolního toku Axia, poněvadž popis ukazuje na řeku dosti velkou s klidným tokem.

Ku str. 32.

POŘIČÍ DUNAJE
V STAROVĚKU
s hranicemi římských provincií I. II. stol.
Jména nová psána jsou MAJUSKULEMI.
Měřítko 1: 2,500.000.
D. POROLISSENSIS
D. APULENSIS
D. MALUENSIS
DACIA
PANNONIA
SUPERIOR
INFERIOR
JAZYCES METANASTAE
MOESIA
SUPERIOR
MOESIA
INFERIOR
DALMATIA
THRACIA
Arrabona
Brigetio
Aquincum
PEŠŤ
Savaria
Sopianae
Mursa
Cibalae
Siscia
Sirmium
Singidunum
Viminacium
Naissus
Potaissa
Apulum
Napoca
Ulpia Traiana
Drobetae
Ratiaria
Oescus
Novae
Nicopolis
Durostorum
Axiopolis
Troesmis
Noviodunum
Istrus
Tomi
Callatis
Odessus
Marcianopolis
Mesembria
Apollonia
Deultum
Bukurešť
Galacz
Brailla
Danuvius
Marisia
Tibiscum
Dierna
Malva
Romula
Sucidava
Ulmetum
Capidava
Salsovia
Aegyssus
Dinogetia

3. síť dalmatsko-pannonskou a
4. síť dáckou.

Na Balkáně předními dvěma skupinami byly bez odporu ty trati, jež jsou podnes hlavní a kudy první velké železné dráhy byly položeny. To je dráha od Dunaje na Soluň a dráha na Cařihrad.

Cesta dunajskosoluňská vycházela od ústí Moravy[1]) ze stanice Margum (Dubravica) nebo z Viminacia (Kostolac), kde bylo později stálé vojenské ležení, a šla v celku nedaleko toku Moravy přes Horreum Margi (Ćuprija) a Praesidium Pompeii (Alexinac) na Naissus (Niš), jenž byl hlavním táborem v době první okkupace· Potom sledovala buď údolí Toplice přes Prokuplje na Vindenae (někde sev. od Prištiny), Ulpianu (Lipljan) a do Skup (Scupi-Skoplje) na horním Vardaru, nebo po horní Moravě přes Vranji a Kumanovo do Skup a odtud dále podél Vardaru do Stob (Stobi, jižně Velesu) a Thessaloniky (Soluň).

Od této hlavní dráhy odbočovaly resp. ji protínaly příčné spojky na obě strany. Předně Nišem, jedním z hlavních uzlů této sítě, procházela příčná cesta, z níž jedna část, založená za Augusta, vedla do Ratiarie (Arčar) na Dunaji, druhá (z doby Tiberiovy) na západ přes Praesidium Pompeii a údolím Srbské Moravy na Domavii. Dále šla od Ulpiany cesta přes Peć, jednak směrem na Docleu a Lissus, jednak přes Plevje na Foču, tvoříc tak důležité spojení řeky Vardaru s Drinou a vůbec s celou Dalmacií[2]). Ještě důležitější byla však cesta zv. *via Egnatia*, *ἡ Ἐγνατία ὁδός*[3]), jež spojovala Apollonii a Soluň přes Pellu, Edessu (Vodena), Herakleu (Bitolje), Lychnidus (Ochrid) a Skampu (Elbassan) s Dyrrhachiem, odkudž se plulo nejkratší cestou do Italie. Druhá, severněji položená trať šla ze Stob na Herakleu, kde se pojila s předešlou, a třetí ještě výše z Ulpiany na Skodru a Lissus, kde se spojovala s velkou pobřežní cestou dalmatskou, jdoucí dále kjihu, k Dyrrhachiu, Appo-

---

[1]) Také ze Singiduna (Bělehradu) šla trať na Horreum Margi.

[2]) *Domaszewski*, Die Beneficiarposten und die römische Strassennetze (Westd. Zs. f. Gesch. 1902 XXI. 173, 175), z něhož dále z části podávám výtah. Italský překlad části jednající o Illyriku vydal *Bulič* jako doplněk k Bull. d'arch. e storia dalmata 1904 (s mapkou). Jinak k uvedeným zde tratím srv. ještě *Kiepert*, Formae XVII. Text. 4, *Evans*, The roman road from Scupi to Naissus (Archaeologia Vol. 49), příspěvky *Domaszewského* v Arch. Ep. Mitth. XIII. 144 sl. (o cestách Stobi-Scupi-Naissus a Lissus-Veclanum-Naissus) a článek *A. Premersteina* a *N. Vulice* Antike Denkmäler in Serbien Jahreshefte III. 2. Beiblatt 106—178.

[3]) Srv. o ní blíže u Strabona VII., 7, 4 (z Polybia).

lonii a do Epiru. Na levé straně šly ze Soluně poblíže moře Aegejského silnice jako pokračování cesty Egnatijské přes města Amphipolis, Philippi, Traianopolis (Trajanopol, zříceniny u vsi Dede-Agače), Kypselu (Ipsala), Rhaedestus (Rodosto), Perinthus (od doby Diokletianovy zv. Heraklea, dn. Eregli), Selymbrii (Silivri) do Konstantinopole; jiná spojovala osadu Stobi přes Astes (Štiplje) a Pautalii (Velbužd, Küstendil) se Serdikou (Srědec) a jiná ještě výše odbočovala z Naissu údolím Timoku k Dunaji, k Ratiarii a k jiným přístavům.

Druhá cesta dunajsko-cařihradská[1]) s počátku od ústí Moravy až po Niš splývala s předešlou. Od Niše se však oddělila, směřujíc samostatně údolím Nišavy na stanice: Remesianu (Bela Palanka), Turres (Pirot), Meldii (kdesi mezi Caribrodem a Slivnicí), Serdiku (Srědec), Helike (Ichtiman), dále údolím Marice přes Bessaparu (Tatar-Pazardžik), Philippopolis neboli Trimontium, Tremontia (Plovdiv), Pizus (Čakyrlar), Adrianopolis (stará Uscudama dn. Drinopol), Ostudizus (u dn. Hafsy), Driziparu (u Karištiranu), Tzurullum neboli Syrallum (Čorlu) a odtud buď na Selymbrii (Selybria, Silivri) a na Konstantinopol nebo do důležitého Perinthu-Herakleie, sídla místodržitele thráckého[2]).

Od této hlavní cesty odbočovaly mimo spojky se soluňskou tratí, o nichž jsem se už zmínil, ještě trať z Adrianopole k Trajanopoli podél dolního Hebru a na sever dvě cesty k moři a to z Adrianopole k Deultu blíže Burgasu[3]) a k Apollonii (od byz. doby Sozopolis) a dále podél břehu mořského na Anchialos, Mesembrii, Odessus (Varna), Kruny, pozdější Dionysopolis (Karvuna, Balčik), Kallatis (Mangalia), Tomy (Küstendže) až do Istru při dunajském ústí; druhá cesta šla z Philippopole přes Beroë Traiana Augusta (Boruj, Stara Zagora) a Kabyle (Sliven) do Anchialu.

S Dunajem měla několikeré důležité spojení: 1. ze Serdiky jedno přes Municipium Montanensium k Almu (Lom) a druhé do údolí Iskru a k ústí této řeky, kde ležel Oescus s důležitým vo-

[1]) Srv. hlavně spis *K. Jirečka* Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopol, Prag 1877, s doplňky pro jednotlivé partie na př. u Serdiky, Philippopole, Adrianopole atd. v Arch. Ep. Mitth. X. 85, 93 sl., XV. 100, a v Sitzungsber. Akad. Berlin 1881. 434 sl. (otisk vyšel bulharsky v Пер. Спис. II. 28—70).

[2]) *Domaszewski* Westd. Zs. XXI., 189 pozn. 214.

[3]) Cesta tato měla asi na jih pokračování z Deulta přes Sadamu, Tarpodizus, Ostudizus k Rhaedestu a na Chersones. Srv. *Kiepert* Formae XVII. Text 2.

jenským ležením; 2. z Philippopole údolím Strěmy přes průsmyk Trojanský a stanici Mons Haemus (CIL 13724) do údolí Osmu a odtud přes Giridavu a Meltu (Loveč) jednak na Oescus[1]), jednak na Novy (Novae, Svištov); 3. z Adrianopole přes Kabyle (Sliven) a hory do údolí Jantry na Nikopol pod Haemem (u dn. vsi Nikjup sev. od Tirnova[2]) a odtud na Novy. Mimo to i z Odessu i z Tomů vedly ještě důležité cesty k Dunaji a to přes Markianopolis (u vsi Devny blíže Provadije) jednak do Sextanty-Prisky (Ruščuk), jednak do Durostora (*Δίστρα*, Silistria) a konečně přes Abrittus (blíže vsi Kapakli) a Tropaeum Traiani (Adamklissi) do Axiopole (Černá Voda), jež mimo to i přímo byla spojena s Tomy.

Západní skupina dalmatsko-pannonská nebo illyrská tvořila systém samostatný, jehož základním východním centrem byla Aquileia. Tato římská kolonie byla také opěrným bodem vojska římského ve všech bojích za dobytím těchto končin[3]). Z Aquileje vycházely tyto hlavní dráhy: 1. cesta na sever k jantarorodnému pobřeží[4]), na níž hlavními body byly Emona (Lublaň), Celeia (Celje), Savaria (Kamenec), Scarbantia (Šoproň) a jako konečná stanice na římské půdě Carnuntum (Petronell — Něm. Altenburg); 2. cesta přes Santicum (Bělák) do Laurika (Lorch) na Dunaji; 3. cesta oddělující se od Emony podél pravého břehu Sávy k Singidunu a k Viminaciu přes Neviodunum (Dernovo), Siscii (*Σεγεστική*, Sisek), Servitium (St. Gradiska), Sirmium (Mitrovica); 4. cesta z Aquileje do Salon, jež se oddělovala také v Emoně[5]).

V Noriku sahalo panství římské již za válek s Cimbry až po Noreiu a Augustus hleděl už v době před svým sporem s Antoniem přemožením Taurisků pojistiti cestu přes Alpy k Dunaji. Za bojů v Dalmacii, v zemi Japudů, utvořena byla operační base v Siscii a na cestě, jdoucí od Sávy do Senie (Senj) na Adriatickém moři přes Avendo (Crkvina) a Mesulum (označené též Bivium, dn. Josip. Dolina). Po pokoření Japudů došlo na Pannonce,

---

[1]) *Domaszewski* Beneficiarposten 189, 190, *Jireček* Arch. Ep. M. X. 99.

[2]) Tento Nikopol na Rusici, přítoku Jantry, založen byl Trajanem podle Ammiana XXXI. 5, 16 na památku vítězství nad Dáky, podle Jordana (Get. 101) po vítězství nad Sarmaty. Nikopol na Dunaji u vtoku Osmy, známe od doby Justinianovy (Prok. De aed. IV. 11). Srv. o něm CIL III. 141.

[3]) Srv. *K. Patsch* v Arch. Ep. Mitth. XV. 100 sl.

[4]) Srv. *O. Cuntz*, Die röm. Strasse Aquileia-Emona. Jahreshefte. V. Beiblatt. 139 sl.

[5]) *Domaszewski*, Beneficiarposten 159 sl.

a celé údolí Sávy až k ústí do Dunaje připojeno bylo k říši. Podle toho byla pannonská cesta na Sirmium již tehdáž vystavěna. K tomu dostala se do moci římské i dalmatská cesta přes Promonu (Teplje) do Salon a ze Salon na jih do Epiru a Řecka. Tento Augustem počatý systém drah v Dalmacii byl dále vybudován za Tiberia a Claudia, o čemž máme zprávy v nápisech umístěných na velkém památníku (cippu) nalezeném v Salonách. O detailním rozvětvení dalmatské sítě vycházející ze Salon, poučiti se lze nejlépe ze souborné práce Ballifovy, z uvedeného přehledu Domaszewského a z prací Patschových[1]). Vyličovati je zde, vymyká se úplně účelu knihy. Dostačí, podotkneme-li, že jedna hlavní cesta šla ze Salon na Burnum (na Krce záp. od Kninu) a odtud jednak do Jaderu (Zadar), jednak do Senje a přes Avendo do Emony a Siscie, jednak přes Petrovac do údolí Uny a Sany. Druhá hlavní cesta šla ze Salon přes Aequum (Čitluk), k Vrbasu a Servitiu na Sávě (o ní se dále v kap. III. podrobněji zmíníme), s odbočkami k Uně, třetí na příč Bosnou do Sirmia. Stanic jejích neznáme dobře, ale směr šel přes Tilurio (poblíže Gardunu), Bistue Nova (Zenica na Bosně) k dolní Drině. Z Tiluria oddělovala se ještě jedna cesta k Drině přes Delminium (poloha nejistá) a Sarajevo.

Čtvrtá cesta hlavní šla na jih přes m. Novae (Runovič), Naronu (u Metkoviće), Turres (Stolac) do Epidauru (Dubrovník) nebo na Adzizium (Gacko? Trebinje?), Dokleu (Duklja) a Skodru. Z Adzizia oddělovala se jiná důležitá na Foču a po Drině k stříbrným dolům v Domavii, kde ústila příčná trať z Naissu.

V Pannonii samotné[2]) vycházely hlavní cesty z trati kar-

---

[1]) *Ballif Ph.*, Römische Strassen in Bosnien und Herzegowina I. Wien 1893. *Domaszewski*, Beneficiarposten l. c. 167 sl. Další podrobnosti k síti cest bosensko-dalmatských viz v CIL. III., str. 2119 sl, 2328 sl. a v řadě článků od Fialy, Radimského, Patsche, Truhelky, Ballifa uveřejněných od r. 1893 v Glasniku zemalj. muzeja u Bosni i Hercegovini (srv. hlavně *Patsch*, »Dalmacija i Dacija« v Glasniku IX., 665 sl. a zejména »Nahogjaji novca u kotarima Derventa, Gradačac i Brčka« ib. XIV., 394 sl.), ve Wiss. Mitth. aus Bosnien und Herzegovina, a u *Kieperta*, Formae XVII. Text 5 sl. K topografické nomenklatuře srv. i výše (na str. 26) uvedený spis Tomaschkův. Topografii Dalmacie u Ptolemaia vydal *L. Jelić*, »Najstariji kartografski spomenik o rimskoj Dalmaciji« (Glasnik 1898, 227; něm. ve Wiss. Mitth. VII, 167). Dobrou mapu má *Ballif*, ale nyní už zastaralou. Nejlepší nové jsou u *Kieperta*, Formae XVII., a ještě lepší v CIL. III. Suppl. Tab. VI. Mapka Domaszewského je příliš drobná.

[2]) K Pannonii vedle starších dnes nepotřebných prací Kennerových

nuntské a to ze Savarie a Halikana (Unter-Limbach nedaleko od Mury) a koncentrovaly se na Dunaji v Arraboně (Ráb), Brigetiu (Ó-Szöny) a především v Acquinku (Budín). Druhá část sítě spojovala tyto odbočky v trati, jež vedly z Acquinka jednak vnitrozemím přes Sopiany (-ae) a jednak podél pravého břehu Dunaje do Mursy na Drávě (Osek) a odtud dále přes Cibaly (-ae) do Sirmia (Mitrovice) a Singiduna. Rovněž vedly cesty podél toku Drávy a Sávy, první z Poetovia (Ptuj), druhá z Emony přes Siscii. Cílem obou bylo Sirmium, z Cibal odbočovalo se i na Marsonium (Brod na Sávě). Vojenská silnice z Emony do Karnunta, později hlavního vojenského tábora, existovala už za Augusta, ostatní aspoň v počátcích také, neboť už Augustus rozšířil hranice říše až k Dunaji. Ovšem dokonalé vybudování pannonské sítě spadá teprve do vlády jeho nástupců[1]).

V Zadunají pokračovaly cesty z hlavních dunajských stanic dále k severu. O zemích, jež zůstaly v rukou barbarů, máme jen zprávy Ptolemaiovy, jehož itinerář na př. v Čechách, na Slovensku a mezi Dunajem a Tisou nedal se dosud na mapě pevněji stanoviti[2]). Přirozeno však, že se i tu cesty držely především toku splavných řek, na př. Moravy nebo Váhu, na němž nyní aspoň jedna stanice je nápisem doložena — Laugaricio nyn. Tren-

---

a Müllnerových srv. novější stati *Fr. Kosa* »Crtice o naši domovini pred prihodom Slovencev« (Letopis Mat. Slov. 1897, 7 sl.), *S. Rutara*, »Rimska cesta Aquileia-Siscia« (Izv. muz. dr. za Kranjsko IX., 1899, 27, 41, 113 sl.), a *G. Finályko*, Római útak a Dunán túl (Arch. Ertes. 1903, II., s mapkou Pannonie), *W. Kubitschka* (Arch. Ep. M. XI. 129), mimo jiné drobné články a ovšem opět uvedenou již práci *Domaszewského* str. 176 sl. Mapa nejlepší v CIL. III. Supplem. Tab. VII. a u *Kieperta* Formae, XVII.

[1]) *Domaszewski*, Beneficiarposten 177 sl.

[2]) Také podle Aurelia Victora (18) šly cesty z Gallie až k Pontu. Ptolemaiovi do země Jazygů Metanastů, tedy v Uhrách od záp. Karpat počínajíc až k hranicím Dakie, připadají pak tyto osady (III, 7, 2): *Οὐσκηνον, Βόρμανον, Ἀβίητα, Πάρκα, Τρισσόν, Κάνδανον, Πέσσιον, Παρτίσκον* (srv. dále připojenou mapu Ptolemaiovy Dakie a země Jazygů). Stanoviti přesněji polohu těchto »měst« (*πόλεις*) dosud nelze. Rovněž se nedá dobře stanoviti poloha itineráře dáckého, jejž z Porolissa vede na východ do Phiry kosmograf Ravennský (IV., 5). Ani ne, když emendujeme s Pinderem a Partheyem (177) jméno Phira v Tyra, Tyras při ústí Dněstru. Trať prochází tyto stanice: Phira, Tirepsum, Iscina, Capora, Alincum, Ermerium, Urgum, Sturum, Congri, Porolissum. Srv. o cestě té stať *Ornsteina*, »A Ravennai geographus ismeretlen Dáciai útvonala« (Arch. Ertes. 1897. 391), jenž však ji vede jen z Congri-Szamosujvúru do Phiry-Siklódu. Phiru za Tyras přijal i *Schuchardt* (Arch. Ep. Mitth. IX., 225) a vedl cestu průsmykem Ojtozským.

čín[1]). Za to řadu stálých silnic vykazuje opět Dakie[2]), okkupovaná Římany r. 106 po Kr., ovšem jen v jediném pramenu starověkém, na mapě Peutingerské. Itineráře IV. stol. už dácké sítě nemají.

Do Dakie vedly od Dunaje ze dvou východisk čtyři hlavní dráhy: 1. cesta z Viminacia a Lederaty údolím ř. Karaše, přes horní Brzavu u stanice Bersovia (Židovín) do Tiviska (při vtoku říčky Bystré do Temeše);

2. cesta ze stanice Tsierny (St. Ršava) při ústí ř. Černé, dále údolím této řeky a horního Temeše opět k Tivisku, odkudž vedla pak spojená trať obou cest na východ přes Akmonii na Bystré do Sarmizegetusy, pozd. kolonie Ulpia Traiana (Várhely), a dále k Maroši, na němž se nalézalo nejdůležitější dácké středisko, osada Apulum (Karlův Bělehrad, Gyula-Fehérvár). Zde se připojovaly i následujíci cesty alutské;

3. cesta ze stanice Oescus k Alutě, pak údolím této řeky

---

[1]) Srv. CIL, 13439:

VICTORIAE
AVGVSTORV
EXERCITUS CVI LAV
GARICIONE SEDIT MIL
L II . DCCCLV
. . . ANS LEG LEG II AD CVR . . .

Th. Mommsen l. c. (srv. Arch. Ertes. 1893, 265) doplňuje nápis takto: Victoriae Augustoru(m) exercitus, qui Laugaricione sedit, mil(ites) l(egionis) II DCCCLV . . . . [const?]ans leg(atus) leg(ionis) II ad(iutricis) cur(avit faciendum?).

[2]) K Dakii srv. materiál v CIL III, s úvodem na str. 160 a pak práce *Goosovy* »Untersuchungen über die Innenverhältnisse des Trajan. Daciens (Siebenb. Archiv XII., 1874, 133), »Studien zur Geographie und Geschichte des Trajan-Daciens«, Gymn. Progr. zu Schässburg 1874 a »Die röm. Lagerstadt Apulum« tamže 1875), dále *Acknerovy* stati »Die Peutingerische Tafel mit besonderer Beziehung auf Siebenbürgen« (Archiv des Ver. für siebenb. Alterth. I., 1845, 3. Heft) a »Die röm. Alterthümer etc. in Siebenbürgen« (Jahrb. der Centr. Comm. 1856—7). Starší je dnes nepotřebná dissertace *Filtsche* »De Romanorum in Dacia coloniis«. Cibinii 1808 a zcela špatná práce *J. Vasa* »Erdély a Rómaik alatt« (Kološvár 1863). Tormovy maďarské práce viz u *Goosa*, Studien 6. Nově, zejména cestě z Lederaty do Tiviska a Apula věnoval řadu studií *Gabr. Téglás* v Arch. Ertes. 1893, 202 sl. (Aquae), 1898, 1 sl. (Azizis, Bersovia), 1899, 214 (Centum Putei), 1904, 318 (A Traianus elötti Dacia Aldunai határkapuja«) a v Arch. Közl. XXII, 86 sl. (A Tabula Peutingeriana hármas daciai útvonalából az Uj-Palánkától Zsuppáig etc.). O cestách na mapě Peutigerské srv. i *Schuchardt*, Arch. Ep. Mitth. IX., 228 sl. a *Szaraniewicz*, Krit. Blicke 101 sl., O stanicích na Malém Sámoši srv. *Finály G.* (Arch. Értes. 1890, 427).

přes stanice: Romula (blíže Caracalu), Acidava, Rusidava, Burridava, Castra Traiana a dále průsmykem alutským přes os. Cedoniae (Sibiň) a Sacidavu (Reussmarkt) k Apulu;

4. cesta, jež se podle všeho oddělovala v Romule a šla přes Amutrium na Šilu (při vtoku ř. Motru) jednak k důležité vojenské stanici Drobetae na Dunaji (Turnu Severinu), jednak údolím Šilu a průsmykem Vulkánským opět na Sarmizegetusu a Apulum.

Od Apula rozcházelo se vějířovitě několik nevalně známých cest k hranicím provincie a k průsmykům patrně podél Trnavy, horní Aluty, horního Maroše a k Sámoši. Z nich nejdůležitější a také nejvíce známá je trať na Porolissum, na níž počínajíc od Apula byly hlavními stanicemi: Salinae na Maroši (Félvincz), Potaissa (Torda na Aranyoši), Napoca (Kološvár), Optiana, Largiana (Zutor) a Certia (Magyar Egredy) před Porolissem (Mojgrad u Sámoše). O cestě z Porolissa do Phiry u kosmografa Ravennského jsem se už zmínil.

Mezi všemi čtyřmi komplexy cest táhl se Dunaj jako hlavní spojovací dráha všech cest, které k němu ústily, dráha vítaná, poněvadž byla volná, klidná (aspoň po přírodní stránce) a všude přístupná a splavná až na katarrakty v Žel. Bráně, poprvé připomínané Strabonem (VII, 3, 13). Při této povaze a důležitosti Dunaje není divu, že se k němu stále mimovolně i s dalekosáhlými plány obracela pozornost, a že se na březích jeho vyvinul za panství římského neobyčejný systém obranný, sloužící zároveň za oporu účelům pokojným, římskému obchodu.

S opevňováním dunajské linie počalo se hned, jakmile byla hranice říšská k Dunaji posunuta. Tak čteme u Flora, že už na konci vlády Augustovy po skončení tažení Lentulova proti Dákům (kolem r. 10. po Kr.) byly založeny na Dunaji první tvrze, *praesidia*[1]), a zároveň utvořen i *limes* dunajský[2]). Flotillu římskou na Dunaji připomíná už Ovidius (ex Ponto IV. 7. 27 sl.[3]). Kde

---

[1]) Florus II., 28: Daci montibus inhaerent. Cotisonis regis imperio quoties concretus gelu Danubius iunxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Visum est Caesari Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo ultra ulteriorem repulit ripam: citra praesidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.

[2]) Rufus Festus Brev. 8: Limes inter Romanos ac barbaros ab Augusta Vindelicum per Noricum, Pannonias et Moesiam est constitutus.

[3]) Loďstvo to reorganisoval Vespasian (srv. článek *Classis* od *Hérona de Villefosse* v Dict. des ant. p. par Daremberg et Saglio II., 1236). Jiné loďstvo stálo u ústí Dunaje v Pontu. Srv. i *Jung*, Rom. Landschaften 349.

byly obvyklé přechody přes řeku a kde Dunaj v zimě zamrzal, tam budovány byly tvrze větší. Za Tiberia r. 23 byly podle svědectví Tacitova tábory legií přeloženy z vnitrozemí k řece [1]), a to asi do Ratiarie, Viminacia, později i do Oescu (za Trajana do Singiduna). Jádro obrany nalézalo se až do doby Flaviovců v trojúhelníku řeky Margu, Utu a Dunaje; tam byly legie v místech jmenovaných, dále na východ jen tlupy auxiliární. Teprve za Domitiana po utvoření provincie Dolní Moesie dostaly i Troesmis a Durostorum legionární ležení. V Pannonii byla nejdříve vojenským střediskem Siscia, za Tiberia Poetovia. Z Tacita (Ann. XII. 29) vidíme, že ještě r. 59 neležely legie při Dunaji a že teprve Vespasian přeložil dvě do ležení v Karnuntu a ve Vindoboně, vedle nichž hlavním střediskem vojenským v dolní Pannonii bylo Acumincum a od doby Diocletianovy Acquincum[2]).

Vedle těchto velkých tvrzí a opevněných ležení poset byl však břeh Dunaje i řetězem malých strážnic, zv. *πύργα*, *μονοπύργια*, — *burgi*, o jejichž zřízení v Pannonii r. 184 vykládá zajímavý nápis nalezený třikráte v Dunapentele a v okolí [3]), a jejichž pěknou charakteristiku a spolu výčet podal později Prokopius[4]).

---

[1]) Tacit. Ann. IV., 5: ripamque Danuvii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant. Srv. o tom blíže u *Premersteina*, 169, 176, 191, *Domaszewského*, Arch. Ep. M. XIII., 137, Rhein. Mus. NF. XLVIII, 240, N. Heidelb. J. I. 199 a *Junga*, Rom. Landschaften 340 sl.

[2]) *Mommsen*, RG. V. 187, 194, 206, CIL III. 415.

[3]) CIL III., 3385:

»Imp(erator) Caes(ar) M. [Aur(elius) Commodus An]toninus Aug(ustus), Pius Sar[mat(icus) Germ(anicus)] Brit(annicus) pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate) X [imp(erator) VII] cos. IIII p. p. ripam omnem bu[rgis] a solo extructis item praes[i]dis per loca opportuna ad clandestinos latrunculorum transitus oppositis munivit per L(ucium) Cornelium Felicem Plotianum leg(atum) pr(o) pr(aetore). Týž nápis našel se třikráte (srv. Arch. Ep. Mitth. XIII., 141, XIV., 53 a Arch. Ertes. 1904, 201).

[4]) Prokop de aedif. IV., 5: *οἱ Ῥωμαίων τὸ παλαιὸν αὐτοκράτορες τοῖς ἐπέκεινα ὠκημένοις βαρβάροις την τοῦ Δανουβίου διάβασιν ἀναστέλλοντες ὀχυρώμασί τε κατέλαβον τούτου δη τοῦ ποταμοῦ την ἀκτην ξύμπασαν, οὐ δη ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῇ ἐπὶ θάτερα πολίσματά τε καὶ φρούρια τῇδε δειμάμενοι. ταῦτα δε τὰ ὀχυρώματα ἐξειργάσαντο οὐκ αμηχανα προσελθεῖν, εἴ τις προσίοι, ἀλλ' ὅσον δη μη ἀνδρῶν ἔρημον την τοῦ ποταμοῦ ἠιόνα λελεῖφθαι. ἐπεὶ τειχομαχεῖν τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις οὐδαμῇ ἔγνωστο. τὰ πολλὰ τῶν ἐρυμάτων αὐτοῖς ἀμέλει ἀπεκέκριτο ἐς πύργον ἕνα, μονοπύργιά τε, ὡς τὸ εἰκὸς, ἐπεκαλεῖτο, ἄνθρωποί τε ὀλίγοι κομιδῇ ἐν αὐτοῖς ἵδρυντο. καὶ τοῦτο τηνικάδε ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσεσθαι γένη, ὥστε δη ἀναδύεσθαι την ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δε ὕστερον Ἀττίλας στρατῷ μεγάλῳ ἐσβεβληκὼς, τά τε ὀχυρώματα πόνῳ*

Byly to tvrze tak nepatrné a blízko sebe stojící, že význam jejich vojenský byl pramalý; nezadržely žádného útoku — na nejvýše včas ohlásily nepřítele. Byly proto více strážnicemi, zejména celními nežli vojenskými[1]).

Na základě těchto římských výbojů, kolonisací a administrativních zřízení utvořiti si můžeme také podrobnější obraz, jaká byla sídla a vzájemné poměry obyvatelů na Balkáně v Zadunají, před římskou okupací i po ní.

Na Balkáně Řekové již od prvých dob svých styků s pobřežím a s vnitrozemím rozdělovali obyvatelstvo celého polouostrova (vyjímajíc ovšem Helladu a kraj nejblíže sousedící) na dvě velké národní skupiny Thráků a Illyrů, a podle toho zvali také prvou, na východě položenou povšechným jménem *Θρῇκες*, *Θρᾴκες* (kraj *ἡ Θρᾴκη*, pozd. Thracia), druhou na západě *Ἰλλυριοί*, v starší formě *Ἱλλυριοί*, Hillyrici, Hillurii, Hillurici, kraj *Ἰλλυρικόν*, *Ἰλλυρίς*, později *Ἰλλυρία*. Obě ethnologické skupiny jsou si blízké a náležejí čeledi arijské. Jinak však jejich původ a bližší jazykový poměr k ostatním Arijům není dostatečně osvětlen.

T h r á k o v é byli v době historické rozsazeni v Evropě na velkém území[2]). Západní hranice jejich šla přibližně údolím Tisy, Moravy a Vardaru (Axia), na jihu vymezeni byli mořem Aegejským a Propontidou, na východě Pontem a na severu sahali nejen do hor Karpatských nad horní přítoky Tisy, ale podle všeho zajímali v starších dobách i značnou část Zakarpatí, sedíce pod úhrnným jménem Kimmeriů v části jižní Rusi, jak jsem o tom vyložil podrobně již v I. díle SS. str. 217 sl., 228 sl. V pozdější době historické byli ovšem z těchto svých sídel zakarpatských a i ze samých severních Karpat téměř vytlačeni.

Máme-li na mysli uvedenou rozlohu, a opětovné posunování se Thráků směrem jižním a jihovýchodním, při čemž se nám

---

οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν ‘Ρωμαίων ὑπαντιάζοντος οἱ οὐδενὸς ἐληίσατο τὴν πολλήν. — Ve IV. stol. píše Amm. Marcellinus: Hister, qua Romanum cespitem lambit urbibus multis et castris contiguus et castellis (XXVII. 4, 5).

[1]) *Domaszewski*, Arch. Ep. Mitth. XIII. 141.

[2]) Není potom divu. že Herodot V., 3 dí o Thrácích: *Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετά γε 'Ινδοὺς πάντων ἀνθρώπων. εἰ δὲ ὑπ' ἑνὸς ἄρχοιτο ἢ φρονέοι κατὰ τὠυτὸ, ἄμαχόν τ' ἂν εἴη καὶ πολλῷ κράτιστον πάντων ἐθνέων κατὰ γνώμην την ἐμήν.*

stále objevuje, že starší sídla řady kmenů byla na severu Dunaje, můžeme oprávněně předpokládati, že se prarodina Thráků nacházela vskutku severněji, kdesi při Karpatech v samém sousedství kolébky slovanské; zaujímala asi jižní sklony Karpat a celý massiv sedmihradský, s poříčím Serethu, Prutu a Dněstru, kdežto Praslované byli rozloženi na sever. Odtud z této karpatské kolébky šířili se Thrákové postupně k jihu na Balkán a z Balkánu i do Malé Asie.

Podle studií Tomaschkových a Kretschmerových, které snad v detailech budou opraveny, ale v celku historii Thráků správně pojímají a předvádějí[1]), šel vývoj Thráků před se tím způsobem, že se při stálé a současné vnitřní differenciaci i na venek oddělovaly části od původního jádra, postupujíce v etapách k jihu a to tak, že poloostrov Balkánský, pokud nebyl na západu zabrán Illyry, osadila nejdříve vlna jižní t. zv. mysofryžská, jazykově i kulturně differencovaná od severních Thráků a skládající se hlavně ze dvou vrstev: mysské (*Μῦσοι*) mezi Haemem a Dunajem a fryžské (*Βρύγες*, *Βρῦγοι*, *Φρύγες*) na jih od Haemu a v Paionii. Tato vlna nezůstala však zde seděti, nýbrž neustálým tlakem dalších proudů, oddělujících se od severních Thráků, byla z části zatlačena přes Bospor a Hellespont do Malé Asie[2]), z části, pokud zbyla na Balkáně, tak roztrhána, že později vidíme mezi drobnými kmeny fryžskými a Mysy seděti větší menší trsy kmenů silně se lišících i dialektem i nižší, surovější kulturou, jež patrně náležely skupině severních, horských nebo t. zv. vlastních thráckých kmenů. Pokud který historicky známý kmen náležel první nebo druhé řadě, je nesnadno a často vůbec nemožno určovati, a po té stránce

[1]) *Alb. Dumont*, Mélanges d'archéologie éd. *Homolle* (Paris 1892) 188 sl. *Tomaschek W.*, Die alten Thraker I., Übersicht der Stämme. II. Die Sprachreste (Sitzungsber. Akad. Wien. 1893 Bd. 128 a 131), *D'Arbois de Jubainville*, Les premiers habitants I., 269 sl., *P. Kretschmer*, Einleitung in die Gesch. d. gr. Spr. Götting. 1896, 212 sl. *A. Pogodin*, Къ вопросу о Θракійцахъ. Спб. 1900. K tomu srv. i starší *Fligierovy* studie o ethnologii Balkánu v Mitth. anthr. Ges. in Wien, sv. VI, VIII., IX., X. (srv. zejména »Zur praehist. Ethnologie des Balkanhalbinsel«, Wien, 1877), *Lor. Diefenbacha*, Völkerkunde Osteuropas insbes. der Haemoshalbinsel und unteren Donaugebiete. Darmstadt, 1880, a stať *S. Tomiće*, О језицима и народима балкан пред доласка Словена (Наставник XII., 4).

[2]) Sem se dostali Frygové, části Mysů, Bithynů a řada kmenů kimmerských (Trerové, Trallové atd.), kterými toto stěhování bylo v VII. stol. př. Kr. ukončeno (srv. SS. I. 224 sl.). Podle všeho i Arméni jsou původu thráckého (*Tomaschek*, l. c. 4, *Kretschmer*, 208).

dostane se Tomaschkovu roztřídění ještě asi mnoha korrektur[1]). Ale to je pro nás věcí naprosto vedlejší. Nám stačí faktum, že v době historické naplněn byl Balkán na východ od čáry Morava-Vardar [2]) — ovšem z vymýtěním oblastí řeckých kolonií na pobřeží — velkým množstvím kmenů různé kultury, různých dialektů, ale shrnovaných přece Řeky a později i Římany v pojem jednoho, jednotného národa thráckého, v němž vynikali zejména Edoni při dolním Strymonu, Mysové neboli Moesové mezi Dunajem a Haemem, Satrové v horách Orbelských a Rhodopských, Bessové na horním Hebru, Odrysové na Tonzu a Erginiu, Triballové na řece Moravě.

Ale Thrákové ze severní prarodiny nepřešli všichni na Balkán,

[1]) Tomaschkovo roztřídění, str. 27 sl. (bez Thráků asijských), je v hlavních rysech toto (Kretschmer liší se od Tomaschka hlavně jen v určení doby, kdy možno mluviti o prvotní bipartici):

I. skupina *frygomysská*: *Brygové*, *Edonové* (vlastní Edonové, Mygdonové, Bebrykové, Dolionové, Grastonové, Krusaiové, Sithonové, Odomantové, Bistonové, Xanthiové, Kikonové, Briantové, Saiové, Paitové, Apsinthové, Sirové), *Mysové* (Pikensiové, Timachové, Oitensiové, Piarensiové, Dimensiové, Obulensiové, Artakiové, Kebreniové, Skaiové).

II. skupina *vlastních Thráků*: *a*) jižní: *Trerové*, *Trallové*, *Thynové* (Bisaltové, Sintové, Maidové, Danthaletové, Maidobithynové, Bithynové, Thynové, Dolonkové), *Satrové*, *Darsiové*, *Droové*, *Sapaiové*, *Korpilové*, *Trausové*, *Diové*, *Bessové* (Drosové, Disorové, Brisové, Aletové, Karbiletové, Sialetové), *Odrysové* (Bennové, Hypselitové, Kainové, Piastové, Samaiové, Koilaletové, Selletové, Bettegerové, Drugerové, Pyrogerové, Celegerové, Astové a j.), *Triballové*.

b) severní: *Getové* (Aodové, Kaugdové, Klariové, Terizové, Krobyzové, Troglodytové), *Agathyrsové*, *Dákové* (Burridavensové, Potulatensové, Albokensové, Saldensové, Ratakensové, Siensové, Kotensové, Kaukoensové, Biefové, Keiageisové, Piefigové). K nim ovšem Tomaschek čítá i řadu karpatských kmenů národnosti jinak blíže neprokázané jako: Zaboky, Piengity, Biessy, Kostoboky, Karpy a Karpodaky, o nichž jsem došel v I. díle SS. z části k úsudkům jiným.

[2]) Určitěji vymeziti hranici mezi Thráky a Illyry nelze pro nedostatek zpráv, pro pohyby kmenů (zejména v Podunají) a také proto, že o některých vnitrozemských kmenech je spor, dlužno-li je čítati k Thrákům či k Illyrům, či ke skupině samostatné, na př. o Paionech, Pelagonech (srv. *Tomaschek*, Thraker, 23 sl.). Také s Dardany si někteří nevěděli rady. Sám ovšem, jak dále vidno, Dardanii čítám rozhodně k oblasti illyrské (jako Tomaschek a Kretschmer). Za Illyry je prohlásil už Strabo (VII., 5, 6), Appian (Illyr. c. 2) a dále to vidno z celé historie pojmu Illyrika.

nýbrž značná část jich zůstala ještě seděti v nížině uherské, valašské a multanské a zejména v kotlině sedmihradské. Během doby historické sice vidíme, jak častěji buď samovolně neb z přinucení přecházelo tisíce Thráků přes Dunaj, ale přece jich na severu zbylo ještě tolik, že v době narození Kristova byli s to utvořiti zde velký, mocný stát. Pro Thráky za dolním Dunajem pozůstalé užívalo se v době prvních styků Dunaje s Římem ponejvíce jména Getů (*Γέται, Γεταί, Γέτης, Γετηνοί*, Getae, Geta, Getes[1]), později však jak zbylí Getové, tak i řada drobných, dále jmenovaných kmenů shrnována byla pod kollektivní název Dáků (*Δακοί, Δᾶκοι, Δάκαι, Δάκες*, Dacae, Dagae, Daquus).

Getové a Dákové byli tedy v pozdější době historické nejsevernějšími skupinami thráckými, a jak už tato poloha a souvisící s tím genetický poměr k ostatním na jihu usazeným soukmenovcům s sebou nese, byli také od jižních značně odlišeni, tak značně, že zejména u Dáků povstávají oprávněné rozpaky, smíme-li je ještě počítati k čistým Thrákům.

Také poměr Getů k Dákům není zcela jasný. Nevíme dobře, dlužno-li těmito dvěma kollektivy rozuměti dvě od sebe odlišené skupiny[2]), čili, jak se jiní domnívají, viděti ve jménu Dáků jen nové, u Římanů v obyčej vešlé kollektivum pro tutéž skupinu, pro kterou dříve řecké prameny měly název Getů[3]), jenž

[1]) O Getech srv. přehled prvotných dějin už v I. svazku SS., str. 319. Tito Getové se v době Herodotově (Her. IV., 93—96) objevují už na druhém pravém břehu Dunaje od moře asi k Jantře. Tam je zná i Thukydides (II., 96). Ale od IV. stol. připomínají se opět ve značné síle na sever od ústí dunajských. Patrně tedy z příčiny nám blíže neznámé (soudil jsem l. c. na tlak, který od západu způsobili Gallové, vnikší přes Sávu na Balkán) přešli na levý břeh, kde i dříve seděla značná jejich část. Od I. stol. př. Kr. jméno Getů v Zadunají opět zaniká a objevuje se opětně mezi Dunajem a Haemem (srv. dále str. 62). Jiným starým velkým zadunajským kmenem thráckým jsou Herodotovi Agathyrsové, o nichž srv. SS. I., 263, 266. Literatura z Getech a Dácích: Mimo práce napřed na str. 42 uvedené srv. ještě *Schmidt*, Die Geten und Daken (Siebenb. Archiv. IV, 1859), *F. Bergmann*, Les Gétes 1859, *Rösler*, Das vorröm. Dacien (Sitzungsber. Akad. Wien, Bd. 45, 1864), Dacier und Romänen (ib. Bd. 53, 1867), Romanische Studien Leipzig 1871, 1—63. *Tomaschek*, Sitzungsber. Akad. Wien. Bd. 128, 92 sl. 101 sl. *Müllenhoff*, D. A. III., 125 sl., *Picot E.*, Les Daces. Revue d'anthr. 1883, 90, *Goos*, Die ältesten histor. Bewohner der mittleren Donaugegenden (Siebenb. Archiv XIII. 430—465), *Brandis* Dacia (*Pauly-Wissowa* Realenc. IV. 2).

[2]) Tak *Müllenhoff*, D.A. III., 149.

[3]) V starověku na př. Strabon Gety měl za pojem širší (srv. též násl. poznámku) a rozděloval je na vlastní Gety na jihu při Pontu a obou stranách

se později udržoval jednak na jednom kmenu, jednak přecházel na jiné, i cizí skupiny[1]).

Podobně jako o Thrácích musíme dnes i o Illyrech předpokládati, že měli svoji prarodinu výše, kdesi v střední Evropě, a že odsud, jsouce tlačeni rozvojem jiných severoevropských kmenů arijských, sestoupili vedle Řeků nebo po nich povlovně na jih.[2]) Ale kdežto Řekové pronikli na nejjižnější cíp Balkánského poloostrova, Illyrové zůstali seděti výše obsadivše severní část moře Adriatického z obou stran. Odtud část západní patrně tlakem Italů od severu přicházejících odtrhla se od celku a dostala se až na samý konec Italie, na poloostrov kalabrijský (Messapiové, Dauniové, Kalabrové, Japygové, Peuketiové, Sallentinové), tak že na severu, na straně italské, zůstal v historické době seděti jen jediný význačnější kmen illyrský[3]), Eneti, Heneti nebo Veneti adriatičtí. Větší část Illyrů soustředila se na protilehlém území balkánském. Tam se nám v době historické na území ohraničeném na západě mořem Adriatickým, na jihu Epirem[4]), na východě proti Thrákům přibližně údolím Vardaru a Moravy objevuje jádro Illyrů, sestávající vedle spousty drobných clanů a rodů hlavně z větších kmenů Autariatů, Ardiaiů (Vardaiů), Dalmatů, Istrů, Liburnů, Japodů, Mazaiů a Illyrů v užším slova smyslu.

Severní hranici Illyrie nelze pevně stanoviti, protože nevíme dobře v jakém poměru byli Illyrové ke skupině kmenů, kteří seděli mezi Sávou, středním Dunajem a vých. výběžky Alp a pro něž staří

---

dolního Dunaje a na Dáky oddělené na severu sedmihradskými Alpami (VII., 3, 12, 13). Také Plinius dí (IV., 80): »Getae, Daci Romanis dicti«, a ještě v II. stol. Arrian klade do Uher vedle Jazygů Gety (Anab. I., 3, 2). Dio Cassius pak dí (LXVII., 6): *Δακοὺς δὲ αὐτοὺς προσαγορεύω, ὥσπερ που καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σφας ὀνομάζουσιν, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι Ἑλλήνων τινὲς Γέτας αὐτοὺς λέγουσι, εἴτ' ὀρθῶς εἴτε καὶ μὴ λέγοντες. ἐγὼ γὰρ οἶδα Γέτας τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἵμου παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας.* Rozšíření jména dáckého souvisí patrně se vzrůstem moci Dáků, způsobeného Burvistou.

[1]) Prvé stopy toho vidíme už v době Augustově, kdy M Vips. Agrippa zahrnul pro pojem své Dakie a Getiky celý kraj mezi Vislou a Borysthenem (Plin. IV., 81, 91: Dimens. prov. 8; Divisio orbis 14, Orosius Hist. I., 2, 21, Cosm. Aeth. II., 21). Podobně Vopiscus (Vita Probi 16) užívá jména Getů přeneseně (»omnes getici populi«). Také Strabon rozšířil Getiku až k hranicím Germanie, tak že mu střední Dunaj tekl skrze ni (VII., 3, 12, 13). Více o postupu jména Getů dále v kap. V.

[2]) Srv. *Tomaschek*, Thraker, I., 88, *Kretschmer*, Einleitung 244 sl.

[3]) Srv. o něm více v kapitole následující.

[4]) O Epirotech je také sporno, byli-li bližší Illyrům (tak *Ed. Meyer*, *Kretschmer*) či Řekům (*J. Beloch*).

užívali jména P a n n o n c ů (*Pannoniorum gentes*, Mon. Ancyr. 5, 44; *ἔθνη τῶν Παννονίων*, Strabon VII, 5, 3; cohortes Pannoniorum CIL. III. Suppl. p. 2497 atd.). Ale poněvadž se vyskytují výroky, zahrnující Pannonce v Illyry [1]), a poněvadž po dlouhou dobu na celém území od Vídeňského lesa a Alp až po bulharskou Moravu tkvělo jméno Illyrika, nebyli patrně pannonští kmenové rodem nic jiného a jméno jejich je původně jen pojem territoriální. Co se vše rozumělo jménem Illyrika a Pannonie, o tom viz výše str. 36 sl. a dále str. 55 sl.

Kmenů v Pannonii uvádí se celá řada, mezi nimi ovšem větší, vynikající vedle nepatrných. Ale nebyli všichni pannonskými v uvedeném národopisném slova smyslu. Při jednotlivých jmenech jsme častěji na rozpacích, máme-li před sebou kmen pannonský, totiž kmen původu illyrského, nebo jiného, zejména keltského. Národopisné poměry těchto krajů zažily totiž před dobou římské okkupace veliké změny p ř í c h o d e m G a l l ů do Podunají. O této důležité události zmínil jsem se již na vhodném místě v I. díle Starožitností, ovšem jen stručně, poněvadž tam nám šlo o poměry zakarpatské a za hory Karpatské tito Gallové zasáhli jen v míře menší [2]). Větší význam měl za to jejich příchod pro západní část Podunají.

Gallové hnuli se, jak souditi smíme z kombinací starých zpráv, nejspíše tlakem Germanů na různé strany, mezi jiným i na východ, totiž z horního Dunaje, kde dříve seděli, na Dunaj střední. Hnutí toto počalo se asi současně s jinými ověřenými a datovanými výboji

---

[1]) Appian Illyr. 1: *Ἰλλυρίους Ἕλληνες ἡγοῦνται τοὺς ὑπέρ τε Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἀπὸ Χαόνων καὶ Θεσπρωτῶν ἐπὶ ποταμὸν Ἴστρον.* Illyr. 14: *οἱ δὲ Παίονές εἰσιν ἔθνος μέγα παρὰ τὸν Ἴστρον, ἐπίμηκες ἐξ Ἰαπόδων ἐπὶ Δαρδάνους, Παίονες μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενοι, καὶ ῥωμαϊστὶ Παννόνιοι, συναριθμούμενοι δὲ ὑπὸ Ῥωμίων τῇ Ἰλλυρίδι, ὡς προεῖπον.* — Vibius Sequester (ed. *Riese*, 158): Pannonii Illyrici Europae. Suet. Tib. 16: Toto Illyrico, quod inter Italiam regnumque Noricum et Thraciam et Macedoniam interque Danubium flumen et sinum maris Adriatici patet, perdomito. Strabon, VII., 5, 12 čítá Pannonii k oblastem illyrským, dále (VII., 5, 10) ohraničuje ji na jihu Dalmaty, Ardiaiy a Skordisky. Na jiném místě opět (VII., 5, 3) kmen Pirustů, Mazaeiů a Desitiatů, čítaných od jiných k Illyrům, Dalmatům (na př. Caes. BG. V., 1, Vell. Pat. II., 115, Dio Cass. 55, 32, Plin. III. 22, 26) nazývá kmeny pannonskými. O illyrském rázu nomenklatury v Posáví srv. *K. Patsch* (Glasnik, 1902, 396).

[2]) SS. I. 303. Bližší data o šíření Gallů na východ viz u *Müllenhoffa*, DA. II., 261—282, *Zippela*, Röm. Herrschaft 31 sl. a *d'Arboise de Jubainvile*, Les Celtes depuis les temps les plus anciens etc. (Paris, 1904), 163 sl. 195 sl.

gallskými do sev. Italie, tedy poč. IV. stol, a pokračovalo až do počátku stol. III. Svědectvím toho je řada historických zpráv, mezi nimiž hlavní jsou tyto: R. 335 objevilo se poselství Keltů v ležení Alexandra, jenž válčil právě na dolním Dunaji proti Getům, a žádalo ho za mír a spojenství[1]. To svědčí zjevně, že v tu dobu Gallové již pronikli přes Sávu na Balkán a dostali se do dotyku makedonských interessů. S tím souvisí patrně hnutí illyrských Autariatů ze severních sídel k bulh. Moravě a thráckých Triballů, které znal Herodot na stoku obou Morav (IV., 49), k východu do území Getů[2], dále ústup Getů zpět za Dunaj, jak jsem se o něm již zmínil[3], a konečně porážka dalmatských Vardiaeů, kolem r. 360 vzpomenutá Theopompem (frg. 41) a spojená s ústupem téhož kmene do pozdějších sídel u Narenty. R. 299 hledají Autariaté nová sídla v severní Makedonii. R. 281 a 280 máme zprávy o vpádu Galatů do Thrakie, kde byli od nich Getové a Triballové poraženi, r. 279 podnikli Gallové pod Brennem známý útok do Řecka, r. 278 připomíná se gallský výboj v severní Thrakii a konečně část Gallů, jež přešla Bospor, usadila se v severní Malé Asii a založila tam říši, jejíž jméno Galatia udrželo se i později v provinciální organisaci římské[4].

Výsledek tohoto gallského hnutí byl, že se na Balkáně a ještě více v Pannonii usadila mezi Thráky a Illyry řada gallských kmenů. V Thrakii povstal r. 276 na horní Tundže stát gallský se střediskem v *Τύλη* (dnešní Туловско поле[5]), jenž trval až do r. 213.

V Illyrii usadil se, na jih od Sávy ve vých. Bosně a Srbsku, gallský kmen Skordisků a pronikl, zatlačuje Autariaty a thrácké Tribally, za Moravu (t. zv. »malí« Skordiskové[6]). Jiní Gallové

[1]) O něm viz u *Müllenhoffa*, DA. II., 261, III., 137 a *Nieseho*, Gesch. der gr. und maked. Staaten I., 54.

[2]) Srv. doklady u *Zippela*, l. c. 32 sl., 39 a *Müllenhoffa* DA. II. 263.

[3]) Srv. str. 44 a SS. I., 319.

[4]) Bližší data a prameny těchto událostí viz u *Zippela*, l. c. 31 sl., a *Müllenhoffa*, DA. II., 262 sl., 269 sl.

[5]) *Τυλη* (Polybios IV., 46) *Τύλις* (Stef. Byz. s. v.). Srv. o jeho lokalisaci stati *K. Jirečka* v ČČM. 1876, 686, Zprávách zas. král. č. spol. nauk 1876, 280, Cestách po Bulharsku 150, a též literaturu u *Müllenhoffa* DA. II., 271.

[6]) Dlužno však připomenouti, že Skordiskové seděli původně více na východ. Ale hned po vítězství Římanů r. 15 ustoupili do jihových. cípu Pannonie a země jejich zaujata byla od Moesů. O sídlech Skordisků srv. tyto hlavní zprávy: Strabon VII., 6, 12 *ᾤκησαν δ' οὗτοι παρὰ τὸν Ἴστρον, διῃρημμένοι δίχα, οἱ μὲν μεγάλοι Σκορδίσκοι καλούμενοι, οἱ δὲ μικροί. οἱ μὲν μεταξὺ δυεῖν,*

vmísili se ve značné míře mezi Illyry při horní Sávě. Aspoň o illyrském kmeni Japudů (Japodů), jenž seděl mezi Unou a Sanou, dočítáme se u Strabona, že byl zároveň illyrský a keltský, o gallských Tauriscích pak, že bydlili promíšeni mezi illyrskými a thráckými kmeny[1]). Také v Dalmacii jsou stopy po Gallech v nomenklatuře.

Nejvíce však byla pogallštěna illyrská oblast mezi Alpami a Dunajem, pozdější Pannonie. Zde vystupuje řada kmenů, jejichž ráz jména je gallský: Hercuniaté (srv. jmeno Hercynia), Kytnové (srv. Kotini karpatští), Tauriskové (od jména hor *Tauri*), Norici (od gall. koř. *noro*), Ambisontes, Ambidraui (od jmen řek Isontie, Dravy s předložkou gall. *ambi*), nebo o nichž přímo dosvědčeno, že byli rodem Gallové, na př. o Tauriscích Strabonem (VII., 5, 2) nebo o Bojích[2]). Také nomenklatura topografická i personální tomu nasvědčuje, majíc hojná jména gallská [3]), o archaeologii zatím

ποταμῶν (οἰκεῖν) ἐμβαλλόντων εἰς τὸν Ἴστρον, τοῦ τε Νοάρου (t. j. Sáva) *τοῦ παρὰ τὴν Σεγεστικὴν ῥέοντος καὶ τοῦ Μάργου (τινὲς δὲ Βάργον φασίν). οἱ δὲ μικροὶ τούτου πέραν, συνάπτοντες Τριβαλλοῖς καὶ Μυσοῖς.* Plinius III., 148: mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci. Dio Cass. VII. 5, 12: *οἱ δὲ μικροὶ (Σκορδίσκοι) τοῦτου πέραν* (t. j. *τοῦ Μάργου*) *συνάπτοντες. Τριβαλλοῖς καὶ Μυσοῖς.* O pronikání Skordisků až k Soluni srv. *Mommsen*, RG. II., 168 sl.

[1]) Strabon VII., 5, 2: *μέχρι τῶν Ἰαπόδων, Κελτικοῦ τε ἅμα καὶ Ἰλλυρικοῦ ἔθνους . . . Ταυρίσκοι) τοῖς Ἰλλυρικοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Θρακίοις ἀναμὶξ ᾤκησαν.*

[2]) Toto pogallštění Norika a Pannonie padá v celku do V.—IV. stol., ale i později přicházely přírůstky. Tak právě Bojové přišli z Boiohaema (Čech a Bavor) počátkem I. stol a usadili se v pohraničném území Norika a Pannonie, ovládnuvše zemi až k Tise. Aspoň za doby Caesarovy, (r. 58) seděli už v Noriku a Pannonii (BG. I., 5). Bojové byli však brzy potom podle obvyklého počtu r. 44, podle Dunckera, Zippela a Nieseho r. 63—60 př. Kr. poraženi od Dáků pod Decebalem tak, že území jejich zváno bylo bojskou pouští (deserta Boiorum Plin. III., 146, Dimens. prov. 18 ed. Riese p. 12; Strabon V, 1, 6; VII, 5, 2, srv. VII., 1, 5 (*Βοίων ἐρημία*). Ovšem nebylo zničení úplné. Připomínají se na př. v nápise CIL IX., 5363 (*Dessau*, 2337): »L. Volcacio Q. f. Vel. Primo . . . praef. ripae Danuvi et civitatum duar(um) Boior. et Azalior.« a také přívlastek »Boius« (natione) vyskytuje se častěji na nápisech vojákům věnovaných (CIL. VI., 3308, Ephem epigr. V., p. 234, 239). O zániků Keltů v Pannonii a na Balkáně srv. i *Latyšev*, Изслѣдованія объ ист. гор. Ольвіи (ЖМНП. 1887, II., 75).

[3]) Srv. k výkladu jmen *d'Arbois*, Celtes 121 sl., 129, 130 sl., 165 sl. Mezi gallská jmena osad patří Neuiodunum, Matucaium, Cucullae, Graniacae, Noreia, Carnuntum, Gabromagas, Lauriacum, Vindobona (vindos — bílý + bona — sídlo), Brigetio (od briga — pevnost), Cornacum, Bononia, Capedunum, Singidunum, Viminacium atd. Za gallské má d'Arbois ostatně i jméno Ratiarie, Durostora a Novioduna při dolním Dunaji (l. c. 165).

nemluvíc. Ovšem při části kmenů nemáme dosti pomůcek, abychom rozhodli, byli-li příslušnosti gallské nebo illyrské, na př. o Azalech, Araviscích, Varkianech, Kolapianech, Amantinech, Breucích, Andizetech, Arviatech, Katarech, Serretech atd.

Příchod Gallů způsobil první změnu původních ethnologických poměrů v Podunají a na Balkáně. Vedle toho však — nehledíc ani k řeckým koloniím, kterými bylo brzy ověnčeno pobřeží Pontu, moře Aegejského a i Adriatického [1]) — udály se před příchodem Římanů ještě jiné změny drobnější. Tak ze Skythie počali se přes Dunaj do dnešní Dobrudže už od IV. století usazovati Skythové [2]) a později poč. II. stol. začaly sem přicházeti i první zástupy výbojných Bastarnů [3]). Ale ti se ještě neusazovali na Balkáně, nýbrž vraceli se vždy nazpět do svých sídel při východních Karpatech. V I. stol. před Kr. objevili se i první zástupové Sarmatů [4]).

Takový byl národopisný stav Podunají, když počala římská okkupace.

Nejdříve se dostaly pod vliv nebo moc římskou části Illyrie, kde už dějiny v letech 229—228, 219, 167, 156—5, 135, 129, 119—7 př. Kr. zaznamenávají úspěšné výboje římské [5]). Současně se počala annexe vnitřního poloostrova, kde zase po porážce Perseově u Pydny r. 168 a po odklizení praetendenta Philippa proměněna byla Makedonie r. 146 v provincii, rozdělenou na 4 kraje, spravované z Thessaloniky. Hranicemi byly na východě Nestos, na severu Dardanie, Skardus Mons a Drilon, na západě pobřeží s Apollonií a Dyrhachiem; na jihu k ní patřila i Thessalie. Ostatně už brzy po tom r. 110 pronikl M. Minucius vítězně i do Thrákie.

Druhý úspěšný postup na dolní Podunají počal se v letech sedmdesátých I. století př. Kr. R. 77 C. Scribonius Curio zvítězil v Dardanii a pronikl až k Dunaji, r. 74 M. Lucullus podrobil

---

[1]) Srv. výše str. 23.

[2]) O přechodu Skythů přes dolní Dunaj na Balkán, srv. mé SS. I. 236, 326. Ve 4. stol. král Ateas zřídil zde už skythský stát, jenž však brzy r. 339 podlehl Filippovi Makedonskému a na dobro zničen byl Lysimachem roku 313.

[3]) Srv. SS. I., 292, 302.

[4]) Sarmati počali přecházeti už v první polovině I. stol. př. Kr. Poprvé se připomínají při výpravě Appia Claudia Pulchra r. 78 (srv. SS. I., 327 sl.) a hojně už v době Kristově.

[5]) Obšírně o tom pojednal *Zippel G.*, Die röm. Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus (Leipzig 1877), 43 sl.

řecká města pontská od Byzantia až po Istros a připojil je k provincii makedonské. Pak následovaly ještě výpravy proti Skordiskům, Thrákům rhodopským, Dardanům, Dákům, Sarmatům atd., ale v celku tyto boje nepřinesly ještě trvalejších úspěchů mimo zabezpečení samé Makedonie a také nerozšířily vědění o tamních končinách. Appian, jenž psal za Hadriana kolem r. 160, dí na př. (c. 30), že mimo zprávu o výpravě Lucullově nenašel u starších spisovatelů ničeho o podnicích Římanů proti Moesům za doby republiky. C. Jul. Caesar chystal sice na sklonku svého života velkou výpravu proti Dákům (a patrně i Bastarnům), kteří se pod žezlem krále Burvisty (*Βυρεβίστας*) tak zmohli, že počali vážně ohrožovati klid a vývoj říše na severu Balkánského poloostrova a Adriatického moře — Burvista před tím několikráte přešel Dunaj a zvítězil v Pannonii, Illyrii a Thrakii (Strabo V., 1, 6; VII., 3, 5 a 11; VII., 5, 2) — ale záměr velikého vojevůdce překazila smrt, jež ho stihla r. 44 [1]).

Teprve od doby Oktavianovy otevřely se země podunajské definitivně výboji římskému a Oktavian jako císař mohl také první o sobě napsati, že hranici říše římské rozšířil až k Dunaji: »*Pannoniorum gentes subieci protulique fines Illyrici ad ripam fluminis Danuvii*« [2]).

První boje o Podunají počaly na západě, kde před tím Dalmati drželi se stranou Caesarovi protivnou. R. 35 podrobeny byly kmeny na dnešní Černé Hoře, dobyta a obsazena Siscia, jež

---

[1]) O rozvoji moci Burvistovy srv. *Zippel*, Röm. Herrschaft 216 sl., *Mommsen*, Res gestae divi Augusti ed. 1883, 129 sl. a *Brandis* v *Pauly-Wissowa*, Realenc. s v. Dacia 1958 sl.

[2]) Res gestae divi Aug. c. 30. Že Augustus první stanovil Dunaj hranicí, dokládá i Suetonius Tiber. 16 a Julian v Symposiu ed. Hertlein I., 419. Stalo se to hned po válce pannonské r. 12—10 př. Kr. (*Mommsen*, RG. V., 21), ovšem jenom při pannonské části Dunaje. Dolní části nastoupily později. Za hranici říše byl potom Dunaj prohlašován dlouho, ještě za doby, kdy ho fakticky už Římané neovládali. Pro dobu Attilovu vidíme to ze smlouvy, kterou učinili Římané s ním (Priskos IV., 14). Totéž vidno pro počátek VI. století z Prokopia, podle jehož výroků Římané té doby celý kraj dolního Dunaje počítali k říši římské (BG. IV., 5). Justinian jej opevnil (de aed. IV. 5 sl.). Ještě Maurikius snažil se zajistiti dunajskou hranici od Sávy po ústí, jak uvidíme v kap. IV. z líčení válek, které podnikal a speciálně ze zprávy k r. 601 u Theofylakta VII., 15 (srv. i VI, 6), ačkoliv krátce před tím r. 598 vytýká avarský chakan Priskovi, že nemá co dělati na Dunaji, jenž je Římanům cizí a jehož si dobyli Avarové (Theof. VII., 10). Ale od VII. století přestal už Dunaj vůbec býti hranicí.

měla býti oporou pro nastávající boj s Dáky, a r. 34—3 po pádu pevnosti Promony pokořeni Dalmati. Na dolním Dunaji proti Bastarnům, Dákům a Moesům počal r. 29—8 úspěšný boj M. Licinius Crassus jako prokonsul Makedonie, ač jeho moc vojenská nebyla tehdy silnější jedné legie s auxiliariemi. Následovaly války r. 23 s Odrysy, někdy před r. 16 s Denthelety, Skordisky, Bessy a Sarmaty, r. 15 bojoval Tiberius vítězně na obvodu Thrákie (patrně se Skordisky) a r. 13—11 L. Calpurnius Piso porazil opět vzbouřené kmeny balkánské. Boje tyto vedené vesměs od velitelů provincie makedonské, měly za následek, že konečně v Thrákii, jež před tím stále ohrožovala římskou Makedonii, nastal klid, že z Thrákie utvořen odrysský stát pod vrchní kuratelou římskou a že na Dunaji mohly býti položeny prvé základy vojenské organisace. Provincií se však Moesia nestala, ačkoliv už k r. 6 po Kr. uvádí Dio Cassius (55, 29, 3) konsulara A. Caecinu Severa s titulem »*τῆς πλησιοχώρου Μυσίας ἄρχων*«; kraj byl prostě počítán za část Illyrika a střediskem nového vojenského distriktu (nejméně o 2 legiích s ležením v Niši) byla Dardanie, k níž patřily i země Skordisků, Triballů a záp. Moesů — tedy asi pozdější Moesia superior. V čele stál zprvu »*praefectus civitatum Moesiae et Treballiae*«[1]). Teprve od doby Tiberiovy (od r. 14 po Kr.), kdy se počalo s reorganisací Illyrika a ostatních zemí balkánských, utvořila se také definitivně zvláštní provincie *Moesia*[2]), jež byla podle všeho podřízena v jurisdikci i ve vojenském velení praetor. legátu, a legie z vnitrozemí posunuty ležením k Dunaji, tak jako v Pannonii[3]).

Za Domitiana utvořena byla v letech 86—89[4]) na východě, v zemi kdysi getské, druhá Moesie (*M. inferior*), jež trvala až do doby Maximovy r. 238 (V. Max. et Balb. 16). Později čítala se k Moesii i část země zadunajské mezi Tisou a Černou.

Ptolemaiovy hranice obou Moesií, jež ukazují patrně na dobu

---

[1]) Podobně se v té době jmenuje v Pannonii »praefectus ripae Danuvi et civitatum duarum Boiorum et Azaliorum« (CIL. IX., Nr. 5363).

[2]) Tak vykládá nověji o vzniku prov. Moesie *A. von Premerstein*, Anfänge der Provinz Moesien. Jahreshefte des öst. arch. Inst. I., Beibl. 153 sl., 160, 170, 172, 175. Poněkud jinak *Mommsen*, RG. V., 13. Srv. i *A. Domaszewski*, Die Entwickelung der Provinz Moesia. N. Heidelb. Jahrb. 1891, I., 190 sl., *Kiepert*, Formae, Tab. XVII. Text 3.

[3]) Tac. Ann. IV., 5 dí k r. 23: »ripam Danuvii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant.«

[4]) *Gsell*, Essai sur le règne de l'emp. Domitien (Paris 1894) 136.

Flaviovců, jsou tyto: Horní Moesie (II., 16, 4; III., 9, 1) je na západě ohraničena čarou od Tauruna (Zemuně) po pravé straně Driny k horám Skodranským (Šardagh), odtud pak na jihu čarou, jdoucí přes horstvo Orbelské k pramenům Kiabru (Cibrica), na východě tokem Kiabru, na severu Dunajem. Dolní Moesie (III., 10, 1, 7) za Kiabrem, jenž tvoří její záp. hranici, má jižní hranici neurčitou; ale patrně neběžela po hřebenu Haemu, nýbrž aspoň z části mezi Starou Planinou a Dunajem, tak že osada Nikopol pod Haemem (*Νικόπολις ἡ περὶ Αἷμον*) do Moesie nepatřila. Východní mez tvořilo moře, severní Dunaj od vtoku Kiabru k Dinogetii. Od Dinogetie k ústí rozkládala se však dolní Moesie i na sever od Dunaje, zaujímajíc poříčí Serethu, Prutu i Dněstru až k vzdušné čáře, jež se od ohybu této řeky kdesi u vtoku říčky Okny táhla k Olbii [1]). Západní hranicí byl Ptolemaiovi Hierasos (Sereth).

Skutečné hranice Moesií byly ovšem leckde jiné, než jak Ptolemaios určuje. Tak aspoň o západní ukázal Domaszewski, že nešla po Drině, jak Ukert, Forbiger i Kiepert vykládali, ale dále na východ přes hory Šumadijské, Kragujevac, Tartarinu planinu k Trestniku na Srb. Moravě a odtud k Mitrovici tak, že dnešní záp. Srbsko patřilo ještě k Dalmacii; o jižní soudí týž, že šla od stanice *ad Fines* na jih od Skople vedle Kumanova, Trnu, mezi Pirotem a Bela-Palankou k Cibrici a k Dunaji [2]).

Později, v druhé polovici III. stol., oficiální pojem Moesie značně se odchýlil od svého původního místa. Neboť právě z kraje, kde Moesové seděli a kde prov. Moesie povstala, utvořil Aurelian, když r. 275 [3]) vydal zadunajskou Dákii barbarům, novou Dákii zv. *Dacia nova (Aureliani)*, pozd. *Dacia ripensis*, po obou stranách Cibrice od Egety až k Vidu, s hlavními osadami Ratiarií a Oeskem [4]).

[1]) Srv. SS. I., 340, kde blíže pojednáno o ohybu Tyru a sev. hranici Dakie a Moesie. Zemi mezi Dunajem a Borysthenem čítá k dolní Moesii i autor anon. hypotypose z V. stol. (IV., 11 u *Latyševa*, Scyth. I., 294).

[2]) *Domaszewski*, Die Grenzen von Moesia superior (Arch. Ep. Mitth. XIII., 153). Srv. hlavně Dimens. prov. ed. *Riese*, 12, Plinia III., 150 a Orosia I., 2, 59. Také nápisy to dosvědčují. *Munic. Mal* . . . na horní Srbské Moravě náleželo k Dalmacii. Nápisy o hranici celní nalezené u Gubarevce blíže Stojniku a u Kačaniku sev. od Skople ukazují, že celní hranice Illyrika (jež odpovídala hranicím provincií) běžela poblíže těchto míst (*Domaszewski*, l. c. 131, 133, 144).

[3]) O datu srv. více na počátku kap. III.

[4]) Vita Aureliani 39: Populos in Moesia conlocavit appellavitque *suam Daciam*, que nunc duas Moesias dividit. Rufi Breviar. 8: Per Aurelianum

Zbytky staré Moesie obdržely pak jména *Moesia prima s. superior* na západě a *M. secunda s. inferior* na východě, mezi Dunajem a Haemem. V tutéž asi dobu [1]) byla mimo to ze zbylé Horní Moesie vyloučena jako samostatný kraj *provincia Dardania* a *Dacia mediterranea* a podle Julliana i *Scythia* [2]), nynější Dobrudža, z dolní Moesie; její hranice byla vedena od Axiopole na Dionysopol tak, že tato města patřila na dále Skythii [3]).

Země Thráků, jež utvořila zprvu na jihu Haemu stát odrysský pod klientelou římskou — ovšem bez řeckých pobřežních měst, jež byla po výpravě Crassově přidělena k Makedonii [4]), — rozšířena byla brzy i o getské panství mezi Haemem a Dunajem (t. zv. *ripa Thraciae*) a v této rozloze dostala se také, když r. 21 a 25 povstání Odrysů a jiných kmenů bylo pokořeno (Tac. Ann. III., 38), po smrti krále Rhoemetalka r. 46 zcela pod moc římskou jakožto *provincia Thracia* [5]) (srv. CIL. III Nr. 6123 z r. 61/2). Podle toho také Melova chorografie ohraničuje Thrákii slovy: »qua latera agit, Histro pelagoque contingitur« (II., 16) a Plinius o severní její hranici dí: »ita finit Hister a septentrione«

translatis exinde Romanis duae Daciae in regionibus Moesiae ac Dardaniae factae sunt. Srv. i Lactantius De mort. pers. 9 a Eustath. ad Dion. Per. 305. Srv. též *Brandis* v *Pauly-Wissowa*, Realenc. IV., 2 sub v. Dacia 1975.

[1]) Srv. *C. Jullian*, Réforme provinciale attribuée à Dioclétien. Rev. hist. 1882, XIX., 338. U Ptolemaia (III., 9, 4) obsahuje Dardanie (ještě jako část Moesie) kraj s městy Naissem, Arribantiem, Ulpianem a Skupy (srv. mapu), u Hierokla Skupy, Merie, Ulpianu (ed. Burckhardt 14). O Dardanii viz hlavně studie *Evansovy*: Antiq. researches in Illyricum. I.—IV. From the Archaeologia. Vol. 48—49. Westminster 1884—5; o objemu Dakie mediterr. srv. *Jireček* Arch. Ep. M. X. 43. Obsahovala nynější kraj sofijský, Küstendil, Trnsko a část Srbska.

[2]) Podle *C. Julliana* (l. c. 336) vyloučena byla Skythie z Moesie už v druhé pol. III. století za Valeriana (253—260), když snadnost, s kterou tam barbaři činili vpády, ukázala nutným dáti jí samostatnější vojenskou správu. »*Dux scythici limitis*« (»*dux Scythiae*« v Notit. dignit.) připomíná se Vopiskem za Aureliana k r. 258 (Vita Aureliani 13).

[3]) Srv. Amm. Marc. XXVII., 4, 12; Notit. Or. 39, Hierocles ed. Burckhardt 3. O limesu Skythie v letech 337—340 srv. nápis z Iglice v Arch. Ep. M. XVII., 85.

[4]) Viz o tom blíže u *Premersteina*, Anfänge 192.

[5]) *Domaszewski* soudí, že už při nastoupení Tiberia kraj mezi Istrem a Haemem byl od klientely thrácké oddělen a podřízen římskému praefektu (N. Heidelb. Jahrb. I. 194). Proti tomu *Premerstein*, l. c. 182. K vývoji prov. thrácké srv. hlavně spis *Dem. Kalopothaka*, »De Thracia provincia Romana«, Berlin. Diss. 1893, k němuž srv. i kritický referát *K. Patsche* v Glasniku VII., 147.

a IV., 44: »Thracia altero latere a Pontico litore incipiens, ubi Hister amnis inmergitur.« Kraj na sever od Haemu zůstal tedy zprvu při ní, a ještě r. 66 po Kr. ohraničuje se Illyricum na východě Thrákií (Jos. Flav. de bello iud. II, 16). Za Domitiana, když Moesie byla rozdělena v provincii Horní a Dolní, vzájemný poměr, jaký nastal mezi kompetencí místodržitelů Moesie a Thrákie o území dunajské, není dosti jasný [1]). *Ripa Thraciae* připomíná se ještě za Hadriana a Nikopolis pod Haemem označuje se u Ptolemaia i na mincích jako město do Thrákie patřící. Srv. vůbec vymezení Ptolemaiovo, jemuž hranice Thrákie leží (III., 11, 1): *»ἀπὸ τοῦ Κιάβρου ὑπὲρ τὸν Αἶμον τὸ ὄρος μέχρι τοῦ ἐπὶ τὸν Πόντος πέρατος«*, a jenž při tom uvádí (III., 11, 6) i thrácké strategie na sever od Haemu. Od konce II. stol. šla však severní hranice Thrákie určitě po Haemu a to, soudíc z mincí nikopolských, na jisto už za Sept. Severa (vládl 193—211), ne-li už za Commoda (180—192). Při tom dostala vojenské velitelství [2]). Ostatní hranici Thrákie tvořilo na východě a jihu moře až k ústí Nestu, na západě dolní tok Nestu a hory Orbelské a Kiabros (Ptol. III., 9, 2; III., 11, 1).

V Diocletianově organisaci náleželo k dioecesi thrácké 6 provincií: 1. *Europa* s městy Perinthem a Apry, 2. *Rhodope* s Maximianopolí, Maroneií a Aenem, 3. *Thracia* vlastní s Philippopolí a Beroeí, 4. *Haemimontus* s Hadrianopolí a Anchialem, 5. *Scythia* s Dionysopolí, Tomy a Kallatidou a 6. *Moesia inferior* s Marcianopolí a Nikopolí. Současně se během IV. stol. i Makedonie rozpadla na 4 provincie zvané: 1. *Thessalia*, 2. *Epirus nova* s Dyrhachiem, 3. *Macedonia prima* a 4. *Macedonia secunda* nebo *salutaris* [3]).

Na západě, kde r. 27 př. Kr. kraj skládající se z Dalmacie a římských okkupací v poříčí Sávy odevzdán byl senátu a r. 11 postoupen císaři, nastal po pokoření odbojů pannonsko-dalmatských r. 13, r. 12—10 př. Kr. a r. 6—9 po Kr. pokoj, spojený s rychlou romanisací, zejména v Dalmacii, kde silně působil rozkvět pobřežních měst. Pannonie zůstávala vždy vojenskou organisací a vývoj její závislý byl především na římských legiích. Zprvu celé

---

[1]) *Premerstein*, l. c. 184 sl., *Dobruský*, Сборникъ нар. умотв. XVIII., 714, *Tocilescu*, Monum. epigrafice I. 134 sl.

[2]) *Premerstein*, l. c. 189.

[3]) *Marquardt*, R. Staatsverf. I., 159, 163, *Mommsen*, Abh. Berl. 1862, 509, *Jullian*, Réforme prov. 355.

území od středního Dunaje až po Dardanii a Moesii (inclus.) označovalo se názvem Illyrie (*Hilluricum, Hillyricum, Illyricum*) a ohlasem tohoto prvotního zařízení bylo i později to, že celé Podunají od Raetie až po Moesii tvořilo jednu illyrskou oblast celní [1]).

Ba při organisaci Diocletianově posunut byl pojem Illyrika ještě dále k východu, neboť praefektura illyrská zabírala celý střed Balkánského poloostrova s prov. Moesií, Dákií, Dardanií, Praevalidou, Makedonií atd. až po Řecko, kdežto Pannonie s Dalmacií připojeny k praefektuře italské [2]). Proto také ještě Prokopios nejen Vederianu nebo Ulpianu (Hist. Arc. VI., poč., BG. IV., 25) ale i Sardiku (BG. III., 40) čítá do Illyrie.

Jako prov. Moesie a Dardanie, o jejichž povstání jsme již jednali, tak tedy i území pozdější Pannonie, když bylo r. 9 př. Kr. Tiberiem dobyto, připojeno bylo zprvu k Illyriku [3]). Ale když vzplanul nový odboj, který jen s velkou námahou a za pomoci 15 legií byl v letech 6—9 po Kr. pokořen, utvořena byla r. 10 samostatná *provincia Pannonia*. R. 14 vystupuje už legát Pannonie vedle legáta Illyrika. S počátku provincie byla administrativně jednotná, ale od poč. II. století rozdělena byla na části dvě: západní zv. *Pannonia superior* a východní *Pannonia inferior*, jejichž hranice běžela podle Ptolemaia (II., 14, 1; III., 15, 1) od ohybu Dunaje za Brigetiem přes Blatenské jezero asi k vtoku Uny do Sávy [4]). Později Diocletian pokračoval v dělení a utvořil 4 provincie: 1. *Pannonia Valeria* (název po dceři Diocletianově), jež

---

[1]) *Domaszewski*, Grenzen 126, *Mommsen*, RG. V., 19. *Marquardt* R. Staatsverf. I., 141.

[2]) O vývoji Illyrika srv. *Zippel*, Röm. Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus (Leipzig 1878), *Marquardt*, R. Staatsverf., l. c., *Mommsen*, CIL. III., 279 sl., 415 sl., *H. Cons* La province romaine de Dalmatie. Paris 1882. Starší práci vydal *A. M. Poisignon*, Quid praecipue apud Romanos ad usque Diocletiani tempora Illyricum fuerit. Paris 1846. Bezobsažný je článek *J. Gorgeho*, »Die Wandlungen des geogr. Begriffes Illyrien« (Zs. f. Schulgeogr. XII., 359, Wien).

[3]) Mon. Ancyr. 30: Pannoniorum gentes, quas ante me principem populi Romani exercitus nunquam adit, devictas per Ti. Neronem, qui tum erat privignus et legatus meus, imperio populi Romani subieci protulique fines Illyrici ad ripam fluminis Danuvii.

[4]) Srv. též *Ritterling*, Die Statthalter der pann. Provinzen (Arch. Ep. Mitth. 1897, 23) a *Rob. Fröhlich*, Acumincum vidéke és a regi Pannoniai limes (Arch. Értes. 1892, 34, 115). O jižní hranici Pannonie proti Dalmacii psal *K. Patsch* v Mitth. röm. Inst. 1894, 235 sl. Neběžela po Sávě ale na jihu od ní.

měla za hlavní města Acquincum a Sopiany a jejíž západní hranice šla od Brigetia přes jezero Blatenské, 2. *P. prima* na západě předešlé mezi Dunajem a Drávou se střediskem v Savarii, 3. *P. secunda* a 4. *P. Savia* nebo *Savensis*, jež dělily se o území na jihu Drávy a to tak, že první zajímala východ se Sirmiem, druhá se Siscií západ až po řeku Vrbas [1]. Zároveň sluší podotknouti, že brzy po oddělení Pannonie a Moesie ujalo se pro zbylou část Illyrika při moři s hlavním městem *Salonae* jméno *Dalmatia*, jež se rozpadala opět na vlastní Dalmacii na jih od řeky Titia (Kerky) a Liburnii na severu, a vedle toho dělila se administrativně na tři konventy: skardonský, naronský a salonský [2]. Za Diocletiana utvořen byl na jihu nový samostatný distrikt *prov. Praevalis* nebo *Praevalitana* se střediskem v Skodře.

V Zadunají nastaly Římu boje se Sarmaty a Gety resp. Dáky [3]. Dákové byli sice po smrti Burvisty oslabeni rozdělením říše na menší části, ale to jim nezabránilo, aby nepokračovali v začatých před tím vpádech přes Dunaj, jež ovšem Řím trpěti nemohl. S Dáky a Gety bojoval vítězně M. Lic. Crassus r. 29 př. Kr. (Liv. ep. 134, 135, Dio Cass. 51, 23—27, Florus II., 26), pak patrně už na konci I. stol. př. Kr. Ael. Cattus (Strabo VII., 3, 10), při čemž se dočítáme, že přesídlil 50.000 Getů do Moesie [4]; na nějaký následující úspěšný boj Tiberia s Dáky vztahuje se patrně i verš v Cons. ad Liv. 387 [5]. R. 10 odraženi byli Dákové vtrhnuvší přes zamrzlý Dunaj do Pannonie (Dio 54, 36, 2) r. 6 bojoval proti Dákům a Sarmatům legát A. Caecina Severus za pomoci Thráků (Dio 55, 30) a když podle Florova svědectví (II., 28 sl.) Dákové přece nepřestávali činiti vpády přes řeku, kdykoliv zamrzla, patrně proto, že spoléhali na spojenství s Germany a sami byli dosti silní [6], vyslal konečně Augustus Cn. Cor-

[1]) *Savia* zvána byla též *Siscia.* Srv. *Jullian,* Rev. hist. XIX., 353. Provincie tyto jsou jmenovány poprvé ve Veronském zápisu (srv. výklad *Mommsenův* v Acta acad. Berol. 1862, 489 sl., *Marquardtův*, R. Staatsverf. I., 138, 140 a *Rieseho*, Geogr. lat. min. XXXII. a 127).

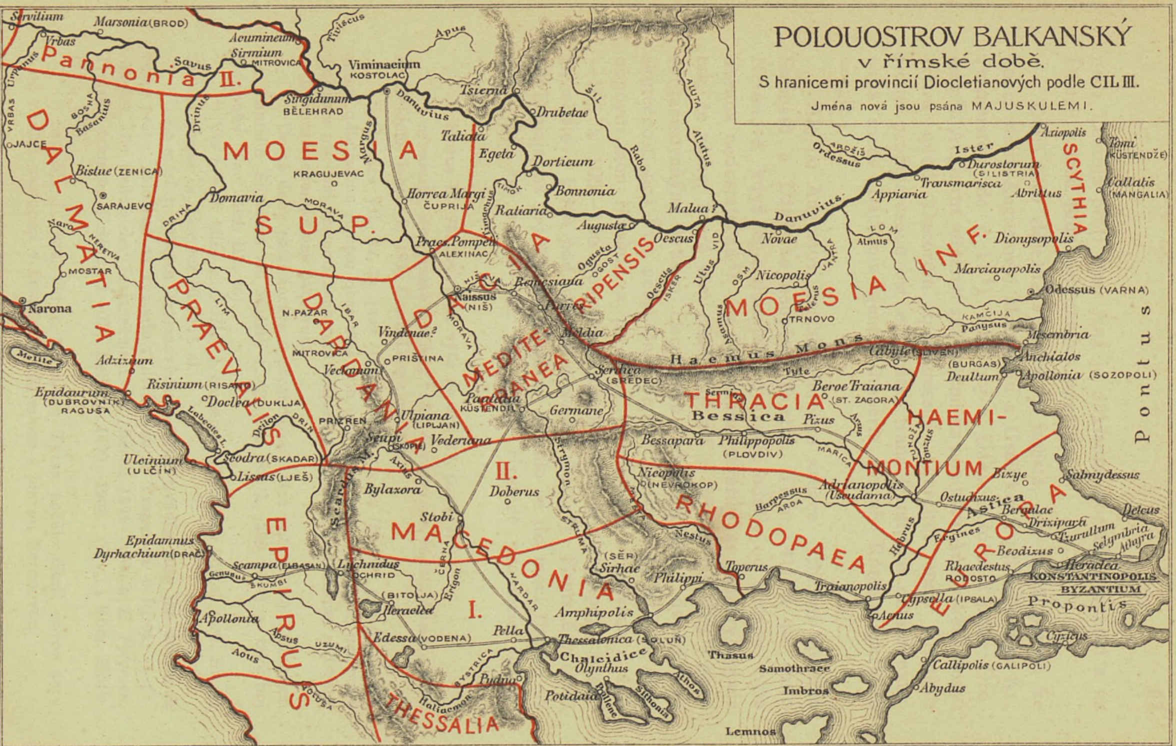
[2]) Plin. III, 139 sl.

[3]) O těchto prvních bojích Římanů s Daky podrobně pojednal *Mommsen* v kommentáři k vydání Res gestae divi Aug. 1883, 129 sl., a *Brandis* v článku Dacier v *Pauly-Wissowa*, Realencyclopaedie IV., 2.

[4]) O jménu velitele a bližším určení nejistého data srv. *Premenstein*, l. c. 157, *Mommsen*, l. c.

[5]) *Premerstein*, l. c. 159, klade boj ten mezi r. 15—12 př. Kr.

[6]) Srv. zprávu Strabonovu VII., 3, 13 a VII., 3, 12, podle níž ještě za jeho doby stavěli do boje 40.000 vojínů.

Lit. Farský v Praze.

nelia Lentula proti nim, jenž je důkladně porazil, rozehnal a na Dunaji založil řadu ochranných opevnění [1]).

Doba této důležité výpravy je nejistá, ale padá patrně ke konci vlády Augustovy. Mommsen a Gsell kladou ji do r. 6 po Kr., Premerstein do r. 11 [2]), kdy boj s Dáky doložen i jinde Orosiem [3]). Augustus vítězství svá zvěčnil na pomníku Ancyrském slovy: »citra quod Dacorum transgressus exercitus meis auspiciis victus profligatusque est et postea trans Danuvium ductus exercitus meus Dacorum gentes imperia populi Romani perferre coegit.«

Ale po Augustovi nastalo zhoršení situace. Tiberius vpádům Sarmatů a Dáků se neopíral (Sueton. Tiber. 41) a po smrti Neronově, když legie dunajské dvakráte odešly od Dunaje, byla obrana nedostatečná [4]). Za Domitiana utvářily se poměry docela tak, že války, které sám císař vedl asi r. 86—89 s Dáky [5]) nově zorganisovanými králem Decebalem (též Decibalus), dopadly ve skutečnosti pro Řím neúspěšně. Teprve Trajanovi podařilo se opět obnoviti moc římskou a po dvou velkolepých výpravách r. 101—102 a 105—106 pokořiti nepřítele na dobro a připojiti území Decebalovo k říši pod jménem *provincia Dacia* [6]). Pontské pobřeží od Dunaje až po říši bosporskou dostalo se do moci římské už před tím, od r. 57—62 po Kr. [7]). Hranice provincie určuje

---

[1]) Florus II., 28. Srv. citát výše na str. 39, pozn. 1.

[2]) *Mommsen*, Res gestae divi Aug.² 131, *Premerstein*, 166 sl., *Domaszewski*, N. Heidelb. Jahrb. I., 192, *Gsell*, Domitien 204.

[3]) Orosius VII., 22, 2: quas (Jani portas) ex eo (r. 752) per duodecim annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam robigo signavit, nec prius umquam nisi sub extrema senectute Augusti pulsatae Atheniensium seditione et Dacorum commotione patuerunt.

[4]) Do té doby patří zpráva o přestěhování více než 100.000 Zadunajců Ti. Plautiem Silvanem do Moesie r. 62 (srv. SS. I., 329, 339) a také boj Mucianův (Tac. Hist. III., 46).

[5]) Viz o nich blíže u *Gsella*, L'empereur Domitien 209 sl. (srv. SS. I., 339) a *Mommsen*, Hermes III., 115 sl.

[6]) Ze spisů o válkách Trajanových s Dáky uvádím zde jen dvě nové velké práce, založené na výkladu reliefů sloupu Trajanova v Římě: *C. Cichorius*, Die Reliefs der Trajansäule I.—II. Berlin 1896—1900 a *E. Petersen*, Trajans dakische Kriege, I.—II., Leipzig 1899—1903. (Srv. i Röm. Mitth. 1896, 109)

[7]) Srv. SS. I., 338. Od r. 57 město Tyras počalo čítati novou aeru a od r. 62/3 nastupují v Bosporské říši mince s hlavou Neronovou.

Ptolemaios [1]) na západě Tibiskem (Temeš), na jihu Dunajem až po vtok Hierasu (Serethu), na východě Hierasem, na severu horním tokem Tyru (Dněstru) od ohybu u vtoku Okny (53° d. - 48° 30′ š.) a horami Karpatskými na rovnoběžce 48° 30′ (III., 5, 1; III., 5, 6; III., 8, 1). Ale hranice tyto na jisto se nesrovnávaly se skutečností. Na sever za Karpaty k Dněstru nešla hranice, ba ani ne do Karpat. Neboť poslední římskou kolonií zde na severu bylo Porolissum, nynější Mojgrád, u něhož se připomíná i římský, patrně pohraniční, val [2]); na západě šla celní linie od Černé na stanici *ad Mediam, Pons Augusti* a k *Ampelu* [3]), na východě proti Moesii byla pak hranicí řeka Aluta a ne Sereth, jak dosvědčuje Jordanis (V., 33, XII., 74) a řada římských tvrzí zřízených podle Alutina toku [4]). Za Hadriana (r. 129) byla nová provincie rozdě-

[1]) Srv. SS. I., 340, kde uvedena také různá mínění o bližší lokalisaci severní hranice na nynější mapě.

[2]) Srv. nápis nalezený blíže Sámoše (CIL. III., č. 827) znějící:

Deae [Nem]esi reg[in(ae)] Val(erius) Valen[tin]us
b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) . . . . aed[il(is)] col[o
niae) Nap(ocae), a cens(ibus) subsi[g(navit)]
Samum cum reg(ione) [tr]ans val[lum i]mp(e
ratore) d(omino) n(ostro) M. A[nt(onio)] Gordi(ano)
Augus[to et A]viol[a] cos. X.

[3]) *Domaszewski*, Arch. Ep. Mitth. XIII., 142.

[4]) *Domaszewski*, Grenzen 137 a »Zur Gesch. der röm. Provinzialverwaltung. Dacia (Rhein. Mus. 1893, 243), *Brandis*, l. c. 1968. Vývoj hranic staré Dakie není vůbec jasný. Do doby Augustovy šla hranice, jak vidno z Caesara (BG. VI., 25), Strabona (VII., 3, 1) a Appiana (Illyr. 22) na západu až k ohybu Dunaje, jenž tvořil hranici. Ale v letech 20—50 po Kr. přišli sem, jak nutno uzavírati ze zprávy Tacitovy (Ann. XII., 29, 30), Sarmaté, zaujali nížinu mezi Dunajem a Tisou a panství Dáků zatlačili za Tisu (srv. SS. I., 328). Tato oblast přešla pak v moc římskou a byla asi na západě dosti přesně vymezena, jenže kudy šla hranice, nelze říci. Dříve se soudilo, že ji označovaly římské valy, jejichž zbytky se nalézaly na mnohých bodech nížiny uherské a v pohraničních horách Sedmihradska (srv. *Goos*, Studien zur Geogr. etc. Daciens 24—29; *Torma Kar.*, Adalék észak-nyugoti Dacia föld és helyiratoz v XI. sv. pojednání akad. uherské; *týž*, Limes dacicus Budapest 1889 (přelož. do němčiny majorem Ornsteinem. Ung. Rev. 1882, 278). Ale tyto domněle »římské« valy objevily se bližším ohledáním pozdějšími, původu středověkého i novověkého (z dob tureckých) a římský val doložen je dnes na určito jen u Mojgrádu, starého Porolissa, jak z předcházející poznámky vidno. Pozoruhodno je však, že údolím Černé přes horní Temeš k Sarmizegetuse vedla celní hranice (*Domaszewski*, Grenzen 142). Také na druhé straně římského Zakarpatí, na hranicích Dolní Moesie, není zjištěn římský val; aspoň o valech, jež se tradicionálně zovou Trajanovými, není prokázáno, že by pocházely z doby římské (ač možnost u valů, vedoucích

lena ve dvě části [1]): západní, *Dacia superior* a jihovýchodní, *D. inferior*, později za Marka Aurelia ve tři (*Tres Daciae*): *D. Porolissensis* na severu, zv. po osadě Porolissu, *D. Apulensis* ve středu, zv. po Apulu, a na jihu *D. Maluensis* zv. po kolonii téhož jména, jejíž lokalisace však není jistá [2]). Tak trvala až do vydání barbarům, k němuž byl Aurelian přinucen r. 275, načež jméno obživlo na jihu Dunaje na části bývalé Moesie (srv. výše str. 52). Jordanis (Get. XII., 74) dí už o bývalé Dakii: »haec Gotia, quam Daciam appellavere maiores, quae nunc (t. j. 551), ut diximus, Gepidia dicitur.«

Dalšího území v Zadunají se Římané nezmocnili, ani nížiny uherské mezi Dunajem a Tisou, kde se usadili sarmatští Jazygové, ani končin na slovenských přítocích Dunaje a při Moravě. Země ty chtěl sice Markus Aurelius po velkých bojích v l. 165—180 připojiti k říši pod jménem provincií *Sarmatia* a *Marcomannia* [3]), ale záměr ten překazila náhlá císařova smrt r. 180.

od vtoku Trotuše do Serethu přes Prut k východu, vyloučiti nelze). Jistě římský je podle Schuchardta jen val mezi Serethem a Prutem poblíže Galace a ovšem i trojnásobný val, vedoucí v Dobrudži od Cerné vody ku Konstanci. Za to valy uvnitř Dolní Dakie, jdoucí od Turn-Severinu přes Crajovu ku osadě Greci na Ardžiži a pravděpodobně dále k dolnímu Serethu (viz mapu u str. 32), nejsou římské. Schuchardt sám je přičítá Gothům, bránícím se r. 376 proti Hunnům (Wälle und Chausseen im südlichen und östlichen Dacien. Arch. Ep. Mitth. 1885, IX., 202 sl., 222, 224, 225, 226, Tab. VI; Die röm. Grenzwälle in der Dobrugea. Tamže, 87 sl. Tab. IV.). O valech v Dobrudži srv. i *Tocilescu*, Monument von Adamklissi (Wien 1895) a *Cichorius*, Die röm. Denkmäler in Dobrudža (Berlin 1904), 7 sl. O záp. hranici Dacie psali v poslední době ještě *R. Froehlich*, Die sogen. Römerschanzen in der Bácska Ung. Rev. 1887, seš. 10), »Dacia nyugeti határa és a Római sánczok« (Arch. Értes. 1891, XI., 419—427), a *J. Ornstein*, Die Westgrenze Daciens (Jahreshefte des öst. arch. Inst. III, 2. Beibl. 219; originál vyšel maďarsky v pojednáních maď. spolku pro lit. a dějiny szolnok-dobrocké stol. I., 1900; Ornstein zde dochází k závěru, že na hranici uhersko-sedmihradské nebylo římských opevnění. Dále srv. *G. Findly*, A limes Dacicus és a Pojugori földvár (Arch. Értes. 1904, 9).

[1]) S vyloučením kraje při Temeši, jenž byl připojen k Horní Moesii (srv. Arch. Ep. Mitth. XIII., 143).

[2]) *Marquardt*, R. Staatsverf. I., 153, *Kiepert*, Formae. Tab. XVII., text 3, *Brandis*, l. c. 1971, a podobně u *Tocilescu*, Monumentele I., 101 sl., 113 sl. Tocilescu ztotožňuje kolonii Malvu (Maluese) a dn. Celeiu. Srv. CIL. III. str. 893 a *Jung* Landsch. 388. Při tomto dělení zároveň dosavadní praetorský stupeň místodržitele povýšen na stupeň konsulární (*Domaszewski*, Rhein. Mus. 1893, 244).

[3]) Vita Antonini 27, 24.

Když Římané přišli a půdu kus za kusem si osvojovali, měníce ji, jak právě vyloženo, v provincie, tu při svém politickém smyslu šetřili starých národních institucí, pokud toho dovolovaly zájmy státní; také se nepokoušeli o nějaké náhlé nebo násilné odnárodňování, ponechávajíce prostě vysoké své kultuře, aby klidným působením assimilaci prováděla a dokonala. To se také dálo, a sice v místě, kde byla kulturní a obchodní střediska nebo kde bylo více kolonií a vojska rychleji, jinde pomaleji; ale v celku v první době okkupace staré národopisné poměry zůstaly ještě nejenom zachovány, nýbrž staly se i přirozeným základem nové státní organisace [1]).

Z prvu ovšem i jiné momenty určovaly, kudy půjdou hranice provincií. Tak Makedonie, organisovaná r. 146, obemykala i části Thráků i části Illyrů a Moesie zase zemi gallských Skordisků, thráckých Moesů, Triballů a illyrských Dardanů. Ale při pozdějším vývoji provincií staré jednotky národní přicházely k platnosti. Mezi kmeny thráckými na severu Balkánu běželo při tvoření politických okresů ponejvíce o Moesy a Tribally, jejichž vzájemná sídla nejsou nám však ze starých zpráv jasná [2]). Moesové

---

[1]) Srv. *Domaszewski*, Grenzen 131.

[2]) Strabon VII., 5, 12: *μετὰ δὲ τὴν τῶν Σκορδίσκων χώραν παρὰ μὲν τὸν Ἴστρον ἡ τῶν Τριβαλλῶν καὶ Μυσῶν ἐστι, ὧν ἐμνήσθημεν πρότερον, καὶ τὰ ἕλη τὰ τῆς μικρᾶς καλουμένης Σκυθίας τῆς ἐντὸς Ἴστρου*. . . . VII., 3, 13: *παρὰ μὲν οὖν Ἕλλησιν οἱ Γέται γνωρίζονται μᾶλλον διὰ τὸ συνεχεῖς τὰς μεταναστάσεις ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Ἴστρου ποιεῖσθαι καὶ τοῖς Μοισοῖς ἀναμεμῖχθαι· καὶ τὸ Τριβαλλῶν δ' ἔθνος Θρᾳκικὸν ὄν, τὸ αὐτὸ πέπονθε τοῦτο.* Plinius III., 149: provincia quae Moesia appellatur, ad Pontum usque cum Danuvio decurrens . . . in ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi, Moesi, Thraces Pontoque contermini Scythae. IV., 3: Dardanis laevo Triballi praetenduntur latere et Moesicae gentes, a fronte iunguntur Medi ac Denseletae quibus Threces ad Pontum usque pertinentes. IV., 41: aversa eius (Haemi) et in Histrum devexa Moesi, Getae, Aodi, Scaugdae, Clariaeque et sub eis Arraei Sarmatae quos Areatas vocant, Scythaeque et circa Ponti litora Moriseni, Sithonique Orphei vatis genitores optinent. Cassius Dio LI. 23, 3 (k r. 29): *Βαστάρναι δὲ Σκύθαι τε ἀκριβῶς νενομίδαται, καὶ τότε τὸν Ἴστρον διαβάντες τήν τε Μυσίαν την κατ' ἀντιπέρας σφῶν καὶ μετὰ τοῦτο καὶ Τριβαλλοὺς ὁμόρους αὐτῇ ὄντας τούς τε Δαρδάνους εν τῇ χώρᾳ τῇ ἐκείνων οἰκοῦντας ἐχειρώσαντο.* Ptolem. III., 9, 2: (*Μυσία ἡ ἄνω*) *κατέχουσι δὲ τῆς ἐπαρχίας τὰ μὲν πρὸς τῇ Δαλματίᾳ Τρικορνήνσιοι, τὰ δὲ πρὸς τῷ Κιάβρῳ ποταμῷ Μυσοί, τὰ δὲ μεταξὺ Πικήνσιοι, τὰ δὲ πρὸς τῇ Μακεδονίᾳ Δάρδανοι.* III., 10, 4: *κατέχουσι δὲ τῆς κάτω Μυσίας τὰ μὲν δυσμικὰ Τριβαλλοί, τῶν δὲ ἀνατολικῶν τὰ μὲν ὑπὸ τὸ στόμα την Πεύκην Τρωγλοδύται, τὰ δὲ στόματα Πευκινοί, τὰ δὲ πρὸς τῷ Πόντῳ Κρόβυζοι καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς Οἰτήνσιοι καὶ Ὀβυυλήνσιοι, τὰ δὲ μεταξὺ Διμήνσιοι καὶ Πιαρήνσιοι.*

Národopisná mapa Balkánského poloostrova v době římské.

v době císařské seděli asi u ř. Kiabru a Ratiarie. Hlavní jejich pevnost *Μυσοί*, které Crassus r. 29 dobyl (Dio 51. 23, 5), ztotožňuje Premerstein s Ratiarií[1]; naproti tomu země Triballů, nesoucí v době císařské název *Treballia, Τρεβαλλική*[2]), táhla se na jihu od nich, od Dardanie ke kolonii Oescu na Dunaji, jenž je u Ptolemaia (III., 10, 5) přímo označen: *Οἶσκος Τριβαλλῶν*, kdežto Ratiaria (III., 9, 3): *Ῥαιτιαρία, Μυσῶν κολωνία.* Domaszewski se domnívá, že oblast Triballů a Moesů rovnala se pozdější provincii *Moesia inferior*; naproti tomu Premerstein ji ztotožňuje s pozdější Aurelianovou *Dacia nova ripensis* s městy Ratiarií a Oeskem[3]). Když r. 136 Hadrian nařídil vymeziti znovu území mezi Moesy a »Thráky«, tu běžela hranice, jak souditi smíme z nalezených nápisů, od Butova při Tirnovu přes Hodnici na Rusici k ústí Osmu[4]).

Na východě Moesů příbuzní jim Getové, kmen kdysi mocný, později zanikli; ačkoliv se getští králové připomínaji ještě r. 29 (Dio Cass. 51, 24, 6 sl.) a kmen v době císařské opětovně je doložen při dolním Dunaji[5]), přece vidíme, že Getové povlovně mizeli v pojmu Moesů[6]), s nimiž se podle zprávy Strabonovy

---

[1]) Premerstein, l. c. 149.

[2]) CIL. V., 1838 (nápis z doby Claudiovy v Julium Carnicum): praef(ecto) c[i]vitat(ium) Moesiae et Treballia(e). — *Τριβαλλική* u Diona Cassia LI., 22, 7 (srv. dále pozn. 5).

[3]) *Domaszewski*, N. Heidelb. Jahrb. 197, *Premerstein*, l. c. 150. K tomu srv. i *N. Vulić*, Die Sitze der Triballer zur Römerzeit (Wiener Studien XXIV., 1902, 336) a téhož „Данашња Србија под Римљанима" (Просв. Гласник 1901, 1133 sl.).

[4]) *Premerstein*, l. c. 186 a CIL. III. Nr. 749, 12345 a 12407. Premerstein sem klade hranici mezi Dacia ripensis a Moesia inferior (187). Srv. i *Dobruský*, Сборникъ нар. умотв. XVIII., 713.

[5]) O Getech v Moesii za doby císařské svědčí vedle výše na str. 44 uvedených citátů ještě r. 16 Ovidius na př. ex Ponto IV., 9, 77-8: hic (Flaccus) tenuit Mysas gentes in pace fideli, hic arcu fisos terruit ense Getas (srv. *Müllenhoff*, DA., III., 159) a Dio LI. 22, 6, 7: *οἱ δ' (Δακοί) ἐπ' ἀμφότερα τοῦ Ἴστρου νέμονται, ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τάδε αὐτοῦ καὶ πρὸς τῇ Τριβαλλικῇ οἰκοῦντες, ἔς τε τὸν τῆς Μυσίας νομὸν τελοῦσι, καὶ Μυσοὶ πλὴν παρὰ τοῖς πάνυ ἐπιχωρίοις ὀνομάζονται.* LXVII., 6, 2: *ἐγὼ γὰρ οἶδα Γέτας τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἵμου παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας.* Dále srov. citát LI. 27, 2 v pozn. následující.

[6]) O přechodu jména Moesů na Gety a Tribally svědčí vedle uvedených právě citátů už Strabo po r. 19 *ἔτι γὰρ ἐφ' ἡμῶν Αἴλιος Κάτος μετῴκισεν ἐκ τῆς περαίας τοῦ Ἴστρου πέντε μυριάδας σωμάτων παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θρᾳξὶν ἔθνους, εἰς τὴν Θρᾴκην· καὶ νῦν οἰκοῦσιν αὐτόθι Μοισοὶ καλούμενοι* (VII., 3, 10. Srv. i VII., 3, 13 cit. výše na str. 60) a zejména zpráva Diona Cassia LI., 27, 2: *τὸ μὲν γὰρ πάλαι Μυσοί τε καὶ Γέται πᾶσαν τὴν μεταξὺ τοῦ*

nejvíce mísili. Pozdější vystoupení jména Getů v V.—VII. stol. po Kr. nevztahuje se již na vlastní Gety, nýbrž je jen obnovením starého názvu pro kmeny zcela nové, a to nejspíše Slovany (viz výše str. 45 a dále kap. IV.). Tím se také vysvětluje, proč jméno *Γετική* se neudrželo a nestalo officiálním názvem kraje, a proč oblast Getů pojata byla z části pod pojem Moesie, z části pod pojem Skythie, dnešní Dobrudže [1]).

Velmi jasně přišly staré národopisné poměry k platnosti v organisaci Thrákie. Celá provincie byla hned po založení rozdělena na řadu vojenských distriktů zv. *στρατηγίαι* (u Plinia *strategiae*), jichž počítá Plinius (IV., 40,) 50, Ptolemaios (III., 11, 6) jen 14 [2]). Jmena jejich svědčí zřejmě, že tu běží o staré oblasti kmenové. Těchto 14 strategií, jež rozpadaly se opět na *πολιτεῖαι* (civitates) a *κῶμαι* (vici), vyplňovalo celou Thrákii a to v tomto pořadí (v předu uvádím jména podle Ptolemaia):

1. *Δανθελητική* (Dentheletica) zv. podle kmene Dentheletů, sedícího na pramenech Strymonu. Patří sem kraj Pautalie (Küstendil) a osada Germana (Banja u Dupnice).
2. *Σαρδική* (Serdica) ..... zv. podle kmene Serdů neboli Sardů [3]), oddělená od předešlé Vitošou. Táhla se až k Ichti-

---

τε Αἵμου καὶ τοῦ Ἴστρου οὖσαν ἐνέμοντο · προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἐς ἄλλα τινὲς αὐτῶν ὀνόματα μετέβαλον καὶ μετὰ ταῦτὰ ἐς τὸ τῆς Μυσίας ὄνομα πάνθ' ὅσα ὁ Σάουος ἐς τὸν Ἴστρον ἐμβάλλων, ὑπέρ τε τῆς Δελματίας καὶ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας τῆς τε Θρᾴκης, ἀπὸ τῆς Παννονίας ἀφορίζει συγκεχώρηκεν. Καὶ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἄλλα τε ἔθνη πολλὰ καὶ οἱ Τριβαλλοί . . . οἵ τε Δάρδανοι . . . Srv. i poznámku předešlou a Appiana Illyr. 6.

[1]) O Skythech v Dobrudži srv. S S. I., 326 a zde výše str. 49.

[2]) Rozdíl ten vysvětloval *Marquardt* (R. Staatsv. I., 158) tím, že mezi dobou zápisu Pliniova a Ptolemaiova stala se změna v organisaci a že 36 strategií bylo proměněno v okresy městské. *Kalopothakes* vykládá to zase tím, že Plinius počítal i strategie v Moesii, což však *Schulten* odmítá (Die peregrinen Gaugemeinden des röm. Reichs. Rhein. Mus. 1895, Bd. 50, 535). O těchto strategiích Thrakie pojednal nejlépe *Kalopothakes*, De Thracia prov. rom. 13 sl. Tam u každé strategie nalézti lze též všechny zprávy, jimiž jsou ze starověku doložena příslušná sídla jednotlivých kmenů. Výčet, který nahoře podávám, seřaděn je podle něho. O kohortách rekrutovaných z Thráků viz CIL. III., str. 2498.

[3]) Oba tvary doloženy. Na nápisech obyčejně *Σέρδων πόλις* nebo *Σερδίων πόλις*. O staré Sardice srv. hlavně *Jireček*, Arch. Ep. M. X., 43 sl.

manu a za Pirot (Turres). Kraj obou těchto strategií připojen byl Aurelianem k provincii Dacia Mediterranea.

3. *Οὐσδικησική* (Uscidesica) . zv. podle kmene *Usdikesiů (*Usdikensiů). Ležela po obou stranách Haemu, kde je dnes průsmyk šipecký a jí náležela Nikopolis pod Haemem.

4. *Σελλητική* (Selletica) . . . . zv. po kmeni *Selletů (Sialetů?) u Haemu, na východě k Anchialu (Apollonia a Deultus patřily však k Astice).

5. *Μαιδική* (Maedica) . . . . . zv. od kmene Maedů na hranicích Makedonie a Thrakie po obou stranách horního Strymonu a v Rhodopě (s městem Nikopolí nad Nestem).

6. *Δροσική* (Drosica) . . . . . . zv. od kmene Drosů (Trausů) sedícím mezi Maedy a Aegejským mořem; ohraničena byla Nestem, Rhodopou, pohořím Ismarským a mořem.

7. *Κοιλητική* (Coeletica) . . . . zv. od kmene Koiletů (Koilaletů). Ležela v samé Rhodopě a v údolí řeky Ardy.

8. *Σαπαική* (Sapaica) . . . . . zv. od kmene Sapaiů (dnešní Sopi). Strategie tato rozkládala se od Timarského pohoří do údolí Hebru, majíc na západě Drosiku a Koiletiku, Hebrus na severu a na východě.

9. *Κορπιλική* (Corpilica) . . . . zv. od kmene Korpilů mezi Hebrem na západě a Chersonnesem. Na severu byli Odrysové, na východě Kainové.

10. *Καινική* (Caenica) . . . . . . zv. od Kainů u Propontidy.

11. *Βεσσική* (Bessica) . . . . . . zv. od pověstného a silného kmene Bessů, jehož hlavní sídla rozkládala se v Thrakii pod

Ku str. 64.

PTOLEMAIOVY
ZEMĚ BALKÁNSKÉ A
ZADUNAJÍ.
Kreslil L. Niederle.
DAKIA
IAZYGES
METANASTAI
PANNONIA
LIBURNIA
DALMATIA
MOESIAS S.
MOESIA I.
THRAKIA
DARDANIA
MAKEDONIA
Karpates oros
Sarmat. oros
Danubios
Istros
Tyra
Axiakes
Tibiskos
Drauos
Sauos
Haimos
Strymon
Axios
Tibiskon
Singidunon
Sirmion
Teutoburgion
Zurobara
Zirídava
Pession
Partiskon
Tyras
Odessos
Mesembria
Anchialos
Apollonia
Byzantion
Philippopolis
Nikopolis
Naissos
Ulpianon
Skupoi
Stoboi
Amfipolis
Philippoi
Thasos
Samothrake
Korkyra
Melita
Issa
Faria
Lissos
Epidauros
Rizinon
Sardike
Pautalia
Drubetis
Egeta
Ratiaria
Oiskos
Novai
Trimammion
Sarmizegethusa
Akmonia
Apulon
Germizera
Singidava
Pirum
Rukkonion
Porolisson
Napuka
Patruissa
Salinai
Markodava
Ulpianon
Dokidava
Arkobadara
Trifulum
Patridava
Utidava
Petrodava
Sangidava
Angustia
Polonda
Komidava
Ramidava
Dinogetia
Zusidava
Troismis
Axiopolis
Tomoi
Kallatis
Dionysopolis
Istros
Pteron akron
Tiristis akra
Thynias akra
Philia akra
Kreslil L. Niederle.

Haemem při horním toku Hebru [1]). Strategie byla tedy ohraničena na jihu Rhodopou, na západě Maedikou a Serdikou a Usdikesikou, na vých. Samaikou, Bennikou a Sapaikou. Centrem byly Philippopol a Bessapara.

12. *Βεννικὴ* (Bennica) . . . . . . zv. od kmene Bennů na středním nebo dolním Hebru (kolem Adrianopole).

13. *Σαμαικὴ* (Samaica) . . . . . zv. od kmene blíže neznámého *Samaiů (Saiů?); zbývá pro ni jedině místo mezi Beroeí, Pizem, Arzem a Tarpodizem.

14. *Ἀστικὴ* (Astica) . . . . zv. od kmene Astů; obsahovala území od Perinthu k Apollonii a Deultu s hlavní osadou zv. Bizye. Později se pojem ten rozšířil i na kraj mezi Adrianopolí a Philippopolí [2]).

V Makedonii vyčítá Ptolemaios města většinou také podle národopisných oblastí, jichž uvádí 29 [3]).

---

[1]) Bessové (*Βησσοί, Βῆσσοι*, pozd. *Βέσσοι, Βέσοι*) jsou kmenem v dějinách Thrákie vedle Odrysů nejdůležitějším. V době římské byla z nich rekrutována *cohors Flavia Bessorum* (CIL. III., str. 2491) a častěji se čte u jmen vojáků označení *Bessus natione* (srv. zejména výčet *Alb. Dumonta*, Mélanges, 476 sl.). Kmen tento se dlouho držel a ještě r. 505 připomíná se za Anastasia vojsko Gotů, Bessů a jiných Thráků poslané do Asie (Theophanes Conf. ed. Boor 145). Od Bessů pocházelo podle svědectví Jordanova (Get. 12) jméno Hister pro Dunaj, kteréžto jméno udrželo se ještě v VI. stol. (Prokopios de aed. IV., 5). O Bessech *Tomaschek*, Sitzungsber. Akad. Wien. LX., 1869, 351 sl. a Thraker I., 72 sl.

[2]) Srv. Theofyl. Simokattes I., 7, II., 15, 17, VII., 7 a Strabon VII., 6, 1, VII., 7, 47.

[3]) Ptolem. III., c. 12: 1. *Ταυλάντιοι*, 2. *Ἐλιμιῶται*, 3. *Ὀρεστίς*, 4. *Ἠδωνίς*, 5. *Ἀμφαξῖτις*, 6. *Χαλκιδική*, 7. *Παρακτία*, 8. *Πιερία*, 9. *Πελασγιῶται*, 10. *Φθιῶτις*, 11. *Ἀλβανοί*, 12. *Ἀλμωποί*, 13. *Ὀρβηλία*, 14. *Ἐορδαῖοι*, 15. *Ἀστραῖοι*, 16. *Παιονία*, 17. *Ἰωροί*, 18. *Σιντική*, 19. *Ὀδομαντική*, 20. *Δεσαρήτιοι*, 21. *Λυγκηστίς*, 22. *Πε-*

I v Illyriku tvořili staří kmenové (gentes) základ říšské organisace. Ptolemaios jich uvádí 18 [1]), Plinius vyčítá kmeny podle 3 konventů, skardonského, salonského a naronského [2]) a jednotlivé kmenové oblasti vystupují i na nápisech [3]). V Pannonii, kde starší obyvatelé neměli měst[4]), sedíce jen po venkově v dědinách (*pagi*, *vici*) připomínají se v římské době kmenové, z nichž důležitější jsou tito [5]): u břehu severního Dunaje v záp. části Pannonie Azalové (*Azali*, *Ἄζαλοι*) a pod nimi zbytky gallských Bojů (srv. výše str. 48); dále k východu byli Kytnové (*Κύτνοι*), patrně část Tacitem připomínaných gallských Kotinů (Germ. 43), u jezera Blatenského Oseriaté (*Oseriates*, *Ὀσεριάτες*), k nimž se ještě jednou vrátíme; docela na východě, v cípu utvořeném ohybem Dunaje a v okolí Aquinka seděli Aravisci (*Aravisci*, *Ἀραυίσκοι*, neboli

---

λάγονοι, 23. *Βισαλτία*, 24. *Μυγδονία*, 25. *Ἠμαθία*, 26. *Παραυαῖοι*, 27. *Τυμφαία* 28. *Ἑστιαιῶται*, 29. *Θεσσαλοί*.

[1]) Ptolem. II., c. 16, 5: v Liburnii a Dalmacii: *Ἰάποδες*, *Ὑλλαῖοι*, *Βουλιμεῖς*, *Μαιζαῖοι*, *Δερρίοπες*, *Δέρριοι*, *Δίνδαροι*, *Διτίωνες*, *Κεραύνιοι*, *Δαούρσιοι*, *Μελκομένιοι*, *Οὐαρδαῖοι*, *Ναρήνσιοι*, *Σαρδιῶται*, *Σικουλῶται*, *Δοκλεᾶται*, *Πιροῦσται*, *Σκίρτονες*.

[2]) Plin. III., 139: Arsiae gens Liburnorum . . . Conventum Scardonitanum petunt Japudes et Liburnorum civitates 14, ex quibus . . . 141: Salona colonia. 142: Petunt in eam iura viribus discriptis in decurias 342 Delmatae, 25 Deuri, 239 Ditiones, 249 Maezaei, 52 Sardeates . . . Narona colonia terti conventus . . M. Varro 89 civitates eo ventitasse auctor est. nunc soli prope noscuntur Cerauni decuriis 24, Daursi 17, Desitiates 103, Docleates 33, Deretini 14, Deraemestae 30, Dindari 33, Glinditiones 44, Melcumani 24, Naresi 102, Scirtari 72, Siculotae 24; populatores quondam Italiae Vardaei non amplius quam 20 decuriis. Nápisy znají ještě jiné.

[3]) *Schulten*, Die peregr. Gaugemeinden (Rh. Mus. 1895, 536). O kraji Japodů od Uny k Saně v době římské vydal zejména podrobné práce *K. Patsch*, »Japodi« (Glasnik, VIII, 113, X., 335 sl.) a »Die Lika in der röm. Zeit« (Schriften der antiq. Abth. der Balcancomm. I. Heft. Wien 1900.) O Mazaejích od téhož srv. Wiss. Mitth. Bosn. VII., 54; o Liburnech srv. *Alačević* v Bull. di storia Dalm. 1903. — Celý národopis Dalmacie přehledně probral též *Jelić* (Glasnik X., 550 sl.) a *Zippel* (Röm. Herrschaft in Illyrien. 5 sl.). Srv. i *Forbigera* Handbuch III., 467 sl., 836 sl.

[4]) Appian Illyr. 22: *ὑλώδης δ' ἐστὶν ἡ Παιόνων . . . καὶ οὐ πόλεις ᾤκουν οἱ Παίονες οἵδε, ἀλλ' ἀγροὺς ἢ κώμας κατὰ συγγένειαν*. K významu obcí a kmenů v dunajských provinciích srv. *Muchar*, Das röm. Noricum I., 150, *Jung*, Röm. Landschaften 352 sl.

[5]) Srv. hlavně výčet u Strabona VII., 5, 2, 3, Plinia III., 148 a Ptolemaia II., 14, 2; 15, 2.

Eravisci[1]. V jižní Pannonii byli při Drávě poblíže Varaždína[2]) Jasové (*Ἰάσσιοι* Ptol., *Jasi* Plin. a nápisů), na Sávě Latovikové mezi Aemonou a Noviodunem (*Latovici*, *Λατόβικοι*), vedle nich Varkiani (*Varciani*, *Οὐαρκιανοί*), na Kulpě Kolapiani (*Colapiani*, u Ptol. chybně *Κολαιτιανοί*), mezi dolní Drávou a Sávou Breukové (*Breuci Βρεῦκοι*). Vedle toho uvádějí svrchu uvedené prameny ještě řadu jiných jmen (na Drávě Serretes, Sirrapilli, Andizetes, uvnitř země Arviates, Belgites, Catari, Cornacetes, Hercuniates, Amantini a j.), jež však blíže umístiti obtížno[3]).

V provinciálním ohraničení a roztřídění země, kterou Římané okkupovali za Dunajem, nevidíme základu ethnologického, patrně proto, že byla velmi silně kolonisována[4]). Výčet kmenů, jejž podává v popisu Dákie Ptolemaios (III., 8, 3)

Πρεδαυήνσιοι	*Ῥατακήνσιοι*	*Καυκοήνσιοι*
Βίηφοι	*Βουριδαυήνσιοι*	*Κοτήνσιοι*
Ἀλβοκήνσιοι	*Ποτουλατήνσιοι*	*Σήνσιοι*
Σαλδήνσιοι	*Κελάγισοι*	*Πιέφιγοι,*

nevyplňuje celé provincie, jak by se zdálo na první pohled (tak asi, jak to vidíme u výčtů strategií thráckých), nýbrž je to, odmyslíme-li na severu jmenované velké kmeny Anartů a Kostoboků, jen výčet obcí a malých kmenů, s nimiž se Římané před dobou Ptolemaiovou seznámili při dvou hlavních cestách, vedoucích od Dunaje do Dákie: při cestě z Viminacia do Sarmizegetusy a při cestě alutské. To dosvědčuje zřejmě shoda jednotlivých jmen kmenových se jmeny osad. *Βουριδαυήνσιοι* nejsou zajisté nic jiného než obyvatelé osady *Burridava* při Alutě, kterou jmenuje Tab. Peut. (segm. VII., 5), *Ποτουλατήνσιοι* nic jiného než obyvatelé obce *Potula,* kterou připomíná Anon. Ravennský (IV., 14) na druhé cestě. Podobně je kmen Saků (*Saci*) u Aurel. Victora[5])

[1]) Srv. nápis nalezený u Budína CIL. III., 10418 (Arch. Ep. M. XIV., 62)

[2]) CIL. III., 4121 uvádí se na nápisu *Aquae Jasae*, dn. Toplice na řece Bednji jižně od Varaždína. K formě jména srv. i na diplomech vojenských *Jasus* (CIL. III., dipl. XVII.) a *res publica Jasorum* (CIL. III., 4000).

[3]) Připomněl bych ještě, že existovaly *septem cohortes Dalmatarum* (CIL. III., str. 2494), pak *cohortes Breucorum* (CIL. III., str. 2492 a Ephem. epigr. V., 182) a *cohors Varcianorum* (CIL. V., 875). Srv. o nich *Mommsen*, Hermes XIX., 48.

[4]) Srv. *Jung*, Rom. Landsch. 388.

[5]) Aurel. Victor. Caes. 13: Domitis in provinciam Dacorum pileatis Sacisque nationibus Decebalo rege ac Sardonio.

obyvatelstvem Sacidavy, neboť koncovka *-dava* značí pouze osadu [1]), a kmen *Appulů* (Consol. ad. Liv. v. 387) jen obyvatelstvem Apula [2]). Myslím proto, že většina jmen Ptolemaiových, vyplňujících zřejmě jen jižní část Dákie, jsou jména analogická [3]). Jinak o severních a vniternějších končinách Dákie neměl Ptolemaios bližších zpráv a proto mu poměry národopisné zůstaly v celku neznámy. Ví ještě jenom o Anartech, starém kmenu, nejspíše gallském [4]), jejž tu již Caesar znal (BG. VI., 25) a jehož existence je doložena ještě pro III. století nápisem nalezeným u Vel. Almáše [5]), — potom o gallských Teuriscích a Kostobocích, kmenu původu nejistého, který sem sestoupil v II. stol. ze Zakarpatí, jak jsem o tom už v I. díle STAROŽITNOSTÍ vyložil [6]). Ale vedle těchto objevili se tu už v II. stol., jak víme ze zprávy Julia Capitolina (Vita Marci 22) a Diona Cassia (71, 11 sl.; 72, 2) ještě zástupy jiných sev. kmenů: Vandalů, Astingů, Lakringů, Viktualů, Alanů, Roxolanů, Bastarnů, Biessů, Burů a j. ještě, z nichž některé tu i zůstaly. Jaké míšení s cizími elementy pak nastalo, později více vyložíme. Před tou dobou pro všechny kmeny zde sedící, ať byli původu neznámého, užíváno bylo geografického názvu kmenů dáckých, a z nich rekrutovány i *cohortes Dacorum* [7]). Na rozdíl od kmenů podrobených a v provincii usazených užívalo se o svobodných sousedech také povšechného názvu Dáků, ale »svobodných«, — čímž ovšem jinak

---

[1]) O koncovce *-dava* srv. více na str. 84. Osada Sacidava (srv. Notit. dign. or. ed. *Seeck* 86) je v porušené formě *Acidava* zapsána na mapě Peutingerské na cestě z Drobet k Alutě; pravděpodobně i *Sucidava* v Moesii na Dunaji mezi Durostorem a Axiopolí (Tab. Peut. VIII., 3. Not. dign. 89; srv. i CIL. III., 12456 a VIII., 9324 a CIL. III., 14217[8] připomínanou *cohors Sacorum*) jest osadou téhož kmene.

[2]) Consol. ad Liviam 387: Danuvius rapax et Dacius orbe remoto Appulus.

[3]) Srv. i *Appiarensie* (v ruk. *Πιαρήνσιοι*) odv. od osady Appiaria.

[4]) O Anartech a jejich příslušnosti srv. můj výklad v SS. I., 391.

[5]) CIL. III., 8060. Srv. i *Tocilescu*, Monumentele I., 25. Nápis z r. 236 končí: Gaius [Iu(lius)] V[eru]s Ma[ximus] Nobi(li)ssim[us] Caes[ar] Fil[ius] Augu[sti] m[ilia] XVI. a R . . . ul vico AN[artorum]. Poslední slovo, při němž ostatně i písmena *N* je poškozena, doplnil Domaszewski. Rovněž je připomíná nápis z doby římské okkupace, ale blíže nedatovaný, nalezený v Tusculu: [fu]gavitque Cotinos [. . .]s et Anartio[s]. Srv. SS. I., 390, pozn. 4. Jméno Anartus objevuje se ostatně ještě na nápise jednom v Pannonii nalezeném (Ephem. ep. II., 667; CIL. III., 10352: Julia Utta Eiponis f. Floriana N.. Anarti . . . Cobromara Regilli matri f. m. p.).

[6]) SS. I., 402 sl.

[7]) CIL. III., str. 2493, Hermes XIX., 48.

jejich příslušnost thrácká doložena není[1]. O dalších kmenech doby pozdější pojednáme na místě jiném (v kap. III.). Zde chci předem připomenouti ještě to, že římská okkupace vedle konservování starých poměrů vyvolala místy i umělé změny rázu negativního i positivního.

Negativně působilo a místy velmi silně vyhubení obyvatelstva způsobené krutými boji, které předcházely okkupaci. Takové boje ukončily podrobení Illyrika a Pannonie v letech 12—9 př. Kr., a 6—9 po Kr., odkudž podle svědectví Dionova (54, 31) Tiberius největší část mužů boje schopných rozprodal do otroctví; takovým bojem byly patrně i války Trajanovy v Dákii, neboť i tato provincie byla jimi podle Eutropia vylidněna[2]. Rovněž byly zbaveny obyvatelstva Illyrie a Epirus a to už za doby Strabonovy[3]. Toto vylidnění způsobené Římany, dodělaly pak na mnohých místech vpády barbarů. Na druhé straně působil Řím zase positivně umělým přesazováním obyvatelstva z jedné země do druhé. Počalo to také před nar. Kr. Už Aelius Cattus přivedl na konci I. stol. př. Kr. 50.000 Getů do Moesie (srv. výše str. 56), po něm za Nerona r. 57 nebo 62/3 dočítáme se o Ti. Plautiu Silvanovi, že přivedl 100.000 Zadunajců (*Transdanuvii*) do Moesie (srv. SS. I. 329, 338), a císař Probus (276—282) přestěhoval 100.000 Bastarnů do Thrákie (srv. SS. I, 302). Za války markomannské bylo 3000 germanských Naristů usídleno v Pannonii (CIL. III., 4500), caesar Galerius za Diocletiana celý zbylý kmen Karpů ve velkém množství převedl do dolní Pannonie a usídlil kolem Sopian (srv. SS. I., 426), a právě

---

[1]) Srv. na př. zmínky o přesazení svobodných Dáků za Commoda u Diona Cassia (72, 3): *ὁ δὲ Σαβινιανὸς καὶ Δακῶν τῶν προσόρων μυρίους καὶ δισχιλίους ἐκ τῆς οἰκείας ἐκπεσόντας καὶ μέλλοντας τοῖς ἄλλοις βοήθειαν ὑπήγαγετο, γῆν τινὰ αὐτοῖς ἐν τῇ Δακίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ δοθήσεσθαι ὑποσχόμενος* a o bojích s nimi za Karakally a Macrina (Dio 78, 27). Legenda *Dacpetoporiani* na Tab. Peut. (segm. VIII., 3, 4, srv. mapu při kap. III.) jest patrná zkomolenina, jejíž výklad není jasný. *Zeuss* (Deutschen 697, 700) vykládal Daci Petoporiani — Daci krále Petopora Piepora (srv. SS. I., 410), *Tomaschek* (Sitzungsber. Akad. Wien. 1868, 385) a po něm *Pauli* (Eine vorgr. Inschrift aus Lemnos 21) čtli Dac(o)peto(r)poriani — od dac. *petor* — čtyři, vykládajíce »die aus dakischen Tetrapolis«. Ale to vše mám za pochybné.

[2]) Eutropius VIII., 6: Traianus victa Dacia ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decebali viris fuerat exhausta.

[3]) Strabon VII., 7, 9: *Τότε μὲν οὖν, ὡς εἶπον, καίπερ οὖσα τραχεῖα καὶ ὀρῶν πλήρης, . . ὅμως εὐάνδρει ἥ τε Ἤπειρος πᾶσα καὶ ἡ Ἰλλυρίς· νῦν δὲ τὰ πολλὰ μὲν ἐρημία κατέχει, τὰ δ' οἰκούμενα κωμηδὸν καὶ ἐν ἐρειπίοις λείπεται.*

jsem vzpomenul i přesazení 12.000 svobodných Dáků místodržitelem Sabinem za Commoda r. 180 atd. Naopak byly z jihu z Balkánu kolonie voděny do Dákie [1]. Tak byla převedena obec (vicus) Pirustů, jejichž domácí sídlo bylo na hranicích Dalmacie, Makedonie a Epiru, do Dákie, kde se připomíná na voskových tabulkách z let 131—167, nalezených u Verespataku [2]. Zde v starobylých dolech na zlato v okolí osady Alburnus Maior (Verespatak, Rosia), Cavieretium a Ampelum (Zalatna) sešli se patrně kolonisté z různých končin světa. Také v kolonii Napoce (Kološ) připomíná se nějaké *collegium Asianorum* (CIL. III., 870), pak *Galatae consistentes municipio* (CIL. III., 860 [3]). *Collegium Galatarum* bylo i v Germisaře (CIL. III., 1394). Na kolonisty asijské ukazuje ostatně i hojné uctívání božstev asijských, jak bylo nálezy konstatováno [4]).

Konečně dlužno míti na paměti i příval kolonistů římských a spojenou s tím romanisaci, jež postupovala na některých místech velmi rychle (na př. v Dalmacii, v Podunají), jinde pomalu. Ale o tom jakož i o pozdějších kolonisacích barbarů v kap. VI. pojednáme podrobně a souborně.

---

[1]) Srv. rozpravu *K. Patsche*, Dalmacija i Dacija (Glasnik 1897, 668 sl.) a *Henzena* (Bulletino 1848, 129).

[2]) Uveřejněny v CIL. III., str. 213, 921 sl.

[3]) Srv. i Jahreshefte Inst. V., 98.

[4]) Srv. *Jung*, Rom. Landschaften 379 sl.

KAPITOLA II.

HLAVNÍ THEORIE O PŘÍCHODU SLOVANŮ NA BALKÁN.

Theorie o autochthonismu Slovanů na dolním Dunaji a na Balkáně. — Historický vznik a vývoj této theorie. — Podstata a methoda autochthonismu. Slovanskost Illyrů, Thráků a Geto-Dáků. Slovanskost Venetů. — Reakce proti autochthonismu. — Kompromissní theorie Šafaříkova. — Opposiční these Müllenhoffova a Roeslerova o pozdním příchodu Slovanů. — These naše.

Pověděl jsem už napřed, že nelze se Slovany ztotožňovati žádný z pranárodů jižní Evropy, o nichž jsme jednali v kapitole předešlé. S thesí tou ovšem nesouhlasí směr, jenž ode dávna existoval v historiografii slovanské a jenž v starých Illyrech, Thrácích a Pannoncích, buď šmahem v celku nebo aspoň v části, viděl předky Jihoslovanů a různými doklady snažil se dokazovati jejich slovanský původ, jinými slovy: autochthonnost Slovanů na Dunaji a na Balkáně. Tento směr prací na poli slovanských dějin měl příliš velký a zajímavý význam a zasahuje ještě příliš hluboce a často i do výsledků nejnovějších, než abychom jej mohli pominouti mlčením v díle, které podrobně probírá starožitnosti slovanské.

Theorie o autochthonnosti Slovanů v jihovýchodní části Evropy nezakládají se na nějakém starém positivním pramenu historickém, nýbrž povstaly z umělé theorie o podunajské kolébce Slovanů. Vyložil jsem o původu a rozvoji této theorie, která zejména zjevně vystupuje v tradici letopisu Kijevského, už v 2. kapitole I. dílu Starožitností (str. 35 sl.). Poněvadž jinak celý positivní historický apparát ukazuje na kolébku Slovanů a na východisko v severní

Evropě, na sever od Karpat, a s druhé strany zase poněvadž prameny, jež se první vytasily se zprávou opačnou, vyvádějící Slovany z Balkánu a od Dunaje, prozrazují tak zřejmě umělý původ, vzniklý z applikace tradic biblických o stvoření světa a rozchodu národů ze země Sineárské, nemůže býti pochyby o umělosti tradice. Zejména ne pro toho, kdo zároveň na základě zpráv starověkých a novějších linguistických výzkumů nepochybuje, že obě velké skupiny kmenové, jež jsme poznali dosud na Balkáně: Thrákové a Illyrové byli se Slovany sice příbuzní, ale přece zase hluboce rozdílní a samostatní. Ovšem ta summa vědění, jež je nám dnes vodítkem při posuzování původu a příbuznosti Illyrů a Thráků, nebyla známa v dobách starších a tak se stalo, že umělá theorie o kolébce Slovanů na Balkáně a o rozchodu jejich z Podunají na sever, nemohouc tam dole pro Slovany nalézti místa vedle Illyrů a Thráků, došla přirozeně ke slavisaci obou nebo jednoho z těchto národů, snažíc se při tom vyložiti vše, co se dalo, ve prospěch této identifikace.

Pro poznání nesprávnosti této cesty nebylo zprvu a dlouho vůbec s dostatek vzdělání historickolinguistického, a když nauka pokročila, vyskytly se zase různé jiné, vlastenecké podněty, které si theorii tuto učinily nástrojem národních snah a ji houževnatě chránily, chápajíce se i pramenů podvržených. Konečně také nelze neuznati, že jakási summa poznatků, jež přiváděly mysl k uznání starobylosti Slovanů na Dunaji, byla a je správná. A tak není divu, že theorie o autochthonnosti Slovanů v Podunají udržela se, i když nauka pokročila, a že má po dnešní den velkou řadu zastanců, třebas se v detaillech neshoduje jeden s druhým. Dává se jim dnes obvykle název školy »autochtonistické«, sami se rádi zovou »slovanskou« oproti škole »německé« nebo »vídeňsko-berlínské« [1]).

První podklad pro theorii autochthonismu poskytl známý zvyk pozdního starověku a středověku národům, kteří nově vstupovali v okruh vědomostí antického světa, dávati jména národů starých, třebas již neexistujících, ale z literatury známých. Na počátku nebylo při tom vedlejších cílů a tendencí. Tak na př. staré jméno Skythů oživovalo stále a přenášelo se jednak na kmeny germanské, na Bastarny a nejvíce na Goty, jednak i na

[1]) Těchto terminů užívá zejména *Ed. Bogusławski* (Historya Słowian II., 19, Methode 2, Einführung 48), dávaje jinak přednost názvu »škola autochthonistická«.

Alany, Gety, Dáky, Hunny atd., a to jedině z té příčiny, že přicházeli tito kmenové do říše římské z oblasti staré Skythie. Podobně bylo s jménem Sarmatů, Dáků v II.—IV. stol., podobně se jménem Getů pro Slovany v VI.—VII. stol., nebo Gotů pro Slovany od stol. XI.[1]).

Ale brzy přistoupila k tomu i určitá tendence. Když na př. Jordanis r. 551 Goty ztotožňuje s Gety, činil to už se zřejmým úmyslem, starý svět římský smířiti s novými germanskými výbojníky, a to především tím, že je s ním na roveň postavil, pokud se starobylosti a historie týče. Geti platili za národ prastarý a nad jiné vynikající. Proto úmyslně ztotožnil Goty s Gety a z historie starých Getů utvořil první fasi dějin gotských. Takováto tendence se brzy objevila i při Slovanech. A tu hned první známý pokus, jenž vzal původ patrně v lůně jihoslovanského kleru, uchýlil se k identifikaci Slovanů s jedním ze starých velkých národů na jihu — Illyry. Illyry poslovanila už theorie o sv. Hieronymovi († 420), který prý Slovanům vynalezl glagolici [2]), Illyry poslovaňuje se zřejmou tendencí klerikální tradice, podle níž křesťanství přinesl jižním Slovanům sám sv. Pavel, jenž na Balkáně apoštoloval [3]). Z této tradice přešla pak domněnka, že Slované byli na Balkáně už za dob svatých apoštolů a vůbec totožni s Illyry, do všech téměř kronik a historických traktátů, pokud je autoři počínali vypravováním z bible vzatým o rozchodu národů ze země Sine'árské a při tom přiváděli i Slovany přes Balkán do střední Evropy [4]). Proto vidíme, že se na př. v letopise Kijevském ztotožňují Slované na jednom místě s Illyry (Илюрикъ Словѣне), na druhém s Noriky (Нарцы еже суть Словѣне [5]). A z kroniky Kijevské přijala tuto tradici o Slovanech na jihu, event. o slovanskosti Illyrů, celá řada kronikářů původu slovanského a i sousední kronikáři cizí. Tak ji má v Polsku na poč. XIII. stol. Kadlubek [6]), pak Mierzwa, Boguchwal († 1253), anonymní autoři polské kroniky ze XIV. stol.

[1]) Srv. SS. I., 254—255 a zde dále v kap. IV.

[2]) Srv. list Innocence IV. z r. 1248, uvedený v SS. I., 10.

[3]) Letop. Kijev. XX. Na to naráží i list papeže Jana X. (914—929) poslaný chorvatskému Tomislavovi a zachlumskému Michalovi (»quis enim ambigit Sclavinorum regna in primitiae (corr. primitiis) Apostolorum et universalis Ecclesiae esse commemorata etc.«). Srv. SS. I., 10.

[4]) SS. I., 36 sl

[5]) SS. I., 39.

[6]) Plné tituly a data těchto kronik viz v I. dílu Starožitností na str. 41 sl.

a kroniky knížat polských z r. 1382—1398, v XV. stol. Jan Dlugoš (1415—1480) a po něm v XVI. stol. Matyáš z Miechowa, Jod. Lud. Decius a Stanislav Orzechowski. V Rusku sem patří řada azbukovníků a anonymních kronikářů až po Herbersteina [1]. V Čechách sem patří Dalimil (1314), po něm Marignola (1355 až 1362), Pulkava (1373), V. Hájek z Libočan (1539), B. Paprocký (Diadochus 1602). Také Dubravius, ač jinak byl přívržencem sarmatského původu Slovanů, věřil, že sv. Jeronym kázal Illyrům-Slovanům [2].

Z polských a českých kronik přešlo toto mínění v historické traktáty německé; sem ovšem méně [3], poněvadž v německou literaturu mnohem více působila theorie o severním původu Slovanů, jejíž vynikající zástupci přímo autochthonism Slovanů u moře Adriatického a slovanskost Illyrů zamítali, přivádějíce Slovany na Balkán teprve v VI. století [4]. Na jihu znali tuto tradici pozdější historikové byzantští. Ti přirozeně rozšiřovali slavisaci i za hranice vlastních Illyrů, na staré kmeny při Adrii (Venety), při Drávě a Muře (Pannonce) nebo na kmeny východního Balkánu — Thráky a totéž se objevuje v různých spisech jihoslovanských. Sem patří na př. hojné ztotožňování Srbů a Bulharů s epickými Myrmidony, s Tribally, s Mysy a Dáky, později i ztotožňování Slovanů s Makedonci a s Řeky. I to zase přecházelo na sever [5].

---

[1]) *Pervolf*. Славяне II, 467; *Herberstein*, Rerum moscov. commentarii Basilej 1549, 4.

[2]) Histor. Bohem. I., 4, ed. 1602.

[3]) *Joach. Curaeus*, Gentis Silesiae Annales 1571, 8 sl., 12; *D. Nauclerus*, Chronica Col. 1579, I, 412; *Dresserus*, Isagoges historicae. Lipsko 1594, 5; *D. Chytraeus*, Saxonia. Lips. 1599, 3.

[4]) Sem patří zejména vlivuplný *Flavius Blondus*, Ab inclinatione imp. Rom. etc. I., lib. VIII.; 115 (ed. 1559), *Beatus Rhenanus*, Rerum germ. libri III (ed. 1530), 81, *Alb. Krantz*, Wandalia proem. (Col. 1519), *M. A. Sabellicus*, Opera IV., 231 (ed. 1560), později *B. Latomus*, Genealchron. Megalopol. 1610, 12, *J. Laetus*, Compendium hist. (Lugd. 1643), 222 a jiní.

[5]) Malalas ed. Bonn. 97 (v bulh. př. na místo Bulharů jsou Myrmidoni), Žití Klim. 1., Niketas Choniata ed. Bonn 23 („*κατὰ τοῦ τῶν Τριβαλλῶν ἔθνους — εἴποι δ'ἄν τις ἕτερος Σέρβων —*“), Laonikos Chalkokondyles (*Ἀπόδ. ἱστορ.* ed. *Migne*, PG. 159, I., 17. „*Τριβαλλοὺς καὶ Ἰλλυρίους καὶ Κροατίους καὶ Πολανίους τὴν αὐτὴν ἐπίσταμαι ἱέντας φωνήν*“). Srbský překladatel Zonary (srv. o něm *Jagić*, Archiv f. sl. Phil. II., 15) ztotožňuje Dáky se Srby, Decebala zove srbským pánem a Licinia Srbem. Srv. edici *Bodjanského* (Чтенія общ. древн. Moskva 1847, I., 68, 84): „воинствова же на Даки сирѣчь на Срьблю; — начельникь же срьбьскын Декевалъ . . . Ликинии же бѣ родомь Срьбинь“ — nebo u *Vl. Kačanovského* (Starine XIV., 125, 129): „Траиань . . . прѣтьдь рѣкꙋ, побѣди срьблю;

Už za této první doby cítili tu a tam autoři potřebu prostou tradici nějakým způsobem zdůvodniti a už tu se setkáváme občas s umělým výkladem historických zpráv a zejména s etymologickým výkladem starých jmen kmenových nebo osobních ve smyslu slovanském. Tak na př. Boguchwal vykládá jméno Pannonie a Pannonců od slov. *pán* (l. c. 19), a slavisace adriatických Venetů-Henetů na základě zvukové shody se jménem Vendů — stala se brzy obvyklou[1]). Vedle toho však i falsa brána byla na pomoc. Mezi nimi dovolávali se už v XIII. stol. styku Alexandra Velikého se Slovany r. 335 př. Kr. za jeho výpravy proti Getům; měly tu svědčiti listy Alexandrovy a zejména privilegium neboli majestát Alexandrův daný Slovanům, o němž jsem podrobnější zprávu uvedl už v I. díle Starožitností[2]).

Ale hlavní rozkvět tohoto směru a snahy, dobýti pro Slovany domovského práva u Adriatického moře, na Dunaji, na Sávě a vůbec na Balkáně, datovati lze teprve od XVII. století. V té době vědělo se už, že výše vzpomenuté doklady styků Slovanů s Alexandrem Velikým jsou padělky[3]), v stol. XVII.—XVIII. také řada vynikajících badatelů slovanských i cizích zamítala rozhodně slovanskost Venetů, Illyrů a Thráků a vykládala o více méně pozdním příchodu Slovanů na Balkán[4]), ale tím vším nedali si

господнѣ же срьбьскы декіевалъ штъчаавьсе закласе самь.“ O tomto ztotožňování srv. *Pervolf*, Славяне II., 219 sl., 236, 241, *Drinov*, Заселеніе 35 sl., *Rački*, Monumenta 438, *Novaković*, Starine IX, 67, 68, *V. Vasiljevskij*, Русско-виз. отрывки ЖМНП. 1877, Nr. 189, str. 176 sl., *A. Veselovskij*, Мелкія замѣтки къ былинамъ XV. ЖМНП. Nr. 268, 2, 22 sl. Na severu toto ztotožnování přijali na př. *Orzechowski* (Rer. Polon. I., 1), *Mat. z Miechowa* (Chron. Pol. I., na poč.), *F. Callimachus* (Vita Sbignei 226), *J. Cluver* (Histor. ep. 1640, 519).

[1]) Srv. výčet spisů počínajíc XVI. stoletím v SS. I., 52, pozn. 1.

[2]) SS. I. 335. Tam také řada těch, kteří se od XIII. stol. až po XVIII. tohoto privilegia dovolávali.

[3]) Srv. na př. *C. du Fresne du Cange*, Illyricum vetus et novum (Posonii 1746), 9.

[4]) Sem patří zejména *L. Crevic-Tubero*, Commentarii. Frankf. 1603 (Scr. rer. hung. II., 120), *J. Lučic*, De regno Dalmatiae. Amster. 1666, 1 sl., 38, *Dan. Farlati*, Illyricum sacrum, Benátky 1751—1819, I., 119 sl., *D. J. Mascou*, Gesch. d. Teutschen, Leipz. 1737, 207, 219 sl., *Du Fresne du Cange*, l. c. 5 sl., 8, *J. Chr. Jordan*, De orig. slav., Vindob. 1745, I., 3, 30 sl., 37, *Assemannius J. S.*, Calend. eccl. univ. Romae 1750, I., a. VI., str. 303 sl., *M. de Peyssonel*, Observ. histor. Paris 1765 na poč., *J. Raic*, Ист. разныхъ слав. народовъ. Vídeň 1794/5, 2, *J. Thunmann*, Untersuchungen üb. die alte Gesch. ein. nord. Völker. Berlin 1772, 113, 134, 141, *Ant. Linhart*, Versuch einer

mnozí zvrátiti důvěru v autochthonnost a starobylou slávu jižních Slovanů. Naopak, zdá se, že nyní tím usilovněji pro to, co se dříve prostě podle tradice přednášelo, počaly se ze starých pramenů a zejména z jazykového materiálu vyhledávati nové, domněle lepší a positivnější doklady, a tím začala perioda pověstného slovanění v pravěku Krajiny, Korutan, Dalmacie, Chorvatska, Srbska, Bulharska, Makedonie, ba i Řecka a Italie.

Stručný její přehled je tento: M. Orbini jenom částečně sem patří, počítaje Gety a Dáky mezi kmeny slovanské [1]), ale už Jiří Rattkay zahrnul do Slovanů i Illyry a sv. Pavel mu kázal mezi Slovany [2]). A tato these ujala se pak na jihu velmi houževnatě. V XVII. stol. ji zastávají na př. ještě Fr. Otrokocius a Pavel Vitezović [3]), na poč. XVIII. stol. Dubrovčan Ign. Djordjić [4]), a od poloviny tohoto století nastalo nemírné slovanění pomocí nejpodivnějších etymologií. V čelo postavil se F. S. Dolci r. 1754, potom přišli Ondř. Kačić r. 1759, Kl hr. Grubišič r. 1776, J. Severini r. 1767 a 1770, abbé A. Fortis r. 1774, Fr. W. Taube r. 1777, M. Pochlin r. 1768, 1783, 1792, M. P. Katančić r. 1797, podle všeho i Schimek r. 1787 a jiní méně známí [5]). Ačkoliv proti Dolcimu

---

Gesch. von Krain und der übrigen südlichen Slawen Oesterreichs. Nürnberg 1796, I, 1 sl., 395, 414, II., 77 sl. *Th. Gercken*, Versuch in der ält. Gesch der Slawen. Leipzig 1771, 14, 42, *S. G. Stritter*, Memoriae populorum olim ad Dan incolentium. Petrohrad II., 1, 4 (1774).

[1]) *Mauro Orbini*, Il regno de gli Slavi. Pesaro 1601, 7 sl.

[2]) *G. Rattkay*, Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae. Vídeň 1652, 1 sl., 10, 29.

[3]) *Fr. Otrokocsius*, Origines hungaricae. Franc. 1693, Pars I., c. a pars II. *Pavel Vitezović*, Kronika. Zagrab 1696 (ed. 1744, str. 27, 40).

[4]) *Ign. Djordjic* (1675—1737) v rukop. díle »Res illyricae sive Illyrici historia« (*Pervolf*, Славяне II., 244).

[5]) *F. S. Dolci*, De illyricae linguae vetustate et amplitudine dissertatio. Venet. 1754; *Andr. Cacsich*, Razgovor ugodni nar. slov. Benátky 1759; *Cl. Grubissich*, Diss. in orig. et hist. alph. sclauon. glagol. Venet. 1766; *J. Severini*, Comment. hist. de veteribus incolis Hungariae. Sopron. 1767; Pannonia veterum monumentis illustrata cum Dacia Tibissana. Lips. 1770; abbate *Alb. Fortis*, Viaggio in Dalmatia. Venet. 1774, něm. Reise in Dalmatien. Bern 1776; *Fr. W. von Taube*, Beschreibung des Königreichs Slavonien, Leipz. 1777; *M. Pochlin*, Krainer Grammatik 1768, 1783; Glossarium slavicum 1792 (srv. *Pervolf*, Славяне, II., 299); *M. P. Katancsich*, Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum, in quo de origine, lingua et literatura Croatorum etc. disseritur. Zagr. 1797. De Istro eiusque adcolis. Budae 1798; *M. Schimek*, Polit. Geschichte des Königreichs Bosnien und Rama (Wien 1787), 4 (z části)

ostře vystoupil H. Zanetti a proti slovanskosti illyrštinyi M. Peysonel a jiní[1]), hrabě Appendini r. 1806 ve své knize slavisuje znovu nejen Illyry, odváděje je ze Sineáru, ale vůbec většinu synů Jafetových, slavisuje i Makedonce, Thráky, Sarmaty, Skyty, Kelty ba i části Aegypta[2]). A po něm hned sledují Jos. Mikoczi r. 1806, hr. Sorgo r. 1808, Val. Vodnik r. 1811, Pavel Solarič r. 1818 a J. Zupan r. 1831[3]).

Na severu nebylo tolik podnětu k podobnému slovanění starých balkánských národů, ale povstali přece stejní zastanci a v století XIX. i zde se velmi rozmnožili. Ve věku XVII. ztotožňují Slovany s Illyry na př. V. Dębolecki a Kochowski, v XVIII. Stan. Kleczewski, Vas. Treďjakovskij, Iv. Boltin, V. N. Tatiščev, na poč. XIX. Jan Potocki, biskup Praźmowski, Stan. Siestrěncewicz-Bohusz, prelát Fr. Czaykowski, mírně i V. Surowiecki[4]), v Čechách anonymní autor článku v Pražských Novinách r. 1817 (č. 14—20), v Uhrách J. Dankowský a P. Jos. Šafařík[5]). Mezi

---

[1]) Srv. spisek, kterým se bránil Dolci: »Epistola H. Fr. Zanettii in dissertationem de linguae illyricae vestutate et amplitudine confutata. Ferrariae 1754.« *Peyssonelovo* pojednání »Dissertation sur l'origine de la langue esclavonne« připojeno úvodem ke spisu výše uvedenému v pozn. Pochválil je *Dobrovský* v Slovance II, 108.

[2]) *Appendini Fr.*, De praestantia et vetustate linguae illyricae. Ragusa 1806. Stať tato je předeslána k II. dílu slovníku »Vocabulario italiano-illyrico-latino del P. Gioach. Stulli«. Ragusa 1801—1806.

[3]) *J. Mikoczi*, Otiorum Croatiae lib. unus. Budín 1806, 167, *Sorgo*, Mémoire sur la langue et les moeurs des peuples slaves (Mém. de l'Ac. celt. Paris 1808, 21 sl.), *V. Vodnik* (srv. *Šembera*, Záp. Slované 269), *P. Solaric*, Rimljani slawenstwowawšii, Budín 1818, *J. Zupan*, Etymologie der Flüsse in Kärnten (Carinthia 1831, Nr. 16), Woher heisst die untere Donau seit den ältesten Zeiten Ister (tamže Nr. 11).

[4]) *V. Dębolecki*, Wywód państwa świata 1633 (cf. *Pervolf*, Слав. II. 138), *Kochowski*, Psalmodya polska 1693 (*Pervolf*, l. c. II., 121), *St. Kleczewski*, O początku, dawności etc. jęz. polskiego 1767 (*Pervolf*, II., 158), *Treďjakovskij Vas.*, Три разсужденія о трехъ главн. древностяхъ росс. 1758 (*Pervolf*, II., 503), *Boltin Iv.*, Примѣчанія на ист. древн. и нын. Россіи г. Леклерка. Спб. 1788, 53, *V. N. Tatiščev*, Ист. россійская, I., Moskva 1768, §§ 13, 38, str. 127 sl., 469, *Jan Potocki*, Histoire prim. des peuples de la Russie, Petersb. 1802, *A. Praźmowski* (srv. I. Anh zu Ossolinski's Kadlubek übers. von Linde. Varš 1822, 299—345. Pojednání Praźmowského čteno bylo v Płocku r. 1811) *Stan. Siestrěncewicz-Bohusz*, Recherches hist. sur l'origine des Sarmates etc. Petersb. 1812, 411 sl., *Fr. Czaykowski*, Badania histor. geogr. o wielkiem narodzie scytyjskim. Roczn. tow. warsz. XI., 1817, 288 sl., *W. Surowiecki*, Śledzenie początku narodów słowiańskich. Varšava 1824, 61, 178 sl., 190.

[5]) O původu slov. národa. Pražské Noviny 1817, č. 14—20. *J. Dan-*

Němci uznávali částečně starobylost Slovanů v Podunají Aug. Schlözer, Kar. G. Anton, G. H. Ayrer, M. Ullmann [1]) a zejména r. 1791 vynikl J. Ch. Gatterer [2]) hájením slovanskosti Getů a Dáků, these to, kterou již před ním s jazykového hlediska vykládali N. Fréret a Court de Gebelin [3]) a kterou od Gatterera přijal i A. Malte-Brun [4]).

Nic nebylo s to tento směr zastaviti. Ani uvedené již polemiky Zanettiho, Peyssonela, Thunmanna, v XVIII. věku, ani na počátku XIX. autorita J. Chr. Adelunga nebo J. Dobrovského, J. Chr. Engela, práce J. F. rytíře ze Schwabenau, Ant. Linharta atd.[5]) Ba ani změna, kterou prodělal autochthonista P. J. Šafařík v Starožitnostech [6]) a velký vliv tohoto díla nezastavily slavisování

---

kowský, Fragmente zur Geschichte der Völker ungar. und slaw. Zunge (Prešpurk 1825), Die Griechen als Stammverwandte d. Slawen (Prešp. 1828), Homerus slav. dialectis . . . scripsit (Vídeň 1829—31) *P. J. Šafařík*, Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki. Ofen 1828, 133, 147, 159 sl., 183 atd.

[1]) *Schlözer A.*, Allg. nord. Gesch. Halle 1771, 229, 274, 276 (kloní se zde i pro slov. Illyrů), ale srv. i Nestor II., 68—74 (z toho podal výtah Dobrovský v Slawynu 1808, 288 sl.). *Anton K. G.*, Gesch. der teutschen Nation I., Leipzig 1793. Srv. vzadu přílohu: »Die Sitze der Slaven zur Zeit der Germanen«, str. 377 sl.; *G. H. Ayrer*, Hermannus Slavicus. Gött. 1768, 39 sl.; *M. Ullmann*, Altmähren, Olomouc 1762 II., 9.

[2]) *Gatterer J. Ch.*, An Russorum, Polonorum ceter. popul. slavicorum originem a Getis sive Dacis licet repetere? (Comm. soc. reg. Gött. T. XI., 1793.) Dissertace čtena byla r. 1791 a německy vydána od Schichthorsta v Bremách 1805.

[3]) *N. Fréret*, Oeuvres I., v Mém. des Inscr. T. XXI., 15 (1796); *Court de Gebelin*, Monde primitif (Paris 1773—1782), T. IX., str. XXII. sl.

[4]) *Malte-Brun*, Gesch. d. Erdkunde übers. von E. Zimmermann (Leipzig 1812), I., 1, 158 a I., 2, 104.

[5]) *Adelung*, Mithridates (1806—1817), II., 633, *Engel*, Gesch. von Serwien und Bosnien (Halle 1801), 143 sl., srv. i Allg. Welthist. Bd. 49, I., 214 sl., *Schwabenau*, Die ältesten bekannten Slawen. Hesperus č. 7, 63, 65 (Prag 1819) *Linhart*, Versuch einer Gesch. von Krain (Nürnberg 1796). Dobrovský r. 1808 uznával, že Srbochorvaté přišli na Balkán teprve v VII. stol. Jen menši kolonie přišly prý už dříve do Bulharska a Pannonie (Slavin 291). R. 1818 píše, že Slované přišli za Dunaj v VI—VII. stol. (Gesch. d. böhm. Sprache 2. vyd. Praha 1818, 7). Srv. na př. i Slovanku II, 108 a dopisy ke Kopitarovi z r. 1810 (*Jagić*, Письма Добровскаго и Копитара 111, 112, 114, 115, 119 sl.).

[6]) Šafařík zůstal i v Slov. Starožitnostech vydaných v Praze r. 1837 přívržencem autochthonismu, ale jen ve formě mírné; uznává sice pradávný pobyt Slovanů u Adriatického moře. ale vedle neslovanských Illyrů a Thráků (srv. blíže o tom zde dále na str. 94). Ve svém spisu »Abkunft

Illyrů a Thráků a neuvedly na cestu mírnější a lepší. Staří Šafaříkovi přívrženci místo, co by byli za ním šli, odtrhli se a vytýkajíce mu změnu ve zlé, přidrželi se místo Starožitností jeho spisu staršího, jdouce ovšem častěji ještě dál. Mezi polskými starožitníky patří sem ti, kteří bájili o kolébce Lechů na Balkáně: Aug. Bielowski, W. Maciejowski, Jach. Lelewel, potom Kaz. Szulc a zejména fantasie plný Ad. Mickiewicz a Tad. Wolański [1]). I nejnovější a nejvýznamnější představitel autochthonismu mezi Poláky [2]) Ed. Bogusławski má za Slovany nejen Venety a Geto-Dáky, nýbrž i Illyry, a o slov. Bulharech učí, že byli na Balkáně už za říše makedonské [3]).

---

der Slaven« slavisoval ještě i Illyry, i Tribally, Krobyzy, Bessy, Korally uherské Sarmaty a ovšem i adriatické Venety, kdežto Surowiecki se omezil jen na hypothesu slovanskosti Venetů. Mezi Poláky sledoval Šafaříka nejvíce *Rom. Kaulfuss*, Die Slawen in den ältesten Zeiten. Berlin 1842, 9, 26.

[1]) *Aug. Bielowski*, Wstęp krityczny dziejów Polski. Lvov 1850; Rzut oka na dotychczasową pierwotną polską historyą. Varšava 1853; *M. Maciejowski*, Geto-Daki, nadwisl. i nadniepr. Polan przodkowie. Varš. 1855; *J. Lelewel*, Narody na ziemiach słowiańskich. Poznaň 1853, VI.—VIII., Czescz balwochwalcza, Poznaň 1855; *A. Mickiewicz*, Rzecz o literaturze słow. Poznaň 1850—51, 34 sl., Les Slaves, histoire et littér. etc. Paris 1866; *Tad. Wolański*, Briefe über slawische Alterthümer. Poznaň 1846—7 (I., 7, 9, 10). *Kar. Szulc*, De origine et sede veterum Illyrorum. Diss. Poznaň 1856 (srv. i jeho stať o kamenech mikorzyňských v Roczn. tow. poznań. 1876, IX).

[2]) Z Poláků sem dnes patří ještě *Wl. Olechnowicz*, Rassy Europy i wzajemny ich stosunek dziejowy (Wisła XV.—XVI.), *Wil. Bogusławski*, Dzieje Słowiańszczyzny północnozachodniej do pol. XIII. w. (I., Poznaň 1887, I., 204 sl. a mapa), Rozpatrzenie textu Jordandesa o granicach Słowian w połowie VI. w. (Poznaň 1894), ač jejich snaha nese se především k tomu prokazovati autochthonnost Slovanů a Germanii, z části i *W. Kętrzyński* svým výkladem o Slovanech v Pannonii (»O Słowianech mieszkaj. między Renem a Labą etc.« Krakov 1899, 60 a »Co wiedzą o Słowianach pierwsi ich dziejopisarze Prokopiusz i Jordanes?« Rozpr. Akad. Krak. 1901). Také *Tad. Wojciechowski*, ač zvláště o jihu nejedná, celým směrem své knihy »Chrobacya. Rozbiór starożytności słowiańskich« (Krakov 1873) sem patří.

[3]) Bogusławského spisy jsou tyto: Historya Słowian. (Krakov-Varšava I., 1888, II., 1899. Zde srv. zejména II., 43 sl.), Litowindyjskie i windyjskie nazwy gór, rzek, jezior i osad w Europie (Krakov 1889), Teoryja nazwisk na -awa (Krakov 1891), Początky Chorwacyi illiryjskiej (Krakov 1893, Metoda i środki poznania czasów przedhistorycznych w przeszłości Słowian (Krak. Varš. 1901), Methode und Hilfsmittel der Erforschung der vorhistorischen Zeit in der Vergangenheit der Slawen. Übers. von W. Osterloff. (Berlín 1902). Zejména jasně a přehledně vyložen je názor Boguslawského na slovanský pravěk v jeho knize poslední, doplněném to úvodu II. dílu jeho Historye, jež překladem W. Osterloffa vyšla pod titulem »Einführung in die

Mezi Čechy patřil sem po Šafaříkovi fantastický Jan Kollár a střízlivější Al. Šembera s Jos. Pervolfem [1]). V novější době opakuje stále podobné theorie neúnavný a nekritický Fr. Sasinek. Jiní však psali ještě hůř nežli on [2]). Sem bych připojil i naše a polské archaeology, kteří v pojmu a v okruhu kultury t. zv. hallstattské spatřují pravěké Slovanstvo [3]).

Geschichte der Slaven« (Jena 1904). V tomto spise Boguslawski shrnuje sám (str. 110) své mínění takto: 1. Slované jsou autochthoni v celém území, v němž seděli za doby Karla Velikého. 2. Prasídla Slovanů byla v Illyrii, v Zakarpatí usadili se na území finském. 3. Tuto thesi hájí škola t. zv. autochthonistická, nesprávně umlčovaná školou t. zv. berlínsko-rakouskou, jejíž hlavní omyl spočívá v tom, že Slované teprve v VI. stol. rozšířili se na západ od Visly a na jih od Karpat. 4. Kdyby byli Slované přišli do Illyrie teprve v VI. stol. byli by mezi kmeny illyrskými zanikli, jako se to stalo Bulharům, Rusům, Longobardům a Normanům v nově dobytých územích. 5. Zvláštní arijské řeči »illyrské« nikdy nebylo — vše, co se má za illyrské, ukazuje na slovanskost. Veneti adriatičtí byli Slované. Illyrská kultura zv. také hallstattskou byla slovanská. 6. Thrákové existovali, ale brzy zanikli v autochthoním slovanském (illyrském) obyvatelstvu Balkánu. 7. Praslované v Germanii sluli původně též Veneti, ale později přejali od něm. kmene Suevů jméno Suevi-Slavi. — K tomu ještě připomínám: Jak v prvních svých spisech vyložil, představuje si Bogusławski, že první oblast praarijskou v střední Evropě od Rýna až k Donu utvořili předkové Litevců, Slovanů a Indů, jimž bylo společno jméno Davů a jim že náleží prvá vrstva topografické nomenklatury (zejména jména končící se na *-ava*, *-au*, *-ua*, *-aha*). To byla perioda litvoslovanská. Po ní, po oddělení Indů a Litevců, následuje čistá perioda slovanská (asi od r. 1500 př. Kr.). Uhrn svých výsledků vyložil Bogusławski stručně také ve své Hist. Słow. II., 411.

[1]) *Jan Kollár*, Rozprawy o jménách slov. Budín 1830, 262, Staroitalija slavjanská. Vídeň 1853. *Al. Šembera*, Západní Slované v pravěku. Vídeň 1868, 194—254. *J. Pervolf*, Slavische Völkernamen (Archiv f. slaw. Phil. VII. a VIII.), Славяне, I., 4 sl.

[2]) *Sasinek Fr.*, Záhady dějepisné (Praha 1886—1888, I., 22, IV., 9 sl., 78, Sborník Mus. slov. spol. IV., I., 78, srv. i Letopis Mat. Slov. VI., II., 47, 68), Beiträge zur Gesch. der Slawen. Parlamentär, 1891. Pod ním jsou *K. Sicka*, Namen und Schwinden der Slaven (Laibach 1886), Nejzápadnější kraje Slávů v Evropě (Praha 1887) a *Pluskal-Moravičanský*, Das slav. Altgermanien Brünn 1882), Starožitnosti poloostrova illyrskothráckého čili pojištění Slávů v Řecku, Trácii, Makedonii, Tessalii, Epiru, Dardanii a Ilyrii (Uher. Hradiště 1888), Základ dějovědy světové a venetoslávské zvláště (Hradiště 1885), Polabsko atd. (Hradiště 1887).

[3]) Jsou to *J. Wankel* (Ein Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa Olmütz 1885), *J. Havelka* (Čas. Olom. Mus. II., 2), *J. Woldřich* (Čas. Olom. Mus. II, 71 a jinde), *Jelínek*, Über Schutz- und Wehrbauten (Prag 1885, 129 sl.), Nově sem náležejí hlavně archaeologicko-anthropologické práce *K. Zaborowského*, Les Slaves de race et leurs origines (Bull. d'anthr. Paris

V Rusku po střízlivějším Naděždinovi a Senkovském [1]) zabředli úplně do bahna nesmyslných výkladů P. Butkov, A. Čertkov, J. Žukovskij, J. Klassen a nově ještě Om. Partyckij, V. Florinskij, A. Famincyn [2]), kdežto E. Eichwald, Dm. Ilovajskij, F. Brun, Iv. Zabělin, Dm. Samokvasov a N. Leopardov jen částečně sem patří, slavisujíce Gety a Dáky [3]) nebo zase na př. Vl. Lamanskij, A. Někrasov, Bestužev-Rjumin a zejména A. Hilferding — adriatické Venety [4]).

1900, 69—99; L'origine des Slaves (tamže 1905, 671—720): L'autochthonisme des Slaves en Europe et ses premiers défenseurs (Rev. mens. d'anthr. 1905, I., 3 sl.; zde rozebírá především Šafaříka a Lelewela), Pénétration des Slaves et transformation céphalique en Bohême et sur la Vistule (Revue mens. d'anthr. 1906, 1 sl.), v nichž dokazuje starobylost Slovanů v kraji od sev. Italie (prov. Emilie) až po Dunaj a konečně sem patří vlastně i *J. Pič* svými archaeologickými důkazy jiného rázu, podle nichž kolébka Slovanů byla v Podunají (Starožitnosti země české, Praha 1905, II., 3, 201, 212, sl.). 220 Srv. o tom už v mých Starožitnostech I., 477 sl., 507 sl. a v Čes. Čas. Hist. 1906, 69.

[1]) *Naděždin N.*, Опытъ 68 (má za Slovany Skordisky, Boje, Latoviky, Korally, Krovyze, Bessy, dácké kmeny Ptolemaiovy atd.); *Senkovskij*, Примѣчанія къ Геродоту (Библ. для чтенія XXVII., 96, 1838). Vidí v Getech a Dácích Slovany.

[2]) *P. Butkov*, Мнѣніе о книгѣ „Славянскія Древности" соч. Шафарика (Сынъ Отеч. 1839, VIII.); *A. Čertkov*, Очеркъ древн. исторіи Протословенъ. Moskva 1851; Ѳракійскія племена жившія въ М. Азіи. M. 1852; Пелазгоѳрак. племена населившія Италію. M. 1853; О языкѣ Пелазговъ населявшихъ Италію и сравненіе его съ древнеслованскимъ. M. 1855; *Jan Žukowski*, Die Urgeschichte der Slaven im Allg. und der Ruthenen im Bes. Gymn. Progr. Lemberg 1852; *Jegor Klassen*, Новые матеріалы для древн. исторіи Славянъ. Moskva I.—III., 1854—1861; *Om. Partyckij*, Старинна ист. Галичини, I., Lvov 1894, str. XIV., 247—336; *V. Florinskij*, Первобытные Славяне I., 80 sl., 128; *Al. S. Famincyn*, Божества древнихъ Славянъ. Спб. 1884, 7 sl. Další viz u *Drinova* Зас. 26 sl.

[3]) *E. Eichwald*, Обитадища 58, Alte Geographie 291; *Dm. J. Ilovajskij*, Вопросъ о народности древнихъ Даковъ (Древности Моск. III., 290 sl.); *F. Brun*, О родствѣ Гетовъ съ Даками и сихъ посл. со Славянами (I., 265); *Iv. Zabělin* (Ист. р. жизни II., 379); *Dm. Samokvasov* na několika místech svých prací· Srv. hlavně О происхожденіи русскихъ и польск. Славянъ (Труды VIII. арх. съѣзда III., 31; IV., 143). Proti vystoupil *A. Sobolevskij* (tamže IV., 139); *Leopardov N.*, О началѣ Славяно-Руси со стороны историко-археологической, Kijev 1892 (Getové byli Skythoslované).

[4]) *Vl. Lamanskij*, Славяне въ М. Азіи etc. Спб. 1859, 158 sl., 177, 181; *A. Někrasov*, Мѣсто первоначальнаго обособленія слав. племени, Kazaň 1879 (srv. Arch. f. sl. Phil. IV., 695); *Bestužev-Rjumin*, Ист. Росс. I., hl. 3.; *A. Hilferding*, Древн. періодъ ист. Славянъ (Вѣстникъ Европы 1868, V., 158 sl., 203). Jinak má Gety a Dáky za kmeny thrácké (245 a příloha *A.*, 278).

U Jihoslovanů přirozeně tyto myšlenky nalézaly stále úrodnou půdu. Po době Šafaříkově patří sem ještě Iv. Švear, Fr. Jukić Th. Jarić, J. Št. Rakovski, Št. Zacharjev, T. Šiškov, Št. Verkovič. M. Milojević [1]), jiní mi zůstali blíže neznámi. Poněkud střízlivěji vystoupili historikové J. Kukuljević-Sakcinski, Dav. Trstenjak, archaeolog A. Müllner, a zejména Marin Drinov [2]). Zprvu k nim patřil i Fr. Rački [3]). Z neslovanských badatelů uvésti mohu R. Cypriena, z části i Contzena, J. Cuna, W. Ainswortha, Fr. Hellwalda, a na půdě anthropologické i G. Sergiho, vykládajícího o slovanskosti Illyrů a Umbrů. Českému Pluskalovi vyrovnává se Němec W. Obermüller [4]).

Že ještě na počátku XX. st. plnou silou bují theorie o slovanskosti Illyrů, Venetů, Getů, Dáků a Pannonců, svědčí poslední knihy N. Gržetiće-Gašpićeva, J. Ružiće, V. Žunkoviće, M. Breyera a výše už uvedené nové knihy Ed. Bogusławského [5]). O spoustě ano-

[1]) *Iv. Švear*, Ogledalo Iliriuma. Záhřeb 1839 24, ; *Jukić*, Zemljopis i povjestnica Bosne. Záhřeb 1851 ; *Th. Jaritz*, Über die grösstentheils slaw. Abstammung der Bewohner deutscher Länder. Villach 1853 ; *G. St. Rakovskij*, Показалецъ или ржководство etc. Odessa 1859 ; Кратко разсжждение врьху тьмныя и льжовныя начяла etc Bělehrad 1860 ; *Zacharjev St.*, Геогр.-истор.-стат. описаніе на Татаръ-Пазарджиш-кж тж каазж. Videň 1870 ; *Šiškov T. N.*, Исторія на българскія народъ. Cařihrad 1873 ; *Št. Verković*, Веда Славена, Bělehrad 1874, Petrohrad 1881 ; *M. S. Milojević*, Одломци историје Срба и срп. југословен. земаљa, I., Bělehrad 1872, 100 sl. U Jihoslovanů pomáhala opět falsa, mezi něž patří nejen Veda Verkovičova, ale i několik nápisů římských padělaných Milojevićem.

[2]) *J. Kukuljević-Sakcinski*, Pannonija rimska (Rad jugosl. akad. XXIII., 1873); *Dav. Trstenjak*, Slovanščina u romanščini. Celovec 1878; Črtice iz ethno-in-topografije Norica in Pannonije (Kres 1886) a v jiných článcích (srv. Arch. f. sl. Phil. XII., 509, 521); *A. Müllner*, Mitth. anthr. Ges. Wien XII., 58 a Illyrier und Veneter am Congresse zu Sarajevo (Argo 1894, č. 9); *Drinov Mar.*, Заселеніе, 41 sl.

[3]) *Rački Fr.*, Nacrt jugoslav. povj. (Arkiv za povj. jugoslav. IV., 1857).

[4]) *Cyprien Robert*, Les origines slaves (Paris 1852); *Contzen*, Die Wanderungen der Kelten. Leipzig 1861, 6, 53, 66 sl.; *Sergi G.*, Umbri, Italici, Arii e loro relazioni, Bologna 1897 (srv. ref. Mitth. anthr. Ges. Wien 1898, 45), Lo Slavismo (La vita italiana 1897, I.), Arii e Italici. Torino 1898 ; *J. G. Cuno*, Forschungen im Geb. d. alten Völkerkunde, Berlin 1871, I., 45, 231, 257, 274, 335, 337 sl. ; *W. Ainsworth*, Travels and Researches in Asia Minor. London 1842, I, 62 sl. (slav. jižních Venetů); *Fr. Hellwald*, Die Ethnologie der Balkanländer (Ausland 1872, Nr. 49—50); *W. Obermüller*, Urgeschichte der Wenden, Berlin 1874, Zur Abstammung der Slawen, Wien 1871.

[5]) *N. Gržetić-Gašpićev*, O vjeri starich Slovjena prema pravjeri Arijaca Prasemita. Mostar I., 1900 (134—179); *J. Ružić*, Stara i nova postojbina

nymních feuilletonů a drobných článků, jimiž plněny bývají různé revue a denníky, ani se nezmiňuji.

Stanovisko naše k theorii autochthonistické je určité a jasné. Předně starověcí autorové, pokud nás zpravují o Illyrech a Thrácích, vidí vždy v obou samostatné kmenové skupiny a nikdy nepraví, že byli totožni se severním národem, který od doby císařské počal býti znám pod jménem Venedů nebo Venetů a později od VI. století pod jménem Slovanů. Když poprvé v VI.—VII. století potkáváme ztotožnění Slovanů s Gety, nebo ještě později s Tribally, Dáky a Illyry, nesou tyto pozdní identifikace na sobě zřejmý ráz umělého přenesení starých jmen na národ nový a mají právě takovou cenu, jako současné označování Slovanů jménem Skythů, Sarmatů, Hunnů, Avarů a Gotů, nebo označování Gotů a jiných Germanů týmiž jmény Skythů, Sarmatů a Getů. Všechno spojování Slovanů se starými balkánskými národy, speciálně s Illyry, zrodilo se z umělých klerikálních theorií o podunajské kolébce a o stycích Slovanů s apoštoly Páně, jak jsem právě byl vyložil.

Že je tomu tak, potvrzuje dostatečně dnes srovnávací jazykozpyt arijských jazyků, jenž uznává jak dialekty illyrské, tak i thrácké, pokud je známe ze zachovaných zbytků řeči a pak z nomenklatury osobní i geografické, za dvě samostatné skupiny arijských jazyků a kmeny samy tím za samostatné národy arijské, mluvící řečí od slovanské odchylnou a příbuznou jen potud, pokud vyšly všechny ze společného základu praarijského. Nemoha sám věc tu prokazovati, odvolávám se prostě na obecně platný úsudek všech, kdož se hlouběji obírali srovnávacím jazykozpytem, speciálně studiem staré illyrštiny a thráčtiny [1].

To platí i pro skupinu t. zv. pannonských kmenů, kdykoliv se terminu toho užívá ve smyslu národopisném (srv. výše na

---

Hrvata, Zagreb 1903; *V. Žunković*, Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt. Kremsier 1905. Srv. i jeho starší spisek »Die Ortsnamen des oberen Pettauerfeldes. Marburg 1902; *M. Breyer*, Prilozi k starinoj književnoj i kulturnoj povjesti hrvatskoj. Zagreb 1904.

[1]) Srv. hlavně výše na str. 42, 44 uvedené spisy *P. Kretschmera*, *W. Tomaschka*, *A. Pogodina*, *E. Roeslera* a rovněž stanovisko *K. Brugmanna*, *B. Delbrücka*, *H. Hirta*, *K. Pauliho*, *A. Ficka* a všech vynikajících jazykozpytců.

str. 46, 66). Neboť jakkoliv o jich původu nemáme přímých zpráv, přece nomenklatura Pannonie, pokud není gallská, objevuje v celku ráz neslovanský, právě tak jako nomenklatura sousedního Norika. A totéž platí i o Dácích a Getech. S nimi byli starší dobře seznámeni a nám zanechali řadu zpráv, podle nichž to byli kmenové thráckého jazyka [1]) a topografická nomenklatura i zbytky řeči ukazují nám vskutku formy thráčtině nejbližší [2]). Jsou sice při tom znaky, jež je na druhé straně sbližují se skupinou litvoslovanskou [3]),

---

[1]) Že Getové-Dákové byli úzce příbuzni s Thráky a že řeč jejich pokládána byla v starověku za dialekt thrácký, dosvědčují zejména tyto staré zprávy: Herodot IV., 93 *οἱ δὲ Γέται Θρηίκων ὄντες ἀνδρηιότατοι καὶ δικαιότατοι*. Strab. VII., 3, 2 *οἱ τοίνυν Ἕλληνες τούς Γέτας Θρᾶκας ὑπελάμβανον. ᾤκουν δ'ἐφ' ἑκατέρα τοῦ Ἴστρου καὶ οὗτοι καὶ οἱ Μυσοί*... VII., 3, 13 *ὁμόγλωττοι δ'εἰσὶ οἱ Δακοὶ τοῖς Γέταις*. VII., 3, 10 *παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θραξὶν ἔθνους*. Mela II., 2, 18 una gens Thraces habitant, aliis aliisque praediti et nominibus et moribus. quidam feri sunt et paratissimi ad mortem, Getae utique. Justinus XXXII., 3, 16, Daci quoque suboles Getarum sunt. Dio Cassius (LI., 22, 7): *Θρᾶκες τοῦ Δακικοῦ γένους*.

[2]) Indexy vlastních jmen sestavili už *Roesler* (Sitzungsber. Akad. Wien. Bd. 52, 81 sl.) a *Tomaschek*, Thraker, II.—III. část. O zachovaných getodáckých názvech bylin v díle lékaře Dioskorida z Anazarby (*περὶ ὕλης ἰατρικῆς*) a v spisku Pseudo-Apuleja Madaurského (de herbarum virtutibus) srv. u *Roeslera*, l. c. 83. a *Tomaschka* l. c. II.

[3]) Zmínil jsem se o tom už v SS. I., 78. Stupeň tohoto styku nelze dnes vyznačiti blíže z té příčiny, že nevíme ještě, co v oblasti staré Dákie náleželo vlastním Dákům a co Slovanům, které tam rozhodně už v staré době uznávám, jak v následující kapitole blíže vyložím. Styk projevuje se nejen ve víře a v obyčejích (tím obíral se hlavně *J. Lelewel*, Cześcz balwochwalca, Poznaň 1855), ale i v jazyku. Srv. *Müllenhoff*, DA. III., 163, *Kretschmer*, Einleitung 213 sl.; *Roesler*, Sitzungsber. Akad. Wien 1866, Bd. 53, 37; *Pogodin*, Къ вопросу 25 sl. Část slov, o něž se jedná, po mém výkladu náležela přímo Slovanům mezi Dáky usedlým (srv. konec kap. III). Společna byla dáčtině i slovanštině koncovka *-ava*. Ne sice složka *-dava* u jmén osad, jež je v Podunají zřejmě dácká, označujíc rod, osadu, nýbrž koncovka *-ava* hydrografické a orografické nomenklatury nemůže býti pouze dácká, už pro své rozšíření v celém Slovanstvu a to nejvíce v krajinách, kde dákothrácká osídlení předpokládati vůbec nelze, na př. v Čechách a na Moravě. Řada jmen pak ukazuje přímo, že se nemůže mluviti o přejetí z dáčtiny, neboť tu běží o jména původu čistě slovanského. Srv. na př. říční názvy Dubrava, Rudava, Bregava, Olšava, Svitava, Dobrava, Trnava, Orljava, Stupava, Myjava, Lukava, Čerňava, Gnidava, Myslava, Vislava, Brzava, Vlčava, Mumlava, a jména orograf. Dudlava, Olšava ve skupině Vyhorlatu. *Ed. Bogusławski* šel ovšem příliš daleko a nesprávně, když i koncovku *-dava* měl za slovanskou a z ní soudil hned na totožnost Dáků a Slovanů a vůbec na ní založil svou theorii o Davech, o periodě litvoslovanské, o níž

ale to se dá snadno a přirozeně vyložiti tím, že dialekty getodácké sousedily ode dávna se slovanskými a že zde bylo více styku než s balkánskými Thráky; proto do jisté míry skupinu geto-dáckou možno míti za přechod od vlastních Thráků k Slovanům, — nehledíc ani k tomu, že v pojem Dákie a Getiky v starověku zahrnovány byly na jisto i kmeny cizí, ba přímo slovanské. Vždyť už Vipsanius Agrippa, jehož geografie se stala tak důležitým základem pozdějších prací, čítal k Dákii a ku Getice celý kraj mezi Vislou a Borysthenem [1])! Vlastní jádro národopisného pojmu »Get« a »Dák« nelze však odloučiti od Thráků.

S tohoto hlediska každý pokus topografickou nomenklaturu staré Illyrie a Thrákie v celku vykládati ze slovanštiny, je počínání naprosto nesprávné, nemethodické, jež zavádí — i když absurdnosti Dolciho a Appendiniho nebo Čertkova a Pluskala necháme stranou — buď k výkladům násilným a nemožným [2]), nebo k výkladům, jež ničeho nedokazují z té příčiny, že při shodě starého i nového názvu nelze při tom prokázati jeho původ slovanský [3]), nebo proto, že se tu jedná buď o jména tvořená od

jsem se zmínil výše na str. 80 (srv. jeho spis »Teorya nazwisk na -awa«. Krak. 1891 a Hist. Słow. I, 90, II., 45, 411, Methode 16, Einführung 76). Rozšíření starých jmen *-dava* a výčet jich srv. u Bogusławského l. c. O významu psal *Tomaschek*, Thraker II., 70, *Pauli*, Eine vorgriech. Inschrift aus Lemnos 1886, 21 (od skr. *dhā* — seděti, *dava* — sídlo), *Roesler*, Zs. f. österr. Gymn. 1873, 107, *Kretschmer* Einl. 222.

[1]) Plin. IV., 81, 91; Dimens. prov. 9; Divisio orbis 150. Srv. i vymezení Dákie u Tacita (G. 1). a výše str. 45.

[2]) Jmen, která se tímto způsobem pokoušeli autochthonisté vykládati za slovanská, je spousta, a neuznávám za potřebné, je z výše uvedené literatury vybírati a zde reprodukovati. Přihlédneme-li k nim blíže, pokud se uvádějí v novější literatuře, vidíme, že se ponejvíce jen stále opakuje ta řada, kterou z části už na základě starších prací, z části sám nově vyhledal a sestavil *P. J. Šafařík* v »Abkunft der Slawen« str. 96 sl., 158 sl. Jen řídčeji tu a tam některý pozdější badatel přidal nové doklady vážnější. Všech důležitějších všimnu si ostatně v dalším svém líčení.

[3]) Srv. na př. řadu jmen přítoků dunajských uváděných Ed. Bogusławským (Tibiscus — Temeš, Asamus — Osma, Utus — Vid, Oescus — Isker, Ciabrus — Cibrica, Timachus — Timok, Colapis — Kulpa, Savus — Sava atd. Einführung 65) nebo u Šembery (Záp. Slov. 159). Rovněž nelze proto pozdější slov. Dukljany X. stol. ztotožňovati se starými Docleaty I. století, Konavljany s Kanality, Narenťany s Narensii. Zde prostě staré illyrské jméno původu topického přešlo na kmen nově přišlý tak, jako zase v oblasti thrácké přešlo jméno Strymonů na slov. Strumence, Timoku na sl. Timočany nebo na severu jméno Bojohaema na sl. Bohemy, Rakatů na sl. Rakúsy, Silingů na sl. Slęzany atd. Shoda jmen *sama*, není-li podporována

kořenů společných různým arijským národům a formami příbuznými, nebo konečně o jména, jež si Slované, přišedše na Balkán, upravili podobou zvuku a lidovou etymologií vedeni z původní nomenklatury ve svoje názvy tak, že zdánlivě staré cizí jméno shoduje se se slovanským [1]). Při tom vůbec ani nemám zření k těm autochthonistům, kteří si rukopisně zachované tvary jmen k svým účelům upravovali tak, aby byly podobnější; ostatně se toho ani střízlivější někdy zhostiti nemohou. Totéž platí o názvech kmenových. I zde všechny pokusy vyložiti za slovanská, jména kmenů, kteří jsou v starověku konstantně a výslovně čítáni k Illyrům nebo k Thrákům, dlužno a priori zamítnouti.

Všude tu chybí předem historická půda. Slované by tu dříve historicky musili býti doloženi nebo aspoň prokázáno, že s nimi pravděpodobně na území, o něž běží, dlužno počítati. Všechna snaha vykládati jména ze slovanštiny tam, kde tento podklad chybí, je nemethodická. Ocitá se nutně na scestí na př. Ed. Boguslawski, když ve jménu *Ostia* při ústí Tibery vidí doklad slovanský [2]), o Kollárovi ani nemluvím. Bez tohoto podkladu mohli bychom, jako kdysi řekl Miklosich, i Mekku a Medinu spojovati se slovanštinou a se Slovany. Jen v několika případech jmen topografických nebo jmen kmenových, při nichž příslušnost thrácká nebo illyrská není výslovně doložena a ráz slovanský příliš vystupuje — možno uvažovati, nejde-li tu o výstřelky severní oblasti slovanské, jak o tom dále v kap. III. pojednám. Ale vždy

---

důkazem slovanského původu obou tvarů, slovanský původ kmene staršího nedoloží. Koncovka jmen dáckých kmenů *-ήνσιοι* (srv. výše str. 67) není sl. *-enci*, nýbrž řecky přepsaná koncovka latinská *-enses*, s kterou se setkáváme v latinisovaných jménech celé staré Evropy (srv. na př. u Ptolemaia v Moesii III., 9, 2; III., 10, 4, v Dalmacii II., 16, 5, na Korsice III., 2, 7, v Sardinii III., 3, 6, nebo zase v Gallii a Hispanii u Plinia III., 23—28, 36 sl. atd.).

[1]) Jako z *Ulpiana* utvořen sl. Lipljan, z *Curikum* — Krk, z *Cresta* — Krstac, ze *Sansagus* — Sušak, z **Rosetum* — Rožat, z *Albona* — Labín z *Neviana* — Nevjane, z *Arba* — Rab atd. (srv. *Jireček*, Romanen I., 58 sl.), tak i ze jména *Strymon* povstala Struma se Strumicí (zde je zároveň u obou slov společný ar. kmen *sru*, *sreu*, z *Urpanus* — Vrbanja, Vrbas, z *Nestos* (*Mestos*) — Mesta, z *Doberos* — Debr a pod.

[2]) *Bogusławski*, Hist. Słow. II., 237, 336, Einführung 13. Ostatně, když i nejpřednější dnes autochthonista *Ed. Bogusławski* — on zná bez odporu ze všech nejvíce — neváhá napsati, že Zeussovo a Miklosichovo odvození jména Dunaje od kelt. *dan* — silný, »daleko převyšuje svojí naivností« Kollárovo odvození Apulie od sl. *pole* (Einführung 7), nezbývá než všechnu filologickou polemiku vůbec ostaviti stranou.

je tu nutna jedna věc: existence Slovanů musí tu býti předem a důvodně doložena nebo aspoň pravděpodobna už předem, z historie. Potom teprve »slovanský« ráz jména nabývá podstaty a váhy, a potom teprve smíme methodicky uvažovati, pokud je vskutku dokladem Slovanů.

Z řady starých národů, jež škola autochthonistická vykládala za Slovany, zasluhuje však jeden zvláštní zmínky, jednak proto, že měl už v očích starověku jakési postavení isolující jej i od Thráků, i od Illyrů i od Galiů, a jednak pro své jméno, jež jej sbližuje na první pohled úzce se Slovany antického světa. Jsou to adriatičtí Venetové.

Otázka adriatických Venetů na první pohled působí jakousi nesnáz, ale bližší přihlédnutí k tomu, co o nich víme, musí i tu střízlivého, předem tendenčně nezaujatého badatele vésti k zamítnutí původu slovanského, nehledíc ani k opětovnému jich spojování s Enety paflagonskými [1]).

Je pravda, jméno Venetů adriatických je shodné s jménem *Venedi, Veneti, Venethae, Οὐενέδαι*, jímž označují severní baltické Slovany Plinius, Tacitus, Ptolemaios [2]), a Jordanis [3]) je docela vykládá: »Veneti — id est *αἰνετοί*, laudabiles«, což na první pohled shodovalo se ve významu s domácím jménem Slovanů, jež tak mnozí odvozovali od »sláva«. Dále máme o adriatických Venetech, sedících v Benátsku od dolního Pádu k Tagliamentu, zprávu Poly-

---

[1]) Ty, kdož podle vzoru *Strabonova* (V., 1, 4) spojovali paflagonské Enety s adriatickými, vykládajíce poslední za kolonii z M. Asii po moři sem přistěhovanou, vyčetl jsem již v I. díle Starožitností na str. 52 v pozn. 1. Opakovalo se to až do stol. XIX., kde se k podobným představám přihlásila a slovanskost adriat. Venetů hájila celá řada historiků, počínajíc *K. Mannertem* (Norden 176), *Mikoczim* (Otiorum Croatiae lib. 137), *W. Surowieckým* (Śledzenie 178 sl.), po nich i *P. J. Šafaříkem* (Abkunft 158—180, SS. I., 292), *A. Hilferdingem* (Ист. Слав. 2, 158 sl.), *V. Šemberou* (Záp. Sl. 194), *Eichwaldem* (Alte Geogr. 254), *Vl. Lamanským* (Слав. въ Азіи 158, 177, 181), *D. Trstenjakem* (Slov. u rom. 9 sl.), *J. Perwolfem* (Слав. I., 5) až po nové výše uvedené spisy (srv. str. 80 sl.), *Lefèvra*, *Sergiho*, *Zaborowského*, *Bogusławského* (Hist. Słow. II., 52 sl.) atd. Proti tomuto ztotožňování ozvali se důrazně už *Stredonius* (Orig. Boem. u *Balbína*, Misc. Dec. I., lib. 2, 88 sl.) a *Pubička* (De Venedis etc. Olomouc 1772). Obyčejně se i armoričtí Venetové v Gallii spojovali v jedno s baltickými a adriatickými. Šafařík sám v Starožitnostech pro toto spojení nebyl, ale také ho zhola neodmítal (SS. I., 294).

[2]) Srv. SS. I., 187.

[3]) Jordanis Getica 148. Srv. i Paulus Diacon, II., 14: Eneti enim, licet apud Latinos una littera addatur, grece laudabiles dicuntur.

biovu (II., 17, 5), že byli velmi starým kmenem, lišícím se sice jen málo v mravech a řádech od sousedních Gallů, ale mluvícím odchylnou řečí, což potvrzují nepřímo i Plinius a Strabon [1]).

Ale jméno samo, připustíme-li jeho totožnost s balt. *Venedi,* o níž ostatně pochybuji [2]), jest jméno utvořené z nějakého různým arijským národům společného kořene**vend*, **Vent*, **Venet,* neboť se vyskytuje nejen u Baltického moře, ale i v záp. Gallii, v Armorice (Caesar BG. II., 34, III., 8, 9, Strabon IV., 4, 1, Dio Cass. 39, 45, Ptolem. II., 8, 6), v Alpách (*lacus Venetus,* Mela III, 2, 8), na Balkáně [3]), v Paflagonii (Ilias II., 852) a hojně v personální nomenklatuře gallské, řecké a i perské [4]). Je proto pro otázku příbuznosti významu negativního a Jordanova etymologie je právě tak bezcenná, jako parallela s odvozením Slovanů od »slávy« (srv. dále kap. VIII.). Zpráva Polybiova a Pliniova nepřináší ničeho pro slovanskost Venetů, odlišujíc pouze řeč jich od gallské. Na nejvýš mohlo by se z ní souditi, že řeč Venetů zněla starým cize, když v těchto zprávách není positivně s žádnou jim známější spojena. Ale proti tomu stojí zase sdělení Herodota, zpravodaje velmi hodnověrného, podle něhož Veneti byli příslušnosti illyrské [5]), a také jazyk starých nápisů, nalezených v území venetském, pokud byly luštěny, — nepatří-li mezi dialekty illyrské, jak Pauli nebo Kretschmer dokazují [6]), — je tím méně slovanský. My vskutku

---

[1]) Polybios II., 17, 5 *οἱ Οὐένετοι τοῖς ἔθεσι καὶ τῷ κόσμῳ βραχὺ διαφέροντες Κελτῶν, γλώττῃ δ'ἀλλοίᾳ χρώμενοι.* Plinius XXVI., 42, Strabon IV, 4, 1, V., 1, 4. Ostatní doklady ze staré literatury viz u *Forbigera*, Handbuch III., 578.

[2]) Zdá se mi, že původní tvar jména severních Venetů byl Vend — Vind (srv. SS. I., 196, 198) a že teprve vlivem jména jižních Venetů povstal i pro severní tvar rozšířený tak jako povstalo i *t* a *th* z původního *d* (srv. zejména rozšíření tvaru *vend* v nomenklatuře gallské, l. c. 198), zejména tím, že starý důležitý obchod s jantarem procházel územím obou kmenů. Starší forma jména jižních Venetů zní Eneti, Heneti (Her. I., 196, V., 9, 12: *'Ενετοί*, Skylax 19: *'Ενετοί*, Skymnos 387: *'Ενετοί*, Strabon V., 1, 4: *'Ενετοί*. Srv. Plinius XXXVII., 43. Paflagonské Homerova Ilias II., 852 jmenuje

[3]) O těchto balkánských Venetech srv. *Tomaschek,* Thraker I., 26. Tomaschek je kladl na severní hranici Makedonie vedle Dardanů (k Peći). I tito jsou v pramenech označeni *'Ενετοί* (App. Mithr. 55).
ad B. 852.

[4]) Srv. SS. I., 198 sl.

[5]) Herodot I., 196 *τῶ καὶ 'Ιλλυριῶν 'Ενετοὺς πυνθάνομαι χρᾶσθαι.*

[6]) Dr. *K. Pauli,* Altitalische Forschungen I., Die Inschriften nordetrusk. Alphabets 1885, III., Die Veneter und ihre Schriftdenkmäler 1891. Srv. i II.

nevíme dobře dnes, co byli vlastně tito Venetové, byli-li Illyrové čili kmen k nějaké starší skupině ethnické patřící; ale že nebyli Slované, je z toho, co dnes vidíme, zjevno. Několik starých jmen, jichž se opětovně dovolávají všichni ti, kdož uznávali adriatické Venety za Slovany, a to jmen: Tergeste — domněle sl. Tržiště, Trstje, Plavis — sl. Plava, Velunum (*Βελοῦνον*) — sl. Velyň, Volyň, Meduacus — sl. Medava, Sontius — sl. Soča, Timavus — sl. tmavý, Gradus (Grado) — sl. Gradъ nemají té průkaznosti, aby vyvážila, co právě uvedeno. Tergeste svým tvarem a koncovkou patrně se řadí k ostatním starobylým jménem Italie a Balkánu (Este, Ateste, Ladesta, Pirustae), Belunum, Pola, Sontius, Timavus, Meduacus, nejsou nijak pouze slov. rázu, a Gradus, jejž jedině bylo by lze důvodně vyložiti ze slov. grad (stsl. градъ z *гордъ) je doloženo teprve u Paula Diacona [1]), a i když starší bylo, nemůže věc rozhodnouti z té příčiny, že na druhé straně Italie na pobřeží jižní Gallie, nedaleko Marseille máme také už ze starověku doložený přístav *Gradus* [2]). Ostatní osady venetské, jež uvádí Plinius (III., 130), zní takto: Nesactium, Acelum, Patavium, Opitergium, Vicetia. Venetský výraz pro krávu *geva* (Columella de re rustica VI., 24) nelze spojovati se stsl. *govędo*, jak to činí Ed. Bogusławski [3]), protože obvyklé čtení je *ceva,* a Pliniem doložený název pro bylinu *cotonea* (XXVI., 42) není přece slovanský.

V celku vzato, nelze dnes mluviti ani se stanoviska historického ani s linguistického o slovanském původu Thráků, Dáků, Getů a Illyrů, Venety nevyjímajíc.

Také neplatí důvod Bogusławského a jiných, který slovanskost

2, 200; *Zubatý*, Listy filol. 1889, 323; *Kretschmer*, Einleitung in die Gesch. d. gr. Sprache. Gött. 1899, 266 sl., 422; *D'Arbois de Jubainville,* Les Celtes 118 (rozšiřuje zároveň staré území Venetů až k jezeru Bodamskému). Pauli shledává nomenklaturu venetskou příbuznou řeči messapijské, Kretschmer proti tomu více italštině tak, že řeč Venetů je mu zvláštní skupinou uprostřed mezi italštinou a vlastní illyrštinou. Jiní, jako *Cesare de Cara* a zejména *F. Cordenons* (Un po'piu di luce sulle origini, idioma a sistema di scrittura degli Euganei-Veneti. Venezia 1894) mají je za část praobyvatelů, odchylných od Illyrů.

[1]) Paulus Diac. II., 10 Gradus insula; III., 26, ad Grados; IV., 4; IV., 33 apud Grados; V., 17 in Grados insulam (u Aquileje, dnešní Grado). Srv. i *Kos*, Gradivo I., 71, 74, 76.

[2]) Itiner. Anton. 507, 508 a Amm. Marc. XV., 11, 18.

[3]) *Bogusławski,* Hist. II., 54, 415, Methode 28, 64. Ostatně je kmen v sl. *govędo* zastoupen i v jiných jazycích indoevropských. Srv. av. *gāuš* ř. *βοῦς*, lat. *bōs*, něm. *Kuh.* atd.

starých autochthonů prokazuje nevysvětlitelným jich zmizením. Kam prý se podělo thrácké a illyrské obyvatelstvo Balkánu, kam na př. Bessové, kteří ještě v VI. stol. po Kr. jsou doloženi? Proč nezůstalo po nich žádných zbytků řeči na tak velkém prostranství? »Wie wunderbar,« píše Bogusławski, »die Iberer, die Autochthonen Spaniens, deren Keltisierung schon um 500 und Romanisierung um 100 v. Chr. begonnen hat, haben bis auf heute eine fast eine Million zählendes Volk als Erben hinterlassen, während von den bedeutend zahlreicheren Illyriern und Thrakern kein Überrest ihrer Sprache hinterblieben sein soll[1]! ...« Jak toto jinak sčetlý spisovatel může vůbec napsati oproti té spoustě památek po řeči thrácké a illyrské v nomenklatuře, v inskripcích, v slovnících, oproti existenci $1^1/_4$ millionů Albanců, oproti velké řadě stop, jež v pozdější historii zanechali praobyvatelé atd., — věru prostě nepochopuji. A i kdyby tomu tak bylo, — což není v historii Evropy celá řada analogických dokladů rychlého zániku starých obyvatel ve vrstvě cizích výbojníků?

A doklady odjinud vzaté, na př. z národopisu, archaeologie a anthropologie?

Může býti po úvaze toho, co dosud předvedeno s hlediska historického a linguistického, vážně brán poukaz Ed. Bogusławského nebo Fr. Sasinka na prastarou existenci zádruhy slovanské na Balkáně, nebo na totožnost barvy šatu slov. obyvatelů Veglie a Resie se šatem starých obyvatel Istrie a Popádí, nebo na nošení pásu u Slovanů a Illyrů, nebo na shodu dívčí čelenky maloruské a lužické s ř. *κίθαρις*, na úpravu knoflíků hallstattské kultury se zvykem dnešních Hercegovců pošívati vesty analogickými výzdobami[2]? Prokazuje nějak slovanskost hallstattské kultury zjev, že symbol t. zv. svastika vyskytuje se v Hallstattě a ještě dnes ve vyšívání slovanském, vidíme-li, že je svastikam rozšířeno v praehistorické kultuře celé Evropy a Orientu[3]? Nebo to, že dnes se setkáváme na Balkáně s tetováním[4], které bylo kdysi i jinde rozšířeno?

Ed. Bogusławski se domnívá, že zádruhové zřízení, které

---

[1]) *Ed. Bogusławski*, Einführung 67. Srv. *Sasinek*, v Parlamentäru 1891, č. 29—30.

[2]) *Bogusławski*, Hist. Słow. 244, Methode 49 sl., Einführung 91, *Sasinek*, Parlamentär l. c.

[3]) Methode 41.

[4]) Einführung 92.

ostatně bylo prvotným sociálním ústrojím i mimo Slovany, nemohli Slované přinésti z nějaké severní kolébky, nýbrž že mohlo povstati jen na Balkáně: »die Zadruga entstand und entwickelte sich im Gegentheil bei sehr friedlichen und ruhigen Verhältnissen und macht besonders bei der čakavischen Bevölkerung den Eindruck einer so uralten Einrichtung, dass man annehmen muss *(sic!)*, dass sie von nirgends hergebracht worden ist, dass sie einheimisch sei«[1]. Uvedená shoda černé barvy šatů starých obyvatelů na severním pobřeží Adriatického moře s černou barvou kroje Resianek a Veglianek, je sice zjevem zajímavým, ale což nemáme sta dokladů, jak kmenové nově přišlí přejímali zvyky, které našli, zejména běží-li o věci tak zevní, jakou je ráz kroje? Srovnejme jen, co na př. všechno přejali Maďaři od Slovanů v Uhrách! Při tom staří Istrové jsou přímo označeni jako kmen illyrský (Appian Illyr. 8). Rovněž je zajímavo udržení tvaru staré t. zv. fryžské čapky v Bosně[2], ale to přece není svědectvím totožnosti Thráků (Frygů) se Slovany. A což teprve shoda v nošení čelenek (řeckoperská *κίθαρις* je ostatně něco jiného), nebo pás v kroji Slovanů a Illyrů, nebo pošívání kroje ozdobnými knoflíky, nebo odvození Pannonie od sl. ponjava?

Slovo *πῖνον* (doloženo jen Aristotelem u Athenaia X., 447) je sice tvar velmi zajímavý a vzatý z řeči některého balkánského národa, ale na slovanský původ nelze souditi, poněvadž je kořen jeho všearijský (ř. *πίνω*, lat. *bibo*, lit. *pivas*, alb. *pīne*) ,slovo кметь je převzato buď z dáckého *κομήτης* nebo z lat. *comites*, koleda (stsl. *kolęda)* z lat. *calendae*[3]) atd. a ne naopak. Srv. dále kap. IV. A tak i z dalších dokladů Ed. Bogusławského, jenž jednotlivosti thrácké a illyrské kultury přirovnává k slovanským nelze vyvoditi buď vůbec nic, anebo je musíme vzhledem k vážnému a rozhodujícímu závěru historicko-linguistickému vyložiti jen za věci převzaté, které přešly od starých obyvatel na Slovany, později přišlé . . .

I archaeologické výklady o slovanskosti t. zv. kultury hallstattské, jež má své centrum v severní Italii, ve vých. Alpách

---

[1]) Methode 45.

[2]) Einführung 92. *Truhelka* to správně vykládá přejetím od starých domorodců (Zs. f. öst. Volkskunde II., 172).

[3]) Hist. Słow. II., 137, 178, 358, Methode 28, 113, 117 sl., Einführung 63, 78 sl., 90.

a v severozáp. cípu Balkánu, neznačíc ostatně žádné zvláštní kmenové kultury, nýbrž jen uplatnění vlivů italských a balkánských v střední Evropě, — jsou úplně nesprávné [1]). Ze shody tvarů nádob dnešních a hallstattských nedá se souditi ničeho, neboť se shoda týkati může jen nejzákladnějších primárních forem keramických, jež se však obdobně vytvářely po celém světě. Jinak ví každý zkušenější archaeolog, že mezi keramikou hallstattskou a pozdější slovanskou tkví naopak hluboká propast vyvolaná vlivem keramiky římské, spec. římského hrnčířského kruhu.

Národní příslušnost hallstattského typu, pokud o ní vůbec lze mluviti, vede nás ve svém jádru a ohnisku do končin jižních, kde zase z historicko-linguistických důvodů o vlasti Slovanů nemůže býti řeči. S původem hallstattské kultury Slovanstvo nemá co dělati. Slované mohou sice býti vážně bráni v úvahu v Podunají už pro dobu př. Kr. i s hlediska archaeologického, — ale s vlastní hallstattskou kulturou, jejím centrem illyrským a jejím šířením od jihu na sever nemají nic společného, nýbrž s oblastí jinou, od severu se šířící k jihu, jež ovšem také byla časem pod vlivem kultury hallstattské. Ale o tom srv. podrobný výklad dále v kap. IX. Slovem i s tohoto hlediska je zřejmo, že dnes archaeologie pro otázku balkánské kolébky Slovanů a tím i pro slavism Illyrů, Pannonců a Thráků nemůže poskytnouti nic přesvědčivého.

Vážnější je důvod anthropologický, opírající se o thesi původní brachycefalie slovanské, neboť typ brachycefalní vskutku je koncentrován na jihu Karpat, v Alpách a v horách illyrských. Kdyby bylo lze prokázati, že jen tento brachycefalní typ je slovanský, pak by ovšem centrum bylo v Alpách a Illyrii. Ale proti tomu se staví počátek doby historické v celém Slovanstvu, kdy v lidu slovanském nepopíratelně převládají typy jiné, jak jsem v I. díle Starožitností ukázal [2]), a proti tomu rozhodně stojí i celá nejstarší historie Alp a Balkánu. Anthropologické problémy jsou dnes ještě příliš nejasné a sporné, abychom mohli jednostranný výklad z nich, bez ohledu na nauky jiné, učiniti podkladem illyrskodunajské theorie o původu Slovanů, jak to činí na př. K. Zaborowski [3]).

---

[1]) Methode 41, 51 sl., 64, Einführung 91.

[2]) SS. I., 93 sl. 100, 108.

[3]) Srv. spisy výše na str. 81.

A pokud se konečně týká postupu od známého k neznámému, t. zv. »regressivní« methody, které autochthonisté užívají, domnívajíce se, že jedině ona vede ke správnému cíli, tu spočívá její cena, jako, častěji bývá, ne v ní samé, ale ve způsobu, jakým jí užíváme při badání. Je ostatně zcela zbytečno příti se, jaký postup je lepší, regressivní-li, či progressivní, poněvadž každý dobrý a věci znalý badatel, ať řeší jakoukoliv otázku starověkého národopisu, podívá se na ni a ověří si výsledky vždy s hlediska prvého i druhého, třebas by pak ve svém líčení postupoval od doby nejstarší. Musí znáti a ovládati celek, — to je předpoklad nutný pro postup kterýkoliv.

Je přirozeno, že se proti směru právě vylíčenému a na všech stranách bujícímu objevila v historiografii reakce, která se nechtěla opírati o domysly a etymologie, nýbrž jen o positivní zprávy, jež přímo o Slovanech hovoří. Nebyla ovšem vždy stejně silná. Někdo činil koncesse, druhý soudil bez ústupků.

V čelo reakce mírnějšího směru postavil se už r. 1837 ve svých Starožitnostech P. J. Šafařík. V prvé době svého tvoření, uloženého r. 1828 ve spise »Über die Abkunft der Slaven nach Lor. Surowiecki«, Šafařík stál ještě úplně na půdě tehdy obvyklých thesí o starobylosti Slovanů. Téměř všechno mu bylo slovanské, i Veneti paflagonští i armoričtí i adriatičtí, Slovany byli i Illyrové i mnozí kmenové thráčtí, Geti a konečně i Sarmaté-Srbové [1]. Ale v následující době, v níž připravoval Starožitnosti, Šafařík sešel s této půdy a v Starožitnostech výslovně odvolal slavismus Sarmatů, Illyrů a Thráků, skepticky se postavil i proti slovanskosti maloasijských a armorických Venetů, a na místě toho postavil theorii, které si velice vážil, poněvadž se mu zdálo, že jedině ona překlenula propast mezi positivní historií a stanoviskem autochthonistickým a že je jediným možným a správným klíčem k pochopení počátků slovanské historie.

Šafařík nezavrhl všech důvodů, jež starší badatelé snesli ve prospěch these o autochthonismu Slovanů v Podunají a na Balkáně, ba připojil k nim ještě řadu nových. Ale poněvadž zároveň došel k přesvědčení, jednak, že ani staří Illyrové, ani Thrákové, ani Getové a Dákové Slovany nebyli, a jednak, že postup Slovanů

[1]) L. c. 159 sl., 183 sl.

na Balkán je vskutku doložen historicky teprve od konce V. nebo od poč. VI. stol. po Kr., přijal Šafařík tuto thesi: Slované už v pradávné době po příchodu z Asie rozšířili se po celé střední Evropě tak široko, že jejich oblast v V. stol. př. Kristem sahala od Visly, Baltického moře, jezera Ilmenského a Donu až k moři Adriatickému; ale ve IV. stol. př. Kr. udeřili na jižní část této slovanské oblasti Gallové, přicházejíce ze západní Evropy a to v takové síle, že následkem tohoto nárazu jedna část slovanských kmenů ustoupila z Podunají a z Posáví zpět do lůna své kolébky, do Karpat a v Zakarpatí, druhá část roztříštěná že rozptýlila se po Balkáně, zanikajíc brzy v okružujícím ji prostředí illyrském a thráckém. Tak dlužno vyložiti — praví Šafařík — i tradici slovanskou, zachovanou v kronice Nestorově, Kadlubkově a vykládající o útoku Vlachů t. j. Gallů na Slovany podunajské a o podníceném tím rozchodu Slovanů z Podunají. Jen jediná větší a kompaktnější část Slovanů udržela se i na dále při severním břehu Adriatického moře mezi Istrií a ústím Pádu, zachovávajíc jméno Venetů. *Veneti* adriatičtí a potom snad i menší kmeny na Balkáně, jako: *Krobyzi,* t. j. »Kriviči«, *Triballi,* t. j. »Srbi«, *Coralli,* t. j. »Gorali«, *Bessi,* t. j. »Běsi«, a konečně *Sarmatae servi* v Uhrách jsou pozůstalými zbytky původní oblasti jihoslovanské a řada starých jmen topografických na Balkáně, v Pannonii, v Dákii stopami téže oblasti, na jejímž místě se od IV. století př. Kr. rozsadila celá řada neslovanských národů. Teprv v II. stol. po Kr. nastal podle Šafaříka opětný pohyb Slovanů k jihu a teprve v VI. stol. znovu jimi byla zaujata celá nížina uherská s Alpami a v VI.—VII. stol. poloostrov Balkánský, jak historické zprávy podrobně vykládají [1]).

Tato these Šafaříkova, jež na první pohled tak krásně řešila sporné problémy počátků Slovanstva, našla přirozeně řadu následovníků, zejména v první době, po vydání Starožitností. Ale přece neobstála, ani pokud se týče slovanskosti aspoň jednotlivých svrchu

---

[1]) *Šafařík,* SS. I., 255 sl., 259, 282, 288 sl., 297, 300, II., 15 sl., 254. Ovšem dlužno přiznati, že celá tato nová these nenáleží Šafaříkovi, nýbrž přejata je odjinud a jen novým historickým apparátem doložena. Základní představu o velké staré oblasti slovanské v střední Evropě, která byla příchodem Gallů rozražena, měl už *Surowiecki* (Śledzenie 190 sl.), jenže své Gally vedl přímo z Asie a neuváděl toho ve spojení s tradicí letopisu Kijevského. Ale i toto zase před Šafaříkem učinil už *Dobrovský* r. 1809 (*Schlözer,* Nestor V., 212, Wiener Jahrb. d. Lit. 1827, XXXVII., 13. Srv. *Šafařík,* SS. I., 271, Abkunft 157, *Jagić* Письма Добровскаго 24).

zmíněných kmenů a topografických jmen na Balkáně, ani pokud se týče významu výboje gallského. A vskutku, tak, jak byla Šafaříkem these vyložena, nemohla se před přísnější kritikou udržeti. Nebylo možno ověřiti a opodstatniti letopisnou tradici o kolébce Slovanstva na Dunaji a rovněž ne speciálně slovanství Krobyzů, Korralů, Triballů, Bessů a Venetů ani s hlediska jazykozpytného ani historického [1]).

Zpráva letopiscova objevovala se čím dále tím více jen umělou fabrikací slovanského kleru, neboť celá prvotní historie Slovanů ukazovala mnohem určitěji na kolébku severní, zakarpatskou, a nové theorie o evropském původu Arijů, vylučující pochod z Asie přes Balkán a hledající pravlast Arijů kdesi v střední a severní Evropě, přirozeně a právem eo ipso kolébku Slovanů z jihu vylučovaly. Dále se poznalo, že historicky známý postup Gallů na východ nemohl míti účinek, s kterým počítal Šafařík a zejména nemohl způsobiti velké stěhování Slovanů, o jakém ve XII. stol. bájila letopisná tradice, neboť současné a událostem těm blízké řecké a římské dějiny nemají o zjevu podobném nižádných zpráv. Gallský vpád nemohl míti nikdy tohoto významu, a je-li na letopisné tradici zbla pravdy, musí se to vztahovati na události jiné, bližší Takové se našly, jak uvidíme při dalším rozboru letopisné tradice v kapitole následující.

Slovem ani Šafaříkova kompromissní these nemohla obstáti před přísnější kritikou, a neobstála-li, bylo přirozeno, že se odpor proti stále bujícímu autochthonismu postavil a soustředil na basi co možná pevnou: totiž na thesi, podle níž Slované přistoupili k Dunaji a k Balkánu teprve tehdy, kdy je zde hodnověrné prameny přímo jmenují a kdy celá současná historie vidí v nich nový, od severu se stěhující a dříve neznámý národ.

To bylo stanovisko, na které se více méně určitě postavili už v XV. stol. Flavius Blondus, v XVI. J. Aventinus, B. Rhenanus, Alb. Krantz, M. Sabellicus, v XVII. J. Laetus, B. Latomus, J. Lučić, v XVIII. a XIX. až po dobu Šafaříkovu D. J. Mascou, C. du Fresne du Cange, J. Chr. Jordan, J. S. Assemanni, D. Farlatti, J. Thunmann, Ph. Gercken, M. de Peyssonel, G. Stritter, J. Chr. Adelung, J. Chr. Engel, F. J. Schwabenau, A. Linhart

[1]) Šafařík ostatně sám napsal o slovanskosti uvedených kmenů, že jména jich Krivičům, Goralům, Běsům atd. jen »příbuzná se býti zdají« — a o celé své theorii uznává, že je bez dostatečných důvodů (SS. I., 288 sl.). Opíral se proto hlavně o jména topografická.

a zejména J. Dobrovský [1]) a hned za doby Šafaříkovy ještě znamenitý K. Zeuss [2]). Vrcholu svého dospěl však tento směr teprve v řadě novějších prací několika německých historiků, budujících většinou na základě studií Zeussových: totiž na E. Dümmlerovi [3]), M. Büdingerovi [4]), především však K. Müllenhoffovi [5]) a E. Roeslerovi [6]), kteřížto dva podali základy kritického nazírání na pravěk slovanský a jejichž výsledky ověřeny byly a dotvrzeny současně prvním své doby znalcem slavistiky Fr. Miklosichem [7]). Po nich a vlivem jich hlásí se k thesi o pozdním příchodu Slovanů do Podunají a na Balkán — mínění se zde rozchází o V. až VII. století

---

1) Příslušné citáty z jejich spisů podal jsem už výše na str 74, 75.

2) *K. Zeuss*, Die Deutschen und ihre Nachbarstämme. Mnichov 1837, 592, 605 sl.

3) *E. Dümmler*, Über die aelteste Geschichte der Slaven in Dalmatien (Sitzungsber. Akad. Wien 1856, 353 sl.).

4) *Max Büdinger*, Oesterr. Geschichte I., Lipsko 1858, 61, 72. Podobné stanovisko vůbec zavládlo v historiografii říše rakouské. Srv. na př. už *A. Muchara*, Gesch. von Steiermark, Hradec 1845, I., 20, II., 20 (při tom však a už dříve v článku »Versuch einer Gesch. der slaw. Völkerschaften an der Donau. Steierm. Zs VI.—VIII., 1825—27 ztotožňoval Sarmaty se Slovany a příchod jejich k Dunaji kladl do I. stol.), *H. Meynerta* Geschichte Oesterreichs I. Pesth. 1843 6, *M. Kocha*, Chronologische Gesch. Oesterreichs. Innsbruck 1846, 29, *Ph. Kruga*, *Fr. Fritze*, *G. von Akkershofen*, *J. Thalera*, později *Alf. Hubera*, Gesch. Oesterreichs I, Gotha 1885, 54, 56, *A. Bachmanna*, Die Völker an der Donau nach Attilas Tode (Archiv. f. österr. Gesch. 1880, LXI., 189 sl.), *Losertha* (Mitth. f Gesch. d. Deutschen in Böhmen XXI., 285), *R. Kaindla*, Gesch. der Bukowina II. Aufl. Černovice 1896, I., 27 atd.; *C. Höflera*, Abh. aus dem Geb. d. slav. Gesch. (Sitzungsber. Akad. Wien 1881. XCVII. 826, *J. Junga*, Rom. Landsch. 450, 453; *Fr. Krones* uchýlil se, uznávaje jako Muchar slovanskost Sarmatů v Uhrách (Handbuch der Gesch. Oesterr. I., Berlín 1876, 224, 238).

5) *Müllenhoffovy* studie sem spadající sebrány jsou v jeho DA. Srv. II., 87, 94, 96, 103, 367, 375 sl. Müllenhoff zde dovozuje, že Slované přišli do Uher teprve v V. stol., v VI. že Uhry ovládli a počali činiti vpády na Balkán. Müllenhoffa sledoval a statě jeho doplnil *O. Pniower* v DA. II, 385 sl.

6) *E. Roesler*, Über den Zeitpunkt der slaw. Ansiedelungen an der unteren Donau (Sitzungsber. Akad. Wien Bd. 73, 1873, 85 sl.). Podle Roeslera bylo sice rozpadnutí říše hunnské r. 453 signálem k uvolnění Slovanů (85), poutaných před tím Hunny, Gepidy a Goty v Zakarpatí, ale teprve v VI. stol. rozšířili se k Sávě, činíce při tom i vpády do říše římské. Na poloostrově Balkánském počali se prý však usazovati teprve v stol. VII. a to krátce před r. 657 (119).

7) *Fr. Miklosich* passim. Srv. hlavně »Die slav. Elemente im Rumunischen«. Denkschr. Akad. Wien XII. (1862), 4 (zde dí, že Slované dobyli vých. Balkánu koncem V. stol.), Vergl. Lautlehre (1879) 33.

— nejen šmahem novější historikové a filologové neslovanští[1]), ale i valná a právě vynikající část badatelů slovanských, filologů i historiků. Patřili sem v době novější A. Hilferding[2]), M. Sokolov[3]), K. Grot[4]), Al. Pogodin[5]), Iv. Smirnov[6]), M. Hruševskij[7]), A. Kalina[8]), K. Wachowski[9]), Alex. Brückner[10]), K. Jireček[11]), A. Králíček[12]), A. Decker[13]), V. Jagić[14]), Fr. Rački[15]), Ř. Krek[16]), T. Maretić[17]), J. Klaić[18]), Fr. Kos[19]), N. Nodilo[20]), K. Nikola-

[1]) Patří sem mimo výše uvedené: *L. Diefenbach*, Origines Europeae, (Frankfurt 1861, 206); *P. Hunfálvy*, Ethnographie von Ungarn (Pešť 1877, 91); *D. Kaemmel*, Die Anfänge des d. Lebens in Oesterreich (Lipsko 1879, 135 sl.), *E. Pricot de Ste Marie*, Les Slaves méridionaux, leur origine et leur établissement dans l'ancienne Illyrie (Paris 1874, 94), bar. *K. Hauser*, Alte Gesch. Kärntens, Wien 1893, 85 atd., *A. Leskien*, Ältere und neuere Völkerverschiebungen auf der Balkanhalbinsel (Correspondenzblatt 1886, 28) a jiní.

[2]) *A. Hilferding*, Ист. Сербовъ, 6 sl.

[3]) *M. Sokolov*, Изъ дровней исторіи Болгаръ. Petrohrad 1879, 32 sl., 39.

[4]) *K. Grot*, Моравія, 23, 35.

[5]) *Alex. Pogodin*, Изъ ист. слав. пер. 50.

[6]) *Iv. Smirnov*, Очеркъ ист. хорват. гос. Kazaň 1879, 5 a hlavně ve spise Очеркъ культурной ист. Слав. I., 62, 80, 85.

[7]) *M. Hruševskij*, Анти (Зап. Тов. Шевч. 1898, XXI., 5 sl., 13).

[8]) *Ant. Kalina*, Studyja nad historyją języka bułgarskiego (Rozprawy Akad. Kraków. XIV., 1891, 171 sl.).

[9]) *K. Wachowski*, Słowiańszczyzna zach. Varšava 1903, 10.

[10]) *Alex. Brückner* v řadě referátů a kritik (srv. hlavně Kwartalnik hist. II., 1888, 405; III., 1889, 131; XIV., 1900, 298; Arch. sl. Phil. XXII. 1900, 237).

[11]) *K. Jireček*, Heerstrasse 59, Romanen I., 23—30, Christl. Element 5; původně ve svých Bulh. dějinách sledoval M. Drinova (srv. ČČM. 1876, 558), ale už v ruském překladu ustoupil.

[12]) *A. Králíček*, Sarmat. Berge II., 16 sl.

[13]) *A. Decker*, Dějiny Avarů (Gymn. progr., Třeboň 1889), 6, 15 sl.

[14]) *V. Jagic* na různých místech. Srv. hlavně stať »Ein Kapitel aus der Gesch. der südslaw. Sprachen« (Arch. sl. Phil. XVII., 1895, 54) a pak tamže IV., 76, XIX., 236, 239, a už jeho knihu Hist. knjiž. I., 2 (Záhřeb 1867) Ale srv. i tamže XXIII. 610 sl. a zde kap. III.

[15]) *Fr. Rački*, Documenta 219 (proti staršímu mínění, srv. výše str. 82).

[16]) *Ř. Krek*, Einleitung 274.

[17]) *T. Maretic*, Slaveni 31 sl., 82.

[18]) *J. Klaic*, Povjest 23, 26, 27.

[19]) *Fr. Kos*, Iz zgodovine Jugoslovanov 84 sl., 90 sl., 94; Gradivo, str. XXIV.

[20]) *N. Nodilo*, Bizantija I., 72.

jević[1]), P. S. Srečković[2]), St. Stanojević[3]), V. N. Zlatarski[4]), V. Oblak[5]), Jov. Radonić[6]), L. Kovačević-Ivanović[7]), S. Ljubić[8]), J. Šuman[9]) atd.

Rozcházejí se sice v přesnějším určení doby, kdy Slované dostihli Dunaje a Sávy, kdy se počaly vpády na Balkán a kdy nastoupilo pevné usazování se na jihu obou řek, neboť jedni se domnívají, že popud k postupu Slovanů do Uher dal už příchod Hunnů a zejména pohyby, jež nastaly po zničení říše hunnské r. 453 (tak na př. Šafařík, Grot, Klaić, Maretič, Kos, Stanojevič, Müllenhoff), druzí zase větší význam přičítají příchodu Bulharů na samém konci V. století, jiní (a to nejčastěji) docela teprve příchodu Avarů v druhé polovině VI. stol. (tak Zeuss, Koch, Fritz, Büdinger, Decker, Maretić, Roesler); tím se stalo, že jedni kladou postup Slovanů k Balkánu už do konce V., jiní do VI., jiní pak, jako Roesler, vlastní okkupaci nechtějí uznati před VII. stol. Ale to jsou jen rozdíly podružné. V celku a v jádru stojí všichni na jednom stanovisku, jehož základnou je

1. že prameny před VI. stol. o Slovanech v Podunají nemluví, uvádějíce zde jen jiné velké a zřejmě neslovanské národy,

2. že Jordanis, jenž r. 551 sestavoval svoje gotské dějiny, teprve tehdy v pol. VI. stol. přímo dí, že Slované za jeho doby zaujímají ohromné prostranství od Visly a Dněpru k Sávě a k dolnímu Dunaji[10]), a

3. že zpráva téhož autora a jiné současné prameny zmiňují se o prvních útocích Slovanů na Balkán výslovně teprve od nastoupení císaře Justiniana r. 527, jak podrobně v kap. IV. ještě vyložím.

Tento rok 527 a Jordanovo svědectví o sídlech Slovanů r. 551 má za základ svého nazírání celá právě uvedená škola historická, jež

---

[1]) *K. Nikolajević*, Крит. покушења I. (sv. 105), 52, II. (sv. 106), 3 sl.

[2]) *P. Srečkovic*, Ист. срп. народа I., Bělehrad 1884, 17.

[3]) *St. Stanojević*, Византија и Срби I., 107, 134 sl., 138.

[4]) *V. Zlatarski*, Пер. Спис. 1902, 313.

[5]) *V. Oblak*, Eine Bemerkung zur ältesten südslaw. Gesch. Arch. sl. Phil. 1896, XVIII., 228, 231 sl.

[6]) *J. Radonic*, Ко су Гети у хрон. ком. Марцелина. Глас. срп. акад. 1901, 214.

[7]) *L. Kovačević-L. Ivanovic*, Ист. срп. I., 33—38.

[8]) *S. Ljubić*, Ogledalo knjiž. poviesti jugosl. Rěka I., 1864, 11.

[9]) *J. Šuman*, Die Slowenen. Wien-Teschen, 1881, 15.

[10]) Podrobnější rozbor této zprávy umístěn bude dále v kap. VI. tohoto dílu Starožitností.

zároveň zamítá všechny pokusy o slavisaci Pannonců, Illyrů, Thráků a Getodáků jakož i kompromissní theorii Šafaříkovu. Nezná-li Jordanis ještě r. 551 Slovanů na jihu Dunaje, nýbrž jen na severu, nebyli patrně ještě usazeni na poloostrově Balkánském a rozšíření jejich ze Zakarpatí k Sávě a Dunaji musilo se udáti krátce před tím, neboť starší prameny jich před tím v Pannonii nebo Dákii neuvádějí.

Podle této základní představy školy historické byl sice příchod Slovanů k Dunaji v souvislosti s velkým stěhováním národů germanských, ale tak, že teprve po odchodu Němců z východní Germanie a z Uher nastoupili Slované z vnitrozemí zakarpatského cestu v před: jednak přes Vislu na západ a jednak přes Karpaty k střednímu Dunaji a podél sklonu vých. Karpat i k dolnímu toku této řeky a přes ni dále na Balkán. Slované v Podunají nastupují teprve po Germanech a po Hunnech, kteří v III.—V. století ovládli na čas Dunaj, ale ovšem nastupují tak rychle, že téměř rázem zaujali kraje od předešlých opuštěné. Jen tak lze vyložiti jejich náhlé rozšíření, o němž nás zpravují Jordanis, Prokopios a řada pozdějších zpráv.

Na základě svých studií nemohu se však sám připojiti k tomuto stanovisku a směru. Aniž bych chtěl popírati historický fakt, že velké slovanské výboje na Balkán připadají teprve do konce V. stol. a hlavně do stol. VI. a VII., a že vlastní zabrání poloostrova nelze klásti před polovinu VI. stol., nabyl jsem přece přesvědčení, že celkový pohyb Slovanů od Karpat na jih počal mnohem dříve, dávno před V. stoletím, a že byly jednotlivé končiny v Podunají osazeny od Slovanů pravděpodobně už před Kristovým narozením, na jisto v první době císařské (v I.—II. stol. po Kr.). *Slované zde nebyli autochthony, neměli tu kolébky ve smyslu Kijevského Letopisu nebo vyložených novějších theorií, ale ze Zakarpatí pronikli sem dříve než v V.—VI. stol. po Kr., ovšem jen místně mezi starší osídlení illyrské a thrácké.* To je these, jež tvoří základ mého nazírání na prvotný rozvoj Slovanů směrem jižním a západním i proti thesi autochthonistů i proti historické thesi Müllenhoffově a Roeslerově. Představa podobná vyslovena byla už řadou starších badatelů [1]), důvody mnohé byly proneseny

---

[1]) Podobné prostředkující theorie o časnějším příchodu Slovanů měli už dříve zejména ti, kteří Sarmaty uherské vykládali — ovšem ne vždy správně — za Slovany na př. už Cromer, později Ch. Jordan, M. Ullmann,

už dříve, většinou od samých zastanců autochthonismu, ale přece s hlediska jiného, často methodou nesprávnou a za cílem nesprávným. Pokus, který v následující kapitole činím, je rázu jiného.

Po mém přesvědčení jsou mezi skupinou názvů, které se jako domnělá slova slovanská, uvádějí na doklad autochthonismu Slovanů resp. slovanskosti Venetů, Illyrů, Thráků, Getů a Dáků, jména, která očividně náležejí slovanštině. Je jich u srovnání s ostatními počet neveliký, ale jsou tu. S přísně methodického hlediska nemohou ovšem slova ta sama o sobě zvrátiti úsudek, který jsme si utvořiti musili na základě řady shodných historických zpráv a na základě nejméně 90% fondu jazykového, jenž nám ukazuje illyrštinu, thráčtinu a dáčtinu jako jazyky od staré slovanštiny odchylné a samostatné. Dnes nemůže více býti spor o to, zdali Illyrové nebo Thrákové nebo Veneti byli Slované. Ale toho také není třeba.

Objev slovanského slova v řeči jinak odchylné a samostatné musí býti vyložen, kde běží o slovo z řeči obecné, jen za slovo přijaté, jež sice ukazuje na styk, ale na nic více; kde pak běží o jméno osobní nebo na mapě o jméno topografické, může to býti jenom projev slovanského individua, ať už osoby nebo obce uvnitř cizí oblasti.

To je jedině přípustný výklad, který můžeme přijmouti, předloží-li nám někdo jméno očividně slovanského rázu v Dákii, Thrákii, Pannonii nebo v Illyriku. To jest také jediná koncesse, kterou můžeme a, jak myslím, i musíme učiniti theoriím autochthonistickým. Jest vskutku, jak ukážu v následující kapitole, slušná řada jmen a slov v jazykové oblasti illyrsko-thrácké a sice v pramenech I.—V. stol. po Kr., jež možno přirozeně vyložiti především nebo jenom ze slovanštiny.

Ale zjev ten musíme pojímati ve smyslu právě vyloženém jen

Sulzer, K Mannert, A. Linhart, B. Kopitar, A. Muchar, P. Šafařík, Fr. Krones, J. Perwolf, Is. Szaraniewicz atd., o čemž bližší data viz v kap. III. V novější době vynikající pokus v tomto směru, doplněný novými daty, učinil *Marin Drinov* ve spise „Заселеніе балканскаго полуострова Славянами“ (Moskva 1873). Drinov v něm dovozuje, že Slované počali přecházeti na Balkán už ve II. stol., neboť Karpy, Kostoboky, Borany, Urugundy prohlašuje za Slovany (41—84). Kniha měla silný vliv, sledovali ji mnozí autochtonisté a mimo ně na př. *T. Smičiklas* (Povjest Hrvata, Záhřeb 1879—1882 I. 73, 81)), *K. Jireček* (Dějiny bulharské 1876, srv. však výše str. 97, pozn. 11), *Iv. Šišmanov* (Слав. сел. на Критѣ 18 г Бълг. Прѣгл. 1897, III.), *G. Zanetov* (Българското население въ срединтѣ вѣкове 1902).

jako doklad existence Slovanů mezi Illyry a Thráky před V. stol. A ještě se musíme omeziti. Průkaz slovanskosti musí býti nejen s filologického hlediska na snadě, ale musí býti ověřen i tím, že přítomnost Slovanů na daném místě je už a priori, i s hlediska historického zjevná nebo při nejmenším pravděpodobná. Pouhý filologický rozsudek nestačí, myslím, poněvadž se může jednati na př. o formy vzniklé z příbuzných kořenů arijských řečí, nebo o formy lidovou etymologií slovansky upravené. Proto jedině tehdy, *podaří-li se předem ukázati, že oblast, v níž takovéto slovanské názvy vystupují, byla v styku se Slovany, podaří-li se ukázati z historie, že se tu jedná o končiny v těsném sousedství oblasti slovanské, do nichž musíme a priori předpokládati časný postup Slovanů a v nichž řada různých a vážných dat se soustředí ve prospěch tohoto předpokladu*, — teprve když takovýto podklad bude zjednán, mohou jednotlivé jazykové doklady rázu slovanského v nomenklatuře sloužiti ku potvrzení časnějšího postupu a místního osídlení slovanského v oblasti jinak cizí.

A to bude úkolem mého výkladu v kapitole následující. Jako nikdo, kdo vážně se na věc dívá, nemůže ve jménech třebas velmi slovansky znějících *Λίβυσσα*, *Ζάγωρα*, *Μόδρα* v M. Asii — doložených už v I.—II. stol. po Kr., tedy dávno před tím, než tam vůbec mohli přijíti Slované, — hledati doklady slovanskosti, tak musí princip tento platiti i pro ty kraje Evropy, kde o Slovanech předem nemůže býti řeči. Ale jakmile se podaří ukázati, že se Slovany pro Podunají v I.—IV. stol. musíme počítati, ba že podle vší pravděpodobnosti vnikali do nížiny uherské už před nar. Kr., pak ovšem doklady ze současné nomenklatury, nesou-li očividný slovanský ráz — byť byly i jednotlivé, — nemohou býti vykládány jinak, než jako stopy těchto Slovanů, kteří časně pronikali skrze cizí oblast k jihu. Pak jediné jméno říčky Černé, doložené v II. stol. v Banátě, dosvědčuje, že, když tam přišli Římané, seděl už při ní kmen nebo rod slovanský.

KAPITOLA III.

O ČASNÉM POSTUPU SLOVANŮ K DUNAJI PŘED KONCEM V. STOL.

I. Důvody apriorní, založené na celkovém obraze velkého stěhování národů: Přehled stěhování kmenů severních na jih v době římské. — Suevové, Gotové, Vandalové, Gepidové, Lugiové, Karpové atd. — Vpád Hunnů a jeho následky. — Odchod Gotů na Balkán a do Italie. — Příchod Langobardů a Bulharů. — Slované.

II. Přímé doklady o existenci Slovanů v Podunají ve stol. I.—V. po Kr.: Venedi na mapě Peutingerské. — Uherští Sarmaté a Slované na cestě Priskově r. 448. — Vlaši Kijevského letopisu a převzetí Trajana do slovanského folkloru. — Slovanské stopy v topografické nomenklatuře Podunají z I.—IV. stol. po Kr. — Doklady dodatečné, podružné a nejisté. — Závěr. — Slované v římském umění.

Pro thesi o časnějším příchodu Slovanů k Dunaji a na Balkán máme předně důvody apriorní a potom řadu důvodů přímých, positivních, jež nám poskytuje stará historie a geografie Podunají. Předvésti je, jest úkolem této kapitoly.

Apriorní pravděpodobnost časnějšího postupu Slovanů ze Zakarpatí na jih nastupuje s hlediska historického v II. stol. po Kr., kdy vůbec vidíme, jak se severní kmenové ve zvýšené míře dostávají do pohybu směrem jižním, — slovem, nastupuje počátkem t. zv. velkého stěhování národů. Zprvu se rozkládala v dolním Podunají a ve východní polovici Balkánského poloostrova oblast kmenů thráckých, jak jsme svrchu vyložili, a ta se na západě stýkala s oblastí illyrskou, k níž náleželi i kmenové pannonští. Potom víme z pramenů, o nichž jsem už vyložil v I. díle SLOV. STAROŽITNOSTÍ (str. 236, 326) a zde v kap. I. (str. 49), že do dolního Podunají přišli ve IV. stol. od východu kmenové

skythští, kteří byli později z části vystřídáni od Sarmatů, a z nich Jazygové docela v letech 20—50 po Kr. vnikli do nížiny uherské; současně na druhé straně od západu počali sem vnikati Keltové hlavně k dolnímu toku Mury, Drávy, Sávy a balkánské Moravy, při čemž část jich odbočila do Karpat a za Karpaty do Multanska, část pak do Thrákie na řeku Tundžu (*Τύλη*) a odtud r. 276 do maloasijské Galatie (str. 46 sl.).

Už tento gallský pohyb byl beze vší pochyby v příčinném spojení s expansí Germanů od dolního Labe na všechny strany. Patrně před ní Gallové, kteří původně seděli v celé západní a jižní Germanii, ustupovali v průběhu I. tisíciletí př. Kr. jednak do Gallie a odtud do Britannie a Hispanie, jednak do Helvetie, Italie a konečně i sem do Podunají, Podkarpatí a dále na Balkán. Jelikož však tlak germanský neustal ani po IV. a III. století, vidíme jeho vliv i na dále v dějinách střední Evropy, jenže se při tom od doby římské nemluví více o pohybu Gallů, nýbrž o Germanech. Němci jsou sice na dolním Dunaji doloženi už v III. stol. př. Kr. (kmen Bastarnů a Skirů) a zůstali také od té doby seděti mezi sklony východních Karpat a dunajským deltem [1]). Jiný postup Germanů na jih — známé tažení Cimbrů a Teutonů přes Alpy do Italie — spadá už do konce II. stol. př. Kr., do let 113—101. Ale vlastní doba jejich velkých pohybů a stálého stěhování k jihu počíná se teprve dobou Kristova narození, tedy v celku současně s politickou okkupací Podunají od státu římského. Zde na Dunaji soudobně se srazily dva velké výbojné světy: římský od jihu a germanský od severu. Nejdříve ovládl půdu Řím. Ale netrvalo to dlouho, ani ne do konce III. století po Kr., a vrchu nabyli Germani.

První Germani, kteří přišli k střednímu Dunaji jako předzvěst budoucích velkých výbojů, byli suevští Kvadové, které máme hned po Kr. narození doložené v sousedství Markomannů [2]) a soustředěné při dolní Moravě, Váhu a Hronu. Tam zůstali i delší dobu seděti. K nim v druhé polovině I. a v první II. století přibyly od severu další úlomky severních velkých kmenů, dílem původu nejistého, dílem germanského. Nejdříve vystupují Lugiové (Lygiové), jejichž část přišla k Dunaji z vlasti, rozkládající se mezi horní Vislou a Labem, už za císaře Claudia v letech 40—50 po Kr. s jinými

[1]) Srv. SS. I., 289 sl.

[2]) Strabo VII., 1, 3, Tacit. Germ. 42, 43, Annales II., 63. Srv. *Niederle*, O počátcích dějin zemí českých. Praha 1900, 15 sl.

ještě kmeny (Hermundury) účastniti se boje s Vanniem [1]); za Domitiana krátce před r. 85 opětně bojovali Lugiové s Kvady [2]) a k nim patrně náleželi i Burové [3]), kteří za Trajana se objevují na bojišti dáckém, radíce císařovi, aby od boje s Decebalem upustil. Obojí jsou zapsáni při Dunaji i na mapě Peutingerské [4]).

Silnější příval nastal v letech šedesátých II. století. Asi r. 167—8 [5]) přišla Povážím do nitra Uher spolu s Obii menší část (asi 6000) Langobardů, jehož jádro zatím ještě dále sedělo při Labi, a za nimi v letech nejbližších přihrnuli se sem, účastníce se velkých válek Markomannů a Kvadů s Římany r. 165—180 [6]): od západu suevští Hermunduři a Naristi, gallští Kotini a pannonští Osové, od severu kmenové vandalští (Vandalové, Astingové a Lacrin-

---

[1]) Tacitus Ann. XII., 29: nam vis innumera, Lygii aliaeque gentes adventabant . . .

[2]) Dio Cassius 67, 5, 2: *ὅτι ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισι πολεμωθέντες πρέσβεις ἔπεμψαν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομιτιανοῦ καὶ ἔλαβον οὐ τῷ πλήθει ἰσχυρὰν ἀλλὰ τῷ ἀξιώματι· ἑκατὸν γὰρ ἱππεῖς μόνοι αὐτοῖς ἐδόθησαν· ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τούτῳ οἱ Σουῆβοι προσπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ προπαρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι.* Slova »*ἐν τῇ Μυσίᾳ*« mají sice *Mommsen* (Hermes III., 115) a *Gsell* (Domitien 224) za chybu, tak i *Sehmsdorf* (Die Germanen in den Balkanländern, 40, 48), ale o tom, že Lugiové byli už při dolním Dunaji, nelze pochybovati. Na mapě Peutingerské také jsou tam zapsáni v segm. VII., ovšem v pokažené formě LUPIONES místo LUGIONES. Srv. o tom dále v této kapitole.

[3]) Srv. Ptolem. II., 11, 10 *Λοῦγοι οἱ Βοῦροι.*

[4]) Dio Cassius 68, 8: »*στρατεύσαντι δὲ τῷ Τραϊανῷ κατὰ τῶν Δακῶν καὶ ταῖς Τάπαις, ἔνθα ἐστρατοπέδευον οἱ βάρβαροι, πλησιάσαντι μύκης μέγας προσεκομίσθη, γράμμασι λατίνοις λέγων ὅτι ἄλλοι τε τῶν συμμάχων καὶ Βοῦρροι παραινοῦσι Τραϊανῷ ὀπίσω ἀπιέναι καὶ εἰρηνῆσαι.*« Později se připomínají v dolních Uhrách za válek markomannských a sarmatských (Dio 71, 18: »*οὐ μέντοι πρότερον οὔτε οὗτοι οὔτε οἱ Βοῦρροι συμμαχῆσαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησαν*«); srv. i 72, 2, 3. Možno, že i Ptolemaiem zapsaná *Burridava* v Dákii je jen osadou nějakého zástupu Burrů na Alutě z let Domitianových (Ptol. III., 8, 3. Srv. CIL. III., 14447). Na mapě Peutingerské čteme v segm. V., 3 *BUR* mezi Karnuntem a Aquinkem. Do které doby padá »expeditio burica« uvedená na votivním kamenu nal. u Rezna na Dunaji, není mi známo. Srv. CIL. III, 5937: I . O . M . Statori Fl. Vetulenus leg. III. ital. reversus ab expedit. burica ex voto posuit.

[5]) Petrus Patricius frg. 6. Že r. 167 udál se nějaký vpád, jenž zasáhl i Dákii, vidno z toho, že nejmladší z voskových tabulek nal. ve Verespataku jdou do r. 167 (srv. *Mommsen*, CIL. III., 921 a *Domaszewski*, N. Heidelb. Jahrb. V., 113).

[6]) Srv. *Domaszewski*, Die Chronologie des bellum Germanicum et Sarmaticum 166—175 (N. Heidelb. Jahrb. V., 107 sl.). *Týž*, Der Völkerbund des Markomannenkrieges. Serta Harteliana, Wien 1896).

gové), gotští Victohalové, Taifalové od východu Bastarni a Peukini, sarmatští Alani a Roxolani a na konec Kostobokové a Bessové původu neznámého, vedle vzpomenutých Burů [1]). Od této doby počíná se Podunají naplňovati novými národy od severu přišlými, mezi nimiž hlavní slovo vedli silou i výbojností vynikající Germani a od III. stol. dostává se celá uherská Sarmatie a římská zadunajská Dákie ve větší nebo menší odvislost nebo docela pod vládu několika silných germanských kmenů.

Byli to především Gotové, kteří už za doby válek markomannských počali vnikati do římské Dákie a během delší doby tak ji sevřeli — zejména od boje s Caracallou r. 214 a od dobytí Tyru, — že jim ji, po mnohých ovšem bojích, císař Aurelian raději vydal r. 275 [2]), odvolav vojsko s římskými kolonisty a založiv novou Dákii na bezpečnějším území Balkánského poloostrova, na území staré Moesie (srv. str. 52, 59). Tím byla říšská hranice,

[1]) Jul. Capitolinus (vita Marci 22): gentes omnes ab Illyrici limite usque ad Galliam conspiraverunt ut Marcomanni, Varistae, Hermunduri et Quadi, Suevi, Sarmatae, Lacringes et Burei †hi aliique cum Victualis, Osi, Bessi, Cobotes, Roxolani, Bastarnae, Halani, Peucini, Costoboci. Srv. k tomu Diona Cassia 71, 12 a 72, 2, kde uvedeni ještě Kotini a Vandalové s Astingy.

[2]) Opuštěna byla větší část provincie vlastně už za Galliena asi r. 256/7 po těžké válce s barbary (vita Aurel. 11, Orosius VII., 22, 7, Sext. Ruf. Brev. 8), kdy také přestaly býti raženy mince dácké. Ale část mezi Temešem a Dunajem drželi Římané, až se Aurelian definitivně rozhodl, převésti vše na levou stranu Dunaje (vita Aurel. 39, Rufi Brev. 8. Srv. citáty výše na str. 52 a *Mommsen*, CIL. III, str. 161) Opuštění Dákie kladlo se dříve obvykle do r. 270 nebo 271 (*Bernhardt*, *Schiller*, *Brandis*) nebo do 270—275 (*Mommsen*, CIL. III, l. c.). Nověji však *Bruno Rappaport*, jenž dějiny válek gotských podrobil podrobné revisi, ustanovil se pro počátek r. 275 (Die Einfälle der Goten in das röm. Reich bis auf Constantin. Leipzig 1899, 53, 99. Tam uvedena i ostatní literatura). Také v novém výborném spisu *L. Homo* (Essai sur le règne de l'empereur Aurélien, Paris 1904, 313 sl.) rozhoduje se pro totéž datum. Ovšem nebyla ani tehdy vydána Dákie na dobro a na vždy. Že aspoň brzy po smrti Aurelianově Římané opět nabyli na nějaký čas vrchu v Dákii, dosvědčuje na př. panegyrikon Eumeniovo na Konstantia Chlora z r. 296: »Partho ultra Tigrim redacto, Dacia restituta, porrectisque usque ad Danubii caput Germaniae Rhaetiaeque limitibus«. Srv. též, co o době Konstantinově dí Julian Caes. ed. *Hertlein*, 422 a Eusebius Vita Const. I., 8. O nějakém vítězství nad barbary v Dákii zmiňuje se i nápis G. Aur. Valeria Diocletiana a M. Aur. Val. Maximiana z let 294—299 (*Tocilescu*, Monumentele I., 174 sl., CIL. III., 6151, str. 1349) nal. v Totrokanu. Římské pevnosti na levém břehu Dunaje drželi místy Římané z příčin strategických ještě do VI. stol., jak dosvědčuje výčet různých stanic v Notitiae dignitatum ed. *Seeck*, 23 sl., 89 sl., 95 a Prokopios de aedif. IV., 5–7.

která kdysi za Trajana dosahovala téměř k severním Karpatům a k Olbii, vrácena zpět na Dunaj, kde de nomine trvala až do počátku VII. století, ačkoliv fakticky už od poloviny stol. VI. jí Římané neovládali[1]). Po odchodu Římanů zaujali část Dákie až po Dněstr Gotové západní (Visigotové — Tervingové, Taifalové), kteří bezpochyby už delší dobu před tím tam seděli[2]). Za Dněstrem prostíralo se panství Ostrogotů nad Sarmaty, Skythy a Slovany.

Vedle Gotů ocitlo se tu velmi brzy i množství Vandalů, jejichž části přišly už ve válce markomannské[3]). Vandalský kmen Astingů vytlačil r. 176 Kostoboky z Uher na Balkán a dostal potom vykázaná sídla v Dákii[4]). Za nimi přišli ještě jiní. Jordanis dosvědčuje, že Vandalové seděli kdysi na řekách *Marisia, Miliare, Gilpil* a *Grisia* (tam, kde později v VI. stol. se setkáváme s Gepidy), tak že na západě sousedili s Markomanny, na východě s Goty[5]). Srv. i mapu Peutingerskou (VANDULI). Boje Vandalů s Římany připomínají se za Proba a za Aureliana, kdy je tento císař porazil a zahnal do krajin zadunajských[6]). Kolem r. 335 dostali se Vandalové do boje s Goty, načež byli Konstantinem přesazeni do Pannonie. Zde zůstali až do počátku V. století, kdy odešli na podnět Stilichonův do Gallie[7]).

Vedle Vandalů objevili se zde dále silní Gepidové. Aspoň

---

[1]) Srv. výše str. 50, pozn. 2.

[2]) O době, zcela nejisté, od níž Gotové seděli v Dákii, srv. *Rappaport*, l. c., 18, 20, 22.

[3]) Viz na str. 105, pozn. 1.

[4]) Srv. SS. I., 415. Astingové objevili se r. 174 na hranicích Dákie, žádajíce od římského místodržitele sídla (Dio Cass. 71, 12; Eutrop. VIII., 13; Orosius VII., 15, 8). Vedle nich se objevili i Lakringové, kteří však brzy tak tísnili Astingy, že se tito dali v ochranu Říma (Dio l. c. Petrus Patr. frg. 7). Další Vandalové přišli za Proba (Vita Probi 18, 2; Zosimos I., 68; Jord. XXII., 115; Mammertinus Panegyr. Geneth. Max. 17. Srv. *Rappaport*, Einfälle 14, *Müllenhoff*, DA. II., 91, *Bremer*, Ethnographie 90).

[5]) Jordanis Get. XXII., 113—115. O řekách srv. výše str. 30.

[6]) Vita Probi l. c., Zosimos I., 48, 49, 68; Dexippos frg. 22, Petrus Patr. frg. 12.

[7]) Jordanis G. 115 (podle něho seděli v Pannonii 60 let), Zosimos VI., 3, Prosperi Aq. Chron. 1230, Cassiodori Chron. k r. 406, Orosius VII., 38. Srv. však, co proti věrohodnosti zprávy Jordanovy uvádí *Ludv. Schmidt* (Geschichte der Wandalen. Leipzig 1901, 15 sl.), jenž se domnívá, že si tu Jordanis spletl Vandaly s Alany. Podle Schmidta zůstali Vandalové seděti ve svých sídlech východních až do počátku V. stol., kdy (asi r. 400) puzeni nedostatkem místa vytáhli přes Noricum a Vindelicii k Rýnu.

se připomínaji už v polovině III. stol. v boji s Goty [1]) a ve východní Dákii zapsáni jsou Gepidové už na mapě Peutingerské, jejížto národopisný obraz spadá do druhé poloviny III. stol. [2]). Tito Gepidové po odchodu Vandalů zaujali z části místo po nich a zůstali v Banátě přes mnohé boje seděti až do VI. stol., kdy je zde výslovně připomíná Jordanis (Get. V., 33, XII., 73, XXII., 113), a zanikli teprve po porážce, kterou utrpěli od Langobardů a Avarů r. 567 a od Maurikiova vojevůdce Priska r. 601 [3]).

Vedle těchto tří hlavních kmenů germanských, kteří se podělili o území podunajské, měl v průběhu III. stol. ještě vynikající roli čtvrtý kmen, původu neznámého [4]) Karpové, — »genus hominum ad bella nimis expeditum, qui saepe fuere Romanis infesti« (Jordanis Get. 91), — kteří také ze svých zakarpatských sídel, o nichž jsme už pojednali v I. díle STAROŽITNOSTÍ, hnuli se koncem II. stol. na jih, usadili se někde při dolním Dunaji v sousedství Bastarnů a Gotů, a s nimi pak podnikali od počátku III. stol. společné výpravy na jih po souši i po moři Černém [5]). Byli jistě kmenem silným, když se r. 238 odvážili

[1]) Jordanis (Get. 99) připomíná útok Gepidů na Goty a porážku prvních, což se stalo někde pod Karpaty u osad *Galtis* a na ř. *Auha* (Aluta?; jména jsou jinak neznámá) za krále Fastidy asi v pol. III. stol. *Rappaport* (Einfälle 36) klade to mezi boje s Filippem r. 248 a s Deciem r. 249. V dolní Dákii objevují se za Claudia a Proba (vita Claudii 6, 2, v. Probi 18). Srv. *Szaraniewicz*, Krit. Blicke 137 (Auha-Agalingus).

[2]) Tak totiž vykládám se *Zeussem* (Deutschen 436) záhadnou legendu PITI čti GEPITI na segm. VIII., 3. O datování mapy srv. dále str. 125.

[3]) Srv. bližší data dále na příslušných místech kap IV. Citáty Jordanovy o sídlech Gepidů viz na str. 59.

[4]) O různých výkladech příslušnosti Karpů a mínění mém srv. SS. I., 426 sl. a zde dále na str. 122.

[5]) Přehled hlavních dat historie Karpů (srv. též SS. I., 425 v pozn. 4) je tento: První je uvádí Eforos ve IV. stol. před Kr. pod jménem *Κάρπιδες* (u Skymna 841; srv. SS. I., 247 sl.), kdesi při východní straně Karpat, nad horním Prutem a Dněstrem. Tam patří i Ptolemaiovi *Καρπιανοί* a *Ἄρπιοι* (srv. SS. I., 424) a odtud je vyvádí také geograf Ravennský slovy: »Septima ut hora noctis Sarmatum est patria, ex qua gens Carporum quae fuit ex praedicta in bello egressa est« (ed. *Pinder*, I., c. 12). Při stěhování severních kmenů v druhé polovici II. stol., o němž jsme výše mluvili, dostali se patrně do pohybu na jih i Karpové a usadili se někde při dolním Dunaji (Zosimos, I., 31). Odtud počali své útoky na Balkán, pokud mi známo, poprvé r. 214 (patrně s Goty), jak dosvědčuje nápis z doby Karakallovy (211—217) o boji Římanů s Karpy (Сборникъ за нар. умотв. 1900, 124). Potom je doloženo účastenství Karpů při prvním velkém vpádu gotském r. 238 (Vita Max. et Balb. 16, 3; Dexippos frg. 14, Petr. Patr. 8), při němž jednali bezvýsledně s Tulliem

žádati na římském vůdci Tulliu Menofilovi roční poplatek, dovolávajíce se toho, že jsou Gotů, kterým se tributu dostalo, mocnější: »Ἡμεῖς γὰρ κρείττονες τῶν Γότθων ἐσμέν« — chlubili se,

---

Menofilem o poplatek, jak nahoře uvedeno. O bojích císaře Filippa s Karpy r. 245 svědčí jednak Zosimos I, 20, Jordanis Get. 89, 91. Euagrios V., 24, jednak mince Filippovy s nápisem Carpicus Maximus (*Ekhel*, Doctrina nummorum VII., 321, 323, *Cohen*, Descr. des monnaies IV., 173, 202). K r. 248 vztahuje se zmínka o vítězství nad Karpy a o opevnění kolonie Romuly v Dobrudži (Rečka u Caracalu); srv. Arch. Ep. Mitth. XI., 19. Když za vlády císaře Decia (248/9—251) Gotové počali nový útok na říši, objevují se s nimi Karpové opětně, ale kdežto boje s Goty byly těžké, s Karpy vojsko římské válčilo šťastněji (srv. Lactantius de mort. pers. 4; CIL. II., 4957, 4958; III., 1176). Za panování Galla, Aemiliana a Valeriana (251—260) udála se opět řada menších vpádů zadunajských barbarů, mezi nimiž vedle Gotů, Boranů, Urugundů, jmenují se opětně Karpové (Zosimos I., 27); při tom tito kmenové r. 254 nebo 255 pustoší i Illyrii a sev. části Italie (Zos I., 31). V letech následujících za nových velkých výprav gotských Karpové se v pramenech přímo neuvádějí; teprve Aurelianus znovu poráží Karpy, kteří r. 273 vpadli do Thrákie, usazuje část jich v Thrákii a přijímá opětně čestný titul »Carpicus Maximus« (Vita Aureliani 30, 4; CIL. II., 4506, III., 7586, VI., 1112, XII., 5548, 5561, *Dessau*, 581). Přímo je porážka jejich doložena nápisem nalezeným u Durostora (Arch. Ep. Mitth. XIV., 16). Těmito stálými boji musila býti značná dříve síla Karpů přece jen ochromena, jak vidno z toho, co následovalo. Krátce po r. 286 vzpomíná se sice, že ještě ohrožují dolní Pannonii (Lact. de mort. pers. 9.), ale brzy potom utrpěli r. 295 nové porážky od caesara Galeria a Maximiana, jež zjednaly panovníkům opětně titul »Carpicus Maximus«, a sice všem čtyřem, Diocletianovi, Maximianovi, Constantiovi a Galeriovi (srv. CIL. III., str. 824, 900, X., Nr. 3343, Euseb. Hist. eccl. VIII., 17) a skončily tím, že buď celý zbytek zadunajských Karpů, nebo spíše jen největší část jich byla převedena do Pannonie a k rozkazu Galeriovu usazena v kraji kol města Sopian (Pětikostelí). Aurel. Vict. de caes. 39, 43 dí: Carporumque natio translata omnis in nostrum solum, cuius fere pars iam tum ab Aureliano erat. Totéž potvrzuje i Jordanis Romana 299, Getica 91, Amm. Marc. 28, 1, 5, Eutropius IX., 25, Lactantius l. c. 38, Euseb. Hieron. 2311, Orosius VII., 25, Idatii chron. ad 295, Orac. Sibyllae ed. *Rzach*, XIII., 141 a j. O sporném datu této události srv. *Seeck*, D. Zs. f. Geschichtswiss. VII., 64, pozn. 6., jenž určuje r. 297. Toto pokoření a přesídlení Karpů, byla patrně událost důležitá a významná, a Karpové také v pozdějších římských geografiích a národopisných výčtech vystupují jako důležitý kmen vedle Bastarnů, Vandalů, Gepidů a Gotů (srv. Honorius 26, anonym. Ravennský 29, 4, Not. gentium ed. *Riese*, 128, Aethicus Cosmografia). Proto je s podivením, že o těchto Karpech přesazených do Valerie není více v dějinách žádné zmínky. Toliko se dvakráte ve IV. století připomínají vítězné boje Římanů s Karpy, ale patrně s těmi, kteří zůstali ještě v Zadunají. Tak císař Konstantin má v titulu označení »Carpicus« (srv. nápis z let 315—319 nal. v Mauretanii CIL. VIII., 8412) a o vítězství Theodosiově r. 381 svědčí Zosimos IV., 34 (*Καρποδάκαι*). Jinak se

ovšem bez výsledku[1]). Po mnohých bojích byli na konec na dobro poraženi Maximianem a Galeriem r. 295 a usídleni — podle Aurelia Victora celý kmen, podle jiných zpráv soudíc spíše jen největší část kmene — v okolí Sopian, nedaleko levého břehu Drávy v dolní Pannonii. Od konce IV. století vůbec Karpové z historie mizejí.

Vedle Karpů připomíná se v Pannonii kolonie germanských Naristů (CIL., III., 4500) a Markomannů (Aur. Vict. de caes. 33; anon. Ravenn. IV., 20; Jordanis Rom. 217; Ruf. Brev. 8, Not. dign. XXXIV., 24), gallských Kotinů (Dio 71, 12, 3 a nápisy[2]). V dolní Dákii uvázli kdesi vedle Sarmatů při Temeši vzpomenutí Lugiové-Burové, a na severu část Langobardů (Petrus Patr. fig. 6, srv. výše str. 104). Slovem, koncem IV. století bylo Podunají národopisně už velmi pomíšeno. V hlavních rysech vypadalo asi tak, že v Pannonii vedle zbytků starých illyrských (pannonských) a gallských kmenů byly silné kolonie germanské (Naristi, Markomanni, Vandali) a silný zbytek kmene Karpů, mezi Dunajem a Tisou zbylé části Sarmatů, za nimi k severu Kvadové, na Tise, Sámoši, Köröši a Maruši Gepidové, dále k východu Gotové a k jihu Burové vedle různých zbytků starých kmenů dáckých. Také Illyrie, Nová Dákie a Moesie byly už promíšeny živly dáckými, německými (Goty, Bastarny) a sarmatskými.

Tak vypadal národopisný obraz Podunají, když nastala událost, která způsobila novou velkou změnu, totiž příchod Hunnů.

R. 375 obořil se asijský, od Donu přišlý, turecký kmen Hunnů na Ostrogoty, ovládající kraje pontské, porazil krále Hermanrika

---

připomínají ještě v balkánské topografii jména osad, jež ukazují na kolonie Karpů patrně z doby kolonisace Aurelianovy (srv. Aurel. Vict. l. c.). Amm. Marc. 27, 5, 5 zná *vicus Carporum* a také osada *Κάρπος* v eparchii Mysii připomenuta jest Konstantinem Porfyrogennetem (de them. II.). Pannonští Karpové bráni byli do tělesné stráže císařské, z rodu Karpů byl regent Maximinus za Valentiniana I. (Ammianus Marc. 28, 1, 5). Nejvíce o historii Karpů napsal Dexippos, ale práce jeho je až na fragmenty ztracena. Dosvědčuje to Euagrius (V., 24): *ῳ συναγείληπται περὶ ὧν Κάρποι καὶ ἕτερα βάρβαρα ἔθνη κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θρᾴκην καὶ Ἰωνίαν διαπολεμοῦντες ἔπραξαν.* Jinak srv. článek *Patschův* a *Steinův* pod heslem Carpi a Carpicus v *Pauly-Wissowa* Realencykl. a *Tomaschka*, Thraker I., 108.

[1]) Petrus Patr. frg. 8.

[2]) Srv. nápisy, na nichž vystupují *cives Cotini ex provincia Pannonia Inferiore* v Bull. arch. comm. 1894, 225, CIL. VI., 2831, 2852 z doby Deciovy. Přesazení Kotinů událo se krátce po neshodě, o níž se zmiňuje Dio, tedy asi r. 173.

a podmanil si nejen Goty, nýbrž i ostatní kmeny dříve jím ovládané [1]).

Útok hunnský nezarazil se však v Podněpří, nýbrž působil dále na západ, a následek toho byl, že i západní část Gotů, ovládající dolní Podunají a východní část staré Dákie, přinucena byla ustoupiti z části do kotliny sedmihradské, z části přes Dunaj do říše římské a že už na konci IV. stol. obsadila řada menších kmenů hunnských Zadunají od Černého moře až po nížinu uherskou; zde ovládla i zbytky Gotů i Gepidy i Sarmaty a brzy zabrala i Pannonii. Tito hunnští kmenové soustředili se hlavně u dolního Dunaje a v nížině středouherské mezi Dunajem a Tisou, kde později povstalo centrum velké říše, kterou utvořil a železnou rukou držel Attila. Tím už nastala velká změna v národopisných poměrech kraje; ale vedle toho další výsledek hunnského návalu spočíval v tom, že výboje severních barbarů, především ovšem Gotů, jež dříve jen na čas přestupovaly Dunaj vracejíce se zpět, přenesly se nyní definitivně a usilovně na půdu balkánskou. Už dříve, jak jsem vyložil v I. díle Starožitností a zde v II. napřed na str. 49, 56, znepokojovaly Balkánský poloostrov nejdříve útoky Bastarnů, pak Skythů, Sarmatů, Dáků, Lugiů a Kostoboků [2]). Od počátku III. století tyto výboje dříve jen jednotlivé a nesmělé proměnily se ve stálé a bouřlivé útoky, v jichž čelo se postavili r. 238 Gotové a jichž se stále účastnili Skirové, Burgundové, Juthungové, Vandalové, Herulové, Bastarni, Peucini, Gepidové, Burové a Karpové. Podrobné vyličování těchto útoků není však naším úkolem a odkazuji ve věci té na nové speciální práce Er. Sehmsdorfa a Br. Rappaporta, zejména na poslední [3]). Až po dobu Valentovu trvaly v celku staré poměry a teprve příchod Hunnů zvířil je a změnil na dobro.

---

[1]) K tomuto útoku Hunnů na Goty srv. hlavně Amm. Marc. XXXI., 2 sl., Orosia VII., 33, 10, Sozomena VI., 37 sl., Sokrata IV., 33, 34, Eunapia frg. 41 sl., Zosima IV., 20 sl., Jordana Get. 121, 130—133, Theofana ed. *Boor*„ 64, 65 atd.

[2]) Srv. SS. I., 302, 305, 327 sl., 415, 425.

[3]) *E. Sehmsdorf* vydal »Die Germanen in den Balkanländern bis zum Auftreten der Goten.« Leipzig 1899. Rappaportovu práci, jež tvoří pokračování Sehmsdorfovy, uvedl jsem výše na str. 105, v pozn. 2. Přehled vpádů gotských, jež tvořily hlavní kostru všech germanských útoků na Balkán, je v krátkosti tento: Boj Gotů s Římem vznikl v Dákii už r. 214, ale od r. 238 počaly se velké útoky přes Dunaj. V nich pravidelně Gotové označováni jsou od současných historiků jménem Skythů (srv. SS. I., 243, 254). Větší, menší

Goti ustoupili před Hunny z části do kotliny sedmihradské [1]), z části však, a to podle Eunapia, v počtu 200.000 lidí žádali r. 376 a od císaře Valenta i dostali přístup do říše, kde jim byla nová sídla vykázána v Thrákii. Ale dobrý poměr mezi nimi a císařem dlouho netrval. Už r. 377—8 došlo k vzpouře a k velké porážce Valentově u Adrianopole, v níž císař také padl, a Visigoti opojeni vítězstvím počali z ripenské Dákie pustošiti celý poloostrov [2]). Císaři Theodosiovi (379—395) podařilo se sice r. 379 odčiniti Valentovu porážku a vyhnati je z Thrákie [3]), ale to je

vpády udály se v letech 248—9 za Filippa a Decia, 250—1 za Decia (Decius padl u Abrittu) r. 253, r. 254—5 a k nim se počaly družiti i velké výpravy námořní proti Byzantiu a sousedním přístavním městům r. 256, 257—8, 261, 262, 263, 264, 266, 267, 268 za Valeriana (253—260) a Galliena (260—268). R. 269 zadržel sice Claudius II. definitivní přechod Gotů do říše vítěznou bitvou u Niše, kde porazil na 300.000 spolčených barbarů (50.000 jich zůstalo na bojišti), ale Claudius brzy potom v Sirmiu morem zemřel r. 270 a za Aureliana počaly vpády znovu r. 271, 273 a opětovaly se za Tacita a Proba (275—282); potom utichli aspoň Gotové na nějaký čas, až do doby Konstantinovy. Styky jejich s říší byly patrně příznivější. Za to se vzpomínají vpády a kolonisace Sarmatů (na př. r. 282 za Cara), Bastarnů a Karpů (roku 295) a jiných neznámých kmenů (r. 303). Za Konstantina počalo však nové nepřátelství se strany Gotů a projevilo se útoky r. 315, 323, 332, které však byly jako současné sarmatské (srv. dále str. 128) vesměs vítězně odraženy, tak že nastal opět relativní pokoj, jenž trval až do vpádu hunnského. Hlavním pramenem pro dějiny gotských a vůbec barbarských vpádů na jih je především důležitá a spolehlivá historie, Σκυθικά nadepsaná (asi pro dobu 238—271), od Athéňana P. Herr. Dexippa, zachovaná bohužel jen fragmentárně. Na ní však byla založena řada pramenů dalších: Scriptores historiae Augustae, podávající biografie císařů od Hadriana do Numeriana, dále v IV. stol. Zosimos (νέα ἱστορία zal z části na Dexippovi, z části na Eunapiovi), Anonymus post Dionem (podle *Boora*, Petrus Patricius), z pozdějších řeckých chronistů Georgios Synkellos, Zonaras, Malalas atd. Neodvislé od Dexippa jsou latinské prameny Aurel. Victor, Eutropius, Festus, Ammianus Marcellinus, Eusebius, Jordanis (Romana) a Excerpta Valesiana pro dobu Constantinovu.

[1]) K útoku tomuto srv. *Jung*, »Zur Gesch. der Pässe in Siebenbürgen« (Mitth. d. Inst. f. österr. Gesch. 1893, IV., Ergänzungsb.), *R. Kaindl*, »Wo fand der erste Zusammenstoss zwischen Hunnen und Westgoten statt?« Tamže, 1891, XII., 304.) Srv. i výše str. 19, 27.

[2]) Jordanis Get. 138: quo tempore Vesegothae Thraciis Daciaque ripense post tanti gloria tropaei tamquam solum genitalem potiti coeperunt incolere.

[3]) Jordanis Get. 140, Rom. 315; Marcellin. com. ad a. 379; Victor Ep. 48, 5; Michal Syr. ed. *Chabot*, I., 294, 306. Srv. *Wietersheim-Dahn*, Gesch. der Völkerwanderung II., 64 sl.

nezdrželo, aby nepodnikli hned dva nové útoky, jeden pod Fritigernem do Thessalie, Epiru a Achaie, druhý do Pannonie. Teprve potom je přiměl Gratianus r. 380 mírným jednáním k pokoji a ke smlouvě, kterou Theodosius schválil. Část Gotů zůstala seděti v Pannonii. Od té doby byl pokoj a zástupy Gotů řaděny byly k vojsku římskému jako foederati [1]). Ovšem úplný mír nikdy nenastal, jak vidíme na př. ze zprávy Eunapiovy k r. 392, nebo z toho, že r. 399 Synesius vybízí Arkadia k váznému vystoupení proti Skythům, jimiž mohou býti míněni jenom Gotové a také Prokopios má podobné zmínky [2]). Ale jinak o nějakých větších výbojích gotských na Balkán — italské výboje ostavuji úplně stranou — nevíme až po konec vlády Markianovy.

Co se takto Goti usadili na Balkáně, upevnili se zatím Hunnové v Podunají a nastoupili na místě Gotů v čelo barbarů, ohrožujících říši římskou od severu.

Jak jsem již pravil, Hunnové podmanivše říši ostrogotskou a zatlačivše Visigoty do Sedmihrad a na Balkán, nezůstali seděti při Dněpru nebo Dněstru. Část jich tam ovšem zbyla k zabezpečení panství, ale větší část kmenů pod svými knížaty dala se patrně brzy na pochod k Dunaji a podél Dunaje jednak do Uher, jednak přes Dunaj do Moesie. Kdybychom směli věřiti zprávě Jordanově a Marcellinově, vnikli už r. 377 do Pannonie [3]). Jádro jich bylo však u Pontu ještě r. 412 [4]). Nový soused stal se říši zlým nepřítelem, třebas boje s ním zprvu byly úspěšné [5]). Ale netrvalo

---

[1]) Jordanis Get. 140—142, 145; Prok. BG. IV., 5.

[2]) Synesii Oratio ad Arcad. Imp. (*Latyšev*, Scythica I., 736); Prok. BG. IV., 5. — Srv. i Chron. pasch. Olymp. 295. (r. 400 pobiti byli Goti *ἐν τῷ Λαιμομακελλίῳ.*), Zosimos IV., 56.

[3]) Marcellin, ad a. 427 (srv. Jordanis Get. 166) uvádí při tomto roce že byla zpět na Hunnech dobyta Pannonie od Gotů spojených s Římany, když ji byli Hunnové drželi 50 let (»Pannoniae, quae per 50 annos ab Hunnis retinebantur, a Romanis receptae sunt«). K ztrátě Pannonie srv. i zmínku v panegyriku Lat. Pacata na Theodosia XI., 4 (*Jaeger*, Panegyrici vet. II., 274) a pověst zaznamenanou Amm. Marcellinem (XXXI., 4) o tom, že Hunni pronikli až ku Markomannům a Kvadům. Obyčejně se však chronologie Jordanova zamítá a příchod Hunnů do Pannonie klade do doby pozdější, do poč. V. stol.; srv. na př. *Wietersheim-Dahn*, Gesch. d. Völkerwand. II., 107, 110, 219 sl. nebo *A. Güldenpennig*, Gesch. des ostrom. Reiches unter den Kaisern Arkadius und Theodosius (1885), 328 sl.

[4]) Podle svědectví Olympiodorova poselství (frg. 18).

[5]) Srv. zprávy o bojích Theodosiových s Goty, Alany a Hunny r. 379 u Marcellina ad a. 379, 422, 427, u Jordana Rom. 315, Victora Ep. 48, 5, So-

to dlouho a r. 445 podařilo se Attilovi, jenž se toho roku zbavil úkladem svého spoluvládce, bratra Bledy, spojiti drobná hunnská knížectví v jedněch a to velmi pevných rukou a při tom rozšířiti vládu i na množství kmenů bydlících i mimo vlastní kraj, v němž Hunnové seděli. »Igitur ab Dacia et Pannonia provinciis, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant,« dí Jordanis [1]). Pod žezlem Attilovým připomínají se u Dunaje nejen kmenové původu patrně hunnského: Amilzurové, Itimarové, Tonosurové, Akatirové, Onogurové, Ultinzurové, Bittugurové, Bardorové [2]), ale i silní kmenové germanští v středním Podunají: Gotové v Pannonii, Gepidové na Tise, části Skirů, nově přišlých Rugů [3]) a jiní kmenové původu neznámého [4]).

Povstala tu říše neobyčejně silná, ale jen na krátký čas, neboť byla utvořena i držena jen brutální silou panovníkovou. Attila sám nechtěl zprvu za hranici říše své a římské uznati Dunaj, nýbrž vymáhal na císaři postoupení pásu na pravém břehu řeky od Pannonie k městu Novám (Novae) v šíři 5 dní cesty, tak aby mezním hradem byl Naissus, a ustoupil teprve později od tohoto požadavku [5]). Že při těchto poměrech nechyběly ani vpády na Balkán, je zjevno. Připomínají se r. 441 a 442 do Illyrie a Thrákie (vyvráceny Singidunum, Naissus a jiná města), r. 443 proti Kon-

zomena VIII, 1 a IX, 5 (asi r. 408), Michala Syr. (ed. *Chabot*, II., 2, 3), Zosima IV., 34, Claudia in Ruf. II., 28 sl., Sokrata VI., 1, Olympiodora frg. 27 a jiné. Srv. *Wietersheim-Dahn*, l. c. II., 217 sl.

[1]) Jordanis Get. 226. Srv. i 186: qui magna parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum adunavit, aliarumque gentium, quas tunc in dicione tenebat numerositate collecta, primas mundi gentes Romanos Vesegothasque subdere praeoptabat. Srv. Rom. 239 a Paul. Hist. rom. XIV. 2.

[2]) Priskos c. 1, 8, frg. 30: *Ἀμίλζουροι*, *'Ιτίμαροι*, *Τονώσουροι*, *Ἀκάτιροι*, *Ὀνόγουροι*. Jordanis 36, 37: *Acatziri*, *Hunuguri*, 272: *Ultzinsures*, *Bittugures*, *Bardores*. K Bitturigům srv. hunnský kmen *Βίττορες* u Agathia (II., 13).

[3]) Že vedle Gotů poblíže Illyrie seděli kdesi Skirové, vidno pro dobu Theodosiovu ze Zosima (IV., 34), pro Arkadiovu ze Sozomena (XI., 5), a k r. 467 z 35. fragmentu Priskova. Připomínají se také vedle Gepidů Durinků a Bastarnů ve vojště Attilově u Sidonia (Carm. VII., 322). Srv. dále i Jordanis Get. 261. K Skirům těm patří zajisté i u Jord. Get. 272 jmenovaní Angiskirové (*Angisciri*) spíše než k Hunnům, jak vykládal *Zeuss* (Deutschen 709) a *Mommsen* (ed. Jordanis index). Srv. dále pozn. 6 na str. 114.

[4]) Sem bych čítal Boisky (*Βοίσκοι*) u dolního Dunaje, s kterými už předchůdce Attilův Rua bojoval (Priskos c. 1), dále Sorosgy (*Σόροσγοι*) v Skythii, s nimiž vedl válku Attila (tamtéž).

[5]) Tak vidíme z poselství Attilova k císaři Markianovi u Priska (frg. 7 a 14).

stantinopoli, jejíž záhuba odvrácena zlatem, 447 do Dákie ripenské, do Thrákie a do Illyrie [1]). Všechny další plány Attilovy shroutila však jeho smrt, která jej stihla v Pannonii r. 453.

Hunnové pod Attilou byli strašní podmaněným národům i říši římské, ale jen silou svého panovníka [2]). Jakmile tento zemřel, vše se rozpadlo. Hned po jeho skonu vzepřeli se Gepidové pod vedením Ardarichovým a s pomocí Gotů, Rugů, Herulů, Suavů a Skirů připravili Hunnům v Pannonii na ř. Nedao takovou porážku [3]), že tito ucouvli z Uher za Karpaty, kamsi do Multan a Valašska [4]) Tím se rázem opět změnily poměry v Podunají. Gepidové zmocnili se znovu bývalé zadunajské Dákie a vešli s císařem Markianem v mír za roční poplatek. Gotové jako foederati přijali od císaře znovu Pannonii [5]), část Skirů spolu s neznámými Sadagarii usadila se v Moesii, Malé Skythii [6]) a část Rugů se zbytky některých jiných kmenů usazena byla císařem ve dvou osadách jižní Thrákie, v Bizyi a Arkadiopoli (dříve Bergula) nedaleko samé Konstantinopole [7]). Zbytky kmenů hunnských, pokud

---

[1]) U Marcellina ad a. 442 a 447, Cassiodorius Sen. Chron. ad a. 442, Chron Pasch. ad a. 442, Isidori Hisp. Vandal. k r. 441 (ed. *Mommsen*, 297). Prosper ad a. 441, Priskos c. 8, Vita Sti Hypatii (Acta SS. Junii IV., 281 *A*, Jordanis Rom. 331, Theofanes ed. *Boor*, I., 102 atd. (*Wietersheim-Dahn*, l. c. II., 223 sl.). Vpád r. 447, jenž způsobil takové zpustošení, že se Thrákie podle slov legendy sv. Hypatia dlouho nemohla vzpamatovati, měl za následek odstoupení pravého břehu dunajského a jednání o smlouvu, jež vedlo zvláštní poselství s Priskem. O tom srv. více dále na str. 135.

[2]) O strachu Římanů srv. Priskos, 8 (*Latyšev*, Scyth. I., 831).

[3]) Srv. Jordanis Get. 260. Bojiště není blíže známo, řeky Nedao neznáme. Jméno jest asi korrumpováno. Jiné rukopisy mají Netao (OB [b]), Neteo (B [a]).

[4]) Jordanis Get. 261—263, Paul. Hist. rom. XV. 11, 12.

[5]) Část Gotů seděla však od dřívější doby v Moesii v okolí Nikopole. O nich dí Jordanis (Get. 267): Erant siquidem et allii Gothi, qui dicuntur minores, populus immensus cum suo pontifice ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pedes Emimonti gens multa sed paupera et inbellis . . .

[6]) To byli asi později Jordanem jmenovaní *Angisciri* (kor. *Anglisciri*) od ř. jména pro kout delta dunajského *Ὄγγλος*, tedy vlastně *Ὀγγλοσκίροι*.

[7]) Jordanis Get. 263—266. Části Skirů a Rugů zůstaly však v Pannonii, jak vidno z bojů v letech 457—467 (srv. dále str. 115). Srv. hlavně *Bachmann*, Die Völker an der Donau nach Attilas Tode (Archiv f. österr. Gesch. 1880, 189 sl.), kde zejména probrána sídla svrchu uvedených germ. kmenů po svržení jha hunnského. Gotové měli podle něho Pannonii (kde Herulů nebylo), Gepidové Dákii až po Tisu; jádro Skirů sedělo při Iplu, jádro Rugů

se neuchýlily nazpět k břehům pontským [1]), byly také z části přijaty do říše a dostaly sídla jednak v Dákii ripenské u osady *Castra Martis* (spolu s jakýmsi kmenem Cemandrů a se Sarmaty), a v osadách *Utus, Oescus, Almus* ležících při ústí stejnojmenných řek, jednak pod knížetem Ernakem usazeni vedle Skirů v Malé Skythii, kde se umístily i osady Alanů. Konečně byli roztroušeni i po vnitru poloostrova [2]).

Uvolněním jha hunnského dostavila se opět stará výbojnost i Gepidům i Gotům, k nimž se mimo to přidružili alpští Švábové [3]). Hned při smrti Markianově († 457) hotovili Gotové vpád do Illyrie (r. 459 dobyto Dyrrhachium), ale vešli potom s Leonem v nový mír, který byl zpečetěn i vysláním malého Theodoricha, syna Thiudimirova, do Konstantinopole. Jsouce takto zabezpečeni od jihu, počali se rozpínati na severu. Boj proti Sadagům, jejichž část seděla v Pannonii, část v Skythii, pobouřil knížete hunnského Dintzica (Jordanis) neboli Dengizicha (Priskos) tak, že se svým kmenem a s příbuznými Bardory, Ulcinzury, Bitturgury a germanskými Angiskiry vpadl do Pannonie do okolí Bassian, ale byl Goty poražen a zahnán [4]). Rovněž se podařilo Thiudimirovi odraziti vítězně spojený útok alpských Švábů, Sarmatů, Skirů, Gepidů a Rugů do Pannonie a Dalmacie dvěma bitvami u jez. Plesa [5]) a blíže neznámé

---

v Dolních Rakousích severně od Dunaje (podle Vita Severini 5) proti Noriku, na východ až k Mannhartu (*Rugiland*, Pauli Hist. Lang. I., 19), Herulové od nich na východ. Mezi Dunajem a Tisou byly zbytky Sarmatů. Starých Kvadů na Nitře a Hronu už nebylo.

[1]) Tam ode la většina (Jord. G 264). Žádost jejich za volný obchod na Dunaji Leon r. 468 odmítl (Priskos frg. 36. Srv. i frg. 20).

[2]) Tamže 265, 266. Z kolonií u vnitru Balkánu připomíná Jordanis (266) ještě za své doby osady *Sacromontisi* a *Fossatissii*, — jména odjinud neznámá.

[3]) Slují *Suabi* nebo častěji *Suavi* (zbytky Kvadů?) a země jich, kterou Jordanis (Get. 280) ohraničuje sídly Bavorů na východě, Franků na západě, Burgundů na jihu a Durinků na severu — *Suavia*. Jméno to, a tím ovšem i území samo bylo leckdy vysvětlitelným omylem zaměňováno s jižní částí Pannonie, jež nesla jméno *Savia* (srv. str. 56), a odtud dlužno vyložiti zprávy, při nichž se na př. hovoří o Suavech v sousedství Dalmacie (srv. Prokop. BG. I., 15, 16). Se jménem »Slovanů« však záměnu (tak *Pervolf* Archiv sl. Phil. VII. 608, VIII. 27) připustiti nemohu, už pro různost formy jména *Suavi* — *Sclaueni*. K událostem líčeným srv. *Wietersheim-Dahn* (l. c. II., 324).

[4]) Jordanis Get. 272—273. Srv. výše str. 113.

[5]) Jordanis Get. 274—280. Při tom byl zbytek pannonských Skirů na dobro vyhuben. Srv. *Bachmann*, Archiv f. österr. Gesch. 1880, 206.

řeky Bolie, — snad Iplu (Ipoly) — načež byl císařem Leonem Theodorich otci navrácen.

Mladý Theodorich vracel se domů pln bojechtivosti a hned při návratu s družinou svou přepadl sarmatského knížete Babaje, jenž obsadil krátce před tím Singidunum. Babaj byl poražen a Singidunum Sarmatům vzato [1]). Potom však i starý Thiudimir počal rušiti své závazky k císaři (výpravami k Niši a do Makedonie), v čemž pokračoval po jeho smrti (474?) syn Theodorich, zatím co stejné obtíže povstávaly císařovi i s Goty thráckými, vedenými Theodorichem Strabem, synem Triariovým. Nastala doba velmi zapletených bojů, výprav a intrik mezi oběma Theodorichy, Leonem a Zenonem [2]), jež se končila r. 483 uznáním prvního Theodoricha (Strabos zatím r. 481 zemřel) a vykázáním nových sídel Gotům v Dákii ripenské a v části Dolní Moesie [3]). Ale klid a mír dlouho netrval. R. 486 vytáhl Theodorich z Nov do Thrákie a výprava došla před samou Konstantinopol, než se podařilo přiměti ji k návratu [4]). Nicméně už v zimě roku 488 zdvihl se Theodorich znovu, tentokráte vybídnut samým císařem, a odtáhl s množstvím zbrojného lidu, s ženami a vozy přes jižní Pannonii, kde přibral zbytky Rugů a odrazil Gepidy na řece Vuce [5]), do severní Italie. Zde, poraziv Odoakra, založil gotský stát, jenž ještě mnoho bojů a starostí připravil východní říši římské [6]). Ale od

[1]) Jordanis Get. 282, Paul. Hist. rom. XV. 12. Událost tu klade *Martin* (Theodorich der Grosse 20) do r. 472—3.

[2]) O těchto velmi zapletených událostech vlády Zenonovy srv. bližší data u *Wietersheima-Dahna*, Gesch. der Völkerwanderung II., 327 sl., *Hodgkina*, Italy and her invaders III. The ostrogothic Invasion (Oxford 1885), *K. Martina*, Theoderich der Grosse bis zur Eroberung Italiens (Freiburg, Diss. 1888), *L. M. Hartmanna*, Gesch. Italiens im Mittelalter I. (Gotha 1897), 64 sl., 81 sl., a jinde. Tam i příslušné doklady z pramenů. Hlavním je Jordanis l. c., pak fragmenty Malcha, Priska, Jana Antiochejského, Ennodiovo panegyrikon, Marcellinova a jiné drobné kroniky současné. Při tom se připomínají i Hunnové útočící na Balkán. Srv. *Wietershein-Dahn*, II., 322.

[3]) Marcell. com. ad a. 483: idem Theodoricus rex Gothorum Zenonis Augusti munificentiis paene pacatus magisterque praesentis militiae factus, consul quoque designatus creditam sibi Ripensis Daciae partem Moesiaeque inferioris cum suis satellitibus pro tempore tenuit.

[4]) *Hartmann*, l. c., 71, 82, *Wietersheim-Dahn*, l. c., II., 333.

[5]) Ennodii Panegyr. VII., 28 sl. (MG. Auct. ant. VIII., 206). Prokop. B. G. I., 11. Paul. Hist. rom. XV. 15.

[6]) Jordanis Get. 292; Marcellinus ad a. 488; Prokop. BG. I., 1, IV., 5, Vandal. I., 2; Exc. Valesiana 49 sl., Malchi hist. frg. 2, 4, Euagrius III., 25, Theof. Conf. (ed. *Boor*, 94, 131), Michal Syr. (ed. *Chabot*, II., 150), Ennodius

té doby přestaly aspoň výboje gotské na Balkán. Jenže místo nich byla tu stále řada jiných, starých i nových útočníků.

Starým nepřítelem zůstali předně Hunnové, kteří se pomalu vzpamatovali ze své porážky r. 453 a, sesílivše novými přírůstky, účastnili se od konce V. stol. opětně útoků na říši, — srv. podrobné vylíčení útoků slovanských v kapitole následující — ač ve vhodné chvíli neodpírali císaři za dobrý plat i podpory proti jiným. Vracívali se proto ze svých výbojů domů bezpečně a s kořistí [1]).

Starým nepřítelem říše zůstali i Gepidové, kteří vedle Gotů byli nejsilnějším germanským kmenem v Podunají a hned po výpravě Theodorichově do Italie, přešli Dunaj, obsadili po Gotech Dákii ripenskou a zejména Sirmium [2]), jež bylo nejdůležitějším bodem při hranici říše římské, gepidské a gotské ještě na počátku italských válek Justinianových [3]). V Zadunají sahala sídla jejich k Maruši a Köröši, jak svědčí Jordanis; hlavním jádrem Gepidie byl kraj mezi Alutou, Tisou a Dunajem až po Sirmium [4]).

Novým sousedem říse stali se Longobardi, kteří se zatím od dolního Labe po delším bloudění [5]) dostali r. 488 (Paulus Diac. I., 19, 20) na Moravské pole a do nížiny uherské, odkudž po porážce Herulů přešli do Pannonie podle jednoho výkladu r. 526, podle jiného r. 546—7. Stálé soupeření s Gepidy uvádělo je sice častěji do zápletek s říší římskou (na př. r. 548, 551, 552), ale

Paneg. VI., 23 sl. atd. Část Gotů zůstala však seděti v Thrákii (Prokop BG., I., 16, B. Pers. I., 8, Jordanis Get. 267, Malalas, kn. 18, str. 492 ed. *Niebuhr*). Srv. *Stanojević St.*, Гипотеса о слав. займствов. словахъ изъ герман. Сборникъ ст. посв. Ф. Фортунатову 1902, 213 sl.; Виз. и Срби 106, 127.

[1]) Srv., co dí Prokopios, Hist. arc. 21.

[2]) Prokop. BG. III., 33, 34.

[3]) Prokop. Hist. arc. 18: *κατέτεινε δέ ἡ Γότθων ἀρχὴ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐκ Γάλλων τῆς γῆς ἄχρι τῶν Δακίας ὁρίων, οὗ δὴ πόλις τὸ Σίρμιόν ἐστι.*

[4]) Jordanis Get. 74: »Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur.« (Proto ji l. c. zove *Gepidia*) 33: »in qua Scythia prima ab occidente gens residet Gepidarum, que magnis opinatisque ambitur fluminibus. nam Tisia per aquilonem eius chorumque discurrit, ab africo vero magnus ipse Danubius ab eoo Flutausis secat.« 113: »ubi nunc Gepidae sedent iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisia, qui omnes supra dictos excedet.« K jménům řek, zde uvedených srv. výše str. 30.

[5]) K historii záhadného pochodu Langobardů srv. literaturu u *Brehmera*, Ethnographie 215, o sporném datu definitivního příchodu jejich do Pannonie (části se objevily v sev. Uhrách už k r. 167—8, srv. výše str. 104), srv. *Fr. Westberg*, Zur Wanderung der Langobarden (Зап. Akad. Petrohr. 1904, T. VI., Nr. 5), 30 sl., a *Kos*, Gradivo I., 30, *Rački*, Documenta 226.

jindy vystupují Longobardi jako spojenci říše proti Gepidům [1]. R. 552 a 567 byl učiněn sporům konec rozhodnými porážkami, které Gepidové utrpěli od Langobardů [2], ale tito nevyužili plně svého vítězství, nýbrž odtáhli už r. 568 za Goty do Italie. Za to germanští Herulové, kteří se byli zatím také objevili u Dunaje a spojenství s říší (proti Gepidům) střídali s výboji do Thrákie a Illyrie [3], usazeni byli na konec v Dákii v okolí Singiduna a v okolí Sirmia [4]. Od poloviny VI. stol. připomínají se na hranicích Dalmacie, Pannonie a Italie Frankové [5].

Tak bylo na západě. Na východě dalším sousedem a silným nepřítelem stali se turečtí Bulhaři, o jejichž původu a příchodu, později ještě pojednáme. Zde stačí říci, že se objevili, přicházejíce od Volhy a dolního Dunaje, v druhé polovině V. stol. [6]. R. 482 spojoval se s nimi císař Zeno proti Gotům pustošícím říši [7], a krátce potom měl s nimi už Theodorich první a vítězný boj [8]. Brzy počal útok i na druhou stranu řeky. První vpád do Thrákie

[1]) Prokop. BG. III., 33, IV., 18, 25, 27. Za to dostali také od císaře officiálně r. 548 Noricum a pevnosti v Pannonii.

[2]) Srv. doklady u *Kosa*, Gradivo I., 66 sl., a podrobné vylíčení u *Groha*, Kämpfe der Avaren u. Langobarden (Halle 1889) str. 12 sl.

[3]) Prokop. BG. III., 33, Agathias I., 14 Herulové útočili už za Claudia II. (vita Claudii 6, 2).

[4]) Podle svědectví Marcellinova (ad a. 512) přišli r. 512 s povolením císaře Anastasia do říše (srv. i Prokop. BG. II., 14, Menander frg. 9, Nikeforos Eccl. Hist. XVII., 13). Prokopios však vykládá dále, že místo v okolí Singiduna vykázal jim Justinian, jenž je zároveň přiměl ku přijetí křesťanství (l. c. II., 14, 15, III., 33, srv. i Michal Syr. ed. *Chabot*, II., 192). Část jich odešla brzy ku Gepidům (Prokop. l. c. 15), část zůstala v poddanství římském a sloužila ve vojště Belisarově a Narsově. Připomíná se na 2000 mužů (Prok. BG. II., 13, 15, III., 34). Srv. *Müllenhoff*, DA. II., 95, *A. Rose*, Kaiser Anastasius I (Diss. Halle 1882) 50.

[5]) Prokop. Anecd. 18, Agathias I., 1.

[6]) *J. Marquart*, Chronologie der alttürk. Inschriften (Leipzig 1898) 77 soudí, že seděli mezi Dněstrem a Dunajem už po smrti Attilově, neboť knížete Ernaka ztotožňuje s Irnikem bulh. knížecího rodokmenu.

[7]) Jan Antioch. (ed. *Müller*, F. H. Gr. IV., 619), 211, 4: *καὶ ἡ τῶν Θευδερίχων συζυγία αὖθις τὰ Ῥωμαίων ἐτάραττε, καὶ τὰς περὶ τὴν Θράκην πόλεις ἐξεπόρθει, ὡς ἀναγκασθῆναι τὸν Ζήνωνα τότε πρῶτον τοὺς καλουμένους Βουλγάρους εἰς συμμαχίαν προτρέψασθαι.* Srv. *Martin*, Theoderich der Grosse 50, 67.

[8]) Ennodii Paneg. in Theodor. c. 5. MGH. Auct. ant. VII., 205. Paulus Hist. rom. XV. 15. Také r. 504 bojovalo jeho vojsko s Bulhary kdesi u Sirmia (Cassiodorius Variae VIII., 10, 4; VIII., 21, 3. MGH. Auct. ant. XII Srv. i v předmluvě Mommsenově str. XXXVII.).

doložený Marcellinem r. 499 skončil zlou porážkou římského vůdce Arista u jakési říčky Tzurty [1]). Vrátivše se do Zadunají, Bulhaři už r. 502 podnikli výboj nový, aniž se jim tentokráte kdo opřel [2]) a od té doby následoval útok za útokem, buď od Bulharů samých nebo ve spojení s Hunny, Slovany a jinými. O tom však viz podrobněji v kap. následující. Do té doby (r. 512) spadá také stavba Anastasiovy ochranné zdi, jež, táhnouc se od Selymbrie na Propontidě k Derkonu na Černém moři v délce 280 stadií, brániti měla hlavní město před barbarskými útoky. Nikeforos Kallistos [3]) zove ji sice »*ἔργον μέγιστον καὶ περιφανές, μνήμης τε ἄξιον καὶ βασιλεῖ πρέπον . . . ἐπὶ καλῷ τῆς Θράκης γεγενημένον . . .*«, ale správněji lze říci, že byla příznakem bázně a slabosti říše.

Takový byl v hlavních rysech obraz vpádů severních národů od I. st. počínajíc až po VI. stol. po Kr.

Vidíme-li už z vylíčeného obrazu, jak zpoza hor Sudetských a Karpatských — nejčastěji od Odry a Visly cestou přes Moravu nebo Jablunkovský průsmyk — od konce I. stol. po Kr., hlavně však v stol. II.—IV. hrnuli se na jih různí severní kmenové, není již a priori pravděpodobno, že do tohoto proudu strženi byli i Slované, kteří seděli hromadně při Visle a Odře tak, jako při Dněstru a Dněpru, odkud šla k Dunaji opět vlna gotská, hunnská a bulharská? Uvažme, že již před válkami markomannskými sestoupili do Uher ze severu Lugiové, Obiové, Langobardi, že za válek markomannských sestoupili k střednímu Dunaji nejen karpatští Kotini, Osové a Bessové, nýbrž i za horami Sudetskými bydlící Hermunduři, Burové, Vandalové, Viktohalové, ze Zakarpatí Kostobokové a Karpové, od východu pak sarmatští Alani, Roxolani a němečtí Bastarni s Peukiny! R. 176 zakarpatské Kostoboky

---

[1]) Marcellinus ad a. 499 (ibique Illyriciana virtus militum periit).

[2]) Marcellinus ad a. 502 (consueta gens Bulgarorum depraedatam saepe Thraciam iterum devastata est, nullo Romanorum milite resistente). Srv. Paul. Hist. rom. XV. 19, Theofanes Conf. ed. *Boor* 143. Tyto první útoky Bulharů na říši přičetl později (v XIV. st.) slov. překlad. kroniky Konstantina Manassa — bulharskýmSlovanům: „при анастаси цари начѧшѧ блъгаре поѥмати земѧ сиѧ.“ Srv. *Drinov*, Заселеніе 42

[3]) Nikef. Kallist. *Ἐκλ. ἱστ.* XVI, 39 (*Migne*, PG. 147). Srv. i Zonaras, XIV., 4, 27: „*Οὗτος ὁ Ἀναστάσιος ἔκτισε τὸ Μακρὸν τεῖχος οὕτω λεγόμενον . . . διὰ τὰς ἐφόδους τῶν τε Μυσῶν ἤγουν Βουλγάρων καὶ τῶν Σκυθῶν*“. Další zmínky o stavbě zdi nalézají se u Suidy s. v. *Ἀναστάσιος*, Euagria III, 38, 43, Chron. pasch. ad a. 512, Prok. Gaz. 21, Prok. de aed. IV. 9. O zbytcích této dlouhé zdi srv. stať *Schuchardtovu* v Jahrb. d. k. d. arch. Inst. XVI. (1901) 107.

vytlačil dále na Balkán vandalský kmen Astingů a roku 180 čteme, že byli jacísi »svobodní Dákové« ze svých zakarpatských sídel zahnáni a usazeni v Dákii. Pak přišli v III. stol. od Visly silní a četní Gepidové, vedle nich z týchž končin ještě zástupy Skirů, Herulů, Rugů a na konec i celý kmen Langobardů, jenž se byl dlouho před tím potuloval v Zakarpatí! A příčinou všech těchto pohybů byl tlak jiných severních národů: — »*(aliae gentes), quae pulsae ab superioribus barbaris fugerant*« — vykládá na jiném místě Jul. Capitolinus [1]) o příčinách válek markomannských. Jedná se tu patrně nejen o tlak, který způsobili Gotové, postupujíce v II. stol. k Černému moři, ale na jisto i o tlak slovanský. A když se Gotové ocitli u Černého moře, působili dále na severu Karpat jenom Slované svým rozvojem. A bylo by správné a přirozené souditi, že tento silný slovanský tlak a postup zarazil se před Vislou nebo u Karpat a že nešel dále za řeku a za hory? Vždyť na západě Visly vyprázdnily se v II—IV. st. téměř úplně kraje od Gotů, Langobardů, Burgundů, Vandalů, Gepidů, Herulů, Skirů a na jihu zase Karpaty nemohly býti více uzavřenou hradbou, neboť brány jejich byly otevřeny a volny, sotva stačíce proudům, které od severu procházely. A při tom na jihu nebylo národa, jenž by byl bránil přechodu! Srovnejme, jak i Hunnové, porazivše v Podněpří Goty, tlačili před sebou k Dunaji nejen zbytky Gotů a Taifalů, ale i řadu jiných kmenů [2]), srovnejme dále zprávu, že za doby Theodosiovy r. 386 Oidotheos sebral k útoku na říši ohromnou sílu lidí netoliko z kmenů na Dunaji, ale i z kmenů velmi vzdálených a neznámých [3]) . . . Slovem, toto stálé stěhování severních národů v I.—V. stol. ze Zakarpatí k Dunaji — i když dějiny v něm neuvádějí přímo Slovanů — poskytuje přece samo o sobě první dostatečný apriorní důvod pro thesi, že také postup Slovanů na jih nepočal se teprve koncem V. nebo počátkem VI. století.

Druhý důležitý apriorní důvod podává se nám pak ze samého obrovského rozšíření Slovanstva, jaké vidíme před sebou v stol. VI—VII.

---

[1]) Vita Marci 14. Srv. SS. I, 403.

[2]) Zosimos IV., 25: *πλήθους δὲ πολλοῦ τῶν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον Σκυθῶν, Γότθων λέγω καὶ Ταιφάλων καὶ ὅσα τούτοις ἦν ὁμοδίαιτα πρότερον ἔθνη περαιωθέντων . . .*

[3]) Zosimos IV., 35: *κατὰ Οἰδοθέῳ δύναμιν συναγαγόντι πλείστην οὐ μόνον ἐκ τῶν τῷ Ἴστρῳ προσοίκων ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πορρωτάτω που καὶ ἀγνόστων*

V době této, jak dále ještě podrobněji poznáme, Slované sedí pojednou na prostranství, ohraničeném z hruba na západě Labem, Sálou, Šumavou a Alpami, na severu mořem Baltickým, Němanem a Ilmenem, na východu Donem a na jihu za Dunajem zabírají i velké části poloostrova Balkánského, sahajíce až k moři Aegejskému, Adriatickému a Černému. Sedí tedy na prostranství ohromném, na jisto 2—3kráte větším, než bylo území, v kterém podle Müllenhoffa nebo Roeslera seděti měli ve své zakarpatské vlasti před V. stol. Kdyby se takovéto rozlití záplavy slovanské bylo událo náhle v době dvou století (od konce V. do konce VII. stol.), čekali bychom přirozeně a nutně vyprázdnění původní kolébky, analogicky s Germanií. Když Gotové, Gepidové, Langobardové, Vandalové, Burgundové odešli z východní Germanie, vyprázdnila se tato na dobro. Ale u Slovanstva vidíme pojednou zjev jiný: stará zakarpatská sídla jsou jich stále plna, zde na Labi nahromaděni jsou kmenové polabští, srbští a čeští, v Povislí povstává od té doby silný polský národ a stát, zde dále mezi Dněstrem, Bugem a Dněprem sedí silné jádro budoucího národa ruského, jenž při tom neustává vysílati četné kolonie na sever a východ proti Finům. Tento zjev vede mne rovněž rozhodně a nutně už předem k přesvědčení, že nebylo náhlého rozchodu a rozšíření Slovanů, — nýbrž že se už dávno před V. a VI. stoletím okkupace pozdějších sídel prováděla a postupně připravovala. Jen tak si mohu vysvětliti přirozeně ohromující zjev, jenž by jinak s hlediska Müllenhoffova byl skutečným nepochopitelným divem v dějinách národů.

To jsou dva důvody, jež mne vedou *a priori* k uznání svrchu položené these. Nyní nastává však hlavní konkretní otázka: jsou-li v tomto stěhování Slované i historicky doloženi před koncem V. nebo počátkem VI. stol., kdy jinak poprvé[1]) vystupuje jméno

[1]) Dialogi, 110: *Πῶς δὲ οἱ ἐν Βαβυλῶνι, ὅποι δ' ἂν γίνωνται, τῇ μιαιγαμίᾳ τῶν ὁμαίμων παροινοῦσι; πῶς δ' ἐν ἑτέρῳ τρήματι ὄντες οἱ Σκλαυηνοὶ καὶ Φυσωνῖται, οἱ καὶ Δανούβιοι προσαγορευόμενοι* atd. Ed. *Ducaeus* Bibl. patrum vet. 1624 I., Magna bibl. patrum XI 1654, *Migne* P. G. 38, 847 sl. Dříve se tento traktát »o otázkách a odpověděch« připisoval Caesariovi Naziancskému bratru slavného bohoslovce Řehoře Naziancského, jenž zemřel r. 389 a kladl proto do IV. století. Ale zmínka o Longobardech (*πολὺς ὁ λόγος περὶ Λογγοβάρδων*) ukazuje, že se tu jedná spíše o spis z první poloviny VI. století, kdy Longobardi zaujali Pannonii (srv. výše str. 117), jak ukázali už *Gorskij*, *Novostrujev* (srv. *Pogodin* Слав. передв. 50) a *Müllenhoff* (D. A. II. 34, 367,

»Slované — Σκλαυηνοί« na Dunaji u Pseudo-Caesaria Naziancského?

Už mezi kmeny, kteří vystupovali ve vylíčeném přehledu severních výbojů, setkali jsme se s některými, jejichž národnost není označena nebo zjištěna a jejichž slovanství je více nebo méně pravděpodobné, tak s Kostoboky a Karpy. K otázce slovanského původu Kostoboků srv. to, co jsem obšírně vyložil v I. dílu STAROŽITNOSTÍ na str. 400 sl., o Karpech tamže str. 424 sl. Jsem téměř přesvědčen, že Kostoboci byli Slované, třebas v jmenosloví rodu panovnického vystupují i jména cizí, dákothrácká, což však při směsi kmenů v sev. Uhrách v II. stol. po Kr. nemůže zarážeti.

I u Karpů není původ slovanský domněnkou zcela bezpodstatnou [1]. Ale naprosto jisté slovanství těchto dvou kmenů není, zejména ne druhého. Jsou také stále badatelé, kterým summa uvedených důvodů nestačí, neboť jsou zde jiné momenty buď historické nebo linguistické, které s ním stojí v odporu. Z toho důvodu také svůj další výklad o časném šíření Slovanů na jih neopírám o výše vyložený postup Kostoboků na Balkán r. 176 nebo o útoky a přesídlení Karpů v l. 214—295 po Kr. (ač jinak od svého mínění neustupuji), — nýbrž o řadu jiných positivních dokladů, které nyní vyložím. Část jich je nová, většinou však byly už dávno známy, a byly zejména už P. J. Šafaříkem s úspěchem uplatněny, — ovšem pro thesi směru jiného, autochthonistického. O to tu předem běží, co lze z nich vysouditi. Moje dedukce jsou jiné.

Arch. sl. Phil. I. 290, 294 sl., 331 sl. a Zs. f. d. Alt. XX. 26 sl.), jenž byl připsán omylem Caesariovi. Každým způsobem nemůže býti řeči před novou důkladnou a kritickou analysí celého traktátu o vročení do IV. stol., do něhož j.j nově znovu kladou *V. Latyšev* (Scythica I. 717) a *V. Vasiljev* (Виз. Врем. 1898. 406). Jinak je zřejmo, že zmínka o Longobardech může se hoditi už na konec V. stol., kdy ocitli se v nížině uherské (srv. str. 117). O zprávě Slovanů se týkající zmíníme se však dále podrobněji.

[1]) Brání mu zejména obtíž filologického spojení jména Chorvatů s Karpy ev. Karpaty. Srv. SS. I., 428 a nově *Al. Brückner*, Archiv f. sl. Phil XXII., 246, Kwartalnik 1902, 281, 1905, 113 a *A. Sobolevskij*, ЖМНП. 1905, VI., 461. Proto se také nemohu odhodlati, abych, jako u Kostoboků určitě prohlásil původ slovanský. Jak by však toho nebylo, padalo by silně na váhu zejména to, že na místě kam koncem III. stol. usadil Galerius kmen Karpů o němž v dějinách nejbližší doby není řeči, — objevuje se po několika stoletích kmen slov. Chorvatů.

První a přímý doklad Slovanů v severním pásmu podunajském podává nám mapa Peutingerská pro III. st. po Kr. Na segm. VIII. vidíme tam totiž dvakráte zapsané Venedy poblíže Dunaje. Na jednom místě a to v Dákii mezi stanicemi *Ad aquas* a *Apulum*, setkáváme se s legendou: VENADI SARMATE (segm. VIII., 1); na druhém místě na východě od Alp Bastarnských (vých. Karpat) a řek, tekoucích ještě do Dunaje, ale před řekou Agalingem (Kalančak? Dněstr?), tedy asi v dolním Multansku nebo Bessarabii vedle Gepidů (PITI), Gotů (GAETE) a Dáků (DAGAE) jsou opět zapsáni VENEDI (srv. mapku).

Mapa Peutingerská je, pravda, pramen, jehož staří není udáno a o němž se následkem toho mínění neshodují[1]). A i ti, kteří základ její kladou do II. nebo III. stol., právem neuznávají všech zápisů za soudobé, a Müllenhoff, ač zápisy o Venedech dobře znal a mapu sám kladl v celku do III. stol. (speciálně pak mezi r. 271 a 285), domníval se, že právě ony patří mezi přípisky poměrně pozdní[2]). Stará mapa, chovaná dnes v dvorní knihovně vídeňské a zvaná po bývalém jejím augsburském majiteli Konr. Peutingerovi, je pozdní středověký přepis (asi z XI.—XIII. stol.) originálu, jemuž byla zase základem stará mapa Augustova a Agrippova zhotovená po r. 7 př. Kr. pro porticus Pollin v Římě[3]). Tato prvotní římská mapa byla předlohou mnoha jiných veřejných i soukromých map a podle ní resp. nějaké její kopie sdělán byl

[1]) Hlavní mínění (a příslušná k nim literatura) jsou tato: *Mannert* kladl ji do doby Alex. Severa do r. 222—235 (Über die Entstehungszeit des Peut. Taf. Diss. 1793, 1824), *E. Scheyb* do r. 393 (Peutengeriana Tabula Itineraria. Vindob. 1753), *Zeuss* jako Mannert (Deutschen 306), *Müllenhoff* do konce stol. III. (DA. III., 217 sl.), *Fr. Phillipi* (De Tabula Peutingeriana. Diss. Bonn 1876, 16, 29, N. Jahrb. f. Phil. 1893, 845 sl. a »Zur Reconstruction der Weltkarte des Agrippa. Marburg 1886) a po něm *Hirschfeld* (Berl. Phil. Woch. 1888, 632) do let 130—150, *K. Miller* (Die Weltkarte des Castorius genannt die Peuting. Tafel. Ravensburg 1887 42—53, 67) do r. 365—6, *E. Schweder* (Üb. den Ursprung und die ältere Form der Peutinger. Tafel. Neue Jahrb. f. Phil. 1893, 485 sl. a Philologus 54, 1895, 324) do III. stol., *O. Cuntz* (Die Grundlagen der Peut. Tafel. Hermes 1894, 586) do poloviny II. stol., jak chtěl Phillipi a poslední redakci do IV.; *L. Schmidt* (Gesch. d. Wandalen 1901, 10) rozhoduje se také pro dobu před válkami markomannskými. Vydání nejlepší jsou od *K. Millera* l. c. a *Ern. Desjardinsa* (La Table de Peutinger. Paris 1869—74), starší vydal *Scheyb* (1753) a znovu *Mannert* (1824); o ostatních srv. *Miller*, 26 sl.

[2]) Nepraví to sice výslovně, ale je to vidno z toho, že příchod Slovanů k Dunaji kladl jinak do konce V. stol. (srv. výše str. 96, pozn. 5).

[3]) Srv. SS. I., 347, pozn. 1.

Podunajská část mapy Peutingerské.

Jména měst a stanic přepsána jsou čitelněji než na originále.

také originál Peutingeriany tím způsobem, že starý obraz pozměněn a doplněn byl řadou zápisů svědčících na poměry autorovi současné. Ale, kdy se to stalo, nevíme, a nezbývá, než usuzovati o době povstání z obsahu samé mapy, což je dosti nesnadné.

Neboť opis, jejž máme před sebou, ukazuje zřejmě, že originál prodělal několikerou redakci, dříve než došel formy nám zachované. Jeví se tu zřejmé stopy intervallu širokého, od II. stol. počínajíc až po Honoria na počátku V. stol., na nějž nasvědčují značky křesťanské, biblické legendy, obraz 3 residencí císařských v Římě, v Konstantinopoli a Antiochii, obrazy Aquileie, Ravenny, jméno Konstantinopole a pod.[1]).

Chceme-li v otázce té přijíti na pravou cestu a na správné hledisko vzhledem k legendám *Venadi Sarmate — Venedi*, musíme odmysliti od zápisů jednotlivých a přihlédnouti k celkovému rázu a obsahu mapy, jinými slovy: hledati, ku které době odnáší se celek stavu národopisného a politického, pokud je nomenklaturou předveden. Jen celek ukáže nám správně, třebas ne na rok přesně, kdy mapa povstala, do níž pak tu a tam vepsány byly legendy pozdější, nebo přikresleny emblémy křesťanské a pozdně politické.

S tohoto hlediska, přihlížeje k poměrům národopisným střední Evropy, vyslovil jsem se už před časem v ten smysl, že dlužno celkový stav, který na mapě představen, klásti do druhé poloviny stol. III. a nikterak do doby po tomto věku[2]). Třetímu století (z části s reminiscencí na II.) náleží národopisný stav střední Evropy. Bury (*Bur*) nalézáme ještě v středních Uhrách, Lugie (*Lupiones Sarmate*) v doln. Uhrách, Gepidy (*Piti*[3]) v Dákii, kterou osadili v 2. pol. III. stol.; legendy *Alamannia*, *Marcomanni*, *Quadi*, *Vanduli*, *Jutugi* (Juthungi) hodí se dobře do III. stol.[4]) a legendy

---

[1]) Srv. *Miller*, Weltkarte 48 sl., *Phillipi*, De Tabula 16, 29, *Cuntz*, Grundlagen, 586 sl. O zavedení jména Konstantinopole srv. článek *O. Seecka*, (Hermes 1902, 155). Doloženo je r. 325.

[2]) Srv. Archiv f. sl. Phil. XXV., 310.

[3]) Tak totiž vykládám určitě legendu *Piti*, a ne jako Müllenhoff (DA. III., 218) na Tyrigety nebo Gethe-Githy nebo jako Tomaschek (Die Thraker, I., 108) na »picti« Geti. Srv. také, jak na př. u Honoria vedle »*Geppidi*«, zapsaná je zkratka *Duli* na místě peutingerského *Vanduli*.

[4]) Srv. *Müllenhoff*, DA. III., 216, a Revue archéol. 1867, XV., 5 sl. Juthungové objevují se v dějinách poprvé v r. 270 a 271 svými útoky, jež skrze Raetii pronikaly až do Italie (Dexippos, frg. 22). Srv. *Homo L.*, Essai sur l'emp. Aurélien 60 sl.

Dagae (Dákové) a *Gaete* (Gotové) tomu nepřekážejí [1]. Důležité je dále, že kočovní sarmatští Jazygové, které císař Konstantin r. 334 přesadil z největší části na Balkán a do Italie [2]), sedí na mapě ještě jižně od Acquinka mezi Dunajem a Tisou (*Sarmate Vagi* a *Sarmate Amaxobii*). Podobně na druhou polovinu III. stol. ukazují i hlavní politické momenty, pokud pro systém celé mapy mají význam. Tak je na mapě naznačena už samostatná říše perská (*PERSIDA*, segm. XI., 5, XII., 1—3), povstalá obnovením říše Sassanidů r. 226, na západě je hranicí římské říše Rýn bez Dekumatských polí, opuštěných po smrti Probově.

Na severu jsou však cesty v prov. Dákii, která byla, jak jsme slyšeli, r. 275 na dobro opuštěna, ještě zakresleny (kdežto v itinerářích IV. stol. jich více není!), při Dunaji Pannonia Valeria, založená za Diokletiana, ještě tu není. Müllenhoff se jistě blížil pravdě, kladl-li povstání do druhé poloviny III. století, dodávaje, že v celkovém rázu neukazuje už nic na dobu Diokletianovu [3]).

Slovem celek zápisů politických a národopisných shoduje se nejvíce s poměry III. století a zejména v národopisném obraze není ničeho, co by vybočovalo a ukazovalo nutně na dobu pozdější. Jenom dvě legendy o Venededech vadí těm, kteří Slovany před V. nebo VI. stol. u Dunaje uznati nechtějí. Ale práva k vyloučení jich mezi pozdní přípisky nikterak nemáme. Právo to bychom měli jedině tehdy, kdyby existence Slovanů při Dunají v III. stol. po Kr. nebyla pravděpodobna a jinak doložena. Tomu však tak není, jak jsme viděli napřed při uvedení důvodů apriorních a jak dále uvidíme z řady dalších přímých dokladů. Nejen z této mapy, ale z řady důvodů jiných troufám si ukázati vždy aspoň tolik, že objevení se Slovanů v Dákii a v zadunajské Moesii je pro III. stol. zcela přirozené. Je potom přípustné, abychom — i kdyby nebylo důvodů jiných — označení Slovanů na mapě III. století prohlásili za pozdní přípisek, když jinak celá národopisná nomenklatura ukazuje na III. století? Proč je máme vyloučiti z Podunají, když existence jejich tam je zcela přirozená, ba když

[1]) Mám s Mannertem za správné vykládati legendu Gaete na Goty, ne anachronisticky na staré Gety. Bylo by vskutku podivno, aby po r. 214 na mapě římského světa nebyl označen největší tehdy severní nepřítel a soused říše, Gotové. Ostatně už za doby Caracallovy mátlo se jméno Gotů s Gety (srv. vita Caracallae 10, vita Anton. Get. 6), později velmi často (srv. *Müllenhoff*, DA. III., 162 a zde dále na poč. kap. IV.)

[2]) Srv. zde dále str. 129.

[3]) L. c. 217.

docela na témž místě, kam je mapa klade, i jiné rozhodující doklady, na př. jazykové (nomenklatura) na totéž svědčí? Také celý systém legend národopisných je příliš jednotný, než aby byli Venedi přípisem nějaké pozdní redakce. A na konec: kdyby zápis Slovanů se týkající byl zapisoval nějaký redaktor v V. nebo VI. stol., z doby, kdy Slovanů na Dunaji nikdo více nepopírá, — byl by je na jisto označil legendou *Sclaueni* a ne *Venedi*. Toto jméno samo ukazuje dodatečně a rozhodně, že zápis povstal v době ještě nedaleké od té, v níž, jak vidíme z Plinia, Tacita a Ptolemaia, Římanům Slované známi byli jen pod gallogermanským jménem Venedů. To mám za doklad rozhodný.

Z těchto všech důvodů nepochybuji, že originál zachované nám mapy Peutingerské náleží do druhé poloviny III. stol., čímž ovšem nevylučuji, že archetypus mapy mohl býti ještě starší, jak Philippi nebo Cuntz chtěli, asi z II. stol. Chci jen říci, že koncem III. stol. na základě předlohy starší nakreslena byla mapa v celkové nynější formě a že do té doby patří zejména celý národopisný popis i s označením Venedů. Koncem III. stol. byla původní předloha naposled celkově přepracována. Později šlo již jen o přípisky a změny jednotlivé, passim učiněné a my nemáme práva mezi ně čítati legendu *Venedi*.

Druhý doklad poskytuje historie uherských Sarmatů.

Jak se v Uhrách vzali Sarmaté, již víme. V letech 20—50 po Kr. přišli sem od dolního Dunaje Jazygové, jeden z hlavních kmenů iránských, kteří se před tím delší dobu, než se dostali do Uher, potulovali po stepích černomořských. Zváni byli proto »přistěhovalci« *Ἰάζυγες Μετανάσται*[1]). Tito Jazygové-Sarmaté, dostavše se do nížiny mezi středním Dunajem a Tisou, ocitli se rázem ve víru bojů, jež o panství nad Dunajem sváděl v době té a následující Řím s barbary, a války sarmatské a vítězství, vyjadřovaná čestnými názvy »*Sarmaticus*« v titulech císařů a vojevůdců, opakují se proto velmi zhusta v historii prvních čtyř století po Kr. Hned po příchodu k Tise vidíme Jazygy zapletené do boje s Vanniem kolem r. 50[2]), další boje se připomínají spolu

[1]) SS. I., 328, kde v pozn. 4. další data k chronologii příchodu. Epitheton „μετανάσται" viz u Ptolem. III., 7, 1.

[2]) Tacitus Ann. XII., 29. O bojích se Sarmaty, jež předcházely příchod do Uher, srv. výše str. 56.

s Kvady nebo Dáky za Vespasiana, Domitiana, Trajana a Hadriana, za Marka Aurelia, Antonina, Gordiana, Maximina I., za Galliena, Aureliana, Tacita, Proba, Kara a Galeria [1]).

Po uvedené řadě sporů, útoků a válek, stále se monotonně opakujících, připomíná se pojednou za Konstantina Velikého v pramenech událost významu zajímavějšího a důležitějšího. Konstantin a Licinius vedli několik válek s Goty a Sarmaty v Dákii a Moesii [2]). Ale r. 334 vypukl pojednou boj v lůně samých Sarmatů. A sice čteme, že jedna část, kterou zove Hieronymus [3]), Ano-

[1]) Tac. Hist. III., 5, CIL. III., 6818, Jos. Flav. Bell. Jud. VII. c. 4. 3., Amm. Marcell. XXXI., 5, 16, Dio Cassius 58, 10, 3, Pausanias VIII., 43, 6, Orosius VII., 22, 7, Fasti Idatii ad ann. 294, Vita Hadriani 3, 9; 5, 2; 6, 6, v. Marci 17, 3; 22, 2, v. Gordiani 34, 3, v. Maximi 5, 9, v. Gallieni 8, 7, v. Aureliani 3, 3; 7, 2; 18, 2; 33, 4, v. Taciti 15, 2, v. Probi 12, 4; 16, 2; 19, 8, v. Cari 9, 6. K titulům *Sarmaticus* srv. na př. v CIL. III., str. 2427 (M. Antonius), 2429, 2430 (Commodus, Ant. Pius), 2437 (Maximinus I), 2442 (Diocletianus, Maximianus), 2443 (Constantius I., Galerius), 2447 (Constantius II., Constans). K tomu srv. i typická zobrazení Sarmatů v bojích s Římany na sloupu Trajanově a Aureliově (*Cichorius*, Reliefs, scéna XXXI.—XLVI., obr. CLI., *Domaszewski A.*, Die Marcussäule, scéna XCVII., XCIX, CIX.; srv. i konec této kapitoly) a knihu *B. Koehne*, Die auf die Gesch. der Deutschen und Sarmaten bezüglichen römischen Münzen. Berlin 1844.

[2]) Anon. Vales. 3, 31, 32, 34, Zosimos II., 21, Sokrates I., 18, Sozomenos I, 8, II., 34, Porfyrius Opt. VI., 18, Chron. Pasch. ad a. 328, Theofanes Conf. ed. *Boor*, 27 k r. 326, 328, Kedrenos ed. Bonn I., str 517, Michal Syr. ed. *Chabot*, I.. 259, Barhebraeus ed. *Bruns*, II., 62, Zonaras XIII., 2, 42, CIL., VII., 616, VIII., 1357, 10064, 10155, 10090, IX., 6061. Srv. též *Rappaport*, Einfälle 109 sl., 114, kde udána úplná literatura.

[3]) Jsou to tyto zprávy: Hieronymus Chron. ab Abr. 2353 ad olymp. 279, 2 (ed. *Schoene*, 192); Sarmatae Limigantes dominos suos, qui nunc Ardaragantes vocantur, facta manu in Romanum solum expulerunt. Anon. Valesianus 31: deinde adversus Gothos bellum suscepit et implorantibus Sarmatis auxilium tulit . . . sic cum his (Gothis) pace firmata in Sarmatas versus est, qui dubiae fidei probantur. sed servi Sarmatarum adversus omnes dominos rebellarunt, quos pulsos Constantinus libenter accepit et amplius trecenta millia hominum mixtae aetatis et sexus per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, Italiamque divisit. Amm. Marcell. XVII., 12, 18—19: potentes olim ac nobiles erant huius indigenae regni, sed coniuratio clandestina servos armavit in facinus atque ut barbaris esse omne ius in viribus adsuevit, vicerunt dominos ferocia pares set numero praeminentes. qui confundente metu consilia ad Victohalos discretos longius confugerant, obsequi defensoribus ut in malis optabile quam servire suis mancipiis arbitrati . . . 13, 1: His, ut narratum est, secundo finitis eventu ad Limigantes Sarmatas servos ocius signa transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas impune multa et nefaria perpetrasse . . . (Srv. i XIX., 11, 1; XXIX., 6, 15.) — Eusebios

nymus Valesianus a Amm. Marcellinus »*servi Sarmatarum*« nebo »*Sarmatae Limigantes*«, Eusebios „*οἱ δοῦλοι*“, „*οἱ οἰκέται*“, vzbouřila se proti svým pánům »*Sarmatae Ardaragantes* (*Arcaragantes*)« (Hieron.), »*domini*« (Anon. Vales.), »*Sarmatae liberi*« (Amm. Marcellinus), porazila je a zahnala přes Dunaj na půdu římskou, kde jich bylo Konstantinem přes 300.000 (obého pohlaví) přijato a po Balkáně a Italii rozsazeno [1]). Stalo se to podle starých údajů r. 334 [2]). Druhá část svobodných Sarmatů uchýlila se ku gotským Victohalům, sedícím s Taifaly někde v Dákii [3]).

Ve zprávách o této důležité události objevují se nám pojednou dvojí Sarmaté, a také prameny, jež jednají o době následující, podržují toto rozlišení a místy je znovu výslovně dotvrzují. Tak zejména z podrobných zpráv Ammianových o bojích Římanů s Kvady a Sarmaty za Konstantia a Valentiniana je vidno, že Římané v nich dobře a stále rozeznávali dvojí Sarmaty, jedny, kteří dříve v kraji mezi Dunajem a Tisou ovládali a druhé, kteří byli četnější ale před r. 334 v područí předešlých. Vidíme na př. takové rozlišení ve válce Constantiově r. 358, vyvolané vpádem Kvadů a Sarmatů do Pannonie. Císař, přešed z Pannonie Dunaj, překvapil Sarmaty ve vlastní zemi, pobil je a zemi zpustošil tak, že Sarmaté byli nuceni prositi za mír, který jim císař povolil, ba jim docela i knížete z jejich středu, jemuž jméno bylo Zizais, dal za panovníka [4]). Událost týkala se však jen Sarmatů »svobodných«.

Vita Const. IV., 6: *Σαυρομάτας δ'αὐτὸς ὁ θεὸς ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου ποσὶν ἤλαυνεν . . . Σκυθῶν γὰρ αὐτοῖς ἐπαναστάντων τοὺς οἰκέτας ὥπλιζον οἱ δεσπόται πρὸς ἄμυναν τῶν πολεμίων, ἐπεὶ δ' ἐκράτουν οἱ δοῦλοι, κατὰ τῶν δεσποτῶν ἤραντο τὰς ἀσπίδας, πάντας τ' ἤλαυνον τοῖς οἰκείαις. Οἱ δὲ λιμένα σωτηρίας οὐκ ἄλλον ἢ μόνον Κωνσταντῖνον εὕραντο, ὁ δ'οἶα σώζειν εἰδώς, τούτους πάντας ὑπὸ τῇ Ῥωμαίων εἰσεδέχετο χώρᾳ* . . . Fasti Hydatiani (Consularia Constantinopol.) ad ann. 334 (Mon. Germ. IX., 1, str. 234: His conss (Optato et Paulino) Sarmatae servi universa gens dominos suos in Romaniam expulerunt.

[1]) Prokopios uvádí (de aed. IV., 4) kdesi při Dardanii pevnůstku *Σάρματες* a IV., 11 v prov. Rhodopě *Σαρμαθῶν*; itinerář jerusalemský má zase na rozhraní Moesie a Nové Dákie *mutatio Sarmatarum* (565, 8). Notitia dign. occ. 42, 65 (srv. i Ausonius Mosella 9) připomíná docela i v Gallii vojensky zorganisovanou kolonii Taifalů a Sarmatů (»Sarmatae et Taifali gentiles«). Srv. *Mommsen* (Hermes XXIV., 251 sl.) a *Müllenhoff*, DA. II., 377.

[2]) U Hieronyma Olymp. 278, 2 = správně r. 334. Tak má i Hydatius. Dříve se počítalo na r. 337.

[3]) Am. Marc. XVII., 12, 19 l. c.

[4]) Amm. Marcellin. XVII., 12, 1 sl. Při tom dočítáme se o několika jmenech jiných předáků těchto Sarmatů (t. j. svobodných, Ardaragantů): »duxerat potior cum ceteris Sarmatis etiam Rumonem et Zinafrum et Fragi-

Je to zjevno nejen z toho, že Sarmaté přijímajíce mír, přivedli k řeči nedávné své potupení a vyhnání od Sarmatů »nesvobodných«, žádajíce, aby byli znovu prohlášeni za svobodné — což císař slíbil a potvrdil, — nýbrž i z toho, že císař později ve své závěrečné řeči přímo dí, že dal Zizaia za panovníka svobodným Sarmatům [1]) a konečně z toho, že v dalším líčení boje obrací se výslovně teprve k druhým. V kap. následující praví se totiž: »His ut narratum est, secundo finitis eventu, ad Limigantes Sarmatas servos ocius signa transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas inpune multa et nefaria perpetrasse [2]).« A nyní se líčí dále, jak císař obklíčil jakési rozsáhlé jejich sídlo, náležející kmeni Amicensů (*Amicenses*) a ležící mezi Dunajem a dolní Tisou, někde poblíže této řeky (zvané zde *Parthiscus*), jak zkrušil jejich vzdor, dědiny vypálil a splatil nenadálý útok úplným pobitím i útočníků, i těch, kteří zbyli v dědinách, i těch, kteří utekli se do močálů tisských, — slovem, skoro celý kmen Amicensů vyhubil. Líčí se dále, jak se dal na pochod s pomocí sousedních Taifalů a »svobodných« Sarmatů [3]) proti druhému kmeni limigantskému Picensům (*Picenses* [4]), kteří však, uslyševše, jak se dařilo jejich rodákům, rozhodli se podati se císařovi beze všeho

---

ledum subregulos plurimosque optimates cum inpetrandi specie similia petituros« (11). V odst. 14. jmenuje se ještě Usafer. Odst. 12 sl. líčí se, jak povolil císař mír i části Kvadů a Transjugitanů ovládaných Arahariem, ač neuznal nároku jeho na protektorát nad Sarmaty.

[1]) L. c. XVII., 13, 30: Limigantes ad loca migrare conpulimus longe discreta, — et pepercimus plurimis et Zizaim praefecimus liberis.

[2]) L. c. XVII., 13, 1 sl. Amm. pokračuje slovy: nam velut obliti (i. e. Limigantes) priorum tunc errumpentibus liberis, ipsi quoque tempus aptissimum nancti limitem perrupere Romanum, ad hanc solam fraudem dominis suis hostibusque concordes.

[3]) L. c. XVII., 13, 19 ad quos opprimendos Taifalorum auxilium et liberorum adaeque Sarmatarum adsumptum est. Cumque auxiliorum agmina locorum ratio separaret, tractus contiguos Moesiae sibi miles (i. e. Romanus) elegit, Taifali proxima suis sedibus obtinebant, liberi (i. e. Sarmatae) terras occupaverant e regione sibi oppositas. Limigantes territi subactorum exemplis . . .

[4]) Sídla Picensů nejsou blíže označena, ale patrně se jedná, jak z kontextu vidno, o nějaký kmen za Tisou při západním sklonu sedmihradských hor. Ptolemaios (III., 9, 2) jmenuje Pikensie v Horní Moesii, kde do Dunaje ekla řeka zv. **Picus* (*Pingus*) dn. Pek (srv. výše str. 31 a Plin. III., 149, Prok. de aed. IV., 6). Je těžko říci, jedná-li se tu o záměnu, zaviněnou omylem a jménem moesské řeky, či byli-li dvojí Pikensové.

a když jim milost byla slíbena, sestoupili s hor (»deserto montium propugnaculo«) a vynašli si nová sídla v rovině [1]).

Rovněž za Valentiniana ve válce r. 373 dočítáme se, že na jedné straně Sarmaté stihali dvě římské legie do Valerie, kde je též porazili zatím co na druhé straně římský vůdce v Moesii Theodosius, pozdější císař a tehdáž ještě mladík, několikráte porazil a zahnal Sarmaty »svobodné« [2]).

Ze všeho je zřejmo, že v Banátě seděli dvojí Sarmaté od sebe silně rozdílni a sobě nepřátelští. Po dobách právě vylíčených udržuje se jméno v historii i na dále, ač nevíme více, o které Sarmaty se jedná. Ještě koncem let šedesátých stol. V., jak vypravuje Jordanis (Get. 282), zmocnili se Sarmaté pod knížetem Babajem Singiduna (strv. výše str. 116), a když r. 488 Gotové táhli přes jižní Pannonii do Italie, strhl se kdesi mezi nimi a Sarmaty opětný boj [3]). Sarmaté tu patrně stále ještě seděli v síle dostatečné a to nejen na konci V., nýbrž i v první polovině VI. st. — ačkoliv dějiny od VI. stol. jich více nejmenují a místo toho hemží se tato část Podunají — Slovany. Kam by byli náhle zmizeli? To dlužno hned předem říci, že historie vlastně Sarmaty přímo předvádí na Slovany uherské a to tím, že v době, kdy o Sarmatech, kmeni silném, v dnešním Banátě přestává mluviti, počíná řeč o Slovanech, aniž by měla zmínku o nějaké výměně kmenů. Také jméno samo přímo přechází na Slovany a nejstarší doklad toho poskytuje známá nám již legenda mapy Peutingerské, kde ozna-

---

[1]) Ale dlouho nevydrželi a už roku následujícího (359) tito Sarmaté, znovu označení jako *Limigantes* (Amm. Marc. XIX., 11, 1), hnuli se opět a byli císařem, vytrhnuvším ze Sirmia u Akuminka nad Dunajem proti vtoku Tisy přijati. Zde císaře, volajíce »marha«, zrádně přepadli, tak že jen náhodou na rychlém koni vyvázl. Ovšem jej vojsko pomstilo krutým pobitím této části Limigantů (Amm. l. c. 1—7).

[2]) Amm. XXIX., 6, 8—16 (dux Moesiae Theodosius iunior . . . Sarmatas Liberos ad discretionem servorum rebellium appellatos, conmilitia nostra ex alio latere invadentes, aliquotiens expulit et adflixit . . .) Jiný boj se Sarmaty připomíná se i r. 364 (XXVI., 4, 5). Další zprávy o bojích se Sarmaty za Konstantia přináší Olympiodor (ed. *Niebuhr*, I., 450), za Valentiniana Libanios (*Latyšev*, Scythica I., 685), Sozomenos IV., 36, Theofanes Conf. ed. *Boor*, 61, Michal Syr. ed. *Chabot*, I., 293, za Theodosia Themistios (*Latyšev*, l. c., I., 692).

[3]) Srv. Ennodius Panegyr. ad Theodosium VII., 35: transeo Sarmatas cum statione migrantes (M.G.H. Auct. ant. VIII., 206). *Pallmann* útoku tomuto nevěří, poněvadž prý tu už Sarmatů nebylo (Völkerwanderung II., 441).

čeni jsou Venedi a Lugiové přívlastkem Sarmati (*Venadi Sarmate, Lupiones Sarmate*) vedle pravých kočovných Sarmatů (*Sarmate Amaxobii, Sarmate Vagi*).

Vyložená historie, která takto bezprostředně Sarmaty převádí k Slovanům, vzbuditi mohla snadno domněnku, že staří uherští Sarmaté byli Slované, a snad první Slované v Uhrách. A domněnka tato ujala se také u celé řady starších i novějších badatelů a to nejen u autochthonistů; i na druhé straně, u těch, kteří jinak zamítali autochthonism a slavisaci Illyrů nebo Pannonců, setkáváme se častěji s prohlašováním Sarmatů buď za předky uherských Slováků nebo za předky Srbů [1]).

Přispělo k tomu i jméno Sarmat, v němž mnozí (na př. Šafařík, Grimm, Pervolf, Bogusławski) viděli zkomoleninu slov. Srb, nebo jméno Jazyg, jež mnozí bez rozpaků spojovali se sl. jazykъ a válečný křik sarmatský »*marha*«, sdělený Ammianem Marcellinem [2]), jejž vykládali za slov. »mor ho!« t. j. »zab ho!« nebo i jinak ze slovanštiny [3]).

Ale tak pojaté stanovisko není správné. Na základě historických dat, jež nám přímo dosvědčují o sarmatsko-iranském původu Jazygů a o příchodu jejich z končin donských a přechodu do Uher [4]), dále na základě neslovanského rázu řady osobních jmen z kruhu uherských Jazygů [5]), — nelze o tom pochybovati, že Jazygové-Sarmaté přišli od Donu a dolního Dunaje do Uher

---

[1]) Patří sem na př. už *Cromer* (Polonia ed. 1589, 12) z novějších zejména *Jordan*, Origines I., 69, 130, *Ullmann*, Altmähren I., 9, *Sulzer*, Gesch. d. transalp. Daciens (Wien 1781), 268, *Linhart*, Versuch ein. Gesch. von Krain I., 414 sl., *Mannert*, Norden 167², 178 sl., *Niebuhr* (Kl. Schriften I., 394), *Muchar*, Steiermark. Zs. VI., 12 sl., VII., 35 sl. (1825—26), Gesch. von Steierm. 1845, II., 20, *Kopitar*, Glagolita Clozianus (Vídeň 1836), XXX., *Šafařík*, Abkunft 82 sl., 99, 103 (v Starožitnostech omezil se jen na slovanskost Sarmatů Limigantů; viz dále), *Kaulfuss*, Slawen, 25, 47, *Cuno*, Skythen 333, *Pertz*, De cosmogr. Aethici (Berlín 1853), 151 sl., *Grimm*, Gesch. d. d. Spr. 120, *Šembera*, Záp. Slované 190, *Pervolf*, Славяне, I., 7, Arch. f. sl. Phil. VIII., 2, 26, *Drinov*, Заселеніе, 63, 65, *Ed. Bogusławski*, Historya Sław. II., 82, Methode 79, Einführung 85, *Krones*, Handbuch I., 224, 238 (1876) a jiní.

[2]) Amm. Marc. XIX., 11, 10: quidam ex illis (Sarmatis Limigantibus)› furore percitus truci . . . »marha, marha«, quod est apud eos signum bellicum, exclamavit.

[3]) Srv. loc cit.

[4]) SS. I., 326 sl., 328.

[5]) Srv. na př. Ammianem uváděná jména předních mužů ze Sarmatů svobodných *Usafer, Zizais, Rumo, Zinafrus, Fragiledus* (srv. výše str. 129).

v letech 20—50 po Kr. byli původu iranského a tedy neslovanského.

Vskutku také celý byt těchto Sarmatů souhlasí s tím [1]) a rovněž starý typ Sarmatů v umění římském II. století. Římané se očividně zde v Zadunají stýkali s lidem, jehož život nesl stále ještě zjevné známky tradic života kočovného, stepního, s lidem, jehož bojovníci byli jezdci, srostlí s koňmi, tedy výborná kavallerie bojující jen v guerille, jehož kroj a výzbroj byla cizí, jehož náhrobní památky zobrazují vozy rázu skythského [2]) a jejž mapa Peutingerská označuje epithetem *Amaxobii* (segm. VII., 2—3) a *Vagi Sarmate* (segm. VI., 1—4). Tato charakteristika nemá na sobě ničeho slovanského. Etymologické pokusy vykládati jméno *Sarmatae* ve slov. Srb, jméno *Jazyges* od r. a č. jazykъ (stsl. ѩзꙑкъ), *Μετανάσται* za »mečenosci«, jsou zjevně chybné, ba mimo prvý [3]) tak směšné, že netřeba se zdržovati vyvracením. Sarmatský válečný křik »*marha*« jest sice téhož významu a původu, jako stsl. мрѣти, мрьти, stupň. моръ [4]), — ale poněvadž pochází od rozšířeného a společného indoevropského kořene *mer-*, nemusí býti slovanský [5]). Sarmatští Jazygové I.—IV. stol. Slovany nebyli a býti nemohli.

Ale tito iranští Sarmaté-Jazygové nebyli v III.—IV. stol. v Uhrách sami. Už zprávy z první poloviny IV. stol. rozeznávají mezi nimi, jak jsme viděli, dvě vrstvy: Sarmaty svobodné (*domini*, *liberi*, *Ardaragantes*), a nesvobodné (*servi*, *δοῦλοι*, *Limigantes*) a vypravují o boji, jenž se r. 334 mezi nimi strhl a o vystěhování 300.000 svobodných Sarmatů na Balkán a k Victohalům, tak že zůstali v Potisí seděti patrně většinou jen druzí, před tím »nesvobodní« Sarmaté. Teprve od r. 358 byla císařem Constantiem ta část Sarmatů, jež se byla utekla ke Gotům, uvedena zpět do

---

[1]) Srv. zejména charakteristiku u Amm. Marcellina XVII., 12, 2.

[2]) O těchto náhrobních reliefech z Pannonie a Dákie srv. stať *T. Bieńkowského*, »Über skyth. Wagen« (Wiener Studien XXIV. Heft 2. a Sprawozd. Akad. Krak. VI., č. 7).

[3]) Odmítl jej už *Dobrovský* (*Jagić*, Письма къ Копитару 111). Rovněž srov. podoby sarmatských jezdců na sloupu Trajanově a Aureliově (viz pozn. 1, na str. 128).

[4]) V slovanštině k němu patří i slovin. *mrha*, č. *mrcha*, p. *marcha*, bulh. мръша, srb. мрша.

[5]) *Vsev. Miller* (Осет. Этюды III., 86) spojuje na př. *marha* s avest. *mahrka* — smrť, novopers. *marg* (smrť), osset. *marg* (jed).

svých práv a sídel a potvrzena. Jí byl dán za vládce Zizais pod římským protektorátem.

Uvážíme-li pak bedlivě tento fakt samotného boje, jak už Šafařík učinil [1]), dojdeme snadno k přesvědčení, že se při něm nejednalo o dvě vrstvy třídní, jako spíše o dvě různé vrstvy národní. Sarmaté nesvobodní byli patrně jiného kmene než Sarmaté, kteří je ovládali, třebas římští zpravodajové oba zahrnovali jménem jedním. »Nesvobodní« seděli už aspoň od III. stol. v střední uherské nížině, snášejíce jho Sarmatů svobodných, dokud ho nesvrhli se sebe vzpourou r. 334. V starověku podobné vzpoury měly často podklad národopisný, ba třída podmaněná bývala vlastně lidem, jenž v území seděl před příchodem nových pánů. Něco podobného bylo i zde. *Sarmatae servi* byli patrně jiný lid a ten zůstal nadále zde seděti po odchodu iranské panující vrstvy na Balkán a k Viktohalům, při čemž se na něm udržovalo jméno Sarmatů. Že to byli vskutku dva různí kmenové, svědčí nejen sama vzpoura r. 334, nýbrž i řada dalších bojů s Římany r. 357—9 a 371, jak jsem svrchu podrobně doložil. Prameny stále odlišují *Limiganty* čili *nesvobodné* od *svobodných*. A tito první byli po mém přesvědčení Slované, druzí sarmatští Jazygové. Ne tedy uherské Sarmaty vůbec, jak zprvu Šafařík a po něm ještě mnozí chtěli, ale jen tu vrstvu jejich, jež byla podmaněna iranskými Jazygy, mám za slovanskou.

Už celá svrchu vylíčená historie Podunají v I.—IV. st. po Kr. nasvědčuje a priori této domněnce, podporována jsouc historickou kontinuitou Sarmatů se Slovany, o níž jsem právě vyložil. A že tomu tak vskutku bylo, přesvědčují mne neomylně národopisné poměry Uher ve století III.—V.

Koncem IV. stol. vystřídal bývalé panství sarmatských Jazygů příval hunnský, jenž se brzy soustředil v dolních Uhrách. Attila si vyvolil zde své sídlo a vládl odtud železně na všechny strany, naháněje svými útoky strach všem sousedům, mezi nimi i říši římské. Srv. nahoře str. 113. Tento stav přiměl r. 448 císaře Theodosia II. k tomu, aby vyslal zvláštní státní poselství k Attilovi

[1]) *Šafařík* ve Starožitnostech 1, 284, II., 327. Po něm rozlišili oboje Sarmaty, na př. *Is. Szaraniewicz*, Krit. Blicke 109, 118—121 a *F. Dahn*, Urg. d. germ. und roman Völker (Berlin 1881), II., 276. *Drinov* prohlásil se výslovně proti Šafaříkovi a pro slovanskost všech i Jazygů (Заселеніе 65). Před Šafaříkem našel jsem rozlišení v našem smyslu již u *Jordana* (Origines I 30—35).

pod vedením Maximinovým, jež mělo vyjednati s Hunny pokoj. Mezi jinými účastnil se ho i rhetor Priskos z thr. města Pania, a jeho zápisy o cestě ke dvoru Attilově — líčení to v mnohém ohledu velmi zajímavé — jsou nám zachovány [1]).

Poselství Theodosiovo vyšlo r. 448 z Konstantinopole a ubíralo se přes Sardiku a Naissus k Dunaji, tedy známou hlavní silnicí balkánskou, spojující Cařihrad s Viminaciem. Kdesi u Lederaty nebo u Tsierny přešli poslové Dunaj a 70 stadií za řekou setkali se poprvé s Attilou, od něhož byli zprvu velmi drsně přijati. Teprve později se Attila upokojil a římské poselství bralo se s ním dále k severu; přestoupili tři řeky Drikon (*Δρήκων*, *Δρέγκων*), Tigas (*Τίγας*) a Tifisas (*Τιφήσας*) — patrně Temeš, Begu (nebo Maroš, Köröš) a Tisu [2]), až se konečně celý průvod zastavil v osadě, kde ve velkém, ohrazeném dvoře měl Attila svoje sídlo. Bylo to kdesi v severní části stolice pešťansko-pilišské nebo na západě solnocké, neboť cesta koňmo od Temeše trvala sem sedm dní [3]). Vylíčiv cestu, obrací se Priskos k popisu Attilova sídla, líčí plasticky a živě knížecí dvůr, stavby, výzdobu, komonstvo, líčí rodinu s kněžnou Krekou, hostinu knížecí, provázenou řadou zajímavých ceremonií a obyčejů, potom další jednání s poselstvím a konečnou smlouvu a návrat. A v tomto popisu zapsal Priskos také zprávu, že poselství, nežli došlo sídla Attilova, setkávalo se na cestě po dědinách s domácími lidmi, kteří římským poslům nabízeli k jídlu proso (*κέγχρος*) a k pití na místo vína nápoj z medu, zvaný „*μέδος*“, kdežto sluhové poselstva dostávali jenom nápoj z ječmene, zvaný od barbarů „*κάμος*“ [4]). Tyto obyvatele zove sice Priskos

---

[1]) Priskos z Pania napsal historii, jejíž zachovaná část *ἱστορία γοθική*, obsahující dějiny let 433—474 je velmi cenným pramenem. Vydal ji nověji *Müller*, Frg. Hist. Gr. IV., 69—110, *Dindorf*, Hist. Gr. min. I., 275—352, a naposled *C. Boor*, Excerpta de legationibus Const. Porfyr. I., 121 sl., II. Mimo to jsou nejzajímavější pro nás části i u *Latyševa*, Scyth. I., 810—847 s ruským překladem. Úplný ruský překlad a komentář vydal *G. S. Destunis*, v Уч. Зап. II. отд. Акад. Наукъ Кн. VII., 1, Спб. 1861. Jinak byla častokráte vydána v obsáhlých výtazích. Český výtah od *Fr. Sasinka* viz v Let. Mat. Slov. XII., 1. — Uvedený popis poselství vyplňuje kap. 8. knihy I. Zmínku o téže cestě má i Jordanis (Get. 178 sl.).

[2]) Srv. napřed str. 30. U Jordanise (178) slují řeky *Tisia*, *Tibisia*, *Dricca*, a označeny jsou jako »ingentia flumina«. U Priska c. 14 psáno *Δρέγκων*.

[3]) Cesta z Niše k Dunaji trvala 5 dní (c. 7), z Konstantinopole do Serdiky 13 dní.

[4]) Priskos 8. *ἐχορηγοῦντο δὲ ἡμῖν κατὰ κώμας τροφαί, ἀντὶ μὲν σίτου*

Skythy, tedy názvem v tu dobu obvyklým pro Goty, ale při tom je výslovně odlišuje od Hunnů i od Gotů[1]). Praví o nich, že se kromě svého mateřského jazyka lehce učí i jiným jazykům: hunnskému, gotskému nebo ausonskému (latinskému). Vladyka těchto barbarů, uznávajících Attilu svým pánem, sluje u Priska Ὀνηγήσιος[2]).

K těmto Priskovým zprávám o mluvě lidu poddaného Hunnům[3]), přistupuje ještě dodatečný doklad ve zprávě Jordanově, týkající se pohřbu Attilova. Attila r. 453 zemřel náhle kdesi v Uhrách, tedy brzy po právě vylíčeném poselství. Nad jeho mrtvolou a hrobem konány byly velké slavnosti pohřební, mezi nimiž připomíná Jordanis i jakýsi obyčej od Hunnů prý zvaný *strava*: »postquam talibus lamentis est defletus, stravam super tumulum eius, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant et contraria invicem sibi copulantes luctu funereo mixto gaudio explicabant« [4]) Z celého obsahu je patrno, že se tu jedná o nějakou slavnost nad hrobem.

Jméno této slavnosti není však turkotatarské; za to je lze snadno spojiti se slov. *strava*, jež sice dnes nabylo u Slovanů, u nichž se dosud vyskytuje, významu širšího, jídla vůbec (na př. č. strava, pol. strawa, rus. страва, srv. i litev. strova[5]), ale dříve u Čechů a ještě v XV. stol. u Poláků znamenalo hostinu pohřební[6]).

κέγχρος, ἀντὶ δ'οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος. ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα· κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό.

[1]) L. c. *ξύγκλυδες γὰρ ὄντες* (t. j. Skythové zdejší) *πρὸς τῇ σφετέρᾳ βαρβάρῳ γλώττῃ ζηλοῦσιν ἢ τὴν Οὔννων ἢ τὴν Γότθων ἢ καὶ τὴν Αὐσονίων, ὅσοις αὐτῶν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιμιξία.* Ostatně Priskos dále i Hunnům dává jméno Skythů (srv. i c. 7, 14, 39). Srv. i *Krek* (Einleitung 262).

[2]) Byl snad Hunn rodem, neboť bratra jeho Skottu (*Σκόττας*) zove Priskos Hunnem (l. c.).

[3]) Jordanis Get. 226: igitur ab Dacia et Pannonia provinciis in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila . . .

[4]) Jordanis Get. XLIX. (258).

[5]) Srv. *Miklosich*, Et. W. s. v., Lex. pal. 886, *Kotljarevskij*, Сочиненія III., 39 (Petrohrad 1891), *Budilovič* Первобытные Славяне (Kijev 1878—82), II., 46.

[6]) *Brückner*, Zs. f. Volkskunde 1902, 230. U Čechů v XIV. stol. Srv. doklad v Umučení Páně v Hrad. rukopisu 89b (ed. *Patera*, Praha 1881): Svlekú s ňeho vše rúcho na ztravu.

Toto »strava« opakuje se ještě ve scholiích t. zv. Lactantia Placida

Rovněž slovo *μέδος* u Priska zachované, není nic jiného než všeslov. *medъ* a nápoj z něho poslům podávaný — známá u Slovanů medovina [1]).

Soudím proto, že lid, jenž byl Hunnům poddán a v pol. V. st. seděl mezi Dunajem a Tisou, byl původu slovanského. Zde se nejedná o nějakou končinu vzdálenou od kolébky Slovanů, kde by existence Slovanů byla nepravděpodobná a kde bychom pro slova *μέδος* a *strava* hledati musili původ jiný. Zde běží o kraj, v němž pro V. stol. už a priori musíme očekávati předvoje jižních Slovanů a v němž také už pro III. stol. Slované jsou i přímo doloženi zápisem mapy Peutingerské. Užíval-li za těchto okolností v V. stol. v dolních Uhrách — v samém sousedství místa, na němž má mapa Peutingerská zapsány své VENADI, kmen od Hunnů podmaněný, výrazu *μέδ-ος* pro nápoj z medu připravený a byla-li u Hunnů zvána hostina pohřební *strava* — slovem nehunnským, nemůže při tom běžeti o jiný kmen, nežli slovanský.

Vykládati *stravu* z gotštiny, na př. od *straujan*, ausbreiten, *στρωννύναι* — máry [2]), příčí se nejen významu celého aktu, jenž

k Statiově Theb. 12, 62: — »extruebatur regibus mortuis pyra, quem ritum sepulturae hodieque (sic cod. Monac. 6396, hodie quoque sic. c. Lindenbr.) barbari servare dicuntur quas trabas (sic et Monac. cod. citatus et alter n. 19482 — quem strabas Lindenbr.) dicuntur lingua sua.« (*Mommsen* ed. Jordanis 198). Mommsen dobře dí, že scholiasta (doby ovšem neznámé) přejal patrně termin *strava* z Jordana; ale neporozuměl mu a sveden dalším textem (XL., 213) vykládá je slovem *pyra* — hranice k pálení ohně. Srv. i *Krek* Einleitung 435 sl.

[1]) Za to je už pochybno, možno-li v názvu *κάμος* shledávati sl. *kvas*, jak soudí *Ed. Bogusławski*, Hist. Sl. II., 136 nebo před ním *A. Hilferding* (Ист. Сербовъ 5 vykládá buď za pokažené *κάσος* — kvas, nebo ze stsl. *комъ — nějaký nápoj, srv. srb *ком, комина, комов), *J. Pervolf* (srb. комити v Arch. sl. Phil. VIII., 28), a jiní, zejména kteří měli Hunny za Slovany (jako *J. Venelin*, *G. Krstović*, *J. Zabělin* a *Dm. Ilovajskij*). O nich se však na jiném místě více zmíníme. Při mnohojazyčnosti Podunají může se tu jednat dobře o slovo původu jiného, ku př. dáckého nebo germanského, ujaté v Podunají už od doby starší. Aspoň je doloženo už z doby Diocletianovy v ediktu cen prodejného zboží v CIL., III. Suppl. str. 1931, pak v Ulpianových Digestech (33, 6, 9) a patrně naň naráží i Dio Cassius (49, 36). Proti slovanskosti kamu ozvali se hlavně *Krek*, Einleitung 260 sl. a *V. Vasiljevskij* ЖМНП. 1882, č. 222, str. 150; kdežto jej tento připisuje Keltům v Pannonii usedlým (tak i *Krek*, l. c.), *Vambéry* (Prim. Cultur 69, Ursprung der Magyaren 44) srovnává jej s turkotatar. *kimis*, *komus*.

[2]) Z gotštiny vykládali *J. Grimm*, Kl. Schriften II., 239 sl., III., 135, po něm *L. Diefenbach* (Vgl. Wörterb, d. goth. Spr. Frankfurt 1851, II., 339, 341),

zřejmě nasvědčuje hostině (srv. *concelebrare stravam ingenti comessatione*!), ale především i vědění Jordanovu, jak Brückner a Kotljarevskij dobře pověděli [1]). Jordanis sám byl Got a nebyl by slovo *strava,* kdyby bylo gotské, označil jako význam z jazyka domácích obyvatel.

Podobně *μέδος,* kdyby bylo gotské, znělo by **miďus* [2]) a v Priskově řecké transkripci *μίθος* nebo *μίδος*.

Mimo to, jak jsme viděli, odlišuje Priskos domácí lid, jenž pronášel toto slovo výslovně od Hunnů i Gotů, a ostatně Gotové v pol. V. stol. v kraji mezi Dunajem a Tisou neseděli. Nečetní zbytkové starých iránských Sarmatů, pokud nebyli rozsazení po Balkáně, seděli asi jen dole při Singidunu. Zbývají tedy i s tohoto hlediska jen Slované.

Na ně v úplné protivě k vlastním Sarmatům a Hunnům svědčí i zemědělský charakter kmene pěstujícího proso [3]) a včely, bydlícího v pevných dědinách [4]), na ně i Slovanům vlastní obliba v medu a v medovině doložená celou řadou jiných zpráv [5]), a na

---

Mommsen (Jordanis str. 198) a *V. Vasiljevskij*, l. c. str. 151. Také *Jul. Kulakovskij* soudí, že strávu Slované přejali teprve od Gotů (Виз. Врем. VII., 107 sl.). Proti výkladu z gotštiny se postavil nově *Jagić* (Archiv f. sl. Phil. 1902, 617), a před tím už *Ř. Krek* (Einleitung 261).

[1]) *Brückner*, l. c., *Kotljarevskij*, l. c. 38.

[2]) Jak mi sdělil germanista prof. *J. Janko*, *u*-kmen **medhu* (sanskr. *mádhu*, ř. *μέθυ*, prakelt. **medu*, st. ir. *mid*, lit. *medùs*, slov. *medъ*) má prajazykové a tudíž i pragermanské krátké *e*, které přechází v gotštině v *i* výslovnosti široké. Tedy v gotštině musilo býti **midus*, nebo *miďus*. Krek ovšem, neuznávaje slovanství Sarmatů, vykládal, že *medъ* bylo v užívání u Hunnů (jako *strava*) a přejato už v době, kdy Hunnové v jižní Rusi stýkali se se Slovany (Einleitung 261). *Vasiljevskij*, l. c. přičítal je pannonským Keltům.

[3]) O tom, že bylo u Slovanů v oblibě proso, srv. zprávu anon. perského geografa dále v pozn. 5.

[4]) Srv. Amm. Marc. XVII, 13 a jak v protivě k tomu líčeni jsou Hunnové (Amm. Marc. XXXI., 2), kde se dí mezi jiným: »aedificiis nullis umquam tecti sed haec velut ab usu communi discreta sepulchra declinant. nec enim apud eos vel arundine fastigatum reperiri potest tugurium. sed vagi montes peragrantes et silvas . . . peregre tecta nisi adigente maxima necessitate non subeunt . . . qua causa ad pedestres parum adcommodati sunt pugnas, verum equis prope adfixi, duris quidem sed deformibus.

[5]) Srv. na př. různé arabské zprávy X. stol. u Ibn Rusta (*Harkavi*, Сказанія 265), Al. Bekrího (Ibrahîm ibn Jakûb ed. *Westberg*, 60, 128); nově odkrytý anon. perský geograf X. stol. charakterisuje takto Slovany: »Slované — žijí uprostřed lesů a nemají stravy kromě p r o s a. Vína nemají, ale medu velmi mnoho, víno a jemu podobné nápoje, dělají z m e d u« (Зап. вост. отд. р. арх. общ. X., 1897, 134, 135) a Kardízí dí: »u Slovanů připadá na 1 člověka

ně i starý slovanský zvyk slaviti tryznu, hostinu nad hrobem [1]. Také jiné věci se shodují. Srovnejme, že byli zbylí Sarmaté v Uhrách výborní plavci [2]) a k tomu podobnou zprávu Maurikiovu o jižních Slovanech VI. století [3]), srovnejme, jak se shoduje líčení výzbroje Ammianových Limigantů s charakteristikou, kterou podává o Slovanech dunajských Prokopios a Maurikios [4]), nebo jak se shoduje zpráva Ammianova o pojmu nevázané svobody u Limigantů [5]) se známou svobody milovností starých Slovanů [6]). Na konec uvádím, jako doplněk kontinuity Sarmatů historických s potisskými Slovany to, co první znatel uherské archaeologie J. Hampel napsal nejnověji o vyřaděné jím a Sarmatům přičtené skupině dolnouherských hrobů z počátku doby středověké: že většina hrobů »sarmatských« v nížině uherské sahá přes VI. stol., a že se tyto pozdní sotva rozeznávají od jiných hrobů slovanských [7]).

---

někdy i 100 džbánů medového vína.« (*Bartold*, Зап. Акад. Наукъ VIII., T. I. Nr. 4, 123.) Podle Herbordova životopisu Ottonova pomořanští Slované »vinum autem nec habent nec querunt, sed melleis poculis et cerevisia curatissime confecta vina superant Falernica« (II., 1). Ostatně už staré zprávy zmiňují se o množství včel v krajích zakarpatských a o pěstění medu a medoviny u Skythů, Alazonů a pod. (Vergil. Geogr. III., 376 sl., Pausanias I., 32, 1, Maxim Tyrský řeč. 27, Hesychios s. v. μελίτειον, Kl. Aelian u *Latyševa*, Scyth. I., 571, 592, 602, 853).

[1]) O hostinách pohřebních u starých Slovanů srv. na př. zmínku o Musokovi u Theofylakta Sim. (VI., 9), při r. 593, nebo zmínky o tryznách nad hrobem u Radimičů, Vjatičů a Sěverjanů v letopisu Kijevském atd. Také arabské prameny (Bekrí, Ruste, Gurdézí l. c.), líčíce pohřby slovanské, vzpomínají hostin na hrobě, zejména pití medoviny při tom (*Marquart*, Streifzüge 112, *Kotljarevskij*, Соч. III., 39, 44, 123, 128, 133 atd., *Krek* Einl. 432).

[2]) Amm. Marc. VII., 13, 15: (Sarmatae) peritia nandi ripas ulteriores occupare posse sperantes.

[3]) Strateg. XI., *Šafařík*, SS. II., 695, 748.

[4]) Prokopios BG. III., 14, Maurikios Strat. XI. (*Šafařík*, l. c.).

[5]) Amm. Marc. XVII., 13, 13: dum licentem amentiam libertatem existimant (Sarmatae Limigantes).

[6]) Srv. na př. Mauricii Strateg. XI. (*Šafařík*, l. c), Leon Tact. XVIII., 99 atd. (*Krek*, Einleitung 355).

[7]) *J. Hampel*, Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn (Braunschweig 1905), I., 22: »wir werden zur Annahme gedrängt, dass die meisten bisher bekannten Grabfelder dieser Gruppe bis über das VI. Jahrhundert unserer Zeitrechnung herabreichen.« A dále dí str. 23: »Mann kann die Gruppe als sarmatisch bezeichnen, weil wichtige stilistische Momente auf die Herkunft aus dem grossen Sarmatien an dem Nordgestade des Schwarzen Meeres hindeuten und weil von Ansiedelungen sarmatischer Volksmassen auf rö-

Slovem nejen důvody apriorní a historická kontinuita sídel Sarmatů a Slovanů, ale i důvody linguistické, důvody sociologické a ethnografické ukazují zřejmě na Slovany, jež tu také mapa Peutingerská výslovně dokládá. Pod pojem Sarmatů v Uhrách byli patrně i zahrnováni Slované. A vidíme-li ve IV. stol. zřejmé rozlišení dvou vrstev sarmatských, jedné vládnoucí s cizími jmény osobními [1]) a druhé poddané, která však právě po svržení panství prvních r. 334 na dále se udržuje při dolní Tise, — je zřejmo, že domněnka, která v ní vidí Slovany, je dosti opodstatněna. Pro mne je, slovem, slovanský živel mezi Sarmaty uherskými dostatečně doložen a patrně totožný s kmenem Sarmatů »poddaných«. Zároveň však neváhám už zde připomenouti, že i LUPIONES SARMATE mapy Peutingerské (segm. VII., 4, 5), patrná to korruptela za LUGIONES t. j. Lugiové přišlí v I. stol. po Kr. od Odry, právě pro přívlastek *Sarmate* (a ovšem i pro jiné důvody,

---

mischem Gebiete sowohl zur Zeit Constantins des Grossen als auch zu anderen Zeitpunkten des IV. Jahrhundertes in historischen Quellen die Rede ist . . . Im Ganzen dürfte sich das Gros derselben auf der ungarischen Ebene, die ihrer ersten Heimath so ähnlich war, recht wohl befunden haben und es ist anzunehmen, dass diejenigen von ihnen, welche bereits vor ihrer Ansiedelung daselbst in Städten gewohnt hatten, auch in Pannonien die von den Römern halb und halb verlassenen Städte und Weiler bezogen und daselbst den grösseren Theil des früheren Mittelalters zubrachten. Sie würden also gleichsam das unbewegliche Massenelement vertreten, dass die Herrschaft der verschiedenen germanischen und uralaltaischen Stämme über sich ergehen liess, ohne selbst je zu historisch hervorragender Rolle gelangen zu können.« Není už zjevno, že se tu nemůže jednati o iranské Jazygy, jichž Konstantin přes 300.000 přesadil na Balkán? A Hampel dodává: »Es scheint, dass ihr Geschmack von der Höhe, auf der er im Anfange stand, stetig herabsankt so dass gegen Ende des Zeitraumes ihre Hinterlassenschaft sich kaum von dem bescheidenen Inhalte slavischer Bauern- und Hirtengräber unterscheiden lässt.« Srv. na str. 22 i výklad, že většina hrobů této skuptny nenáleží kmeni jezdeckému.

[1]) Pro Slovany by mohla na základě naší these nanejvýše v úvahu přijíti jména, která se vztahují k zbylým Sarmatům (ač i tu by nebylo žádné záruky, že jméno nebo rod musily býti slovanské), ale v pramenech žádná jim příslušná uvedena nejsou. Sarmatům v II. polovině V. stol. náležejí jména *Beuca et Babai reges Sarmatarum*, vzpomenutá Jordanem (Get. 277). Ovšem i zde se může jednati o kmen, pošlý z vlastních Sarmatů nebo aspoň o starý rod iranskosarmatský. Ale připomínám, že jméno Babaj existu e dosud mezi Srby. Srv. *Babaji*, bratrstvo srbské v zemi kučské (*Erdeljanović*, Племе Кучи ruk.) a osady v Bosně *Babajaća*, *Babajić*, *Babajići*, *Babajina* (Hauptresultate der Volkszählung in Bosnien, Sarajevo 1896, str. 118, 210, 304, 348).

o nichž později), patří rovněž k prvním zdejším Slovanům, podobně asi jako Ammianem vzpomenutí *Transiugitani* vedle Kvadů v severních Uhrách [1]). Co však značí *Amicenses* a *Picenses* (srv. výše str. 130) a jak jména vyložiti, říci nemohu. Rovněž nelze dnes vyložiti názvy *S. Limigantes* a *Ardaragantes* [2]), aniž pověděti, jaké národnosti byli Jordanovi *Sadagi* nebo *Sadagarii* [3])

Podle uvedených historicko-linguistických dokladů seděli Slované najisto v V., IV. a III. stol. a pravděpodobně i před tím v části staré Dákie. Na přesnou lokalisaci mapy Peutingerské mezi stanicemi Aquae a Apulum nesmíme sice dáti, ale tolik je už jisto z vyloženého, že se při tom jedná asi o kraj při Tise a Černé, a při dolním Serethu a Prutu.

Dodatečný doklad k tomu, co dosud vyloženo, a to už pro II. stol. poskytuje, po mém soudu ještě jedna záhadná sice, ale při tom nad míru zajímavá zpráva, o útoku Vlachů na podunajské Slovany, obsažená v pověsti Letopisu Kijevského. Příslušné vypravování letopisné, pokud se v celku svém opírá o představu, že pravlastí Slovanů byly právě kraje podunajské s obou stran řeky, v Uhrách i v Bulharech, je na jisto umělou konstrukcí a fikcí původu klerikálního a knižního, jak jsem v I. díle STAROŽITNOSTÍ v kap. 1. vyložil. Ale hledisko toto nevylučuje, že by ve zprávě, v celku a v základu uměle sestrojené, nemohly býti jednotlivé prvky positivních událostí. A za takové zrno pravdy mám právě zmínku o útoku Vlachů na Slovany podunajské. Co by bylo vedlo autora pověsti k tomu, aby náhle do výkladu o pradině vložil slova:

„Волхомъ бо нашедшемъ на Словѣни на Дунайския [и] сѣдшемъ в нихъ и насилящемъ имъ, Словѣни же ови пришедше сѣдоша на Вислѣ и прозвашася Ляхове . . . atd.“ ?

[1]) Amm. Marc. XVII., 12, 12. Srv. výše str. 130.

[2]) Rukopisy mají podle *Schoena* (Euseb. Chron. II., p. 192): Sarmatae limicantes B | eliminates F eliminantes F[2] | argaragantes A arcaragantes P agaracantes F argaracantes F[1].

[3]) Jordanis Get. 265, 272 (srv. výše str. 114, 115). Šafařík ovšem nesprávně (a tak i *Perwolf* Archiv sl. Phil. VIII. 28 a *Bogusławski*, Methode 134) vzpomínal na rusko-slovenské Sotáky, jako při Limigantech na haličské Lemky (SS. I., 285). Toto jsou převzdívky pozdní. *Tomaschek* (Zs. f. öst. Gymn. 1877 679) měl Satagy za Alany, srovnávaje oss. *satage* od *satun* — porážeti.

Pravda, mohlo by se říci, že je to jen logický článek kombinace autorovy, kterým chtěl vysvětliti podnět rozchodu Slovanů, — a také byli bychom nuceni k tomuto výkladu, kdyby při něm místo »Vlachů« bylo uvedeno nějaké jméno běžné v staré historii a kdyby zároveň útok takový na podunajské Slovany nebyl vskutku historicky doložen, jak hned uvidíme. Potom ovšem mám za správnější uznati tuto událost, o níž se letopis dvakráte zmiňuje [1], za ozvuk skutečné tradice, jež se o útoku Vlachů zachovala a kterou letopisec přejal buď z úst lidu nebo už z literatury knižné. To je věcí vedlejší.

Tradici samu, jež dala podnět k mnohým a různým výkladům, můžeme připoutati rozumně jen na dvě historicky zaručené události: buď na útok Gallů ve IV.—III. stol. př. Kr., jak Dobrovský a po něm hlavně Šafařík a jeho následovníci vykládali [2], anebo na útok římských legií vedených Trajanem proti Dákii na poč. II. století po Kr. [3]). Žádný z ostatních výkladů, jež byly podány,

[1]) L. c. (Лѣтопись по лаврент. списку, Спб. 1897 5) a dále l. c. 24 (k r. 898): Сѣдяху бо ту (v uherské zemi) преже Словѣни и Волохове пріяша землю Словеньску; посемъ же Угри погнаша Волъхи и наслѣдиша землю[ту] и сѣдоша съ Словѣны, покоривше я подъ ся [и] оттоле прозвася земля Угорьска.

[2]) Tak interpretovali pověst Kijevské kroniky vlastně už první kronikáři polští a po nich čeští, vykládajíce na počátku svých kronik o bojích Gallů se Slovany a Poláky (srv. na př. Mierzwa, c. 4, Kadłubek, I., c. 3, Boguchwal c. 1., Chronica Polonorum na poč., Chronika princ. Polon. c. 2). *Dobrovský* vyslovil se ve smyslu tom r. 1809 (Anhang zu Schlözers Russ. Ann. V., 212; srv. výše pozn. 1, na str. 94). Od něho přejal to *Kopitar* (v korresp. l. c.), *Müller* (Altruss. Gesch. nach Nestor 1812) a *Šafařík* opřel se o skutečný, historicky zaručený výboj Gallů do Podunají (SS. I., 255, 262, 283, 425. Srv. i Abkunft 155). Po Šafaříkovi má to *Pogodin M.* (Древная исторія русская 1871, I., 1), *Vl. Lamanskij* (Славяне въ Азіи 1859, 124), *J. Zabělin* (Ист. р. жизни I., 302, 506), baron *B. Ankershofen* (Gesch. von Kärnten 1851, I., 2, 18), *Iv. Kukuljević-Sakcinski* (Rad 1873, 86), *Grigorovič* (Р. Фил. Вѣстникъ 1879, II., 97), s počátku i *Rački* (Arkiv za povj. jugosl. IV., 1857, 238) a *L. Šnajdr* (Pravěk II., 3) docela soudí, že Gallové-Vlaši Letopisu seděli v Podkarpatí ještě r. 898 po Kr.

[3]) Pokud vím, prvý na Římany myslil r. 1796 hr. *J. Potocki* (Fragments sur les Scythes etc. IV., 185), v novější době pak většina vynikajících badatelů: *A. Kunik* (Прилож. къ VI. Т. Записокъ Ак. Наукъ 1864, 54), *J. Srezněvskij* (Изв. отд. р. яз. X., 144 sl.), *Bielowski* (MPH. I., 536, 538), *Rački* (Rad 1881, 138 sl.), *F. K. Brun* (Essai, str. LVIII.), *Barsov* (Очерки 13, 72, 252), *Lambin* (ЖМНП. 1879, č. 206, 149), *K. Jireček* (Gesch. Bulg. 1876, 76), *M. Drinov* (Заселеніе 19, 66 sl.), *K. Grot* (Моравія 24), *J. Pervolf* (Славяне I., 6, Arch. f. Phil. VIII., 11), *V. Jagić* (Arch. f. sl. Phil. VIII, 583), *Müllenhoff* (DA. II., 89). Ostatně i *Samokvasovu* a *Ilovajskému* tvoří tento výklad základ

nemá podstaty a ceny[1]). Jen tyto dva mají vážnou historickou půdu, druhý však jistě ve větší míře nežli prvý, Šafaříkův.

Víme už z výkladů výše podaných[2]), že Gallové ve IV. stol. hnuli se od horního Dunaje na východ jednak do Karpat a za hory, jednak na Drávu, Sávu a k balkánské Moravě, odkudž v III. stol. přes Thrákii přešli i do Řecka a M. Asie. Na konci této stati a podrobněji v konečné archaeologické kapitole tohoto dílu vyložím, proč soudím, že Slované k Dunaji podle všeho pronikali podél Moravy, Váhu, Hronu, Nitry, Iplu a přítoků tisských už dávno před Kr. narozením, v době, do níž ještě IV. století připadá.

S tohoto hlediska nemohu a priori zamítnouti thesi Šafaříkovu, podle níž Gallové, postupujíce v letech 350—336 podél Dunaje do Uher, narazili zde na Slovany a přinutili je k ústupu, podle Šafaříka z části na Balkán, z větší části však zpět do Karpat a za Karpaty, o čemž se tradice v lidu zachovala až do doby, v níž kijevský mnich sestavoval svůj letopis. Také spojení letopisného jména »Vlachů« s Gally nenaráží na obtíž, jak už Šafařík dobře ukázal. Neboť je jisto, že jméno Vlachů u Slovanů влахъ povstalo z názvu *Volků* prostřednictvím něm. formy **Walhōz* a Volkové byli právě jedním z hlavních kmenů gallských, kteří se účastnili na výboji východním, kmenem, který ostatně dlouho před tím v krajinách sudetských s Germany a záp. Slovany sousedil[3]).

Ale přece jsou tyto události příliš vzdálené a setkání Gallů se Slovany v Podunají bylo příliš povrchní — jen dotyk asi —,

pro jejich theorii o šíření Slovanů (Съѣздъ арх. въ Москвѣ IV., 137, 139, 140, 144; Истор. права 106).

[1]) Longobardy ve Vlaších viděl už *Dlugosz* (Ann. Pol. I., 6), k čemuž se přidal později i *Schlözer* (Nestor I., 81). Koncem XVIII. stol. ovládlo ztotožňování letopisných Vlachů s Bulhary, kteří udeřili r. 679 na dunajské Slovany. Tak vykládal na př. *Thunmann* (Untersuchungen 1772, 162), zprvu i *Schlözer* (Nord. Gesch. 1771, 222), *Pelcl* (Kurzgef. Gesch. 1774, 19), *Gebhardi* (Allg. Gesch. d. Wenden und Slawen 1789, 294), *Adelung* (Mithridates 1809, II., 641), *Ossoliński* (Kadłubek 1819, 161), *Arcybyšev* (Повѣствованie 1838, I., 5), *Gatterer* (Einleit. in die synchron. Univ. Gesch. 914). Z jiných, nověji pronesených domněnek, uvádím spojení s Franky (*Trstenjak*, Kres 1886, 51), s Rumuny (*Oblak*, Archiv f. sl. Phil. XII., 520, *Sasinek*, Pohľady 1902, 25, 27), s Goty (*Kaulfuss*, Slawen 76) a s Gety (*Karamzin*, Ист. Росс. I., 18).

[2]) SS. I., 310 sl., II., 46 sl.

[3]) Srv. o vývoji slova Vlach z gall. *Volka* (*Volka* — germ. **walh* — prasl. **volchъ* — sl. *vlahъ*, *vlochъ*, *volochъ*) více v SS. I., 311—312.

a nemohlo dáti vznik tradici o velkém hnutí Slovanů na sever. Tradice, má-li podklad historický, má patrně na zřeteli mnohem silnější útok a setkáváme-li se s podobným bojem v I. a II. stol. po Kr., je zajisté tento mnohem spíše základem letopisné tradice. Je to boj Římanů o Dákii, korunovaný dobytím země r. 106 po Kr. Císař Trajan po řadě zápasů, dvěma velkými výpravami r. 101—2 a 105—6 dokonal dílo, o něž se už před ním jiní pokoušeli a k němuž se chystal sám Caesar (srv. napřed str. 50, 57). Dákie byla jím pokořena, proměněna v provincii, osazena vojskem a semknuta řadou pevností a valů. Vojsko římské došlo až k jižním svahům severních pásem karpatských, za Sámoš, kde u Porolissa (dn. Mojgrádu) doložen je římský pohraničný val (srv. str. 58). Toto pokoření a zničení dáckého panství Decebalova ucítili ovšem nejen vlastní Dákové, ale i kmenové cizí, mezi nimi usazení, a že mezi nimi byli Slované, nelze po tom, co pověděno a co dále o nomenklatuře Trajanovy Dákie vyložím, více pochybovati. Jedině tento výboj římský byl s to, zatlačiti zpět na sever národy, kteří postupovali k jihu, ať už uvnitř věnce Karpatských hor nebo v dnešním Multansku a jedině jím dá se uspokojivě vyložiti vznik pověsti letopisné o útoku Vlachů na Slovany; a to tím spíše, že zároveň postava vítězného, všemocného Trajana zůstala a utkvěla u Slovanů v lidové tradici, změnivši se přirozeně v jakousi nadpřirozenou bytost síly nadlidské, pod jménem *Trojanъ*.

V jihoslov. folkloru objevuje se Троянъ už v XII. stol. v řadě starých bohů pohanských [1]; v pozdějších bulharských písních opěvuje se *car Trojan* [2]), kdežto srbská tradice změnila jej ve fantastickou představu bytosti noční, bojící se slunce, nebo bytosti

[1]) Ve fantastickém apokryfu řeckého původu v překladě z XII. stol. „Хожденіе Богородицы по мукамъ“ čteme: то сєтьнѣю и чловѣчьска імєна оутрины троꙗна, хърса, велеса, пероуна . . . (*Srězněvskij*, Древн. памятники р. яз. Petr. 1863, 205, *Tichonravov*, Лѣтописи р. лит. 1859—60, кн. V., II., 2—6, Пам. отреченной литер. 1863, 2, 23, *Vostokov*, Словарь церк. слав. яз. II., 232. Cit. *Kotljarevskij*, Древн. Арх. общ. Москва I., 1865, Арх. Словарь 13). V apokryfu nazvaném „Откровеніе св. апостолъ“ (ruk. ze XVI. stol.) čteme: мнѧщє богы многы, пероуна и хорса, дыꙗ и троꙗна и иніи мнози (Лѣтописи русской лит. и древностей V. Матер. 5. Srv. *Drinov*, Заселеніе 76, *Kotljarevskij* l. c.).

[2]) Srv. sbírku br. *Miladinovců*, Българ. нар. пѣсни 1861, 28—32, 38—41, *Čolakova*, Българ. нар. сборникъ (Bělehrad 1872) 115. Více u *Drinova*, l. c. a *Buslajeva*, l. c.

trojhlavé s voskovými křídly, a postavy s kozíma ušima [1]). Také v slovanské místní i osobní nomenklatuře opakuje se hojně [2]).

Nestavím se nikterak v řadu těch, kteří v této survivanci jména Trajanova viděli eo ipso doklad existence Slovanů v Decebalově Dákii [3]), neboť útok římský byl takové síly a takového výsledku, že zvěst o něm se jistě rozletěla daleko přes hranice Dákie, do Karpat a za Karpaty, a se zvěstí tou i jméno a představa Trajanova. Mohla tudíž tradice o Trajanovi a s ní spojená sekundární představa o nadlidské bytosti Trojanu povstati u Slovanů snadno, i kdyby v Dákii nebyli seděli, neboť najisto seděli aspoň v Karpatech a za nimi; mohla vzniknouti i později na Balkáně [4]) a odtud se rozšířiti na sever. *Trajan* — *Trojan* není sám

[1]) Srv. *Vuk Stef. Karadžić*, Српске нар. приповјетке. Vídeň 1870, 150 sl. Српски Рјечник s. v. Тројан, *F. Kanitz*, Trojanovgrad und die serbische Trajansage (Mitth. d. Centr. Com. X., 1865, 1 sl.), *A. Kotljarevskij*, Троянъ (Древн. Моск. I., 1865, Матер. для арх. словаря 13), *F. Buslajev*, Историческіе очерки I. (Petrohrad 1861), 385 v stati „Русская поэзія XI. и начала XII. вѣка," *L. Léger*, La mythologie slave (Paris 1901), 124 sl. Tutéž představu mají i bulh. pohádky ze Staré Zagory a Nevrokopu (Пер Спис. IV., 182). Za čistý výtvor mythický bez reálního podkladu měl Trojana *G. Kvašnin-Samarin* (Очеркъ слав. миѳологіи. Besěda 1872, IV., 242). O Trojanovi v »Slovu o pluku Igorově« srv. na př. *Drinov*, Заселеніе 78 sl. a *A. Veselovskij* v ЖМНП. 1878, XII., *Buslajev*, l. c. a jinde.

[2]) Také místní nomenklatuře dávala hojně tradice jihoslovanská a i ruská Jméno Trajana nebo Trojana. Tak zejména starým valům mezi Haličí a Dněprem (srv. SS. I., 501) a pak valům ve Valašsku a v Dobrudži (*Schuchardt*, Arch. ep. Mitth. IX., 88, 202, 207; srv. výše str. 58, 59). Pokud je označení to umělé, knižného původu a pokud z lidu pošlo, nedovedu pověděti, ale Schuchardt píše, že je zove tak selský lid domácí. Vedle toho nalézáme na Balkáně řadu ssutin starých bran a tvrzí se jménem *Trojanov grad* a v Bulharsku vůbec staré římské silnice nesou často jméno Trojanovo: Трояновъ пѫть, Троянски пѫть, Трояновиятъ пѫть. Srv. výčet u *Jirečka*, Gesch. Bulg. 75; Cesty po Bulharsku 75, 79, 230, 264, 277, 660, Monatsber. Berl. Akad. 1881, 447, Arch. Ep. Mitth. X., 87, *Légera*, l. c. 126 sl. V hydrografii sev Slovanů znám potok Trojan (přítok Swice, přítoku Dněstru v Haliči), Trojanský potok na Moravě a jména osad Trojanov, Trojanek, Trojany v Čechách a Polsku, Trojanovice na Moravě a Rusi, Trojanovka na Rusi. Také v osobní nomenklatuře vystupuje brzy na jihu i na severu v listinách XII. a XIII. stol.

[3]) Tak na př. *Drinov*, l. c.

[4]) Podobně soudili na př. *Tomaschek* (Zs. f. österr. Gymn 1877, 674) *Krek* (Einleitung 277), *Sobolevskij* (Труды арх. съѣзда въ Москвѣ IV., 139), *Pogodin* (Передвиженія 10, 28), *Smirnov* (Очерки I., 76), *Smičiklas* (Povjest Hrvatska I., 75), *Sokolov* (Изъ древней ист. Болгаръ 36), vykládajíce, že se Trajan dostal do tradice slovanské teprve později, vlivem byzantským. O tom,

o sobě dokladem existence Slovanů v Podunají v II. stol. po Kr. Ale když rukopisnou zprávu o útoku Vlachů připoutáme na tutéž událost a když i jinak Slovany pro II. stol. v Dákii doložíme, potom ex post i spojení Trojana s Trajanem spadá do II. stol. a vzniklo patrně už v Dákii. S hlediska toho je i možno, že už staří jihoslovanští kronikáři měli na mysli vskutku tuto tradici, když jméno Trajanovo spojovali na př. se Srby a Decebala zvali náčelníkem srbským, jako autor srb. Paralipomenu Zonarova (srv. výše str. 74). Ne tedy jméno Trojana samo o sobě, ale tradice o útoku Římanů na Slovany dosvědčuje za shody jiných okolností přítomnost Slovanů v Dákii na počátku II. století po Kr. a vznik Trojana jen dodatečně se k témuž pojí.

Že Slované brzy Římanům resp. Italům dávali název Vlachů doloženo máme už Žitím sv. Methodia ze stol. IX., kde psáno Влахы ve smyslu Italie [1]; také v Letopisu Kijevském sluje Italie »zemí vološskou« (Волошская земля) a „Волъхва" označuje Italy [2]. Patrně starý význam, vyšlý původně od Gallů, sídlících na jihu slovanské oblasti, rozšířil se vůbec na romanské národy na jihu sedící, ať už to byli obyvatelé Italie, či poromanštělí obyvatelé Balkánu a Karpat, pozdější Rumuni. Pro Italy udržel se specificky název Vlaši u záp. Slovanů [3].

Výsledky, k nimž jsme dosud došli rozborem zpráv, vztahujících se k historii národů v Podunají, jsou dále potvrzeny i rozborem staré nomenklatury a to tak určitě, že o správném závěru na časné sídlení Slovanů v jednotlivých částech tohoto územznovu nemůže býti pochyby.

Nomenklatura starého Podunají je na obou březích řeky bez odporu v jádru svém a základu illyrská a dáko-thrácká, ale má v sobě i názvy gallské a z doby pozdější zejména hojnost jmen původu římského. Tato jména obojího druhu jsou tedy stopami

jak pověst o Trajanovi, jako o velkém císaři a vítězi nad nepřátely, byla ještě na konci VI. stol. živá nejen v Byzanci, ale i u Peršanů v Asii, svědčí na př. Jan Efesský III., 32 a VI., 23.

[1]) Žití sv. Methodia od sv. Klimenta (*Pastrnek*, Dějiny sv. Apoštolů 225): оучителє мъногы хрьстьꙗни из Влахъ.

[2]) Lavr. Letopis ed. III, str. 4, 113.

[3]) Č. Vlach, p. Włoch. O vývoji na Balkáně jména »Vlach«, jímž zváni byli od Slovanů všichni Romani ve vnitrozemí a dalším vývoji na severu viz více v kap. VI.

nových živlů, které v dobách, o nichž jsme svrchu pojednali, vnikly do Podunají. Ale vedle nich jsou tu i jména, jež nejsou ani zjevně illyrská, ani thrácká nebo dácká, ani gallská, ani řecká nebo římská, jména, jež buď můžeme vyložiti jenom ze slovanštiny, nebo jež jen v slovanské nomenklatuře topografické mají řadu analogií. Jména tato, soustřeďující se do jisté míry na obmezená území, mám podobně jako názvy gallské nebo římské za stopy slovanských kolonií v půdě původně cizí.

Část těchto jmen je již dávno známa a na př. Šafaříkem oceněna. Jenže Šafařík a po něm ti, kteří věří s letopisem, že Slované měli prarodinu v Podunají, pojímali jména ta za zbytky dávnověkého slovanského osídlení, za zbytky nomenklatury, jež byla v středním Podunají původně jenom slovanská a teprve později příchodem kmenů jiných zatlačena byla nově ujatou nomenklaturou illyrskou, dáckou, thráckou, gallskou a římskou, až na »zbytky«, o něž právě běží[1]). Toto hledisko, i když část jmen spolu s Šafaříkem uznávám za slovanskou a k nim i další připojuji, — přece sdíleti nemohu. Nemohl jsem nabýti přesvědčení, že by se byla kolébka Slovanů nalézala v Podunají a že by Slované odtamtud byli vytlačeni stěhováním Thráků a Illyrů k severu, nebo Gallů k východu, jak jsem o tom obšírně již vyložil v I. dílu STAROŽITNOSTÍ v kap. 1. a zde výše na str. 71 sl. S mého hlediska, jež supponuje rozhodně pro kolébku a východisko Slovanů kraj zakarpatský, nemohou býti slovanská jména v nomenklatuře podunajské primární a ostatní jádro illyrsko-thrácké sekundární, nýbrž naopak: celkový ráz illyrsko-thrácké nomenklatury mám za základní — sem kladu na jih od Sudet a Karpat starší fasi vlasti Illyrů a Thráků, před tím než sestoupili na Balkán — a roztroušená passim jména slovanská mám za stopy sekundární, později sem vnesené právě tak, jako jména gallská nebo římská. Proto mi nejsou slovanská jména dokladem dávnověkosti resp. autochthonnosti Slovanů, nýbrž jen dokladem, že Slované v době, pro niž jména jsou doložena, na jednotlivých místech v Podunají vedle Illyrů, Thráků, Dáků, Gallů atd. už seděli, a poněvadž jména ta doložena jsou už v pramenech I.—IV. stol. po Kr. — dalším dokladem, že Slované po různu vnikli sem už několik věků před VI. stoletím. Nikam

[1]) Tak *Šafařík*, SS. I., 278 sl., 283, 289.

dále můj závěr nesahá a nevede, ale na tomto závěru stojím. Existence několika slovanských jmen při Blatnu, Sávě nebo v Banátě za římské doby císařské, — ba jediné jen jméno slovanské, bylo by pro mne dokladem, že tam byla osada slovanská, i kdybychom jinak o Slovanech zde ještě nevěděli. Tím spíše ovšem, viděli-li jsme, že existence Slovanů v dolních Uhrách je pro dobu tu nejen pravděpodobná a přirozená, nýbrž i jinými důvody přímo z historie doložena.

Doklady, jež lze v staré nomenklatuře vybrati k tomu cíli, sestavuji, maje jednak zření k místu, jednak k době pramenů, v následující přehled.

I. Skupina pannonská.

V římské Pannonii nalézám doklady, které za bezpečné uznávám hlavně na dvou místech, předně u jezera Blatna a za druhé na dolním toku Sávy, od ústí Vrbasu k Bělehradu.

U Blatna, je to ovšem jen jedno jméno, ale velmi vážné, totiž starověké jméno samého jezera, jež od všeslov. názvu pro jezero плесо [1]) odloučiti a jiným způsobem lépe vyložiti vůbec nelze.

Už v I. stol. po Kr. u Plinia objevuje se toto jméno zapsané ve formě poněkud porušené nebo dialekticky odchylné: *Peiso* [2]), potom na konci II. stol. u Aurelia Victora *Pelso* (de caesar. 40, 9), k čemuž srovnej z doby pozdější u Jordana výraz *Pelsois lacus, Pelsodis lacus* (Get. 52, 83), u Anon. Ravennského: »*lacus qui dicitur Pelsois*« (IV., 19), k pozdějším pramenům nepřihlížejíc [3]).

Více jmen poutá se ke kraji mezi dolním tokem Drávy a střední Sávou; důležitostí tu vynikají zejména dvě, stará jména řeky Vuky a řeky Vrbasu, obě doložená z II.—III. stol. po Kr.

Dnešní jméno říčky Vuky, vtékající mezi Drávou a Sávou při Vukováru do Dunaje, je čistě slovanského původu a je to srbská forma odvozená od stsl. влъкъ, č. vlk, p. wilk, r. волкъ,

---

[1]) *Miklosich*, Et. W. s. v. pleso: rus. плесъ, плесо, č. pleso, p. ploso, slovin. pleso. Maďarské *pejso* zakládá se na fonetice nesnášející dvě náslovné souhlásky. K čistotě a praslov. plesa dovolává se *Miklosich* (Denkschr. Akad. XXIII., 215.) výroku Šafaříkova a také je neuvádí mezi slovy přejatými.

[2]) Plin. III., 24 (146): Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum.

[3]) V Convers. Carantanorum čteme *Pelissa lacus*. Později ujalo se u Slovanů jméno *Blato*, o němž srv. *Jagić*, Archiv f. sl. Phil. XXII., 32, *Jireček*, Romanen I., 88.

bulh. влъкъ, srb. вук atd. — tedy řeka »Vlka«, »vlčí«. Že je jméno to slovanštině vlastní, svědčí nejen lexikální význam ale i hojné analogie v slov. lit. hydrologii. Tak znám v Čechách a na Moravě přítok Otavy Vlčavu, potoky Vlčí v poříčí Lužnice, Berounky a Moravy, v Haliči potok Wolczy, přítok Sanu, potok Wilcznawka, přítok Skawy, na severu potok Wilkojatka v pow. lukowském, jezero Wilkija v pow. sejneňském a łeckém, ř. Vilkija v gub. koveňské, potok Volčynec v Bukovině, dále v Rusku Волкъ, Волчокъ, přítoky Bugu, Волчина, přítok Mology, na jihu v Rhodopě řeku Въча, potok Vukanovac, k čemuž přistupuje na př. v polských krajích řada vsí se jménem Wilki, Wilków a pod. [1]).

A toto nade vší pochybu slovanské jméno *Vuka*, starší forma *Vlka* [2]), je doloženo už ve II.—III. stol. po Kr. tvarem *Ulca fluvius, Ulcus* (*amnis*), *Οὖολκος* v těchto pramenech:

Dio Cassius (z doby 150—235 po Kr.) LV., 32, 2: *πρὸς τοῖς Οὐολκαίοις ἕλεσι* (text vztahuje se na bitvu se Severem r. 7 u bařiny řeky Vuky mezi Vukovárem, Osekem a Vinkovci [3]).

Tab. Peuting. (segm. VI., 2) má zápis na východ od Mursy (Oseku): *ad Labores. pont. Ulcae.*

Aurel. Vict. (ze IV. stol.), Epitome 41, 5: apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine [4]).

K tomu přistupují ještě dva prameny IV. a V. století: v Itineráři Jerusalemském (ed. Parthey et Pinder str. 267) nalézá se korrumpovaný zápis stanice mezi Mursou a Cibalemi »*mutatio Leutuoano*« (563, 1), což patrně nutno čísti »*mutatio Ulco amne*« [5]); v panegyriku Ennodiově k r. 488 čteme *Ulca fluvius* [6]).

[1]) Srv. *Miklosich*, Denkschriften Akad. XIV., 22, XXIII., 255.

[2]) Srv. stará jihoslovanská jména *Ulcina* v listině z r. 1080 (*Rački*, Docum. 129), *Vulcinna* (*Jireček*, Romanen II., 67).

[3]) L. c. *τοῦ δὲ δὴ Γερμανικοῦ ἐς τὴν Παννονίαν ἐλθόντος καὶ στρατευμάτων πολλαχόθεν ἐκεῖσε συνιόντων τηρήσαντες οἱ Βάτωνες τὸν Σεουῆρον ἐκ τῆς Μυσίας προσιόντα ἐπέπεσεν αὐτῷ ἀπροσδόκητοι, στρατοπεδευομένῳ πρὸς τοῖς Οὐολκαίοις ἕλεσι . . .*

[4]) Tyto bažiny u Cibal připomíná i Zosimus II., 18 (srv. CIL. III., 422).

[5]) Srv. *Tomaschek* (Zs. f. österr. Gymn. 1867, 710).

[6]) Ennodius VII., 28 (MG. Auct. ant. VIII., 206): »Ulca fluvius est tutela Gepidarum, quae vice aggerum munit audaces et in iugorum more latus provinciae quibusdam muris amplectitur, nullo ariete frustrandis . . . 31: Cesserunt confertissimis hostium tuorum turmis, quos ulterior ripa susceperat.« *Zeuss* (Deutschen 439) to chybně vykládal za Alutu. V pozdějších pramenech uherských vystupuje zde *castrum Wolkou, Wulckow, Walkow, Walko, villa Uulchoi, Uelchea* (*Endlicher*, Mon. Arp. 647, 739, *Fejér*, Codex dipl. Hung.

Druhý důležitý doklad je jméno řeky Vrbasu, vtékající z prava do Sávy mezi Brodem a Gradiškou. Jméno *Vrbas* je opět slovanské utvořené od sl. *vrba* (srv. lokály Vrbás, Dolás[1]). Také toto jméno má v slov. hydrologii řadu analogií. Srv. na severu jména: Vrbová, přítok Moravy, Vrbovka, přítok Třebovky, Vrbenka, říčka v pskovské gub., Вербня, přítok Msty a jiná přítok Ilmenského jezera, na jihu Vrba, potok na Glamočském poli v Bosně, Vrbaska, přítok Sávy, Vrbica, přítok Ribnice, vtékající do Morače, Vrbanja přítok Vrbasu, Vrbova voda[2]). Z důvodů těch mám Vrbas za jméno čistě slovanské, a jméno to je opět doloženo při nejmenším už ze III. stol. na mapě Peutingerské, kde se v segm. VI., 1 nalézá mezi Servitiem a Mursou nápis *Vrbate*[3]). Plinius (III., 148) koncem I. stol. po Kr. nazývá řeku ještě *Urpanus*[4]).

Kdyby se jednalo o název dnešní a Pliniův, nemohl bych v *Urpanus* shledávati doklad slovanský, neboť by byla vždy na snadě možnost, že Slované staré jméno, snad illyrské[5]), přišedše, přizpůsobili si své obvyklé nomenklatuře a z Urpanus vytvořili *Vrbanja*, *Vrbas*, tak jako ze Strymonu — Strumu, nebo z Nestu — Mestu. Ale při mapě Peutingerské má se věc jinak. Zde zápis *Vrbate* jest ablativní forma, jíž se běžně na mapách a itinerářích označují jména stanic na římských silnicích, a tato je již utvořena ne od *Urpanus*, ale od *Vrbas*, gen. *Vrbatis*, tedy už od tvaru slovanského. Není-li Pliniův Urpanus dokladem jména slovanského (ač vzhledem ku jmenu přítoku Vrbasu zvaného Vrbanja i to je možné), je jím *Vrbas* mapy Peutingerské, jejíž seznam

---

IV., 3, 545, *Rœsler*, Zeitpunkt 88). Jméno *Οὖολκος* uvedeno jako doklad slovanskosti Pannonie našel jsem nejdříve u *Kukuljeviće* (Pann. rimska. Rad 1873, 90).

[1]) Srv. osadu *Vrbas* v Uhrách a tvar *Βίσλας* u Konst. de imp. 33.

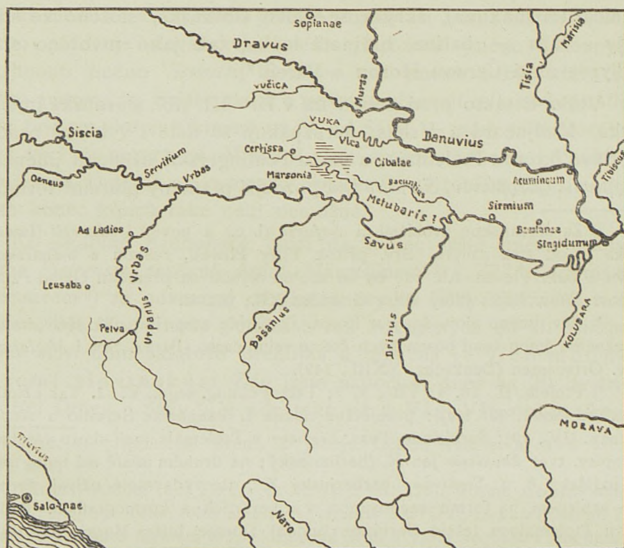
[2]) Srv. *Maretić T.*, Imena rijeka i potoka u hrvatskim i srpskim zemljama. Nastavni Vjesnik I. (1892), 10, *Karadžić*, Lex., *Miklosich*, Denkschr. Akad. XXIII., 257. Analogické názvy tvořeny byly hojně od jména břízy, topolu, jabloně, buku, lípy, lísky, javoru atd.

[3]) Totéž má mezi Certissou a Servitiem (Gradiškou) zapsáno Itiner. Antonini 268, 6 (*Urbate*).

[4]) U Ptolemaia shledáváme (II., 15, 4) v dolní Pannonii osadu *Βερβίς*, kterou Patsch spojuje omylem také s jménem Vrbasu (Glasnik 1902, 407, 408). Ale mapa Peutingerská má korrespondující zápis stanice *Berebis* mezi Sávou a Drávou na cestě mezi Siscií a Mursou a také geograf Ravennský tamže stanici *Berebis* (IV., 19). Srv. Itin. Anton. 130, 6, *Vereis*, Itin. Hierosol. 562, 10, *Vereis*. Nemohu proto přijmouti ztotožnění s Vrbasem.

[5]) Srv. *fluvius Verbannus*, jejž uvádí Plinius (III., 131) v Benátsku.

římských stanic silničních na jisto nepatří mezi přípisky pozdější IV. století. Při ústí Vrbasu, kde cesta překročovala Sávu a kde byla stanice podle jména řeky označená, sedělo patrně už obyvatelstvo slovanské, ovšem mezi osadami starých illyrských Maezeů, kteří jinak zaujímali končiny mezi Unou a Bosnou (srv. výše str. 66).

Jižní část Pannonie.

Méně je jisto, zdali máme s Šafaříkem i jméno říčky, která vtéká z leva do horního toku Vrbasu a sluje dnes *Pliva*, míti za další doklad v tomto směru [1]). Itinerarium Antonini a jeden nápis [2])

[1]) Šafařík SS. I., 281. Šafařík sám dokladu ze jména Vrbasu neznal.

[2]) Itinen. Anton. 269, 5 a CIL. III., 13982. Tento nápis nalezený na Plivě a silně porušený doplněn je na legendu *municipii Pjelv(ensium)*. Na základě tohoto nálezu hledali Tomaschek a zprvu i Kiepert stanici Pelvu u Lištanů na Livanjském poli, později Kiepert a Hoernes položili ji do Dalmacie, východně od Vrliky; Patsch klade ji k Šarićům u Jajců (srv. o tom *K. Patsch*, Wiss. Mitth. Bosn. IV., 265). Stanice itineraria mezi Sirmiem a Salonou jsou: Budalia, Spaneta, Ulmo, Cibalis, Cirtisia, Urbate, Servitti, ad Ladios, Aemate, Leusaba, Sarnade, Silviae, Pelva, Aequo, Salonas.

má zde na důležité silnici vedoucí od Servitia na Sávě (St. Gradiška) do Salony zapsanou i stanici *Pelva*, již nedaleko od Salony, která patrně připadala kamsi na horní tok dnešní Plivy, neboť jméno obou je totožné (srv. připojenou mapku). Ale zde slovanskost jména Plivy není v takové míře zjevna [1]). Spíše bych za uvedených okolností přijal výklad Pervolfův, že ve jménu ostrova *Metubarris*, jejž Plinius uvádí (III., 148: insula in Savo Metubarris amnicarum maxima), skrývá se slovo slovanské, složené ze srb. међу a бара — bařina, bařinatá louka, tak jako utvořeno srb. Међуреч mezi Černou Horou a Barem [2]).

Vidím-li takto před sebou už v II.—III. stol. slovanská jména Vuka, Medjubara a Vrbas, nerozpakuji se dále i v blízké osadě na Sávě, kterou Ptolemaios a mapa Peutingerská označují jménem *Σερβίνον*, *Σερβίτιον*, *Servitio* [3]) a pozdější prameny plurální formou

[1]) Za slovanskou prohlásil ji *Šafařík* (l. c.) a nověji i *Maretić* (Imena rijeka 7) od stsl. плоути. Srv. přítok Visly Pliwku, ruskou a bulharskou Plevu a bulh. Pleven. Ale zde by se mohlo mysliti na přeměnu ciziho *Pelva* v slov. *Pliva*. Popis Plivy viz v Glasniku XII., 161 sl.

[2]) Srv. jméno slov. župy u Konst. Porf. (de adm. imp. 32 *Μεγυρέτους*). V seznamu jmen osad bosenských čteme velmi často »Bare«. Srv. i *Miklosich*, Slav. Ortsnamen (Denkschr. XXIII., 142).

[3]) Ptolem. II., 15, 4; VIII., 7, 7; Tab. Peuting. segm. VI., 1. Tak i Notit. dign. (ed *Seeck*, 92) mají: praefectus classis I. Pannoniae Servitio a Anon. Ravenn. (IV., 19): Serbitium. Tvar *Σέρβινον* u Ptolemaia mají skoro všechny rukopisy, tvar *Σερβίτιον* jen X. (barberinský; na druhém místě má tento tvar rk. pařížský *E*, a *Σερβέντιον* barberinský X.), ale vydavatelé užívají formy této vzhledem na formu zachovanou v itinerariích a kosmografiích. Podle výčtu Ptolemaiova leželo Serbition opodál Dunaje blíže Mursy, ale ještě v Pannonii vedle stanic Berbis, Juballum, Certissa, Cibalis, Marsonia. Také Ravennský kosmograf a Notitia dignitatum čítají je mezi osady pannonské. Naopak zase podle Itineraria byla obec Servitti na cestě mezi Sirmiem a Salonou, tedy na pravé straně Sávy, a tam umísťuje Servitio i mapa Peutingerská. Vidíme z toho tedy, že ležela tato osada kdesi při Sávě a poblíže vtoku Vrbasu na hranici Pannonie a Dalmacie, ale přesně ji určiti nebylo lze. Proto se také v starší době v lokalisaci rozcházeli. *Mannert* kladl ji k ústí Vrbasu (Geographie III., 703, 1820), *Šafařík* na Srbec při Sávě (SS. I., 281), *Blau* ku vtoku Vrbasu (Monatsber. Akad. Berlin 1867, 41). Nyní se pokládá za zjištěnou lokalisace, k níž došli *Mommsen* (CIL. III., str. 422), *Tomaschek* (Mitth. d. geogr. Ges. 1880, 499, 512), *Baliff* (Röm. Strassen in Bosnien und Herzeg. 18), *Truhelka* (Glasnik IV., 347), *Domaszewski* (Beneficiarposten 170) a *Kiepert* (Formae, tab. XVII.), kladouce ji na Gradišku mezi tokem Uny a Vrbasu. Byla to osada velká, jak vidno i ze zpráv Dionových i z toho, že Ptolemaios ji zvláště uvádí v knize VIII. pouze vedle Mursy a Sirmia. *K. Patsch* se postavil však k tomu skepticky (Glasnik 1902,

Servitti [1]), viděti se Šafaříkem osadu [2]) slovanských Srbů, kteří s hlediska naší these o postupu časnějším a vzhledem k svému pozdějšímu umístění musili býti patrně už mezi prvními kmeny slovanskými, kteří postupovali od severu na Vuku, Sávu a Vrbas. Ukážu dále v kap. V., že stará these o příchodu Srbů na Balkán za doby císaře Heraklia je novými studiemi na dobro už odbyta. Soudím, že kmen, nesoucí jméno Srbů přestoupil už v II. st. Dunaj a vnikl mezi staré illyrské a gallské kmeny na Sávě; hlavní osada tohoto předvoje slovanského nesla přirozeně jméno kmenové. Odtrhnouti jméno *Servitti, Serbinon* od jména Srbů, kteří za krátko potom, po dalším tlaku a postupu objevují se jako krystallisační bod ve skupině kmenů na jih od Sávy, — mám za celkového stavu věcí za nesprávné. Máme-li však spojiti už s ním i Pliniovy *Serretes* na Drávě a emendovat i *Servetes* [3]), netroufám si přijmouti, ač to konec konců také není nemožné.

Ke skupině pannonské patří na konec ještě jméno osady, *civitas Pistrensis*, zapsané Amm. Marcellinem k r. 373 [4]), jež mám s Drinovem [5]) za odvozené od jména nějaké říčky *Pistra*, a tuto za slov. Bystrou. Jména potoků a řek odvozených od sl. быстръ jsou v slov. nomenklatuře přehojná a zejména je jich mnoho v území slovinském. Zde jsem napočítal dnes na 20 Bystric v poříčí Drávy a Sávy [6]), a zde také už v VI.—VII. stol. u Ano-

407, pozn. 4) připouštěje event. i Donju Dolinu vzdálenou 13·5 kilometru níže.

[1]) Itiner. Anton. (ed. *Pinder* et *Parthey*, str. 128). Formu *Servitti* mají nejlepší rukopisy. Vedle toho *seruito* A, *seruitei* GMTUV., *seruuti* O, *seruti* F, *scrutti* N. K těmto formám srv. i označení Srbů u Vibia Sequestra (de fluminibus) *Servitii*, *Cervetii*, *Cerveti* a místní jména novější *Srъbъci*, *Srpci*, *Srъbice*, *Srъbavъci* na jihu (*Miklosich*, Slav. Ortsnamen aus Appell. II., Denkschr. XXIII., 237).

[2]) Šafařík (SS. I, 281) a po něm následovníci na př. *Šembera* (Záp. Slov. 239). Ostatně už na okraji ruk. pařížského C a benátského R připsáno je: *ἐκ τούτου, οἶμαι, καὶ Σέρβοι λέγονται* (ed. *Müller*, 300).

[3]) Plinius III., 147 Serretes. Srv. i Dio Cassius 56, 12, *Σερέτιον* k r. 9 po Kr. Nějaké Serry připomíná ostatně v jižních Karpatech ještě za Valenta Ammian Marc. XXVII., 5, 3: Serrorum montes.

[4]) Amm. Marc. XXIX., 6, 7: »in publica villa quam appellant Pistrensem.« V osadě té byli by málem zajali Kvadové r. 373 dceru Constantiovu. Kde leželo město Pistra, nevíme, ale z textu vidno, že se tu jednalo o obec vzdálenou od Sirmia 26 římských mil, tedy asi 38 kilometrů.

[5]) *Drinov*, Заселеніе 65. Nově i *Jagić* vyslovil se pro starobylost názvu Bystrice v Pannonii (Archiv f. sl. Phil. 1902, 614).

[6]) *Becker W.*, Die Gewässer in Oesterreich. Wien 1890. Velmi hojné

nyma Ravennského z nějakého staršího — ovšem nevíme, jak starého — pramene vypsaný *fluvius Bustricius* (IV., 19 ed. Parthey 218) nemůže býti nic jiného, než slov. Bystrica. Také staré jméno říčky v Pannonii *Bolia*, u níž zvítězil gotský Thiudimir nedlouho po r. 453, je nejspíše slovanská Bolja. Srv. ř. *Boljanu* neboli Bojanu [1]), nebo jména složená se složkou *Bole* — Bolečica, přítok Dunaje, osady Bole gradica, Bole-hostice. Ale je to jméno zapsané teprve Jordanem r. 551 (Get. 278).

Přecházíme ke skupině druhé, dácké.

V Dolní Dákii při samém Dunaji je doloženo už od počátku II. stol. jméno, jež je nepopíratelným dokladem existence Slovanů, totiž jméno řeky Černé, která se u Ršavy od severu vlévá do Dunaje. Jméno říční »Černá« vyskytující se v sl. nomenklatuře v protivě k »Bílé, Běle« nebo »Zlaté«, je tak hojné, že netřeba zde vyčítati analogií [2]), a toto jméno shledáváme při ústí uvedené říčky zapsáno jakožto název osady už v II. stol. po Kr. a v době nejblíže následující. Je to v těchto pramenech: Na votivním kamenu z pol. II. století [3]) nalezeném v Mehadii čte se (CIL. III., 1568):

HERCULI · AVG · VALER · M ·
FELIX · RUFI · SATURNINI · G · P · P ·
T · P · EXPR · IV · STATIONIS
TSIERNEN · IIII · ID · ANNO · XI
BARBATO · ET · REGULO COS
EX · VOTO POSUIT

Na jiném kamenu nal. r. 1897 poblíže starého Apula (Karlův Bělehrad) uvádí se vedle Drobet, Porolissa a Napoky i *municipium Dierna* (CIL. III., 14468):

jsou i v Čechách a v Polsku, zejména Karpaty se jimi hemží (Bystrzicza, Bystra, Bystryk, Bystry). Na jihu znám Bystrou přítok Krapiny a Bystricu, přítok Bílého Drinu, Ibru, Jalovice a Vrbasu (*Maretić*, Imena rijeka 14, *Miklosich*, Slav. Ortsnamen II., 150).

[1]) Srv. *Farlatti* Illyr. sacr. I 140 (quam indigenae Bollianam appellant).

[2]) Srv. na př., co sebral *J. Filevič*, Ист. древней Руси I., 159 sl

[3]) Kámen náleží do r. 157, *Domaszewski* (Grenzen d. Prov. Moesien 136), *Mommsen* (CIL. III, l. c.). Jinak byl tento nápis ovšem v čtení různém a porušeném otištěn již mnohokráte (nověji i u *Tocilesca*, Monumentele I., 201). Z nápisu tohoto vidíme zároveň, že byla v Tsierně i římská celní hranice, která podle Domaszewského šla přes stanice: *ad Mediam*, *Pons Augusti*, *Sarmizegetusa*, *Micia*, *Ampelum* (*Domaszewski*, l. c. 142). Osada Černá ustanovena byla kolonií římskou od Trajana (srv. dále uvedený citát z Ulpiana).

aes CVLAPIO · ET HygIAE · L · VLp bASSINVS.
DEC · COL · APVL · II · VIR · COL NAP · FLAM·
COL DROB · FLAM · MVNIC DIER · DEC
MVNJC · APVL · Et · POR · TRIB LEG IIII.
FL PROSALVTE · IVLI · BERONICES
VCI .[1]).

Na dvou cihlách nalezených v dolním Srbsku (v Golubinji a u Negotina) a na jedné z Bulharska čteme legendu:

D · R · P · DIERNA [2]).

Ptolemaios (Geogr. III., 8, 10) ke konci II. stol. v Dákii uvádí osadu *Διέρνα* [3]) na Dunaji mezi Viminaciem a Drobety.

Ulpianus (Lib. I. de censibus. Dig. 50, 15, 1, 8, 9) z poč. III. stol. (z doby Caracallovy) píše: »*In Dacia Zernensium colonia a divo Traiano deducta iuris Italici est. Item Napoca colonia et Apulensis et Patavissensium vicus, qui a divo Severo ius coloniae impetravit.*«

Tab. Peutingeriana (z konce III. stol.) na témž místě Dunaje má legendu *Tierna* (segm. VII., 4).

Notitiae dignitatum or. (ze IV. stol.) 42, 29 uvádějí v Dákii ripenské stanici *Transdiernae* (»*praefectus militum exploratorum Transdiernis*«), k čemuž srv. v téže Dákii 37: »*praefectus legionis tertiae decimae geminae, Zernis* [4]). Také snad možno legendu *Trernahensis natione* na nápisu nalezeném v Dalmacii emendovati v *Tsernahensis* [5]).

Konečně u Prokopia (de aedif. IV., 6) setkáváme se ještě

---

[1]) Otištěn nejprve v Jahreshefte d. österr. arch. Inst. III., Beibl. 183.

[2]) T. j.: *de re publica Dierna*. Srv. CIL. III., 8277, 12677.

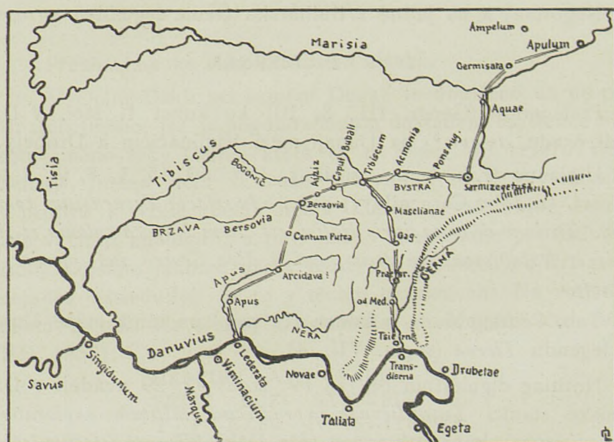
[3]) Tato transkripce zvuku, k níž srv. i nápis z Apula a mapy Peutingerské, je patrně tatáž, kterou shledáváme ku př. v transkripci jmen *Τιάραντος*, *προδίορνα* a pod. Srovnej o ní více na str. 167, 168. Proto někteří i Herodotův Tiarantos ve Valašsku ztotožňovali s Černou (*Szaraniewicz*, Blicke 22, *Hansen*, Osteuropa 168, 170, *Cuno*. Forschungen I., 234, *Mair*, Land der Skythen II., 17, *Ed. Bogusławski*, Hist. Słow. II., 45 a j.). O pozdější latinské transkripci jmen odvozených od *čьrn-* (Zirno, Crine, Cerne, Cernus, Cergna, Cernecha, Cirnecha, Cernelius, Cernata atd.), srv. *Jireček*, Romanen II., 67.

[4]) Notitiae *Ed. Seeck* 96. Vedle praefekta v Černé uvádí se ještě praefekt v Ratiarii, Sacidavě, Drobetech, Oesku, Transdrobetech.

[5]) CIL. III., 2715: M. Julius M. F. Trernahensis miles leg. VII. etc. (Košute v Dalmacii).

s touto Černou (*φρούριον Ζέρνης*) mezi stanicí *Novae* a *Pontes* na Dunaji [1]).

Byla-li při ústí řeky založena už Trajanem (Ulpianus l. c.) kolonie Tsierna, našli zde římští kolonisté jméno na říčce nebo na nějaké starší osadě, podle níž je podržela i kolonie. Bylo tudíž jméno zde patrně již před dobytím Dákie Trajanem,

Jihozápadní část zadunajské Dákie.

jistě aspoň na konci I. stol. po Kr. To mám za zjevné a nepochybné. Žádný pokus, vykládati Tsiernu na ř. Černé jinak, neobstojí. Osada Černá se nalézala při ústí řeky Černé a naproti ní na druhém břehu Dunajském povstal analogicky k jiným (srv. Trans-Drobetae, Trans-Marisca) přístav *Trans-Černá*, psaný *Trans-Dierna* [2]).

[1]) L. c. *μετὰ Νοβὰς δὲ φρούρια Κανταβαζάτης καὶ Σμόρνης τε καὶ Κάμψης καὶ Τανάτας καὶ Ζέρνης καὶ Δουκέπρατον.*

[2]) Tsiernu — Černou uváděl už *Katancsich* (Istri ad col. geogr. II., 233, 293—302), *Gaterer* (An Russorum etc. 1793, 104), *Sulzer* (Gesch. d. transalp. Daciens. Wien 1871, I., 246), pak *Nadeždin* (Опытъ 68), *Šafařík* (SS. I., 280) a po něm všichni, kdož jej následovali (Kaulfuss, Rački, Szaraniewicz, Drinov, Boguslawski, Pervolf, Kętrzyński, Filevič atd.). Z Němců ji přijal na př. *Kiepert* (Lehrbuch 337), ale odmítl z důvodu, o němž dále na str. 159 jednám, *Müllenhoff* a po něm mnozí jiní.

Druhým slovanským názvem v staré Dákii je jméno říčky Brzavy, tekoucí nedaleko od Černé (obě pramení blízko sebe) z levé strany do Temeše. Také toto jméno je slovanské, ať je už vykládáme od **berza*, stsl. брѣза, stč. břieza, srb. бреза[1]), nebo lépe od kmene *bьrz-*, stsl. бръзъ, rychlý[2]) — tolik jako kamenitá bystřina. A na toto jméno vztahuje se beze vší pochyby název stanice římské, nalézající se na cestě z Viminacia k Tibisku a Sarmizegetuse. Silnice tato procházela stanicemi: *Lederata, Apus* (*Apo*), *Arcidava, Centum Putea, Berzovia, Azizis* (*Aizis*), *Caput Bubali, Tibiscum, Acmonia, Pons Augusti, Sarmizegetusa* (srv. připojenou mapku) a šla dále přes *Aquae* a *Germisaru* do *Apula*. Stanice Bersovia i podle výčtu vzdáleností stanic i podle jména soudíc (srv. *Apus* na ř. Apu, *Tibiscum* na ř. Tibisku, a *Vrbas* na ř. Vrbasu, *Tsierna* na ř. Černé atd.) připadá na místo, kde silnice přetíná tok Brzavy, a klade se dnes shodně k osadě Židovínu (rum. Zidovinul) na Brzavě[3]). Doloženo je pak toto jméno slovanské už pro počátek II. stol. po Kr. u grammatika Prisciana (VI., c. 3, 13): *inde Berzobim deinde Aizi processimus*[4]), ve formě *Berzobis* a z III. stol. na mapě Peutingerské segm. VII., 3 ve formě *Bersouia* (srv. kopii této mapy výše na str. 124), odkud to vzal i geograf Ravennský[5]). Mám tuto starověkou Brzavu za druhý hlavní doklad, že Slované koncem II. stol. mezi Temešem a Du-

---

[1]) Srv. hojné odvozeniny hydrologické na př. u *Maretiće*, Imena rijeka 8, *Filevice*, Очеркъ карп. террит. ЖМНП. 1895, IV.—V., 172 a jinde.

[2]) *Miklosich* Et. W. 11: бръзати — rychle běžeti, bulh. бързина, srb. брзица — peřej v řece. Srv. i srb. брзина, брзоћа — rychlost. V Čechách Brzina je přítok Vltavy mezi Otavou a Sázavou, dále je Brzava přítok horní Tisy (Borzava), na Balkáně Brzovode, Berznik, potok, levý přítok Isonza, Brzaja počátek Sunje.

[3]) Srv. zejména *Téglás G.*, A Lederata-Tibiscumi hadi út Aizis állomásának helyrajza (Arch. Ertes. 1898, 1 sl.), kde uvedena i starší maďarská literatura. Azizis (Aizis) shledává Téglás ve Fürlogu, Caput Bubali kladl Goos na pramen Bogoniče (Studien 45).

[4]) Grammatik Priscianus žil sice v Cařihradě teprve na poč. VI. stol., ale v dílo své o latinské grammatice vypsal řadu citátů, mezi nimi i z Trajanových kommentářů o válce dácké. A z těchto kommentářů, tedy z pramene z poč. II. stol. pochází uvedený citát. Priscian výslovně praví: »Traianus in primo Dacicorum: Inde Berzobim, deinde Aizi processimus«. Srv. ed. *Krehla*, I., 226.

[5]) Geogr. Rav. IV., 14 (ed. *Parthey*, 204) vyčítá takto stanice dácké: »Tema, Tiviscum, Gubali, Zizis, Bersovia, Arcidaba, Canonia, Potula, Bacaucis.«

najem seděli při říčkách Černé a Brzavě, jejichž jména sdělili Římanům.

Třetím dokladem pro tuto krajinu je jméno Tisy Strabonem, Pliniem, Ptolemaiem a Ammianem Marcellinem zachované ve formě čistě slovanské [1]). Zvyk od jmen řek skládati komposita s předložkpu *po-* pro označení kraje na řece (od toho odvozováno i označení obyvatel) je u Slovanů tak hojný a zejména u jižních doložen tolika příklady [2]), že ve starém *Πάθισος*, Pathissus (korrump. *Πάρισος*, *Παρτίσκον*, Parthiscus) plným právem smíme viděti dnešní srbské Потисје [3]).

Není toho tedy pro Pannonii a Dákii mnoho — ze severních Uher připojil bych ještě jméno řeky Hronu, doložené z II. st. ve tvaru *Γρανουάς* [4]), neboť i ten analogicky k osobním jménům slov. *Hronek*, slovenskému *hron* — hukot, stč. *hronúti*, *hronutie* (ve významu pád) mám za jméno slovanské [5]). Ale už řada doložených jmen: Pelso — Pleso, Ulca — Vlka, Urbas — Vrbas, Tsierna — Černá, Bersovia — Brzava, Patisus — Potisje sama mi postačují k thesi, že na několika místech Podunají a to v Pannonii u Blatna,

[1]) U Strabona jméno řeky Tisy zapsáno zkomoleně *Πάρισος* (VII., 5, 12 *Παρίσου ῥέοντος ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἐπὶ τὸν Ἴστρον κατὰ τοὺς Σκορδίσκους*), u Plinia *Pathissus* (IV., 80 plana (Daciae) Sarmatae Jazyges, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem), u Ptolemaia *Παρτίσκον*, jako jmeno osady v kraji Sarmatů (III., 7, 2; viz mapu u str. 64), u Amm. Marcellina *Parthiscus* (XVII., 13, 4 v líčeni bojů se Sarmaty Limiganty, viz výše na str. 130).

[2]) Vybírám ze slovníka Karadžićova srbské názvy: Подримље, Подриње, Подунавље (od toho Подунавац), Посавље, Поломље, Поморишје (Maroš), Поречe, Поморавље (od toho Поморавац), Потисје. Srv. i č. Polesí, Polabí, rus. Посулье, Поволжье, Поросье, Поморье atd.

[3]) Šafařík SS. I, 280, 551 a po něm mnozí. Vlastní jméno Tisa objevuje se zjevně poprve u Jordana (*Tisia*, Get. 33, 178), u Ravennata (*Tisia*, IV., 14), pak u Theof. Simokatty (*Τισσός ποταμός* VIII., 3), u Konst. Porfyr. (*Τίτζα* de adm. imp. 40), u Einharda (*Tiza flumen* ad a. 796), u Theofana (*Τίσσος*, *Τῖσσος*, *Τισσῶ*, *Τισσῷ* ed. *Boor*, 282), u Paulina Aquil. (*Tissa*, vers. de Henrico duce. MG. Poetae aevi Carol. I., 131 sl.) atd. K výkladu event. ze slov. srv. sl. *tisa*, *tis* (Taxus baccata).

[4]) V traktátu Marka Aurelia „*Εἰς ἑαυτὸν*“ čteme na konci I. knihy připisek autorův: *Ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γρανουᾳ*. O pozdějších hist. dokladech jména srv. Slov. Pohľady XII., 423.

[5]) K *hronutie* srv. *Gebauer*, Stč. Sl., jenž uvádí doklady ze XIV.—V. st. V slovenčině *hron* ve významu hukot doloženo u *Hviezdoslava* (Sebr. spisy I., 28). Srv. u Sušila moravské *hronouti se* (*Kott* VI. 376). S luž. *gronić* je však spojovati nelze. Srv. mimo to i pol. *groń* — góra, pagórek, szczyt góry, grzbiet skały, slovenské *grúň*.

na ř. Vuce, při ústí Vrbasu a při Tise, Brzavě a Černé v dolní Dákii od II. stol., — ba podle všeho už od I. stol. po Kr. Slované seděli. Výklady, které podal na př. Tomaschek a jiní z cizích jazyků, neobstojí nikterak před podaným výkladem ze slovanštiny [1]. A to jediné, co dříve zaráželo a co přimělo na př. Miklosiche pronésti pověstný výrok, že při dobré vůli a bez zvláštních obtíží mohla by se i Mekka a Medina prohlásiti za jména slovanská [2], co také Müllenhoff resp. Pniower, Roessler a Krek i Jagić uváděli za jediný důvod proti slovanskosti [3], — to nám odpadá. Všichni jmenovaní vycházeli z představy, že v kraji Pelsa a Tsierny v II. stol. po Kr. Slované, kteří přišli teprve v V. století k Dunaji, býti nemohli, a jen tato představa pozdního příchodu Slovanů bránila jim uznati slovanský ráz jména, o kterém by jinak nebyli pochybovali [4], kdyby této hluboce zakořenělé představy nebylo. Ale ona je nesprávná, jak jsem výše ukázal. Přímé i nepřímé důkazy nasvědčují, že Slované partielně, po houfcích, rodech nebo i kmenech pronikali už dávno před V.—VI. stol. na jih.

---

[1]) *Tomaschek* (Thraker II., 59, 71, 95 a Gött. Gel. N. 1888, 307) vykládá jména za thrácká, srovnávaje Tsiernu se skr. *dirna* — zerspalten, Pathissus s koř. *pate* — sich ausbreiten, Bustricius s alb. *buestrę* — Hündin, Pelso s alb. *pląsę* — Spalte, Bruch a vykládaje *Bersovii* za dácké »Birkenbach« (*Pauly-Wissowa*, Realenc. s. v.). Jiní spojovali Tsiernu se skr. *džirná* — senex, vetus, part. perf. od *džárati*, *džirjati* — consumi, conficere. (srv. *Krek* Einleit. 276). *Ć. Truhelka* Vrbas vykládá z albanštiny (Les restes illyriennes en Bosnie. Compte rendu du Congrès intern. d'arch. Sess. Paris. 1900).

[2]) *Miklosich*, Slav. Elemente im Magyar. 46; Sl. Ortsnamen XXI., 75. Srv., co dí l. c. 76: »Bevor man daher Ortsnamen slavisch deutet, muss unabhängig von slavisch deutbaren Ortsnamen festgestellt sein, dass das betreffende Land von Slaven bewohnt war.«

[3]) *Müllenhoff*, DA. II., 378, III., 163, *Jagić* (Arch. f. sl. Phil. 1897, 237), *Krek* (Einleitung 276), *Roesler* (Zs. f. öst. Gymn. 1872, 166). Proti slovanskosti Tsierny, Pelsa a Bersovie vyslovili se ještě, patrně z týchž důvodů, *Pogodin* (Слав. передв. 27, Вопросъ о Θрак. 28), *Smirnov* (Очерки I., 67 sl.), *Xénopol* (Hist. des Roumains I., 21), *Petrov* (ЖМНП. 1886, май), *Králíček* (Sarm. Berge, Kremsier 1895, 18), *Sobolevskij* (Труды арх. съѣзда въ Москвѣ IV., 139).

[4]) Srv. *Müllenhoff*, DA. II., 87, 378, III., 163. *Krek* na př. výslovně dává při Černé přednost etymologii ze slovanštiny proti Tomaschkově, ale odporuje závěru na slovanský původ přece: »aber aus dem Grunde ist sie unhaltbar, weil alle dabei concurrirenden Beweismomente derselben widersprechen« (Einleitung 276), — totiž chybí mu doložení Slovanů v zemi. *Jagić* však, jak z posledních jeho výroků souditi lze, nestojí na starém odmítavém stanovisku (srv. Archiv. f. sl. Phil. 1902, 612).

Vykládati proto násilně uvedená jména z jiných jazyků, když ze slovanského je výklad hned na snadě, není správné. Také Müllenhoffovu (l. c.) námitku »ojedinělosti« jmen, nemohu uznati. Ta ojedinělost je právě příznakem partielního vystoupení Slovanů. Slované nehrnuli se sem zprvu takovým proudem, jako později v VI. a VII. stol., — a jak málo slovanských jmen je doloženo ještě z této pozdní doby, kdy vše už bylo jimi zaplaveno! Ostatně, jakmile se nám více jmen připoutává k nějaké lokalitě, nelze ani dobře mluviti o ojedinělosti.

A zde máme vskutku aspoň dvě taková místa, jedno na Sávě a Vuce, druhé v Banátě. Pro mne jména ta jsou jenom dalším dokladem, že vskutku první slovanské ostrůvky v oblasti cizí byly v Podunají už v I.—III. stol. a že se nalézaly jednak na Hronu, pak v Pannonii u Blatna, Vuky a Vrbasu, v Dákii u Tisy, Černé a Brzavy. Srovnáme-li potom s tím zprávy o Sarmatech v Potisí IV.—V. stol., od nichž v polovině V. stol. Římané uslyšeli a zaznamenali slova »*med*« a »*strava*«, vidíme-li, že na mapě Peutingerské, jejíž národopisná kresba připadá do konce III. stol., jsou zaznamenáni Venedi nejen v Bessarabii, ale právě opět v končině od dolní Tisy na východ tam, kde je Brzava s Černou, a konečně, existovala-li tradice, že Vlaši-Římané udeřili na Slovany podunajské za Trajana císaře, — dostačují mně úplně tyto doklady[1]) k vyslovení základní these o jižním postupu Slovanů na jih, jež zní: Slované nepřišli přes Karpaty do Uher v V. a k Dunaji uherskému i k dolnímu teprve v VI. st. — nýbrž seděli tu, ale ovšem jen passim, tvoříce ostrůvky v oblasti illyrské na západě a dácké, sarmatské a thrácké na východě už v II. ev. I. stol. po Kr. Posunovali se patrně pomalu a postupně, po rodech a kmenech podél severních přítoků dunajských, hlavně po Váhu, Hronu a úvodím Tisy, na východě Karpat po Seretu a Prutu. Ve III. století nastal postup silnější vlivem rozvířeného stěhování severních národů a ve IV. a V. počalo se patrně

[1]) Ostatně nepochybuji, že filologové najdou ještě více dokladů podobných. Sám jsem si nemohl položiti za úkol vybrati a snésti všechny z nomenklatury Podunají a Balkánu, poněvadž nemám pro výbor a rozbor jazykových poměrů hlubších vědomostí ze srovnávací filologie. Chtěl jsem jen podati nový historický podklad a nové hledisko pro další bádání v tomto směru.

už severní Podunají plniti kmeny slovanskými, kteří se připravují vstoupiti proudem i na Balkán.

Co dále k této thesi podává dnes archaeologie, vyložím obšírněji v kap. VIII. tohoto dílu STAROŽITNOSTÍ. Klade počátek postupu k Dunaji do doby ještě starší, dávno před Kristovo narození.

Postavíme-li se jednou na tuto historicky i filologicky upevněnou půdu these o časném proniknutí Slovanů k Dunaji v prvních stoletích po Kr., — není divu, že vystoupí ještě řada jiných dokladů, které by sice samy o sobě neobstály a ničeho nerozhodly, ale které vedle výše uvedených mají v sobě aspoň takovou míru pravděpodobnosti, že se o nich dodatečně mohu také zmíniti. Opakuji výslovně, že thesi svou o ně neopírám, na nich jí nestavím, nýbrž je jen volně k předešlým připojuji jako další více méně možné stopy a doklady časného pobytu Slovanů při Dunaji.

Zde bych především uvedl příchod Kostoboků do Dákie krátce před r. 175, odkudž po boji s vandalskými Astingy r. 175 hnuli se dále na Balkán až do Řecka, kde byli poraženi a zničeni (asi r. 176—7), — a to na základě toho, co jsem vyložil o jejich pravděpodobné slovanskosti v I. díle Starožitností, str. 403 sl. a 415.

K nim se připojují dále Lugiové (Burové), kteří už r. 50 po Kr. stáli při Dunaji, potom koncem I. a poč. II. stol. kdesi v Dákii (srovnej výše str. 104), jež Peutingerská mapa v III. stol. uvádí tamže s označením *Lupiones Sarmate* (oprav *Lugiones*) a konečně Zosimos jmenuje mezi podunajskými kmeny doby Probovy a Valerianovy (*Λογίωνες* I., 67, *Βοϱανοί* I., 27, 31). I ti jsou podle všeho částí Slovanů, od Odry přišlých a proto je také častěji oproti sousedům dákosarmatským nalézáme v přátelštějším poměru k Římanům [1]).

[1]) Prokázati velikou pravděpodobnost slovanského původu Lugiů (Lugů), na Odře, od nichž se v proudu stěhování severních kmenů odtrhla na jih část výše vzpomenutá, bude podrobným úkolem příslušné kapitoly v III. dílu STAROŽITNOSTÍ. Zde se omezuji na tyto hlavní momenty, které mne dnes k tomu vedou: 1. jsou částí velkého starobylého kmene Lugiů, jehož centrum bylo na Odře, v krajině původně negermánské; 2. s hlediska archaeologického je kraj Lugiů negermánský a podle vší pravděpodobnosti západoslovanský (srv. SS. I., 485 sl., 505 sl., 509); 3. nikde nejsou Lugiové na severu přímo označeni jako nějaká velká větev Germanů a z historie nevidíme také, že by

Za to se nemohu přidružiti k těm[1]), kdož v Pliniových a Ptolemaiových Oseriatech[2]) vidí slovanský kmen, jehož jméno je odvozeno od slov. озеро. Rovněž shoda jména starých Breuků s Brajky na horní Kulpě nedokazuje ještě slovanskost prvých[3]) a Ptolemaiovy Predavensie[4]), kteří jsou jím uvedeni v staré Dákii (srv. výše str. 67), mohli bychom spojovati s pozdějšími slovanskými Praedenecenty annalů Einhardových[5]) oprávněně jen, kdyby tvar *Predanensii* edice římské byl dobrým rukopisem doložen.

---

se byl celý ohromný kmen Lugiů vystěhoval z vých. Germanie podobně jako Vandalové, Gotové, Gepidové neb Langobardi; 4. na Peuting. mapě část Lugiů dolů sestouplých označena je přívlastkem *Sarmate*; 5. jednotliví menší kmenové v zemi Lugiů mají jméno slovanské, zejména *Μουγίλωνες* (Strabon VII., 1, 3) sedící tam, kde později v X. století vidíme slov. osadu *Mogelini* (Thietmar IV., 4, V., 22), Mohylnice od stsl. mogyla, polab. mügâla (*Miklosich* Et. W. 199). Srv. i Mohelku a Mohylnici (přítoky Nisy a Odry).

[1]) Plin. III., 148. Oseriates, Ptolem. II., 14, 2 *Ὀσεριάτες*. Tvar jmena je sice blízký stsl. озеро (vedle ѥзеро), ale 1. bychom čekali latinisovanou formu buď ze sl. *Ozerci — tedy *Ὀσερῖται*, jako *Ἐζερῖται* — Jezerci u Konst. Porfyr. de adm. imp. 50, utvořenou analogicky k *πολῖται*, *Οὐλμῖται*, *Ἀβδηρῖται*, — nebo ze sl. Ozerjani (srv. Озоряны v Haliči, Жерела до ист. Укр. V., 4, 33) asi **Ὀσεριανοι*, *Ὀσεριανες*. 2. Plinius (III., 139) uvádí ještě v Illyrii kmen v konventu skardonském, jehož jméno je snad totožné — Asseriates. — Srv. i *Kretschmer*, Einleitung 253, pozn. 5, *Miklosich*, Sl. Ortsnamen II., 177

[2]) Plin. Breuci III., 148, Ptol. *Βρεῦκοι* II., 15, 2, Strabon VII., 5, 3. O Brajcích na horní Kulpě srv. *Šafařík*, Slov. Národopis § 14, str. 54, a seznam míst v Bosně (Brajčeviči, Brajiči, Brajkoviči atd.). Ale jméno není slovanské a mohlo přejíti a udržeti se tak, jako jméno Sapaiů (Šopi) nebo Maurovlachů (Morljaci).

[3]) Na př. *Pervolf* (Arch. sl. Phil. VIII., 27), *Cuno* (Vorg. Roms I., 195), *Kiepert* (Formae XVII., str. 6), *Bogusławski* (Einführung 52, 62, 80, Methode 24, 132).

[4]) Ptol. III., 8, 3. *Πρηδαυήνσιοι*. Jiné rukopisy mají *Πρευδαυήσιοι* (*PVα*), *Πρεδανσήσιοι* (*Ψ*), *Πρεδασήνσιοι* (*Φ*, cod. lat. 4803, edd. Ulm., Arg.), *Πρεδαβήνσιοι* (*A*), *Πρεδαυήσιοι* (*RW*), *Πιεδαυήνσιοι* (*X*), Predaunensii (ed. Vic.), Predanensii (ed. Rom.).

[5]) Einhardi Annales (Ann. regni Franc.) ad a. 822: Sclavorum . . . Marvanorum, Praedenecentorum et in Pannonia residentium Abarum, ad a. 824: legatos Abodritorum, qui vulgo Praedenecenti vocantur et contermini Bulgaris Daciam Danubio adiacentem incolunt. Více o nich srv. v kap. VII. Z týchž důvodů není nemožno, že Slované brzy přešli od ř. Černé i na druhou stranu Dunaje, usadili se u Timoku a že Pliniovi *Timachi* (III., 149) jsou už totožni s pozdějšími slovanskými Timočany (*Timociani* v Einhardových annálech k r. 818 a 819). Ale prokázati toho nelze.

Jinak by ovšem nebylo nic divného, že kmen, jenž v IX. století byl při Sávě, v II. stol. seděl ještě kdesi v severní Dákii.

Mezi topografickými názvy dolních Uher zajímavo je dále jméno *Πέσσιον* (Ptol. VII., 7, 2), jež je snad srb. Пећ[1]), bulh. Пещ, — ale ostatní bych se neodvážil sblížiti se slovanštinou. To platí zejména o stálém chybném srovnávání *Ἀκούμινκον* — sl. Kaminka, *Βόρμανον* — sl. боръ, Centrum Putea — rus. путь, stsl. пѫть, *Οὔσκενον* — sl. узокъ u Pervolfa, Szaraniewicze, Bogusławského atd.[2]). Sem spadá také nový chybný výklad *V. Kętrzyńského* jenž název římské kolonie *Flavium Solvense* mezi Murou a Lošnicí emenduje v *Slovense* t. j. slovanské; a velmi pochybno je dále, smíme-li v názvu Strabonem zachovaném (VII., 5, 2) *ἕλος Λούγεον καλούμενον* u Terstu shledávali sl. *lugъ*, лѫгъ[3]). Zajímavé jméno Vyhorlatu do Podunají nepatří[4]).

Z příslušných sem slov kulturního významu velký rozruch v naší starožitnické literatuře způsobila slova *koleda, župan, kmet,* dále slova *viverra, καυνάκης, ζόμβρος, πῖνον,* — jež však vesměs za doklady pro časný postup Slovanů uznati nemohu.

Obyčej koledy u Slovanů spolu s jménem, jež bylo utvořeno z latinského *calendae*, ř. *καλάνδαι*[5]), nemůže býti dokladem, že se Slované stýkali s Římany v Podunají už v době pohanské, tedy

---

[1]) Jméno se opakuje dosti často u názvů osadních (*Miklosich*, Denkschr. Akad. Wien. XXIII., 213).

[2]) *Pervolf*, Славяне I., 5; Archiv. f. sl. Phil. VIII., 27, *Szaraniewicz*, Krit. Blicke 73, 113, 118, 133 sl., *Bogusławski*. Hist. Słow. I., 202, II., 45, Methode 19, 21, 123, 132, Einführung 64 sl.

[3]) *Kętrzyński*, Słowiane 60, 64.

[4]) *Ed. Bogusławski* poukazuje totiž pro východní část severních Uher ještě na to, že slov. jméno pohoří *Vyhorlatu* musilo povstati už za dob posledních výbuchů tohoto starého sopečného pásma a že tudíž existence Slovanů zde je jím prokázána pro doby pradávné (Methode 42, Einführung 91). Tento sl. název, dávno vymřelé sopky (srv. Jahrb. d. ung. Karpathenvereins 1886, 45, 58, 61) je jistě zajímavý, ale souditi z něho na starou existenci Slovanů bych se neodvážil, dokud nebude geologicky zjištěno, kdy trachytový vulkán Vyhorlatu posledně byl činným. My musíme také připustiti možnost, že útvar temene mohl i později přišlému obyvatelstvu poskytnouti představu nějakého vyhořelého kopce. Ostatně nepochybuji sám z jiných důvodů, že Slované byli poblíže těchto hor už od dob prvotní své individualisace. Pokud je Vyhorlat starým slov. názvem ve významu ‚vyhořelá hora' a formy staré, ponechávám filologům k rozhodnutí.

[5]) *Miklosich*, Et. W. s. v.: stsl. колѧда, č. koleda, bulh. коледе, коленде, колада, srb. коледа, pol. kolęda, r. коляда, maď. koleda, rum. kolindъ, lit. kalida, kalidos, alb. kolъndrъ.

před IV.—V. stol. [1]). Má se to s ním podobně jako s Trajanem — Trojanem. Obyčej koledy mohl zajisté vniknouti k Slovanům i v době pozdější, kdy už v Podunají bylo rozvito křesťanství a kdy tam Slovanů nikdo nepopírá; křesťanství neovládlo zde rázem a definitivně tak, aby s ním byly vymizely staré slavnosti a mezi nimi *calendae*. Vždyť ještě v VI. církevní sněm r. 691 zakazuje svátky pohanské a mezi nimi výslovně i »*τὰς οὕτω λεγομένας καλάνδας*« [2]). V té době byla už na Dunaji a Balkáně spousta Slovanů. Že by se tedy Slované byli musili stýkati se světem pohanským na Dunaji už před IV. stoletím, z přejetí kalend nijak nevyplývá. Ale ovšem, máme-li časný tento styk z jiných, výše vyložených důvodů před sebou, nepřekáží nic, abychom ex post soudili, že i tuto význačnou slavnost novoroční přejali přímo od římských kolonistů ještě v době květu, a to kdesi na celé dlouhé linii dunajské, odkudž se snadno mohla rozšířiti dále na sever k jiným Slovanům.

Soud Bogusławského, že koleda je domácí původní slavnost slovanská a i jméno její původní slovanské [3]) — podobně soudili někteří o slovanském původu rosalií a palilií [4]) —, je po studiích Miklosichových ovšem nesprávný. [5])

[1]) Podle *W. Kubitschka* (Zur Frage der Ausbreitung des Christenthums in Pannonien. Blätter des Ver. f. Landeskunde von Niederösterreich 1897, 168, 176) počalo se na Dunaji křesťanství rozvíjeti teprve od doby Konstantinovy: »Der Gedanke an eine frühe und rege Entwickelung des Christenthums an der Donau muss als abgewiesen erscheinen« (184).

[2]) *Miklosich*, Denkschriften Akad. Wien XXIV. 23. V kanonu 62. Trullanského koncilu čteme: »festum calendarum ita appellant scriptores publicas illas ac superstitiosas laetitias, quas kalendis ianuarii, quibus annus aperitur, exhibuere primum gentiles, usurpavere etiam postmodum christiani et quas utrique indecoris choreis mulierumque aut ferarum assumptis formis ac vestibus foedabant«.

[3]) Hist. Słow. II., 178-9, pozn. 959, 960. Einführung 90, Methode 118. Za doklad časného příchodu měl kalendy zejména Drinov (Заселенiо 75 sl.).

[4]) *Bogusławski*, Hist. Słow. l. c., Einführung 77, Methode 38, 117, *Kukuljević-Sakcinski*, Pann. Rimska. Rad jugosl. akad. XXIII.

[5]) *Miklosich*, Christl. Terminologie der slaw. Sprachen, Denkschriften Akad. Wien XXIV. (1875), 22 sl. *Veselovskij*, Румынскія, славянскія и греческія колядьı. Сборникъ отд. р. яз. XXXII. Petr. 1883 (Прил. къ XIV. тому Зап. Акад. Наукъ). Srv. i *Krek*, Einleitung 278 sl., 828 sl. (kde novější literatura k předmětu). O slavnosti rosalií (pascha rosata, rosarum) a přejetí do slov. tradice viz studii *Tomaschkovu*, »Über Brumalia und Rosalia« (Sitzungsber. Akad. Wien. LX., 1869), *Miklosichovu*, »Die Rusalien« (Sitzungsber. Akad. Wien XLVI., 1864), a u *Kreka*, Einleitung 407; o paliliích srv. na př.

Rovněž je pravděpodobno, že v latinském názvu pro veverku *viverra* (jinak v románských řečech není) a v řeckém *καυνάκης* (nebo *ἡ καυνάκη*) — kůže kuní, jež uvádějí Plinius (N. H. VIII., 55, 81; XI., 49, 109, XXX., 6, 16), Aristophanes (Vosy 1132), Arrian (Anabasis VI., 29, 8), Hesychios (s. v.) atd., máme před sebou další doklad časného styku Římanů a Řeků se Slovany [1]), ovšem s výsledkem opačným: Římané a Řekové zde přejali slova slovanská věvera (stsl. **вѣверица** [2]) a kuna (stsl. **коуна**, jinak ve všech novějších slovanských jazycích *kuna*, pol. i *kunica* [3]). Jenže nelze z toho činiti opět žádného závěru na thesi o časném postupu Slovanů k jihu. Už význam obou slov označujících lesní zvířata, jejichž koží se hojně užívalo, nasvědčuje způsobu, jakým se přejetí asi událo. Stalo se tak obchodem. Obchodníci římští, chodíce do severních končin za zbožím, kupovali tam od domorodců slovansky mluvících vedle jiných surovin, na př. medu, vosku, i kožešiny veveří, kuní a zboží spolu s jmény domácími přinášeli do Italie. Kde se však tento obchod dál a odkud jména přešla, nevíme. Mohlo to býti zcela dobře i na samém severu na př. na velké obchodní dráze táhnoucí se z Karnunta do poříčí Odry a Visly, mohlo to býti na cestě povážské nebo jinde v zalesněných údolích severních Karpat. Tedy o existenci Slovanů v Podunají přejetí ta přímo nesvědčí, pouze zůstává možno, že obchody s těmito kožešinami dály se i v Podunají.

Rovněž nesvědčí pro časný příchod nebo docela autochthonnost Slovanů v Podunají sl. *župan*, jak vykládali Lelewel, Cuno, Kočubinskij, Perwolf, Drinov, Bogusławski a jiní [4]). Domnívali se, že župan je název Slovanům vlastní a zároveň jej četli na nápisu zlaté

W. Roscher, Ausführl. Lexicon der gr. und röm. Mythologie III., 1, 1276 sl. nebo *G. Wissowa*, Religion und Kultur der Römer (München 1902), 165.

[1]) *Pogodin*, Передвиженія 6. Srv. *Schrader*, Reallexicon der indogerm. Alterthumskunde (Strassburg 1901), 165, 955, *V. Hahn*, Kulturpflanzen und Hausthiere[3] (Berlin 1894), 446, 588. Zejména kůže kuní staly se u Slovanů a vůbec v severnější Evropě platidlem (srv. rus. коуны, *Krek*, Einleitung 195, *Miklosich*, Lex. paleosl. 322).

[2]) *Miklosich*, Et. W. 389: slovin. věverica, bulh. верверица, srb. вјеверица, јеверица, č. vever, pol. wiewiorka, luž. vjevjerce, ńevjerica, malor. вывірка, r. вѣверица, rum. veverice, novoř. *βερβερίτζα*, lit. vaiveris, pr. weware, lot. vāvere, vāveris.

[3]) *Miklosich*, 147: pr. *kaune*, lit. *kiaune*, lot. *kauna*.

[4]) *Kočubinskij* (Труды Арх. съѣзда въ Москвѣ IV., 136), *Pervolf*, (Sl. Archiv VIII. 28), — *Drinov*, Засслeнie 65, *Bogusławski*, Hist. II., 89. Uváděl jej i *Šafařík*, SS. I., 383.

misky v pokladu nalezeném r. 1799 u Sv. Mikuláše v stol. Torontálské, nedaleko Máruše (Nagy-Szent-Miklós), kterýžto poklad přičítal se buď Slovanům nebo Gepidům nebo Hunnům a kladl do III.—V. stol.[1]). Nápis na misce, ač není dosud rozřešen, podává vskutku dvakráte slovo župan ve formě *zoapan*:

† ΒΟΥΗΛΑ · ΖΟΑΠΑΝ · ΤΕCΗ ·
ΔΥΓΕΤΟΙΓΗ · ΒΟΥΤΑΟΥΛ · ΖΩΑΠΑΝ ·
ΤΑΓΡΟΓΗ · ΗΤΖΙΓΗ · ΤΑΙCΗ —
t. j. *Βουηλα · Ζοαπαν · Τεση ·*
Δυγετοιγη · Βουταουλ · Ζωαπαν ·
Ταγρογη · Ητζιγη · Ταιση.

Ale předně není slov. původ županа dosud nijak prokázán — doložen je jinak u Slovanů teprve v VIII. století[2]), — a za

[1]) Srv. hlavně spis *J. Hampela*, Der Goldfund von Nagy-Szent-Miklós. Budapest 1886 (47, 57). Hampel sám přičítal tam misku gepidskému knížeti ze IV.—V. stol., dnes ovšem na základě dále uvedených prací Keila, Strzygowského a Kondakova upouští od tohoto datování a klade poklad také do VII.—IX. stol., přičítaje jej Avarům nebo spíše Bulharům (Alterthümer des früh. Mittelalters in Ungarn I., 153—161). Ze slovanštiny vykládal celý nápis na misce na př. *Klassen* (Новые матеріалы, II., 38), z litevštiny *T. Volański* (Briefe üb. sl. Alt. I., 28). Nověji v něm viděl slovanskou legendu i *Br. Keil*, Die griech. Inschriften im sog. »Schatz des Attila« (Repertitorium für Kunstwiss. XI., 256 sl. Berlín 1888).

[2]) Vystupuje na jisto poprve r. 777 v privilegiu daném Tassilem klášteru kremsmünsterskému v Dolních Rakousích (»*jopan*«). Pro slovanský původ byl sám *Miklosich* (Et. W. s. v.), ale jiní v něm viděli přejetí z dáčtiny, na př. už *Dobrovský* (Arch. f. sl. Phil. II., 1876, 189). Při té příležitosti předkládám sám otázku, není-li nejstarší doklad pro župana skryt v druhém příjmení, které měl Decebal, tedy panovník dácký, tak že by — je-li tomu tak — přibyl tím nový doklad pro domněnku, že pojem župana přejali Slované od podunajských Dáků. U Jordana totiž (Get. 76), pak u Orosia (VII., 10), kde se hovoří o Decebalových válkách s Římany, místo Decebalova jména uvádí se *Dorpaneus* (Jord.) a *Diurpaneus* (Oros.). Srv. *Mommsen*, ed. Jord. 148. Tomuto jménu odpovídá asi forma třetí na jednom římském nápise zachovaná, tedy nejvěrohodnější, *Diuppaneus Dacus* (CIL. VI., 16903):

DIS MANIBUS
DIUPPANEVS · QVI
EUPREPES · STERISSAE · F.
DACUS · V · A · XVIII
· · · · · · · · · ·

druhé se dnes poklad torontálský klade právem do doby mnohem pozdější, ne před století VIII., a náleží podle všeho nějakému bulharskému nebo avarskému knížeti [1]. Nemůže býti proto žádným průkazem existence slovanských županů v Uhrách před stoletím V., i když se slovanský původ župana dokáže.

Slovo *kmet* (stsl. кмєть) proto nemůže býti dokladem starobylosti Slovanů v Dákii, poněvadž není slovanského původu [2]; *κομῆται* doložení v Dákii Dionem Cassiem nemusí býti ani ve spojení se sl. кметь [3], a jsou-li, můžeme míti před sebou jen přejetí s dáčtiny; — slovo *ζόμβρος* jest sice stsl. зѫбръ — č. a rus. zubr, rum. zimbrъ, novoř. *ζοῦμπρος*, *ζόμβρος*, ale doloženo je teprve z doby pozdní [4]; — balkánské slovo *πῖνον* u Aristotela [5], jak jsem už výše podotkl (str. 91), je utvořené od arijského kmene *pi-* (skr. *pibāmi*, *pitiš*, ř. *πίνω*, lat. *bibo*, alb. *pīne*) a slov. *pivo* (srv. lit. *pīvas*) s ním není v přímém spojení.

Spíše bych viděl v Dioskoridově seznamu dáckých jmen rostlinných slovanské názvy. A to ve jménech

σέβα (Sambucus nigra) . . . . *ἀκτή, οἱ δὲ δένδρον ἄρκτου, οἱ δὲ ἥμερον, Ῥωμαῖοι σαμβούκουμ,*

Není tato forma jen transkripcí dáckého **župan*, tak že by i v prvých dvou případech užito bylo appellativa župan — vladyka, na místě jména osobního? K transkripci *diu* — za **žu* — srv. *Διέρνα*, *Tierna* — Černá, *Τιάραντος* — Sereth, *Diaconus* — *Zaconus* (CIL. III., 2654), *Κοτιάειον* — *Κοσιάειον*, *Θυμβραῖος*, *Δύμβριος* — *Ζυμβραῖος* (*Kretschmer*, Einleitung 231), *diesema* — na místo **česma* (srv. dále str. 168).

[1]) *Kondakov*, Geschichte und Denkmäler des byzantinischen Emails (Frankfurt 1892), 36 sl., 39 klade misku do IX. stol., podobně *Strzygowski J.*, Zur Datierung des Goldfundes von N. Sz. Miklós (Byz. Zs. VI., 1897, 585). Pro avarský původ prohlásil se *G. Nagy* (A magyar nemzet története I, str. CCCXXXIII.). *Keil*, l. c. ukázal jen, že palaeografie nápisu neklade datování žádné úzké hranice.

[2]) Srv. *A. Brückner*, O Piaście (Rozprawy Akad. Krak. XXV., 328, 349), *Miklosich*, Et. W. 121, *Pogodin*, Вопросъ о Θрак. 27, *Gebauer* Stč. sl. s. v.

[3]) *Κομῆται* Cass. Dio 68, 9, Priskos frg. 5. Jord. Get. 11 (v protivě ku *πιλόφοροι*). Srv. *Tomaschek*, Thraker II., 15.

[4]) *Morelli*, Bibl. manuscr. I., 59: *ἴδομεν τραγέλαφον ἐλθόντα ἀπὸ Θράκης εἰς τὸν οἶκον Καίσαρος, ὃν ἐκάλουν ζόμβρον.* AP. IX., 300: *Ἀδδαίου ἐπίγραμμα εἰς Πευκέστην, ταῦρον τὸν καλούμενον ζόμβρον λογχεύσαντα*; Niket. Chon. str. 433, a. 1164 *ζοῦμπρος ζῶον . . . κατὰ τοὺς Ταυροσκύθας (ἐν τοῖς ὄρεσι τῶν Κομάνων) φυόμενον μάλιστα καὶ τρεφόμενον.* Srv. *Tomaschek*, Thraker II., 12, *Miklosich*, Slav. Elem. im Rumun. 23. Sl. Ortsnamen II., 260.

[5]) Aristoteles u Athenaia X. 447. Srv. *Tomaschek*, Thraker II., 18.

	Γάλλοι σκοβιὴν, Δάκοι σέβα (καλαμοειδεῖς ἔχουσι κλάδους),
βλής (Hyoscyamus niger) . . .	*βλητὸν, Ρωμαῖοι βλίτον, Δάκοι βλής,*
διέσεμα (Verbascum)	*φλόμος οἱ δὲ φλόνος, οἱ δὲ λυχνῖτις... Ῥωμαῖοι βέρβασκλουμ, οἱ δὲ φούμουσκλουμ, οἱ δὲ λανάτα, Αἰγύπτιοι αθάλ, Δάκοι διέσεμα;*
προδίορνα (Helleborus niger)	*. ἐλλέβορος μέλας, Ρωμαῖοι βεράτρουμ νίγρουμ, οἱ δὲ σαράκα, Δάκοι προδίορνα* [1]).

Jméno *σέβα* je významem totožné i formou blízké srb. зоба [2]), jméno *βλής* s č. blín, jméno *διέσεμα* je buď *di(v)esema* — sl. *divizma* [3]) nebo, jak bych spíše soudil, sl. *česma, česmina* [4]), jméno *προδίορνα*, jak výklad ukazuje, má v sobě složku *δίορνα*, jež není nic jiného než transkripce slov. чрьнъ (srv. výklad na str. 155). Podle slovníku Daničićova sluje Helleborus niger dosud chorvatsky *crnòglavac* [5]). Shody ty mohou ovšem býti snad jen dalšími doklady relativní příbuznosti dáčtiny se slovanštinou, o níž jsem se zmínil už výše na str. 84, ale jsou jistě příliš nápadné a vzhledem k našemu výkladu o přítomnosti Slovanů v Dákii bude rozhodně lépe viděti v nich jména slovanská, přijatá do nomenklatury dácké.

Celkový výsledek svého zkoumání obsaženého v této kapitole mám za positivní v těchto dvou bodech:

1. je už a priori přirozeno a nanejvýše pravděpodobno, že Slované pronikali ze Zakarpatí k Dunaji v celkovém proudu stěhování severoevropských národů na jih (srv. závěr na str. 121).

---

[1]) Texty viz u *Tomaschka*, Thraker II., 22 sl.

[2]) *Karadžić*, Lex. зова — Holunderstaude, Sambucus nigra L. Srv. *Miklosich*, Et W. 404 (snad ze бъзова, srv. бъзъ).

[3]) Tak srovnal už *Tomaschek*, l. c. 32.

[4]) Domnívám se, že zde náslovné *die* zastupuje sykavku *č*, jako v *Dierna*, *προδίορνα*. K slovanskému jménu srv. *Miklosich*, Et. W. 35: stsl. чесмина, srb. чесвина, slovin. česmina (Berberis vulgaris), rus. чесмина a řadu srbských obcí v Bosně a Dalmacii (Česma, Česme, Česminovo a pod.).

[5]) Slovník *Daničičův* podle *B. Šulka*, Pogled iz biljarstva u praviek Slavenah. Rad 1877, XXXIX., 40. *Tomaschek*, l. c. 34 praví: »wir halten den Anklang für zufällig.«

2. je řada zjevných a positivních stop, které tutéž thesi přímo dosvědčují. Mezi nimi stojí v předu zprávy o Sarmatech potisských III.—V. stol., zápis Venedů v Dákii a Zadunajské Moesii z III. století, jméno Plesa, Vuky, Vrbasu, Srbů, Bystré, Černé, Brzavy, Potisí a Hronu v pramenech II.—III. st. a konečně zpráva letopisu o útoku Vlachů na Slovany spojená s přijetím císaře Trajana ve folklore slovanský, — v druhé řadě řada slov botanických, ukazujících na časný styk Slovanů a Dáků.

Ovšem, jak jsem už pravil se vším důrazem, představuji si tuto existenci Slovanů v Podunají jen jako partiální časnější pronikání kmenů a rodů slovanských v kraj osazený především pannonskými Illyry a thráckými Dáky, Gety, vedle toho i Sarmaty, Gally a Germány, o množství kolonií římských ani nemluvě. Máme doloženy jen ostrovy slovanské v oblasti většinou stále (aspoň do IV. stol.) cizí. Není tedy these moje ani thesí směru autochthonistického ani podporou kompromisního hlediska Šafaříkova. Slované tito, jak z rozebraných dokladů souditi lze, šli na jih postupně po houfcích a rodech asi třemi proudy; jeden z nich šel Považím a Pohroním (Granuas-Hron) do Pannonie k Plesu a dolní Sávě (k nim patřili Serbi, tudy šly asi i části Lugiů, Burů); druhý šel nížinou tisskou a uvedl Slovany i na ř. Brzavu, Černou a vůbec do Banátu, kde se setkal s proudem předešlým, hlavně s Lugii a Bury (k nim náleželi služební Sarmaté, poddaní Hunnům, Venadi mapy Peutingerské, tudy šli — byli-li slovanští — i Kostoboci a Karpové); třetí proud nejméně doložený šel konečně po Serethu a Prutu k dunajskému ústí (Venedi mapy Peutingerské).

Námitka často pronášená, podle níž prý svědčí proti časnému příchodu Slovanů k Dunaji převzetí jména Dunaje z úst německých a to gotských [1]), nemá váhy žádné. Slované, kteří od II. stol. počínajíc přicházeli k Dunaji, stýkali se tam neustále s Germány (s Bastarny, Goty, Gepidy, Vandaly, Peuciny, Skiry). Byli při tom pravidlem i v područí jejich, ovládáni jimi, a jako přejali od Němců řadu jiných slov kulturního rázu, mohli také v užívání převzíti germánskou (bastarnskou nebo gotskou) formu jména hlavní řeky, kolem níž se točily všecky výboje právě pod vedením Germánů [2]).

---

[1]) Srv. na př. *Müllenhoff*, DA. II., 379. Srv. mé SS. I., 20.

[2]) Vždyť vidíme ostatně, že germánská forma přecházela i do literatury

Při podobném poměru sociálním přejímá nižší poddaná vrstva snadno formy jazykové od vrstvy, která ji ovládá. Tak bylo s Dunajem, tak bylo s jménem Karpat za panství Bastarnů. Německé jméno Dunaje u Slovanů svědčí jen, že v době, kdy nastalo osídlování Uher a Valašska od Slovanů, ovládalo zde německé jméno pro Dunaj. A to se hodí na I.—III. stol. právě tak, — ba ještě lépe než na stol. VI. nebo konec V. Při návalu, kterým přes dolní Dunaj Slované postupují v VI. stol. bychom už tíže vysvětlili, proč přejali formu germánskou, neboť z Germánů od Sávy po ústí Dunaje byly zde už nepatrné zbytky.

Seděli-li na základě uvedených dokladů už v I—II. století po Kr. v končinách nad ř. Černou a Brzavou Slované, byli bychom ovšem oprávněni i jednotlivé skupiny barbarů na sloupu Trajanově v Římě spojiti s těmito Slovany, předpokládajíce ovšem, že výklad Cichoriův scény, o něž běží, správně umísťuje [1]). Totéž by platilo i o Trajanovu pomníku u Adamklissi v Dobrudži i o sloupu Marka Aurelia v Římě.

První část tažení Trajanova v druhé válce dácké (r. 105—6), ať už přitáhl z Ankony přes Dalmacii, jak Cichorius a Petersen chtějí, či z jižní Thrákie podle Benndorfa [2]), šla totiž přes Dunaj kdesi v končinách dnešního východního Srbska. Cichorius sám soudí, že císař přešel u Lederaty, naměřiv na Bersovii [3]), a na reliefech sloupu umísťuje scénu 235 a násl. (na obr. XC.) sem do

---

řecké (srv. Pseudocaesaria Naz. u *Müllenhoffa* III., 366 anebo do syrštiny. Gotskou formu *Donābis* má na př. Michal Syrský z Jana Efesského (*Marquart*, Streifzüge 483). Naopak zase soudí *A. Sobolevskij* na časný postup Slovanů k dolnímu Prutu z toho důvodu, že Slované přejali jméno toto direktně od Skythů (*Пъруть z **paranta(h)* — vodnatá řeka). Srv. Arch. f. sl. Phil. 1905, 241. Sobolevskij zde ostatně jméno Dunaje vykládá ze skythštiny (**dan — āvi*, str. 243).

[1]) Reliefy sloupu Trajanova v Římě zpracoval nově historicky v monumentálním díle *Conr. Cichorius*, »Die Reliefs der Traiansäule«. Berlin 1896 až 1900. Dosud vyšly 2 svazky textu (II. a III.) a oba díly tabulí. Pendantem této knihy a zároveň polemickou kritikou je práce: Traians Dakische Kriege nach dem Säulenrelief erzählt von E. Petersen (Leipzig I., 1899, II., 1903).

[2]) *Cichorius* III., 11 sl.; *Petersen*, 11 sl., 20, 40, 58; *Benndorf*, v článku citovaném dále v pozn. 2. na str. 173.

[3]) Pochod na Bersovii doložen zápisky Traianovými podle grammatika Prisciana. Srv. výše str. 157.

Zadunají před prvé výběžky Karpat [1]). Zde se císaři staví vstříc skupina barbarů, již mají jinak typ dácký a i kroj (až na to že jim chybějí typické dácké čapky), ale, což je důležito: císaře přátelsky vítají. V době, kdy Burvista hleděl spojiti a vzbouřiti všechny kmeny v Zadunají k velkému boji proti Římu, je přátelské chování této skupiny zřejmým důkazem, že se tu setkal Trajan s kmenem, který asi k vlastním Dákům nenáležel a s nimi společného revolučního hnutí neměl. Jeví-li pak nomenklatura kraje neklamné stopy slovanskosti, mohli bychom přirozeně a oprávněně souditi, že ve skupině té máme banátské Slovany. Také r. 101 prošel tudy Trajan beze všeho boje (srv. obr. IV—XX u Cichoria). Kmen zde sedící byl patrně přízniv Římanům a, ač jej římská administrace se svého politicko-geografického hlediska kladla do Dákie, mezi kmeny dácké, — byl přece jen vlastním Dákům Decebalovým cizí. Sarmaté (Jazygové nebo Roxolani) to jistě nejsou, neboť ti zřejmě na reliefech sloupu vyznačeni jsou typem a krojem jiným [2]). Ale proti tomu, kam Cichorius scénu 235 umístil, jakož vůbec proti jeho topografickým výkladům vysloveny byly mnohé a z části jistě oprávněné námitky (hlavně Petersenem) a také zmíněná lokalisace scény 235., ač je možná, není přece tak jista, abychom její barbary mohli určitěji prohlásiti za banátské

Skupina barbarů ze scény 262. sloupu Trajanova.

---

[1]) *Cichorius* III., 93.

[2]) *Cichorius*, Obr. C a CLI. (ač zde to není jisté). Určitě sarmatský typ jsou jezdci pokrytí šupinatými brněním s konickými přílbami. Srv. u *Cichoria*, obr. XXXI., XXXVII. a zprávu u Tacita Hist. I, 79 a Josefa Flav. Bell. Jud. VII., 4, 3.

Barbar z pomníku u Adamklissi.

Slovany. Spíše bychom mohli souditi, že se mezi barbarskými posly, jež přijímá Trajan na scéně 262—264 (obr. C.), — to se na jisto již stalo za Dunajem v zimě r. 105/6 u Drobet — setkati musíme i se Slovany. Ale zde opět skupiny barbarů, ač jsou v typech a v kroji odlišeny a velmi zajímavy [1]), přece při dnešním stavu našeho vědění neposkytují pevnějšího vodítka k ethnologickému určení, zejména ne k určení, co by bylo slovanské. Totéž platí i o jiných místech sloupu Trajanova, na př. na reliefech první války dácké, kde se objevují postavy, jež jsou jak od běžného typu Germanů a Sarmatů, tak i od typu dáckého v kroji odchylné, na př. barbar na obr. IX. (Cichorius jej vykládá za Bura) nebo poselstvo na obr. XXVIII. v otřásněných pláštích.

Totéž v celku platí i pro figury na sloupu Marka Aurelia, postaveném r. 193 v Římě a oslavujícím vítězství císařovo nad Kvady a Markomanny [2]), — a totéž konečně musím říci i o identifikaci, která by jinak relativně měla dosti pro sebe: polský archaeolog Petr Bieńkowski, jenž se horlivě obírá otázkou národních barbar-

[1]) Srv. *Cichorius*, III., 145 sl. Je tu 7—8 skupin. Z nich zřejmě lze poznati Germany podle typických příznaků (patrně podunajské Bastarny) na jedné straně, a Sarmaty Jazygy na druhé. Ale o ostatních nelze povědět nic určitého. To platí zejména o nejzajímavější střední skupině 3 barbarů v podivném neznámém kroji, zvláštním účesu i typu. Jakési rukavice ukazovaly by sice na seveřany, snad na nějaký severní karpatský kmen, — ale jsou-li to nějací Slované, nevíme. Kroj je neznámý. Skládá se z dlouhého spodního županu se svrchní krátkou kazajkou. Vlasy jsou dokola ovinuty páskou (srv. připojený obraz).

[2]) Vydavatelé této památky *E. Petersen* a *A. Domaszewski* shledávali sice na některých reliefech i typy slovanské (Die Marcus-Säule auf der Piazza Colonna in Rom. München 1896, 47, 72, 76, 117), při čemž jim byly vodítkem nízké a ošklivé tváře některých barbarů, ale tím zcela bezdůvodně. Jde tu nejspíše o Sarmaty uherské. Srv. můj článek »Domnělí Slované na sloupu Marka Aurelia v Římě« (Listy filologické 1899, 401). Bień-

ských typů v římském umění [1]), prohlásil mezi figurami barbarů, zobrazených na reliefech Trajanova pomníku u Adamklissi v Dobrudži [2]), jeden typ, zřejmě odchylný od germánského, sarmatského i dáckého, za slovanský a to hlavně na základě kroje, jakéhosi kaftanu (srv. připojený obraz), jenž podle jeho domněnky rovná se zcela svrchnímu oděvu maloruských sedláků z Volyně (сѣракъ, свита a j. [3]).

Ale zůstává přece jen pochybno, stačí-li tento moment sám k uvedené identifikaci, smíme-li vůbec části, z nichž se skládá dnešní kroj maloruský, posunouti o 1800 let nazpět a míti je za prototyp národního kroje slovanského doby Trajanovy. Zde třeba vyčkati dalších studií. Historicky ovšem nelze proti tomu namítati nic, poněvadž máme Slovany pro II. stol. doloženy při dolním Dunaji a i přímé svědectví mapy Peutingerské je časově dosti blízké.

---

kowského i Petersenovo stanovisko sdílí i *Ed. Boguslawski*, Einführung 93 Správně dnes podotýká *Hampel*, že sloup Markův neposkytuje dostatečné ethnografické distinkce mezi zobrazenými barbary (Alterthümer I., 263 sl.). *Furtwängler* zmíněný typ prohlásil za sarmatský (Beilage zur Allg. Zeitung, 1896 Nr. 293).

[1]) Srv. hlavně jeho dílo: »De simulacris barbararum gentium apud Romanos. Corporis barbarorum prodromus« (Krakov 1900), z něhož však vyšla dosud prvá, úvodní část. O germanských typech uveřejnil novější studii ještě *H. Bulle* v Arch. f. Anthropologie XXIV., 613 sl. pod titulem: »Die ältesten Darstellungen der Germanen« ; v ní přidržuje se Furtwänglera.

[2]) Tento pomník postavil Trajan na památku svého vítězství, jímž pomstil starou porážku Corn. Fuska za císaře Domitiana (asi r. 87). Zprvu bylo o datování dosti sporů, neboť jej Cichorius kladl do doby Konstantinovy r. 315—7 a Furtwängler houževnatě do r. 29 př. Kr., jako památku bojů L. Crassa s Bastarny. Ale Benndorfem, Tocilescem, Studniczkou a nověji samým Cichoriem ukázáno bylo nade vší pochybu, že patřil Trajanovi Srv. hlavně *O. Benndorf*, *G. Niemann* a *Gr. Tocilesco* Monument von Adamklissi (Wien 1895, k čemuž ještě srv. *Benndorfovu* stať v Jahreshefte des Österr. Inst. I., 1898, 112 sl.), *A. Furtwängler*, Intermezzi IV. (Leipzig 1896), Das Tropaion von Adamklissi und provinzial römische Kunst (Abh. bayr. Akad. I., Cl. XXII., Abth. III., 455 sl.), *Fr. Studniczka*, Tropaeum Traiani (Leipzig 1905), *C. Cichorius*, Die römischen Denkmäler in Dobrudža (Berlin 1904) a téhož »Die Reliefs des Denkmals Adamklissi« (Philol. Hist. Beitr. Curt Wachsmuth gereicht. Leipzig 1897).

[3]) *Bieńkowski* v přednášce »Sarmaci a Roxolanie w sztuce rzymskiej«, kterou měl na III. sjezdu polských historiků v Krakově (Sprawozd. sekc. III., Krakov 1900). *Furtwängler* l. c. a po něm *Bulle* l. c. 616 vykládají jej za Geta.

KAPITOLA IV.

POSTUP SLOVANŮ NA POLOOSTROV BALKÁNSKÝ.

Doklady postupu Slovanů na Balkán před koncem V. stol. (vpády Kostoboků, Sarmatů, zpráva Mojžíše Chorénského, stopy v nomenklatuře). — Zjištění slovanských vpádů od konce V. stol. — Přehled pramenů k slovanskému pochodu na Balkán od VI. do VII. stol. — První vpády na počátku VI. stol. a před r. 527 (Ulmiton, Adina, Getové kom. Marcellina, vpád za Justina). Útoky za doby Justinianovy. — Příchod Avarů a vpády slovanskoavarské od doby Justina II. až po Heraklia. — Heraklios. — Ukončení slovanských vpádů průběhem VII. století. — Výboje námořní. — Závěr. — Slovanská jmena jednotlivců a slov. původ Justinianův.

Ostavíme-li stranou z důvodů výše uvedených thesi autochthonistickou a přihlédneme-li jen k thesi M. S. Drinova o příchodu Slovanů na Balkánský poloostrov v II.—IV. stol. po Kr., vidíme, že tento výklad opírá se sice o řadu dokladů, ale z nich nemůžeme uznati žádný za tak zřejmý a určitý, aby jím existence Slovanů na Balkáně před V. stol. byla prokázána. My můžeme pro tu dobu počítati jen s pravděpodobným pronikáním Slovanů přes Dunaj a Sávu do vnitra poloostrova a to ještě tak, že při tom pojem nějaké časné kolonisace ve větší míře naprosto musí býti vyloučen. Činili sem ovšem už v II. a III. stol. vpády Kostobokové a Karpové[1]) podle Drinova slovanští, a sám jsem slovanství prvého kmene přes různé námitky přijal a držím. Také část sarmatských útoků sem patří[2]). Ale slovanství obou prvých

[1]) Srv. výše str. 107, 111, 119, 122.

[2]) Srv. výše str. 208.

má své rozhodné a vážné odpůrce (zejména slovanství Karpů je velmi pochybné) a dále nemáme historicky doloženo ani osídlení kostobocké ani v době před V. stoletím kolonie té části Sarmatů, která se nám ukázala slovanskou. Význam zprávy Mojžíše Chorénského [1]) jsem sám před několika lety přecenil [2]), a ačkoliv s hlediska mé these čteme v ní věc zcela pravděpodobnou a s poměry shodnou — Mojžíš sděluje totiž v zeměpisném traktátu, jenž se mu připisuje, že Gotové tísněni Hunny r. 376 udeřili v Dákii na Slovany, kteří před nimi ustoupili přes Dunaj na Balkán [3]), — přece je zpráva nespolehlivá vzhledem k celému

[1]) Srv. *K. Patkanov*, Армянская географія VII. вѣка припис. М. Хоренскому (Спб. 1877) a téhož »Изъ новаго списка географіи приписываемой Моисею Хоренскому (ЖМНП. 1883, Nr. 226, str. 21 sl.), R. 1881 našel totiž A. Sucri v Benátkách nový úplnější rukopis, který v jednáních mezinárodního sjezdu geografů v Benátkách vydal (Moïse de Corène. Géographie d' après Ptolémée. Texte arm. trad. en français par *A. Soucry*, Venise 1881). O text i o autora bylo mnoho sporů a my nevíme dosud s určitostí ani, patří-li geografie Mojžíšovi, ani v které době povstala. Ale podle dnešního stavu věcí i autorství Mojžíšovo i uznání jeho věrohodnosti má vrch nad pochybnostmi. Srv. mínění *Patkanova* (l. c.), *Gutschmidta* (Kl. Schriften III., 282, 331), *G. Chalacjance* (W. Zs. für Kunde des Morgenlandes 1893, 22), *Anninského* (Древные армянскіе историки какъ историческіе источники. Oděssa 1899. Srv. ref. *Sokolova* ve Виз. Врем. 1900, 505) a *Sucriho* (l. c.). Také doba povstání není pevně stanovena. Dříve si myslilo na V. stol., a za rok úmrtí Mojžíšova bral se r. 489 neb 494 (tak bratří Whistonové, Garagašian, Kiepert, Sucri) nebo na X. (Saint Martin). V novější době se všeobecně hlavně na základě kritiky, kterou podal *Carrière* a v níž ukazoval, že bylo použito pramenů VI. stol. (Nouvelles sources de Moïse de Khorèn, Vienne 1893, Supplement 1894) začala klásti Geografie do VII.–VIII. stol. (tak i *Patkanov* l. c., *Gutschmidt*, Kl. Schriften III., 336, *Chalacjanac* l. c. 401). Ale nejnověji opět *Alex. Anninskij* v práci uvedené a mně blíže neznámé rozhoduje se pro dobu od r. 340 do pol. VI. stol. a *Fr. Murad* (Ararat und Masis. Heidelberg 1901, 12), patrně souhlasí se *Sucrim*, jenž ji kladl do V. stol., ovšem s několika přípisky stol. VII. Do doby pozdější (aspoň VII. stol.) klade ji i *A. Wirth*, Aus orient. Chroniken (Frankfurt 1894) 99. Srv. též *F. Conybeare*, The date of Moses of Khoren (Byz. Zs. X., 489).

[2]) V článku »Ein Beitrag zur Geschichte der südslaw. Wanderungen« (Archiv. sl. Phil. XXV., 307 sl.). Nyní vidím, že se jí jednou dovolal v podobném smyslu i *J. Pervolf* (Archiv sl. Phil. VIII., 31).

[3]) V ruském překladu Patkanova (ЖМНП. l. c.) nového kodexu objeveného Sucrim, jehož originálního francouzského překladu nemohl jsem se dodělati, čteme totiž: »Десятая страна Европы Θракія, лежитъ къ востоку отъ Далмаціи, рядомъ съ Сарматіей, начиная отъ рѣки Тароса и до Дануба. Въ ней пять областей и еще страна Верямусъ и Дарданія съ четырьмя городами. На югѣ находится Собственная Θракія а къ сѣверу великая страна Дакія, въ ко-

rázu Geografie Mojžíšovy, k nejisté její chronologii a vzhledem k tomu, že pramen této zprávy je nám neznámý[1]). O ni se vskutku opříti nemůžeme. Rovněž se nemůžeme dovolávati datování Konstantina Porfyrogenneta, jenž dobytí Dalmacie a Salony od Slovanů spojoval patrným omylem s výbojem gotským r. 449, jemuž za obět padla Salona[2]), ač bych jinak nepopíral, že Slované mohli se již v V. stol. účastniti s Hunny a Goty vpádů do Illyrie. Tyto dvě věci, povídka o Slovanech-Avarech, kteří lstí

торой живутъ Славы — 25 народовъ. Мѣста ихъ войной заняли Готы, прибывшіе изъ острова Сканіи, называемой Германскимъ Геміусомъ. Но Склавы перейдя рѣку Данай, заняли себѣ другую область въ Ѳракіи и Македоніи и прошли въ Ахаію и Далмацію etc.« Starší rukopisy vykládaly pouze, že »v Thrákii sedí 25 slovanských národů, jejichž místa zaujali Gotové« — a to bylo také příčinou, proč jednotliví badatelé, na př. *Šafařík* (SS. II., 701), měli toto místo za pozdější interpolaci z X. století. Také autor (Sasinek?) článku »Beiträge zur Geschichte der Slaven« v čas. »Parlamentär« (Wien 1891. Nr. 29—30, str. 5), jenž si dal od člena benátských Mechitaristů F. Arsenia Antimosiana pořiditi nový překlad tohoto místa, uveřejňuje znění patrně na základě čtení staršího (zde se mluví pouze o 5 slov. kmenech v Thrákii). Proti výkladu mému ozvali se *J. Radonić* (Лет. Мат. Срп. 1903, Kn. 218, str. 144) a *F. Šišić* (Vjesnik hrv. sl. dalm. zem. arkiva 1903, 260) dovolávajíce se toho, že, jak z dalšího textu je patrno, psána byla Geografie krátce před r. 679 a že nelze událost líčenou vztahovati do doby vpádu Gotů r. 376. Nemohu tuto námitku plně uznati, poněvadž nevíme, jaký pramen autor vypisoval, ale každým způsobem je zpráva pramenem, o nějž se bez potvrzení opírati nelze. Jinak dlužno dodati, že i Sucri i Murad (l. c.) rukopis, z něhož zpráva přeložena, mají za lepší a původnější těch, které dříve byly známy a v nichž této zprávy o Slovanech není.

[1]) Jediný, ovšem Slovany nejmenující ohlas, poskytnouti by mohla zpráva Zosimova (IV., 25): »*πλήθους δὲ πολλοῦ τῶν ὑπὲρ τὸν Ἴστρον Σκυθῶν, Γότθων λέγω καὶ Ταιφάλων καὶ ὅσα τούτοις ἦν ὁμοδίαιτα πρότερον ἔθνη, περαιωθέντων καὶ ταῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οὔσαις πόλεσι ἐνοχλεῖν ἀναγκαζομένων διὰ τὸ πλῆθος Οὔννων τὰ παρ' αὐτῶν οἰκούμενα κατασχεῖν, ὁ μὲν βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐς πόλεμον πανστρατιᾷ παρεσκευάζετο. πάσης δὲ τῆς Θράκης ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐθνῶν ἤδη κατειλημμένης* . . .«

[2]) Konstantin totiž dvakráte (de adm. imp. 29 a 30) vykládá, jak Slované-Avaři (*ἔθνη Σκλαβινικὰ ἄοπλα ὄντα, ἅτινα καὶ Ἄβαροι ἐκαλοῦντο, — Σκλάβοι οἱ καὶ Ἄβαροι καλούμενοι, — Σκλάβοι οἱ Ἄβαροι βουλευσάμενοι*), kteří žili za Dunajem klidně, napadáni bývali ze Salony od Římanů dalmatských, až se jednou pomstili, porážkou a lstí dobyli Salony, přiblíživše se k otevřeným branám v obleku poražených nepřátel. V téže kapitole (29.) podotýká pak Konstantin, že útěk obyvatel salonských do Ragusy — jejž si Konstantin představoval ve spojení s vylíčeným útokem Slovanů — udál se 500 let před r. 6457 ind. VII. (949 po Kr.) — tedy r. 449. *Rački* připouští možnost chyby v čísle (záměnu *Φ* za *T*), Rad LI. 163.

dobyli Salony a od té doby okkupovali Dalmacii a výboj gotský r. 449 nelze však naprosto slučovati, jako chtěl Hilferding [1]). Positivní jádro, pokud se skrývá v tradici, ukazuje nepochybně na okkupaci Dalmacie za doby, kdy Slované byli pod panstvím avarským, tedy po době Justinianově, a neváhal bych toto zabrání Dalmacie a spojené s tím osídlení země klásti do doby mezi r. 602 a 640, kdy podle narážek dalmatských kronik a listů papežských připadalo nové dobytí a vyvrácení Salony od Slovanů [2]), nejspíše ještě do vlády Fokovy (602—610). Tím ovšem nevylučuji ani, že Slované dříve přišli do Dalmacie (srv. dále líčené vpády r. 530, 547/8, 550, 569, 598), ani že mohli býti účastni už starších vpádů gotských nebo hunnských. O r. 449 nemáme žádné zprávy v tomto smyslu a zbývá jen možnost s hlediska naší these o současné existenci Slovanů na Sávě a na Dunaji. Později v VI. stol. víme ovšem o přímém zasahování Gotů do slovanských vpádů [3]).

A jména topografická z vnitra poloostrova, jež byla pro svůj

---

[1]) *Hilferding*, Ист. Сербовъ I., 6. K správnému výkladu srv. *Dümmler*, Aelteste Gesch. 360, *Rački*, Ocjena 29, 60 (srv. dále pozn. 3), *Jireček*, Romanen I., 27, *Jagić*, Ein Kapitel 55—57.

[2]) Srv. o tomto datu bližší podrobnosti dále v této kapitole v popisu vlády Fokovy.

[3]) Prokop B. G. III., 40. V Justinianových válkách o Dalmacii od r. 537 zůstala už Dalmacie v moci římské, až ji ztratil na dobro zase Fokas. V těchto stycích Slovanů s Goty leží také pramen tradice o dobytí Salony od Gotů-Slovanů a vůbec pramen ztotožnění Gotů se Slovany, jež uloženo bylo v ztraceném pro nás slovanském spisku »*libellum Gothorum, quod latine Sclavorum dicitur regnum*« a odtud přešlo do prvních nám zachovaných slovanských kronik dalmatských, psaných latinsky a vykládajících o příchodu Gotů ze Zakarpatí, z Polska, vedených třemi bratry Brusem. Totilou, Ostroylem, z nichž vyšel rod dalmatských knížat. Už v listině splitské synody z r. c. 1063 (*Rački*, Docum 206) užívá se jména Gotů pro Chorvaty, kteří užívali církevního jazyka slovanského. Podobně spletli útoky Totilových Gotů a Slovanů do Dalmacie, zovouce Slovany Goty, kněz Dukljanský (Letopis c. I. Gothi qui et Sclavi), po něm arcijáhen Tomáš (Historia Salon. c. VII., Gothi a pluribus dicebantur et nihilominus Sclavi), Marcus Marulus (Regum Dalmatiae et Croatiae gesta c. I.—II.), Andr. Dandulus (Chron. VIII., 3) a po nich to přejala řada pozdějších jihoslovanských historiků (na př. *M. Orbini*, Regnum Slavorum 7, *P. Vitezović*, Kronika 27 sl., *O. Kačić*, Razgovor 12, *Rajić*, Исторія слав. нар. 1794, 71 sl. a jiní). Arcijáhen Tomáš ovšem zároveň plete jméno Getae a Goti (»in terra Getarum quae nunc Servia seu Rasia nuncupatur«). O vzájemném poměrů těchto prvních kronik a ceně jich srv. studii *Račkého*, Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka (Književnik, Zagreb 1865 I., otisku str. 42 sl., 57 sl., 70 sl.).

domněle slovanský ráz uváděna dále ve prospěch theorie o časném příchodu Slovanů, nemají té průkazné síly, jako výše uvedené topografické doklady od Sávy a Dunaje a z části jsou doložena jen v pramenu pozdním, teprve u Prokopia [1]).

Nicméně netřeba pochybovati, že Slované do vnitra poloostrova Balkánského přecházeli už před počátkem VI. století, kdy tu jsou poprvé doloženi, i když summa dokladů pro to není taková, aby věc byla naprosto evidentní.

Předně po tom, co jsem vyložil v předešlé kapitole, je už a priori pravděpodobno, že v proudu barbarů útočících v II. až IV. stol. na Balkán, byli také Slované. Seděli-li kmenové nebo rodové slovanští při dolní Sávě, Vuce, Tise a Černé už v I.—IV. stol.,

[1]) Některých jmen dovolávali se jednotlivci už před Šafaříkem. Nejvíce jich však sestavil *Šafařík* v Abkunft d. Slawen 159—180 (srv. i SS. I., 281. II., 170); po něm dovolávali se jich *Drinov*, Заселенiе 45 sl., *Ed Bogusławski*, Hist. Słov. II., 171, Einführung 65, 75, 79 a mnozí jiní. Z Itineraria jerusalemského (IV. stol.) vybírali *Beodizus*, *Berozicha* (domn. slov. Vodica a Berozica) osady v jižní Thrákii, z Itineraria Antoninova v Thrákii a Moesii *Brizice*, *Brendice* (srv. *Berozica*), *Milolitus* (Tab. Peut. *Micolitus*), *Cosintus* (srv. Kosanica, Kosnica v Srbsku), *Ostodizus* (al. *Ostidizus*, Tab. Peut. *Hostizus*), *Zervae* (Tab. Peut. *Zirinae*, Stef. Byz. *Ζειρίνια*, domn. Černá na Marici), *Burtudizus*, *Burdidizus* (Prok. de aed. IV., 11, *Βουρτούδγιζι*, Cosm. Rav. *Burtizon*, Tab. Peut. *Burtizus* (Itin. Anton. Aug. et Hierosolymitanum ed. Parthey et Pinder str. 107, 152, 153, 158, 270, 284). Ani *Beodizus* (*Beodizum*), jež vykládá Drinov za slov. Vodica (srv. Vodica u Šibenika v Dalmacii, Voden v Bulharsku, několik Vodic v Bosně a v Srbském království) s rhodopskou výslovností náslovného *o* v *oa* nebo *eo*, nemohu přijmouti, neboť koncovka *-dizus* je čistě thrácká a hojná v thrácké nomenklatuře (srv. Ostudizus, Burtudizus, Tarpodizus, Tyrodiza) a ne slovanská, jak myslí Bogusławski (Einführ. 76), srovnávaje sl. *zid*, *zeď* (srv. *Tomaschek*, Thraker II., 9, *Kretschmer*, Einleitung 229). Z Prokopiova spisu *de aedificiis* sestaveného asi r. 560 vybírala se na př. jména (IV., 4): *Λάβουτζα*, *Βέρζανα*, *Κάβετζα* (*Λάβετζα*?), *Ουσιανά*, *Βεσιανά*, *Πέντζα*, *Βλεζώ*, *Κλεσβέστιτα*, *Δουΐανα*, *Παρνοῦστα*, *Βαδζιάνια*, *Μουτζίανι*, *Μιλλάρεκα*, *Τζερζενούζας*, *Δεύτρεβα*, *Γρίβο*, *Πόντζας*, *Στρέδην*, *Δόλεβιν*, *Βάζινος*, *Βράτζιστα*, *Δέβρη*, *Ζδεβρίν*, *Βελεδίνα*, *Οὔτως*, *Τόμβες*, *Βόδας* atd. Ze starších pramenů vybíral se obyčejně *Στρυμών* (už u Hesioda Theog. 339 a Aischyla Agam. 192, Prosebn. 261, Perš. 500) a srovnával se sl. Struma (pol. strumień), pak *Νέστος* (u Hes. Theog. 341 a Her. VII., 109 — domn. sl. Mesta, Msta), pak jména osad *Δόβηρος* (u Thukydida II., 98, Strabona VII., 7, 36, Plinia IV., 35, Ptol. III., 13, 28 — domn. stslov. дьбрь), *Βυλάζωρα* (už u Polybia V., 97, Livia 44, 26 atd. — domn. slov. »bílá zora«), *Uscudama* (starý název Adrianopole podle Jordanova Rom. 221 a Eutropia VI., 10 — sl. uzkodomъ) a pod. Srv. k nim výklad z neslovanských řečí u *Tomaschka* (Thraker II., s. v.), *Jirečka* (Dějiny bulh. 53 sl.) a *Pogodina* (К вопросу о Өрак. 28).

jsou-li mapou Peutingerskou doloženi v III.—IV. stol. i pro kraj při dolním Dunaji, a vidíme-li, že z těch končin v téže době stále proudily na jih přes Sávu a Dunaj útoky barbarské vedené Bastarny, Goty, Karpy, Skiry, Vandaly a Hunny, — potom i ten, kdo jinak Karpů nebo Kostoboků neuznává za Slovany, nemůže účast větších nebo menších zástupů slovanských a priori zavrhovati. Naopak by bylo nepřirozeno, kdybychom s tím nepočítali. Přirozeno je dále, že podobně, jako bylo u Gotů, Sarmatů nebo Karpů, mohly už tehdy jednotlivé čety a rody slovanské zůstávati na různých místech poloostrova, usazovati se v starých dědinách nebo v opuštěných, polozbořených tvrzích. Není tedy nijak a priori nemožno, že se setkáme se slovanským názvem osady ve vnitru Balkánu před VI. stoletím. A jsou-li taková jména rázu slovanského u Prokopia uvedena mezi jmény pevností a osad restaurovaných Justinianem v letech třicátých VI. stol., tedy pevností dosti starých, není vyloučena možnost, že náležely vskutku Slovanům [1]). Ale ovšem to jest důležité a zůstává vždy platné: ne-

[1]) Sem by především patřila jména pevnůstek, jež Justinian vůbec nově zřídil na př. *Στρέδην*, *Δόλεβιν* v Epiru, *Βράτζιστα* v Dardanii, *Δέβρη*, *Ζδεβρίν*, *Βελεδίνα*, *Ζέρνης* při Dunaji. Do druhé řady by patřila některá jména z pevnůstek Justinianem znovu zřízených na př. *Βέρζανα*, *Λάβουτζα*, *Κλεσβέστιτα*, *Παρνοῦστα*, *Μιλλάρεκα*, *Πέζιον*, *Κάβετζα*, — ač na slovanskosti jednotlivých nijak netrvám. Srv. však přece tyto analogie:

Στρέδην . . . . . Sredina, Srednje, Sredik v Dalmacii a Bosně, Sredice, Sredjani v Chorvatsku, Srednik v Krajině, Srědna v Makedonii, Streda nad Váhem, Střednice v Čechách.

Δόλεβιν . . . . . Dúlebi ruští, čeští a slovinští (Dudleipin, Dudleipa, Дулѣбы), župa Dolabije v Bosně, Duleba nebo Duleby ves v okr ihumeňském, Duliby ves u Ostrogu, jiná u Chodorówa, jiná u Stryje, jiná nad Strypou.

Βράτζιστα . . . . Vraca v Bulharsku, Vrace v Chorvatsku (stol. Lika-Krbava).

Δέβρη . . . . . . Debrъ (Dibra), Debrca pokrajina, Debrene, Debrec, Debreše, Debrešta, Debrščina v Makedonii, Debra v Bulharsku.

Βελέδινα . . . . . srv. podobná ovšem různě tvořená srbská jména Velečevo, Veleniči, Veletovo, v Makedonii Velestovo, Velušina, v Čechách Velečín, Veletice, na Moravě Veletíny, Velesovo v Krajině.

Ζέρνης, ... Černá, srv. výše str. 156.

Βέρζανα . . . . . K formě Berzana mám doklad jen v osobním jméně Berzana v listině z r. 1018 (*Rački*, Documenta 33, jenž to spojuje s koř. бръзъ), a v názvu slov. kmene *Βερζῆται*

může se nikdy podle našich vědomostí před VI. stoletím jednati o nějaké trvalé osídlení Slovanů ve větším rozměru, o slovanskou kolonisaci vnitra balkánského, nýbrž vždy buď o vpády, jejichž účastníci vraceli se opět za Dunaj (tak jako bylo tomu ještě po dlouhou dobu v stol. VI.), nebo nanejvýše o zbytky rozbitých vojsk slovanských, jež se po celém poloostrově roztříštily a zapadly do odlehlých míst, ztrácejíce se při tom a zanikajíce v starém obyvatelstvu. Snad docela leckterá taková osada, jež na př. zbyla po Kostobocích nebo po Lugiech, slov. Sarmatech, dříve než přišla v VI. stol. vlastní slovanská kolonisace ve velkém, potratila už svůj národní ráz, snad vyhynula ve válkách, tak že po ní v VI. stol. nezbylo než jméno [1]). Slovem, o nějakém rozsáhlejším a četnějším osídlení Slovanů na Balkánském poloostrově před VI. stoletím nemůže býti řeči, a první přímé nesporné zprávy o jejich postupu přes Dunaj počínají se vůbec teprve počátkem století VI., jak ihned vyložím. Proto se také setkáváme u všech byzantských historiků s představou, že Slované útočící v VI. až VII. stol. na Balkán jsou n o v í výbojníci, nový národ, který před tím sídlil v Zadunají [2]). Nikde nevidíme zprávy, že by jim byli

---

v VII. stol. u Soluně (II. Legenda sv. Demetria u *Migna* PG. 116, 1325).

Λάβουτζα . . . Labuda, Labudnica přítok Drávy, Labica na ř. Lab v Starém Srbsku, Labuništa v Makedonii, Labuťovo v Slezsku, Labuszow, Labusznica v Polsku. Ale je otázkou, zdali v té době měli už Srbové *u* za stsl. *ą* (лабуд, fem. лабудица — za лабѫдь, лебедь).

Κλεσβέστιτα . . . ř. Veleštica (*Maretić*, Imena 4), horstvo Kleštevica (*Šafařík*, SS. II., 170).

Πέζιον . . . . . . hojně Peć, Peči v Srbsku a Bosně, Peč v Krajině, Peč v Přímoří.

Κάβετζα . . . . . ř. Kavica v Makedonii, přítok Bregalnice, ř. Kava v gub. tverské, ř. Kavica v gub. petrohradské, vsi Kavča, Kavečany na Slovensku, Kawec, Kawcze, Kawczyce, Kawczyn v Polsku atd. (od sl. *kava*, *kavka*).

[1]) Tak bych soudil, že i staré sídlo slovanské na Vrbasu bylo uvedeno na minimum v pozdějších válkách a bouřích, které prodělala dolní Pannonie v III. a IV. stol. a jež byly spojeny se stálým pleněním a hubením obyvatelstva a usazováním se nových různorodých kolonistů.

[2]) Srv. ku př., co praví císař Leon ve své Taktice XVIII. c. 79: *Καὶ γὰρ οἱ Σκλάβοι ἤν ποτε ὅτε πέραν κατῴκουν τοῦ Ἴστρου, ὃν καὶ Δανούβιον καλοῦμεν. Οἷς καὶ προσεπολέμουν Ῥωμαῖοι ἐπιτιθέμενοι νομαδικῶς καὶ αὐτῶν τότε διαζόντων πρὶν ἢ περαιωθῆναι τὸν Ἴστρον, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ῥωμαικῆς ἐξουσίας τὸν αὐτῶν αὐχένα ὑποκλῖναι.* Dále cap. 99: *Καὶ τὰ Σκλαβικὰ ἔθνη*

Slované již dříve známi z pobytu na Balkáně; a s tím bychom se musili setkati, kdyby výše uvedené názvy, zejména z itinerarií IV. stol., označovaly řadu slovanských osad v Makedonii a jižní Thrákii, v samé blízkosti Cařihradu.

Dříve však, než přistoupím k podrobnému vylíčení velkého, dějinami přesně doloženého postupu Slovanů, jímž se přenesla valná jich část do nových rozsáhlých území na poloostrově Balkánském a nalezla tam půdu k novému vývoji dvou národů, nebude, myslím, nevhodno zmíniti se přehledně o pramenech, z nichž tuto významnou část slovanské historie čerpáme[1]. Usnadněny mně tím budou i hojné odkazy k pramenům pod čarou dalšího líčení.

O době před r. 527 máme jen zprávy nepřímé, jak dále ještě vyložím. Z toho, že pro dobu Justinovu není přímo zaznamenán vpád »Slovanů« (a vůbec vpád severních barbarů), nelze souditi, že jich nebylo. Justinos prostě neměl historika, jenž by vládu jeho podrobněji popsal. Kdyby nebylo Prokopia, nevěděli bychom také z kronik byzantských, na př. ze znamenité jinak kroniky Theofanovy, jež vládu Justinianovu dosti podrobně popisuje, nebo z dějin Euagriových ničeho o vpádech Slovanů před r. 559, — a přece víme, co tu bylo útoků, bojů a jak těžkých!

V literatuře řecké počíná se přímé líčení postupu Slovanů do byzantské říše *Prokopiem* a to především jeho dějinami válek Justinianových psaných z větší části r. 550 nebo 551[2]; poznámky v traktátu o stavbách Justinianových a v tajné historii Prokopiově (*Ἀνέκδοτα*) mají jen málo o Slovanech, ač i tu věci dosti zajímavé a důležité[3]. Zprávy Prokopiovy vynikají nad pozdější nejen

---

ὁμοδίαιτά τε ἦσαν καὶ ὁμότροπα ἀλλήλοις καὶ ἐλεύθερα, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα καὶ μάλιστα ὅτε πέραν τοῦ Δανουβίου κατῴκουν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ. Ὅθεν καὶ ἐνταῦθα περαιωθέντα καὶ οἱονεὶ βιασθέντα δέξασθαι τὴν δουλείαν οὐχ ἑτέρῳ ἡδέως πείθεσθαι ἤθελον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἑαυτοῖς. Srv. k tomu u Prokop. BG. I., 27, III, 14. Po celé VI. století také pojem »země slovanské« značil zemi zadunajskou (srv. dále líčení vpádů a závěr této kapitoly).

[1]) Výslovně připomínám, že mám zde na mysli prameny, pokud přinášejí data pro příchod Slovanů na Balkán, ne pro pozdější jejich rozložení.

[2]) Podle *Krumbachera* (Gesch. byz. Lit. 231²) r. 550—551 vydal prvých 7 knih, 8. nebyla vydána před r. 554. Anekdota vyšla napsána r. 550, spis o stavbách r. 560 nebo krátce po něm. Dějiny Prokopiovy už v staré době platily za »slavné«. Srv. Jan z Nikiu ed. *Zotenberg* 517.

[3]) Nejlepší vydání řeckých pramenů, podle nichž dále citováno, jsou: Prokopios (*Ἱστορικὸν*) ed. *D. Comparetti* (Fonti per la storia d' Italia.

bohatostí, ale i hodnověrností a tím, že mnohé z nich jsou založeny na autopsii kraje, o nějž běží. Byltʼ Prokopios vojenským úředníkem v družině Belisarově. Prokopiovi dobou a také cenou nejblíže stojí tři pokračovatelé jeho dějin *Agathias*, jenž napsal dějiny r. 552—558, *Menander*, člen tělesné stráže císařské, zv. proto Protektor, dějinami let 558—582 a *Theofylaktos Simmokattes* dějinami vlády Maurikiovy (582—602), z nichž nejvíce a nejzajímavějších zpráv má autor poslední, ač i Menander pro dějiny

---

Scrittori. Secolo VI. Roma 1895—98, jen války gotské) a ed. *J. Haury* (Lipsko, Teubner, 1905). Anekdota, vydal *M. Kraševinnikov* (Jurjev 1899). Spis »περὶ κτισμάτων« s textem velmi pokaženým očekává toužebně nového vydání (připravuje *J. Haury*). Agathias (περὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας) ed. *Niebuhr* Bonn 1828 a *L. Dindorf* Hist. gr. min. II. (1871). Menander Protektor ed. *C. Müller*, Fragm. H. Gr. IV. a *L. Dindorf*, H. Gr. Min. II. 1 sl. Theofylaktos Simokattes (Ἱστορίαι) ed. *K. de Boor* (Lipsko, Teubner 1887). Euagrios ed *J. Bidez* a *L. Parmentier* (London 1898). Konstantina Porfyrogenneta spisy nejsou dosud řádně vydány. Užíval jsem bonnské edice *J. Bekkera* (1829—40). Excerpta de legationibus nově vydal *de Boor* (Berlin, Weidmann 1903). Dějiny Nikefora Kallista Xanthopula vydal *Migne*, PG. 145—147. Paschální chroniku vydal *L. Dindorf* (Bonn 1832), rovněž kroniku Malalovu (χρονογραφία, Bonn 1831). Theofanes Confessor (χρονογραφία) ed. *Boor* (Lipsko, Teubner 1883—5). Theofanes continuatus ed. *Bekker* (Bonn 1838). Nikeforos Patriarches (Ἱστορία σύντομος neboli Breviarium a χρονογραφικὸν σύντομον) ed. *Boor* (Lipsko, Teubner 1880). Georgios Monachos (χρονικὸν σύντομον) ed. *Boor* (Lipsko, Teubner 1904). Symeon Magister ed. *Bekker* (Bonn 1838). Leon Grammatikos ed. *Bekker* (Bonn 1842). Jan Skylitzes a Georg. Kedrenos ed. *Bekker* (Bonn 1838—9). Jan Zonaras (Ἐπιτομὴ ἱστοριῶν) ed. *L. Dindorf* (Lipsko, Teubner 1868—75). Miracula Sti Demetrii viz v Acta SS. Oct. IV. d. 8 p. 104, 162 nebo u *Migna*, PG. 116 str. 1204, 1326, část o Slovanech nejúplněji u *A. Tougarda* De l'histoire profane dans les Actes grecs des Bollandistes (Paris 1874, 80 sl.). Kroniku Monembasijskou vydal nově *Lambros* (Ἱστορικὰ μελετήματα. Atheny 1884, 97—128), starší vydání podle turinského rukopisu *Pasinus* (Codices man. bibliothecae Taurinensis Ath. Taurini 1749 I. 417 sl.). O synodálním listu Nikolaově srv. dále str. 210. Anonymní popis útoku na Cařihrad r. 626 vydán byl podle nejúplnějšího vatikánského rukopisu v »Bibliotheca nova patrum« T. VI. 423 sl. (Roma 1853), Pisidovu báseň vydal *Bekker* (Bonn 1836). T. zv. Maurikiovo Strategikon známe bohužel jenom z nedostatečného starého vydání *Schefferova* v Upsale 1664. Toto Strategikon *Zach. von Lingenthal* připisuje je jakémusi Rufovi z doby Maurikiovy (Byz. Zs. 1894 III. 440 sl.). Jiný zlomek Strategika předešlému příbuzný vydal *K. Müller*, Tract. artis militaris (Festschrift für L. Ulrichs. Würzburg 1880 106 sl.) z řec. rukopisu Laurent. (X.—XI. stol.). Taktika Leonova je u *Migna*, P. Gr. 107, 669 sl. Poslední dobou je tento spis a nové jeho vydání předmětem mnoha sporů vědeckých.

Pannonie a Bosny je velmi důležit. Jiné současné historie buď nejsou zachovány nebo si těchto vpádů všímají jen v míře nepatrné a z daleka (*Euagrios* v Církevní historii let 431—593), nebo vůbec ničeho nemají (*Theodor Lektor, Josua Stylites, Petros Patrikios, Nonnosos*). Pak po delší době vrací se opět *Konstantin Porfyrogennetos*, císař od r. 912—959, ve spisu o thematech a ještě více ve spisu o řízení říše byzantské k počátkům osídlení Slovanů na Balkáně; ovšem způsobem, jenž vyžaduje kritiky a opatrné analyse, nechceme-li zaběhnouti v klam. Ale zůstává při tom vždy pramenem důležitým (srv. zejména kap. 29—36, 49—50). Péčí císařovou vydány byly také jako část všeobecné encyklopedie nauk, výpisky ze starších historií, jednající o smlouvách a jednáních říše s barbary (*Ἐκλογαὶ περὶ πρεσβειῶν*). Po Konstantinovi není již u řeckých historiků význačnější zprávy k dějinám osídlení Slovanů, jen Nikeforos Kallistos v Církevní historii opakuje podle Prokopia a Theofylakta řadu zpráv.

Kronikářství byzantské, pokud se k těmto událostem vrací, založeno je téměř úplně na výše jmenovaných historiích; jen někteří mají zprávy nové, samostatné, jako Nikeforos (patriarcha cařihradský v letech 806—815), jenž v Breviariu líčí dobu od r. 602 do 769. Jinak se důležité pro nás kroniky Hesychia Miletského a Jana Antiochejského (tato až na zlomky) ztratily, kronika *Malalova* (VI. stol.) nemá téměř nic, kronika *paschální* (poč. VII. st.) jen důležitější zprávu k výboji r. 626. Nejvíce zpráv o Slovanech založených na Prokopiovi, Menandrovi, Theofylaktovi vedle samostatných drobností má kronika *Theofana Konfessora*, jenž poč. IX. stol. (r. 810—815) sdělal pokračování kroniky Synkellovy od r. 284—813. Za to má málo řada anonymních traktátů o dějinách r. 813—961, shrnovaná pod jméno pokračovatelů Theofanových. Z Theofylakta a Theofana převzali leccos *Georgios Monachos* zv. *Hamartolos* (v kronice jdoucí do konce vlády Michala III; zemř. r. 867) *Leon Grammatikos* (z r. 1013), *Georgios Kedrenos* (z konce XI. nebo poč. XII. stol.), a *Jan Zonaras* (z poloviny XII. stol.). Další chronisty netřeba uváděti. *Glykas, Joel, Efraim, Σύνοψις* Sathova, *Manasses* nemají ničeho, jen tento zmínku o r. 626.

Z jiných histor. traktátů, jež mají pro nás význam, patří sem zejména v hagiografické literatuře *dva traktáty o divech sv. Demetria*, patrona soluňského, prvý připisovaný Janu, arcibiskupu soluňskému z poloviny VII. st., druhý autora neznámého z doby o něco po-

zdější, oba bohužel dosud řádně nevydané a neoceněné. O podivné zmínce, týkající se Slovanů na Dunaji v Dialozích *Pseudocaesaria Naziancského*, srv. výše poznámku na str. 121. Z lokálních kronik zajímá t. zv. monembasijská kompilovaná v X.—XIII. stol. »*περὶ τῆς κτίσεως Μονεμβασίας*«, k níž se obsahem druží i synodální list patriarchy Nikola III. (1084—1111) a ze speciálních popisů záchrany Cařihradu r. 626 důležit je pro nás anonymní popis nadepsaný »*Περὶ τῶν ἀθέων Ἀβάρων τε καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως μανιώδους κινήσεως.*« K němu srv. ještě báseň *Georgia Pisida* »*Εἰς τὴν γενομένην ἔφοδον τῶν βαρβάρων* etc.« (z doby Herakleiovy). Zvláštní zajímavost pro kulturní poměry jižních Slovanů v stol. VI. má *Στρατηγικόν* připisované cís. Maurikiovi, pocházející z konce VI. století, a vedle něho i *Τακτικὰ* císaře Leona (III. či VI.?). Nejnověji přinesla i sfragistika zajímavé objevy [1]).

Obrátíme-li se k pramenům latinským [2]), tu *Jordanis*, jinak jeden z hlavních pramenů VI. století, jenž sám žil v Byzanci a psal tam k r. 551 dějiny, nepřináší k historii slovanských vpádů ničeho, mimo povšechné poznámky a ovšem jinak předůležité zprávy o vymezení sídel Slovanů a jihoruských Antů na sever od Dunaje. Z pozdějších *Paulus Diacon* v longobardské historii (psána po r. 744) má několik zpráv týkajících se osídlení Istrie

---

[1]) *Pančenko* Изв. Русс. Арх. Ист. въ Константинополѣ VIII. 15 sl., *Schlumberger* Byz. Zs. XII. 277.

[2]) Citovaná dále vydání těchto latinských pramenů jsou: Jordanis (Romana et Getica) ed. *Mommsen* (MG. Auct. ant. V. 1. 1882). Paulus Diacon (Historia Langobardorum) ed. *Waitz* v Scr. rer. germ. Hannover 1878. Fredegar Scholasticus (Chronicon) ed. *Krusch* MG. SS. rer. Mer. II. 1888. Anastasius (Historia tripartita) ed. *Boor* při svrchu uvedeném vydání Theofana Confessora. Historia miscella ed. *Droysen* MG. Act. ant. II. a ed. *Migne*, P. L. 95, 979 sl. Johannis Biclarensis chronica, Isidori iunioris Hispalensis chronica, Marcellini comitis chronica, Victoris Tonnennensis ep. chronica ed. *Mommsen* v MG. Auct. ant. T. XI. 1—2 (Chronica minora saec. IV.—VII. 1893—94). Anonymi Ravennatis Cosmographia ed. *Pinder et Parthey* Berlin, 1860. Corripus Flav. Cresconius ed. *Partsch* (M. G. III.). Gregorii papae Epistolae ed. *Hartmann* (MG. Ep. T. I.—II. 1887—1899) a *J. Bulič* S. Gregorio Magno papa nelle sue relazioni colla Dalmazia (Spalato 1904). Cassiodori Variarum epistolarum libri XII. (ed. *Mommsen* MG. Auct. ant. XII.). Presbyter Diocleas (Regnum Slavorum) ed. Dr. *Iv. Črnčič* »Popa Dukljanina lětopis po latinsku atd.« Kraljevica 1874. *Thomas* (Historia Salonitana) ed. *Rački* (Monum. spect. hist Slav. mer. XXVI. Scriptores III. Záhřeb 1894).

a Dalmatie a *Fredegar* v kronice své z pol. VII. stol. několik zpráv o Slovanech pannonských a alpských. Z chronik latinsky psaných nejvíce je v »Historia tripartita« bibliotekáře *Anastasia* (v 2. pol. IX. stol.), ale kronika jeho je jen výtah z Theofana. Pozdní kompilace bez zvláštní ceny je i *Historia Miscella* věnovaná od kn. XVII. počínajíc době Justinianově a další. Něco mají ještě z menších a starších kronikářů *Jan* opat Biclarský (konec VI. stol.), *Isidor* Sevillský (zemř. r. 636), nepřímo i *Victor*, biskup tunnunský (pol. VI. stol.) a komes *Marcellinus* (krátce před r. 534). U Hydatia, Johanna Lyda, v t. zv. barbaru Scaligerově, v germ. dějinách Isidorových atd. pro dějiny příchodu Slovanů na jih není téměř nic. Za to dlužno uvésti *ravennskou kosmografii* (VII. stol.?). Malé narážky jsou i u panegyriků, na př. v básni *Corripově* »In laudem Justini«. Zajímavá data poskytuje dále i korrespondence papežská ze VI.—VII. stol., zejména několik listů papeže Řehoře I. (papežem od 590—604) a též listy Cassiodora Senatora, ministra krále Theodoricha (psány od r. 507, sestaveny r. 537—8). Konečně bych znovu připomněl, že sem náležejí i první kroniky Slovany psané: kněze Dukljanského (z doby 1143—1153) a arcijáhna Tomáše Splitského (z druhé pol. XIII. stol.), o pozdějších zpracováních nemluvíc. Jsou však pramenem pro počátky balkánských Slovanů velmi kalným.

Značnou důležitost pro nás má současná historická produkce v Orientu, zejména v Syrii a Armenii, jež však dosud zůstává z části nepřístupna, nejsouc úplně přeložena. Ovšem zprávy Slovanů se týkající počínají zde teprve, až na nepatrné výjimky, od doby vlády Tiberiovy (od r. 578), ale některé jsou zajímavé a důležité.[1]) U Zacharia Rhetora (kolem r. 518) nenašel jsem ničeho. Za to má neznámý syrský autor »knih chalifů« a kronika Jana biskupa z Nikiu v dolním Aegyptě (z konce VII. stol.) zajímavost a ještě více Jan Efesský (zemř. po r. 585) svými zprávami o útoku

---

[1]) Libri chalipharum ed. *Land*, Anecdota Syriaca (Lugd. Bat. 1857) I. Jan z Nikiu (Chronika) ed. *H. Zotenberg* s franc. překladem (Notices et extraits des manuscrits de la Bibl. Nat. XXIV. Paris 1883, 125—608. Jan Efesský (Církevní dějiny) něm. překlad od *J. Schönfeldera* (Mnichov 1862), anglický od Payna Smitha (Oxford 1860). Michael Syrský (Chronika) ed. z části francouzsky *Ed. Dulaurier* (Journal Asiatique IV. ser. T. 12, str. 281, 13 str. 315; 1848—49) a úplně nově *J. B. Chabot*, »Chronique de Michal le Syrien« (Paris I.—III. 1905). Barhebraeus (Chronica) ed. *Bruns et Kirsch* (Lipsiae 1789) a *J. B. Abbeloos et Th. Lamy* (Louvain 1872—77) s latinským překladem.

Slovanů do Řecka. Rovněž má značnou cenu kronika Michala Syrského patriarchy antiochijského (z doby r. 1166—1199), a Mara Gregora Barhebraea (Abul-Faradž) z r. 1286 zejména tím, co zachovaly ze ztracených kapitol Jana Efesského. Méně věrohodná, ale zajímavá je zpráva v geografii připisované Mojžíšovi Chorenskému (doba není přesně stanovena), o níž srv. více na str. 175.

Jak jsem pravil, první jisté stopy přechodu Slovanů na Balkán i pro toho, kdo neuznává Lugiů, Sarmatů, Limigantů, Kostoboků nebo zprávy Mojžíšovy, připadají do počátku VI. století. Pro tu dobu, ne-li už pro konec V. stol., máme předně Slovany nesporně doloženy na levém břehu dolního Dunaje, na jednom místě v Dobrudži a potom nepochybuji, že i současné zprávy o Getech útočících do vnitra římské říše vztahovati dlužno nejspíše na Slovany.

Prokopios, De aed. IV., 7, uvádí, že mezi pevnostmi, jež Justinian restauroval na Dunaji, — velká restaurace pevnostního systému říše provedena byla v prvé době vlády Justinianovy, dokud měl ještě energii a pevnou vůli čeliti vpádům barbarů [1]) — byly také dvě tvrze *Ἄδινα* a *ὀχύρωμα Οὐλμιτῶν* [2]), jinde nejmenované. Jména obou nejsou rázu slovanského, ale o obou se dí, že tam seděli Slované a o druhé docela, že byla už dlouhou dobu v rukou Slovanů. Tvrz Adina ležela kdesi v Moesii při Dunaji, tvrz Ulmitů v Skythii (Dobrudži [3]). Je zde tedy přímá a hodnověrná zpráva,

---

[1]) O tom, jak Justinianos v pozdější době ztratil tuto energii a na místo ní počal vpády barbarů odvraceti zlatem, srv. Agathias V. 14. Menander 1. Zacharias rhetor 168, dí, že Justinian na počátku své vlády rekonstruoval obranný systém říše. Srv. i Prokopios, De aedif. IV., 1. a 5. a zejména Jan z Nikiu c. 90.

[2]) Tvar sing. není v textu označen, nýbrž jen gen. forma *Οὐλμιτῶν*. Nápis uvedený v násl. poznámce ukazuje ovšem na sing. *Ulmetum*. Jinak se připomínají v starověku ještě dvě osady Ulmus zvané. Jednu zná v Pannonii (v dnešním Srěmu) mezi Mursou a Sirmiem mapa Peutingerská a Itineráře Antoninův i Jerusalemský, druhou v západní Moesii na cestě mezi Remesianou a Naissem, tedy v okolí srbského Pirotu, itinerář Jerusalemský. Itin. Anton. 131, 3; 232, 4; 261, 2; 267, 1; 268, 2; Itin. Hierosol. 563, 4. Srv. i Tab Peuting. segm. VI. 3 (Ulmo-Spaneta), CIL. III. 422., Itin. Hierosol. 566, 5. Ulmus položen zde 19.000 kroků od Niše na východ.

[3]) L. c. (*Πάλματις*). *οὗ δὴ ἄγχιστα καὶ φρούριον Ἄδινα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηνεκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροι ἐνταῦθα καὶ ἐνεδρεύοντες κεκρυμμένως ἀεὶ τοὺς τῇδε ἰόντας ἄβατα ἐποίουν τὰ ἐκείνῃ χωρία . . . . ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα Οὐλμιτῶν ὄνομα; βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεποιηκότων, διατριβήν τε αὐτόθι ἐπὶ*

že Slované přešli výbojně dolní Dunaj a usadili se na pravém jeho břehu už *dávno* před restaurací těchto tvrzí, jež spadá nejspíše do let třicátých, a z toho vidíme, že Slované jistě činili vpády přes Dunaj aspoň na počátku VI. stol., ne-li docela na konci V. Už to mám za dostatečný doklad pro datování vpádů před r. 527. Jinak by byl Prokopios sotva užil označeni »*βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεποιηκότων*«.

Druhý doklad poskytuji zprávy, hovořící o útocích Getů na poloostrov na konci V. a na počátku VI. století.

V době IV.—VI. stol. začaly se houfně v současném dějepisectví obnovovati staré ethnické názvy. Tak zejména oživlo jméno Skythů pro různé zadunajské barbary, především ovšem

---

μακρότατον ἐσχηκότων, ἔρημόν τε παντάπασι γέγονε καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα ἐλέλειπτο ἔτι. ὅλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος (t. j. *Ἰουστινιανὸς*) *ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηνῶν ἐπιθέσεώς τε καὶ ἐπιβουλῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκείνῃ χωρία.* Jméno *Ἄδινα* vyskytuje se vůbec jen jedenkráte, a to u Prokopia na místě uvedeném, z jehož výčtu lze zároveň souditi, že běží o tvrz, ležící poblíže Palmatidy, jež podle popisu ležela dále od břehu kdesi na jihozápad od Durostora: *Πάλματις ἐν στενῷ κείμενον μεῖζόν τε κατεστήσατο* (*Ἰουστινιανός*) *καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν.* Mapa Peutingerská segm. VIII. 3 uvádí stanici Palmatis ve vzdálenosti 14.000 kroků od Durostora. Vedle toho však známy jsou dvě osady na Dunaji, jejichž jméno zachováno je ve formě Altina, *Ἀλτίνα* var. *Ἀλδίνα*, a je konečně možno, že Adina místa svrchu uvedeného je druhou z nich, a že pouze jméno bylo chybou písařovou zkomoleno. Prvou Altinu uvádí Itinerarium Hieros. na cestě ze Sirmia do Singiduna, a ležela tedy nedaleko Bělehradu v nejvýchodnějším cípu Srěmu (Itiner. Ant. et Hier. ed. *Parthey et Pinder* 563, 13 Altina). Druhou však uvádí sám Prokopios při pravém břehu Dunaje před Durostorem, tedy na západ od Silistrie u Tutrakanu. Tato druhá Altina je však velmi blízka Adině, jež podle téhož autora má býti trochu opodál Dunaje k jihu, a není nemožno, že Adina i tato Altina (Aldina), je tvrz jedna (Prokop. de aedif. IV. 11. *Ἀλτῖνα* var. *Ἀλιδίνα*; IV. 7. *ἔρυμα τῶν Ἀλτηνῶν.* Srv. i Notitiae dign. or. 37). Druhá, tvrz Ulmiton, ležela v Skythii, tedy v dnešní Dobrudži, a určil jsem polohu její v Čes. Čas. H. 1905, 145 k severu od Černé Vody. Toto určení doplněno je votivním kamenem z r. 140 nalezeném u Ceatal-Ormanu, jenž nese přímo označení *vicus Ulmetum* (srv. mapu při str. 32). Upozornil naň současně *J. Weiss* »Ein Beitrag zur ant. Topographie der Dobrudscha« v Mitth. d. geogr. Ges. XLVIII. Nr. 4—5, 231.). Nápis na něm podle spisu Tocilescova zní: J(ovi) o(ptimo) m(aximo) et Junoni Regin(a)e c(ives) R(omani) et Bessi consistentes vico Ulmeto pro salute imp(eratoris) Ael(ii) Antonini Caes(aris) per mag(istrum). L(ucius) Val(erius) Maxelius posuit de suo v(otum) s(olvens) l(ibens) imp(eratore) Antonino III. co(n)s(ule). Viz CIL. III. str. 1424[18].

pro Germany (Goty) po vzoru Dexippově[1]) a na poč. VI. stol. počínají se mezi severními útočníky objevovati i Getové vedle Skythů, Hunnů, Bulharů. Že tu nemůže více jíti o staré Gety, kteří byli již dávno zanikli v Zadunají a dávno i v balkánské Moesii své jméno potratili[2]), nemůže býti pochyby. Jedná se tu patrně o některý severní ze staré Getiky na Balkán útočící kmen, jenž po obvyklém tehdy zvyku anachronisticky byl označen jménem starým. A to podle vší pravděpodobnosti mohli býti buď Gotové nebo Slované. Záměna jména Getů a Gotů datuje se už od doby Karakallovy[3]) a udržela se i v VI. století, jak ukazuje zejména dílo Jordanovo *Getica*. V této době jméno Getů dávalo se Gotům,

[1]) Pliniův výrok (IV., 81) o této proměně starého pojmu »Skyth« uvedl jsem už v SS. I., 254, kde také sebrána je řada dokladů, jak se ve IV. a V. stol. obyčejně Skythy rozuměli Germané, na př. u Dexippa, Epifania, Themistia, Asteria, Eusebia, Eunapia, Synesia, Filostorga, Sokrata, Sozomena, Zosima, Isidora, Orosia atd., později na př. ještě u Theofana, Synkella, Zonary na základě pramenů starších. V VI. stol. Marcellinus k r. 379 a 380 spojuje Alany, Hunny a Gothy v pojem *gentes scythicae* a Prokopios (BG. IV., 5) podotýká, že všichni národové ve východní Evropě zváni jsou Skythy. Podobně jsme viděli (srv. str. 136), že i Priskos nerozlišoval dobře tento pojem ve své zprávě o poselství k Attilovi r. 448, a jak se vůbec v pozdější době pletla genealogie národů, vidíme na př. z toho, že Theofanes nebo Nikeforos Kall. za potomky Gepidů vedle Gotů uvádějí i Avary (Theof. ed. *Boor* 94, Nikef. XIV., 56). Není tedy nemožno, že právě tak, jako byly vedle Germanů jménem Skythů označováni i jiní národové (na př. Hunnové u Sidonia MG. Auct. ant VIII. index s. v. Scythae, u Theofana Conf. ed. *Boor* 102, 105, u Genesia IV., 85 nebo Bulhaři u Nonna *Συναγώγη* LVII., nebo Avaři u Euagria V., 1, u Georg. Pisida), mohou se také skrývati pod nimi i Slované. Ale před VI. stol. nemáme pravděpodobného dokladu a *Hilferding* se mýlil, když Skythy doby Konstantinovy vykládal za Slovany (Ист. Сербовъ 9). Nejstarší ztotožnění Skythů a Slovanů (ač nejisté) mohlo by býti v traktátu Exordia Scythica z VI.—VII. st., kde se dí o obyvatelích vých. Evropy: sique Exiti (i. e. Scythae) ab nullis hominibus superati usque in praesens habitare videntur (ed. *Mommsen* MG. Auct. ant. IX., 321). Teprve v pozdější době máme příklady jisté. Tak na př. Theofanes zřejmě jménem Skythů uvádí nejen Goty, ale i Hunny, Chazary a Slovany (ed. *Boor* 66, 102, 103, 115, 409), v epit. Strabonově z X. stol. VII., 47, VIII., 21 čteme *Σκύθαι Σκλάβοι*, v Konstantinově spisu de them. II., 3 totéž a t. zv. kontinuatoři Theofanovi označují Chorvaty a Srby za *gentes scythicae* (ed. Bonn 288). Srv. též Zonaru XIV., 15, 4, Jana Kameniata (de exc. Thess. 6), Konst. Manassa (Chron. v. 3745) atd

[2]) Srv. výše str. 45, 62.

[3]) Vita Carac 10, vita Anton. Get. 6. Srv. výše str. 126 a *Müllenhoffa*, DA. III., 162. Výklady o novějších identifikacích Gotů s Gety (J. Grimm, A. Hilferding) sem nepatří.

když autoru běželo o to, historii nově přišlých Gotů navázati na historii starých Getů, tedy o ztotožnění starých Getů s Goty[1]. Jinak se znalo a užívalo pro Goty jenom jména *Σκύθαι* nebo *Γότθοι*, a jestliže se na poč. VI. století v kronice komesa Marcellina, jenž těchto terminů užívá a při tom rozlišuje Goty, Gety, Bulhary a Hunny, objevuje kmen Getů, dlužno jej patrně vyložiti za národ jiný.

Podle zpráv Marcellinových za velkého odboje, jejž proti Anastasiovi pozvedl Vitalianus[2], zahynul římský vůdce Cyrillus »getským nožem«[3], r. 517 pronikl vpád »getské jízdy« do Makedonie, Thessalie a Epiru[4], a konečně r. 530 udál se nový útok Getů do Illyrika, kde pustošili tak dlouho až je římský vůdce Mundo porazil a zahnal[5]. To nemohou býti Gotové a také ne Hunnové a Bulhaři, jak nově J. Radonič vykládá[6], nýbrž nejspíše

---

[1]) Srv. výše str. 73.

[2]) O tomto odboji, do něhož Vitalian strhl velké massy podunajských barbarů, srv. hlavně zprávy: Marcellinus com. ad a. 514 sl., Jordanis Rom. 357, Euagrius III., 43, Victor Tonn. Chr. a. 511, 514, Malalas XVI., ed. *Niebuhr* 402, Georg. Hamart. ed. *Boor* 619, Theofanes Conf. ed. *Boor* 157, 160, Anast. Bibl. ed. *Boor* II. 127, Kedrenos ed. Bonn 628, Zach. Rhetor VII., 13, VIII., 2, Jan z Nikiu c. 89, Michal Syr. ed. *Chabot* II., 160, Nikef. Kallistos XVI., 38, Hist. Miscella XVII., 215 (ed. *Droysen*).

[3]) Marcellinus ad a. 514: Cyrillum Vitalianus repperit dormientem, eumque abstractum mox cultro getico iugulavit.

[4]) L. c. ad a. 517: duae tunc Macedoniae Thessaliaque vastatae et usque Thermopylas veteremque Epirum Getae equites depraedati sunt.

[5]) L. c. ad a. 530: Mundo Illyricianae utriusque militiae ductor dudum Getis Illyricum discursantibus primus omnium Romanorum ducum incubuit eosque haut paucis eorum interemptis fugavit. his autem consulibus idem dux in Thraciam quoque advolans praedantes eam Bulgares felicior pugnans cecidit. Zde vidíme v jedné zprávě rozlišení Getů a Bulharů. Do doby Justinovy patří zmínka o vítězství nad Gety, kterou má Corripus, In laud. Iust. III., 385: »quid noster senior potuit pater, inscie, disce sub quo Vandalici ceciderunt strage tyranni edomitique Getae, pubes Alamannica, Franci totque aliae gentes, famosaque regna per orbem ardua sub nostris flectentia colla triumphis suscepere iugum, mentes animosque dedere servitio, nobisque manent ex horte fideles.« Ale zde není jisto, nejsou-li Corripem spíše míněni Gotové. Srv. i Praef. v. 11, I., 254 a v básni »De bellis libycis« II., 383. Mundo sám je u Marcellina označen (ad a. 505) za Geta (contra Mundonem Getam), ale jiné zprávy označují jej rodem za Gepida (Theofanes Conf. ed. *Boor* 102, 218, Malalas XVIII. ed. *Niebuhr* 450, Kedrenos I. ed. Bonn 652), nebo z okolí Attilova (Jordanis Get. 301).

[6]) *Jovan Radonić* v stati »Ко су Гети у хроници комеса Марцелина« (Глас срп. акад. 1901, 204). Radonić domnívá se tu (str. 214), že koncem V.

Slované, kteří už stáli v plné síle na Dunaji, připravujíce se k budoucím svým velkým útokům [1]). Důležitou podporou výkladu toho je to, že máme z doby poměrně velmi blízké nesporné doklady, jak v VI. stol. byzantští historikové ztotožňovali pojem »Geta« s pojmem Slovana. Tak Theofylaktos Simokattes, jenž žil za panování Herakleiova a popisoval dobu z konce VI. století, přímo dí, že Getové je starší jméno Slovanů [2]). Svědectví toto je sice o něco málo pozdější Marcellina, kterýž psal krátce před r. 534 [3]), ale přece zase tak blízké, určité a obecné, jako známá věc pronesené, že ho musíme dbáti při výkladu Marcellina. Za druhé i celý historický obraz Podunají z počátku VI. stol. svědčí proti výkladu Radonićovu. Slované nebyli tehdy »daleko na severu«, nýbrž už od delší doby při dolním Dunaji. Je tedy jejich vystoupení mezi výbojníky na poč. VI. stol. naprosto přirozené. Také výraz »Getae equites« tomu neodporuje, neboť vidíme z následujících zpráv, že Slované na Balkáně vystupují jako dobří jezdcové [4]).

To jsou první zprávy, které by nás o přechodu Slovanů na Balkán zpravovaly už před r. 527, od kterého se officiálně počítá na základě Jordanova a Prokopiova textu počátek útoků, při nichž jsou pak Slované přímo tímto svým jménem uváděni [5]). Ale

---

a poč. VI stol. Slované ještě byli na severu daleko od hranic říšských (Dunaje); proto také v povstání Vitalianově r. 514 nejsou jmenováni (jen Hunnové, Gotové, Skythové a Mysové) a Geti Marcellinovi jsou jen Hunnové a Bulhaři.

[1]) Na Slovany pomýšlel zde nejen *Drinov*, Заселеніе 92 nebo *Bogusławski*, Hist. Słov. II., 44, 162, ale i *Müllenhoff-Pniower* (DA. II., 384), *Hopf* (Gesch. Gr. 79), *Bury* (A history of the later Rom. empire I., 294), *V. Vasiljev* (Виз. Врем. V., 407), *A. Rose* (Kaiser Anastasius I., Halle 1882, 30), *Kos* (Izv. muz. Kranj. VIII., 94), *Stanojević* (Р. Фил. Вѣстникъ 1902, 217), *Hruševskij* (Зап. тов. им. Шевч. 1898, XXI., Анти 5, 13) a jiní.

[2]) Theof. Sim. (ed. *Boor*) III., 417: *Τὸ δὲ Γετικὸν ταὐτὸν δ'εἰπεῖν αἱ τῶν Σκλαυηνῶν ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θράκην ἐς τὸ καρτερὸν ἐλυμαίνοντο* . . . VI., 6, 14: *καὶ τὸν Γετικὸν καταλύσασθαι πόλεμον.* VII., 2, 5: *οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πεπλησιακότες τοῖς Γέταις (τοῦτο γὰρ τοῖς βαρβάροις τὸ πρεσβύτερον ὄνομα) οὐκ ἐθάρρουν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν* (mluví se tu o Slovanech). Také Fotios v přípisku k Theofylaktovi dí: *Σκλαυήνων ἤτοι Γετῶν. Γέται γὰρ τὸ παλαιὸν ἐκαλοῦντο* . . . *Οἱ δὲ Γέται ἤτοι Σκλάβοι* (Photii summaria ed. *Boor* 8, 13).

[3]) Srv. *Mommsen*, MG. Auct. ant. XI., 42.

[4]) Srv. na př. zprávu Prokopiovu (BG. I., 27) k r. 537 o Marinovi a Valerianovi, kteří přišli do Italie s vojskem 1600 jezdců, skládajícího se největší částí z Hunnů, Slovanů a Antů.

[5]) Srv. na př. *Müllenhoff-Pniower*, DA. II., 379, *Kos* (Izv. muz. Kranj.

i s tímto jménem můžeme jíti o několik let napřed, jak jsem už jinde ukázal[1]).

Vpád slovanský, který připomíná Prokopios v III. knize Války gotské kap. 40 (srv. dále str. 168), kladli někteří do r. 527, jiní do doby ještě pozdější. Ale obojí neprávem, neboť spadá už do doby vlády Justinovy (518—527).

Na uvedeném místě vykládá totiž Prokopios, že Slované, kteří r. 550 mířili na Soluň, uslyševše, že římský vůdce Germanos, synovec Justinianův, táhne proti nim a jest už v Srědci, dostali strach a ustoupili do Illyrie. Měliť prý ho v dobré paměti z let minulých, kdy Germanos jednou, za vlády Justinovy, jako vůdce vojsk thráckých slovanské Anty vpadlé do říše na hlavu porazil a téměř na dobro zničil[2]).

Na tomto místě, ačkoliv rukopisy mají *Ἰουστῖνος*, emendují podle příkladu jes. Klaudia Maltreta vydavatelé: *Ἰουστινιανός*, patrně z té příčiny, že císař je zde označen jako strýc »*θεῖος*« Germanův, a vlastním strýcem byl Justinian, kdežto Justinos byl už strýcem druhého stupně (strýc Justinianův). Mimo to však nepochybuji, že i obvyklá these, podle níž výboje slovanské se počaly teprve za Justiniana, měla vliv na opakování emendace, kterou však nemohu uznati za správnou.

Předně dlužno míti na zřeteli, že rukopisy *všechny* mají *Ἰουστῖνος*, a následkem toho mohli bychom k opravě přikročiti

---

VIII., 94), a podobně mnozí jiní. Opírají se o zprávu Jordanovu, jenž dodává, vylíčiv dobu Justinianovu: »hi sunt casus Romanae rei publicae praeter instantia cottidiana Bulgarorum, Antium et Sclavinorum« (Rom. 388) a Prokopiovu, jenž přímo dí (Hist. arc. 18): *Ἰλλυρίους δὲ καὶ Θράκην ὅλην, εἴη δ' ἂν ἐκ κόλπου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερρονησιτῶν ἡ χώρα ἐστὶν, Οὖννοί τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδόν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους. πλέον γὰρ ἐν ἑκάστῃ ἐμβολῇ οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι τῶν τε ἀνῃρημένων καὶ ἠνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, ὥστε τὴν Σκυθῶν ἐρημίαν ἀμέλει ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν.* Srv. i De aedif. IV. 1, a Histor. arc. 11.

[1]) Čes. Čas. Hist. 1905, 136.

[2]) Prok. BG. III., 40: »*Ἡνίκα Ἰουστῖνος ὁ Γερμανοῦ θεῖος τὴν βασιλείαν εἶχεν, Ἄνται, οἳ Σκλαβηνῶν ἄγχιστα ᾤκηνται, Ἴστρον ποταμὸν διαβάντες στρατῷ μεγάλῳ ἐσέβαλλον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. ἐτύγχανε δὲ Γερμανὸν βασιλεὺς Θρᾴκης ὅλης στρατηγὸν καταστησάμενος οὐ πολλῷ πρότερον. ὃς δε ἐς χεῖρας ἐλθὼν τῷ τῶν πολεμίων στρατῷ κατὰ κράτος τε μάχῃ νικήσας σχεδόν τι ἅπαντας ἔκτεινε, κλέος τε μέγα ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Γερμανὸς ἐς πάντας ἀνθρώπους καὶ διαφερόντως ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους περιεβάλλετο.*«

jedině tehdy, kdyby jméno Justinovo zde z důvodů věcných bylo nemožné, ať lexikálných ať historických, — konkretně řečeno, kdyby *θεῖος* nemohlo býti vůbec použito ve smyslu strýce druhého stupně, nebo kdyby Germanos nebyl mohl míti před r. 527 velení v Thrákii, nebo kdyby vůbec positivně bylo někde potvrzeno, že před r. 527 žádného útoku Slovanů do říše nikdy nebylo. Ale ani jednoho ani druhého ani třetího není. Je pravda, slovo *θεῖος* značí vlastního strýce v poměru k bratrovci (*ἀνεψιός* Prok. III. 37) a tím byl Germanovi Justinian, ale Řek nemohl jiným slovem vyjádřiti vzdálenější strýcovství. Jako užíváme obecně označeni »strýc« i pro strýce druhého stupně, tak nepřesně bylo ho asi užíváno i v Řecku; proto nemůže slovo *θεῖος* samojediné míti ten význam, abychom jen z tohoto důvodu rukopisně zaručené *Ἰουστῖνος* měnili v *Ἰουστινιανός*. A jiného důvodu není. Neboť předně nevylučuje žádný pramen výslovně možnost slovanských vpádů před r. 527, ba naopak řada výše uvedených zpráv mluví pro to [1]) a za druhé Germanos, jenž podle Prokopiova svědectví zemřel r. 550, mohl býti zcela dobře už za Justina velitelem vojsk v Thrákii. Rok jeho narození a stáří nejsou nikde, pokud vím, udány. Ale podle mých výpočtů bylo mu při smrti jistě přes 50 let, byl za Justina, jenž zemřel v roce narození jeho dcery, už delší dobu ženat a otcem, a mohl býti tedy zcela dobře velitelem vojska v Thrákii před r. 527 [2]). Údům císařského rodu a vůbec jinochům dvoru

---

[1]) U samého Prokopia ještě jedna zpráva svědčí o vpádech před r. 527. R. 530 Justinian ustanovil statečného Chilvuda velitelem vojska v Thrákii, aby čelil Antům, Slovanům a Hunnům, kteří často přecházeli Dunaj (*την διάβασιν πολλάκις ἤδη Οὖννοι τε καὶ Ἄνται καὶ Σκλαβηνοὶ πεποιμένοι ἀνήκεστα Ῥωμαίοις ἔργα εἰργάσαντο* Prokop. III. 14). Připomíná-li se r. 530, že Slované před tím činili nejen časté, nýbrž i velké vpády, vztahovalo se to sotva na 3 leta právě minulá, poněvadž by se jinak o tom historik Justinianův byl asi zmínil.

[2]) Neboť krátce před tím, než zemřel, totiž r. 545, provdal Joannovi, sestřenci Vitalianovu, svoji dceru Justinu, které bylo tehdy 18 let (Prok. BG. III., 12, Hist. arc. 5.); byla tedy narozena r. 527. Mimo to čteme, že po smrti Germanově ustanoven byl syn jeho Justinian vrchním velitelem výpravy do Italie (III., 40), dále že r. 552 synové Justinus a Justinianus byli císařskými vůdci vojska na Balkáně (Prok. IV., 25) a v letech 554—6 Justinus byl docela ustanoven vrchním velitelem nade vším vojskem v Kolchidě (Agathias II., 17, 18, 21). Počítáme-li oběma v době, kdy se stali vrchními veliteli, stáří 30 let, není to zajisté mnoho, a rok jejich narození spadal by pak do r. 520 a 524 — do doby vlády Justinovy. Syn Justin provázel Germana už na výpravě proti Chosroovi, který dobyl Antiochie (Malalas

blízkým bývaly svěřovány důležité úkoly vojenské už v mladých letech. Srv. na př. úkol mladého Germana, syna Dorotheova (*νέος μέν γε ὢν κομιδῇ καὶ πρῶτον ἤδη ὑπηνήτης*) na Chersonesu [1]), nebo úkol mladičkého Theodosia v Moesii [2]) a pod.

A že Prokopios na zmíněném místě vskutku připomínal událost z doby Justinovy a ne Justinianovy, toho neméně vážným dokladem je na konec způsob, jakým se Prokopios o celé události zmiňuje. Prokopios totiž, jenž přece psal dějiny vlády Justinianovy, nenadále praví: »*Když Justinos vládu měl,* Antové . . . vpadli do říše římské.« Zde Prokopios zřejmě chtěl říci, že se to nestalo za Justiniana, jehož vládu právě popisoval, nýbrž za předcházejícího císaře, totiž Justina. Tento důležitý, rozhodující moment, pak to, že všechny rukopisy mají jméno Justinovo, a že konečně nic nevadí s hlediska historického, proč bychom velitelství Germanovo a vpád slovanský nemohli posunouti před r. 527, — to vše mluví rozhodně pro restauraci textu rukopisného. Proti tomu slovo *θεῖος*, jež ovšem pak musíme vyložiti v nepřesném smyslu: »strýc druhého stupně«, nemůže samojediné rozhodnouti pro přeložení události do doby Justinianovy [3]). A ještě jednu věc: kdyby staré vítězství Germanovo bylo připadalo vskutku do vlády Justinianovy mezi r. 527—550, byl by se Prokopios, jenž vládu tu a boje jeho podrobně popisuje, někde o něm před r. 550 zmínil, poněvadž bylo veliké a slavné. Ale Prokopios ve svém líčení nemá o tom ničeho.

Z těch důvodů posunuji vzpomenutý Prokopiem vpád Antů, první to historicky ověřený vpád, na jisto před r. 527 a po r. 518, kdy Justinus nastoupil; že o něm nikdo přímé zprávy nezachoval, není divné, uvážímeli, že předně vládu Justinovu popsánu podrobněji nemáme a že ani o Justinianových bojích se Slovany nedověděli bychom se, ač jich mnoho bylo, nic z líčení na př. Euagriova, Anastasiova nebo Zonarova.

---

kn. XVIII ed. *Niebuhr* 480), a ve válce proti Parthům r. 540, kdy byl zároveň konsulem (Jordanis, Rom. 376 a Continuator Marcellini ad a. 540).

[1]) Agathias V., 21.

[2]) Amm. Marcell. XXIX., 6. Srv. výše citát na str. 131.

[3]) Vykládati rukopisné »*ἡνίκα τὴν βασιλείαν εἶχεν*« ve smyslu »když vládu nastoupil« a klásti potom vítězství Germanovo nad Anty do r. 527, je grammaticky nemožné. A proto zcela bezpodstatně už *Šafařík* (SS. II., 161) a po něm *Sokolov* (Изъ древней ист. Болгаръ, 42), nově *Stanojević* (Виз. и Срби 140) událost tu kladou do r. 527, *Paparrigopulos* (*Ἱστορία* III., 140, 143) do r. 528.

Slovanské výboje na Balkáně od r. 527, v němž nastoupil vládu císař Justinian, byly již častokráte předmětem líčení [1]. Ale až na několik málo popisů byly ostatní jen povrchně sestaveny, a i ty, jež na základě pramenů samostatně a podrobně byly napsány, vyžadují dnes, kdy řada pramenů je lépe vydána a jiné poprvé učiněny přístupnými, nového přepracování a to od základů.

Od r. 527, třebas není rok tento prvním datem a počátkem útoků, počaly se slovanské vpády na Balkán opakovati neustále a nabývati větších a větších rozměrů, jsouce parallelně podporovány stálými výboji Hunnů, Bulharů a později Avarů.

Justinian, dostav se na trůn, umínil si především čeliti tomuto severnímu nebezpečí zřízením velkolepé soustavy obranné, jež se měla skládati z pevnostních linií (prvá byla břeh Sávy a Dunaje), protínajících Balkán od západu k východu až před »dlouhou zeď« (*μάκρον τεῖχος*), kterou před krátkou dobou (512) byl dobudoval Anastasios před Konstantinopolí. Za tou příčinou Justinian na

[1] Více méně obšírné doklady a popisy slovanských vpádů podali na př. následující autoři: *Stritter J.*, Memoriae populorum olim ad Dan. incolentium II., pars 1. str. 24 sl. (1774), *Fallmerayer J. Ph.*, Gesch. der Halbinsel Morea während des Mittelalters I., 155 sl. (1830), *Zinckeisen J. W.*, Gesch. Griechenlands I., 665 sl. (1832), *Šafařík P.*, SS. II, 160 sl., 327 sl. (1837), *Muralt*, Chronographie 142 sl. (1855), *Smičiklas T.*, Pov. hrv. I. 93 sl. (1882), *G. Finlay*, Griechenland unter den Römern 233 sl, 285 sl. (Leipz. 1861), *K. Nikolajević*, Крит. покуш. II., 1 sl. (1863—4), *C. Hopf*, Gesch. Griech. v *Ersch-Gruber*, Enc. Ser. I., Th. 85, str. 79 sl. (1867), *M. Drinov*, Заселеніе 85 sl. (1873), *R. Roesler*, Zeitpunct 91 sl. (1873), *G. Hertzberg*, Gesch. Griechenlands seit dem Absterben des ant. Lebens I., 89 sl. (1876), *Fr. Rački*, Documenta 217 sl. (1877), *Paparrigopulos K.*, Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. ἔθνους III., 139 sl. (Ath. 1886), *O. Pniower* v *Müllenhoffově* DA. II., 375—394 (1887), *Bury J. B.*, History of the later Roman Empire II., 11 sl., 114 sl., 142 sl., 239 sl. (Lond. 1889), *Kovačević* a *Jovanović*, Ист. Срп. I., 36—70 (1893), *Kos Fr.*, Iz zgodovine (Izv. Muz. dr. VIII., 90 sl., 1898), *Vasiljev A.*, Славяне въ Греціи (Виз. Врем. V., 408 sl., 1898), *A. Pogodin*, Слав. передв. 49—71 (1901), *Stanojevic S.*, Виз. и Срби 133—242 (1903), *Kos Fr.*, Gradivo I., str. XXV. sl. (1903). První excerpta o těchto vpádech sestavil Stritter, a jeho sestavení a chronologie přidrželi se všichni historikové doby nejbližší až po P. Šafaříka. Potom novou půdu zjednal revidovaný bonnský Corpus Hist. Byz. a hlavně od padesátých let kniha Muraltova. Ale i toto jinak velmi záslužné dílo má mnoho nedostatků, mezer, omylů a ti, kteří se oň opírali, mají dosti chyb, s nimiž sloužili za nový základ jiným (na př. Rački v knize *Documenta*). Teprve nová dobrá vydání hlavních historiků byzantských od K. Boora a některé studie (Gelzer, Jireček atd.) upravily nápravu a novou půdu. Z posledních přehledů nejúplnější a nejlepší má St. Stanojević. Ale i od něho jsem se častěji odchýlil.

počátku své vlády věnoval velké úsilí a ohromné sumy na opravu pevností, jež, byvše v starších dobách vystavěny, ležely na poč. VI. stol. v ssutinách nebo aspoň byly neschopny tužší obrany, a také na stavbu nových tvrzí. Vypočítává je všechny, restaurované i nové, Prokopios v traktátu »o stavbách« (περὶ κτισμάτων) a to v knize 4. Ale tato velká námaha a velké výdaje vyšly úplně na plano. I když snad jednotlivé pevnosti uvedeny byly v dobrý stav, říše neměla dost vojska, aby tyto rozlehlé obranné linie dostatečně obsadila [1]) a postavila tak proti nepříteli hradbu, které by nikde neprorazil. V několika velkých garnisonách při Dunaji bylo sice shromážděno více vojska, byly tu i kraje hustě obsazené pomocnými vojsky barbarskými (φοιδεράτοι), ale vojsko bylo špatně placené, nespolehlivé a mezi garnisonami rozkládaly se příliš velké mezery, slabě obsazené, s tvrzemi nedokonalými, kudy se každý jen trochu silnější zástup nepřátel dostal do vnitrozemí. A také vidíme z dějin, jež nám líčí vládu Justinianovu, že se barbaři pramálo starali o tento říšský obranný systém. Vpády Gothů, Gepidů, Hunnů, Bulharů, Slovanů a Antů připomínají se opětovně a neustále s úspěchem.

U Dunaje, jenž byl ještě pokládán za hranici říše (srv. Prokop. BG. IV., 5), seděli v tu dobu barbaři tak, že na západě ovládali Pannonii Langobardi, podle staršího počítání od r. 526, podle novějšího teprve od r. 547, ve středu Gepidové až do valašských Karpat, z části i na pravém břehu v Sirmiu s okolím, a kolem Singiduna zbylá část Herulů; dále na východě při dolním Dunaji seděli vedle zbytků starých Hunnů hlavně Bulhaři. Že však v celém Zadunají vedle Langobardů, Gepidů, Herulů, Hunnů a Bulharů seděli už Slované, místy zkoncentrovaní a svo-

[1]) Hlavní obranné linie Justinianovy byly: 1. na Dunaji, 2. od Ulpiany přes Germanu na Sardiku, 3. od Nového Epiru přes Makedonii, Thrákii až k Chersonesu, k nimž pak přistupovaly ještě linie v Řecku (v Thessalii u Thermopyl). Srv. *Hertzberg*, Gesch. Griech. I., 90, *Diehl*, Justinien (Paris 1901) 222, 234, 244. Na Dunaji byly některé hrady římské drženy i na levém břehu (na př. Literata proti Novám, Sikivida proti Palatiolu, Daphne proti Transmarisce a j. Srv. Prok. l. c. IV., 5—7 a *Jireček*, Romanen 21), na pravém staré věže (μονοπύργια) vyvrácené Hunny byly všecky znovu a silněji restituovány (Prokop. de aed. IV., 5). Také zeď Anastasiova znovu byla opravena (Prok. de aed. IV., 9) Vybudování tohoto systému počal Justinian hned, jak nastoupil tedy asi v letech třicátých VI. století (srv. Zacharias Rhet. 168, Jan z Nikiu 90); v pozdějším svém věku ztratil svou prvotní energii a místo obrany zbraní pomýšlel jen na záchranu pomocí darů a peněz (Agathias V., 14., Menander 1).

bodní, místy pod vládou národů právě jmenovaných, nemůže býti na základě řady zpráv Prokopiových, Jordanisových a Agathiových žádné pochyby. I kdyby nebylo výše uvedené zprávy Pseudocaesaria Naziancského, je to zřejmo z celého líčení Prokopiova, třebas určitěji nepraví, kde seděli. Jenom tolik vidíme, že od Prutu k západu seděli kmenové shrnovaní pod jméno Slovanů, *Σκλαυηνοί*, na východě při samém ústí Dunaje slovanští Antové, *Ἄνται*. Nejvíce jich bylo při dolním Dunaji od Ršavy ke vtoku Prutu (jak ostatně dosvědčuje i Mauricii Strat. XI., 5) a také vidíme z líčení barbarských vpádů, že Slované měli při nich účast vynikající, ba převahu.

Vpády Slovanů a Antů opakovaly se hned, jak Justinian v srpnu r. 527 nastoupil[1]), ale od r. 530—532/3 ustaly. V tu dobu byl totiž císařským vůdcem v Thrákii ustanoven Chilvud neboli Chilivud (*Χιλβούδιος*), podle jména soudíc rodem patrně Slovan[2]), jenž tak výborně bránil Dunaj, že ani Hunnové ani Slované neodvážili se řeky přestupovati[3]). Jakmile však r. 532/3 Chilvud při výpadu do země slovanské padl[4]), nastaly útoky znovu. Od r. 535, kdy se počala válka gotská v Italii, až po r. 540 připomínají různí chronisté vpády Gepidů, Bulharů a Hunnů,

[1]) Prokopios BG. III., 14. Hist. arc. 18. Srv. ještě, že r. 530 porazil Mundo »Gety« pustošící Illyrii a téhož roku prý zahnal i Bulhary z Thrákie (Marcellin. ad a. 530, srv. i 535, Malalas ed. *Niebuhr* 437 a 450; Theofanes ed. *Boor* 217, 218 a Kedrenos I., str. 651 sl. ed. Bonn datují později).

[2]) Zmíněného Chilvuda pokládám za Slovana na základě legendy, kterou Prokopios dále vykládá; podle ní jakýsi Ant jména stejného r. 545 vydával se za padlého vůdce římského a ustanoven byl správcem Antů, kteří se měli usídliti v okolí tvrze Turris. Ale ještě téhož roku podvod byl odkryt Narsem a nepravý Chilvud odstraněn. R. 1902 oznámil *J. Ivanov* (»Надгробнитъ надписъ на Хиливуда« Пер. Сп. LXII., 63), že v Cařihradě nalezen byl náhrobní mramorový kříž s epitafem vůdce Chilvuda, jehož nápis zní:

Ἐνθαδὲ κατάκειται Χιλιβούδιος υἱὸς
Σαυβατίου τελευτᾷ μηνὶ Νοεμβρίου
κη' ΙΝΔΣ Ζ' Γαμετὴ Χιλιβουδίου.

Nejedná-li se tu o falsum, dovídali bychom se, že Chilivud byl synem Sanbatia (Сжботъ ?) a že podle ind. VII. zemřel r. 529, což by ovšem měnilo výše uvedenou chronologii zpráv Prokopiových (předpokládajíc totožnost obou Chilvudů).

[3]) Prokop. BG. III. 14. Proto také Justinian přijal do svého titulu příjmení *Anticus* (Paulus, Hist. Lang. I., 25, Chron. pasch. ad a. 552 *Ἀντικός*); podobný titul měl i Justin II. (Euagrios V. 4).

[4]) *Diehl* datuje do r. 534 (Justinien 218). Srovn. však pozn. 2

v jejichž přesném roztřídění a datování se však rozcházejí [1]). Také Slované se účastnili [2]), ale výslovně se nový vpád jich uvádí teprve r. 545. Roku toho najal Justinian Heruly proti Gotům. Najaté zástupy Herulů táhly přezimovat do Thrákie, odkudž na jaře roku příštího měly s Narsem vytrhnouti do Italie. V tu dobu však právě velké množství Slovanů překročilo Dunaj a vyplenilo řadu obcí, jenže konec výboje byl nešťastný. Herulové, ač bylo Slovanů více, Slovany přemohli a zajaté osvobodili [3]). Událost spadá na podzim r. 545, neboť se boj strhl, když Herulové táhli do Thrákie. Ale už koncem r. 547 vtrhlo nové velké vojsko Slovanů do Illyrie, a zle řádíc, pustošíc, dobývajíc pevnosti, zotročujíc muže a pobíjejíc ženy, dostalo se r. 548 až k Epidamnu (Dyrrhachiu). Římský velitel v Illyrii, maje po ruce 15.000 mužů, sledoval sice výbojníky, ale, ač byli počtem slabší, neodvážil se na ně udeřiti [4]). To je útok, který se obvykle datuje k r. 548 [5]) a má za první útok Slovanů do Illyrie a Dalmacie. Zde bych také podotkl, že současně r. 548/9 pod velením Ildiga (*Ἰλδίγης*) rodem Langobarda, vtrhlo do severní Italie 6000 Slovanů na pomoc Gotům. Kdesi v Benátsku porazili vojsko římské, ale potom se vrátili za Dunaj [6]). Je to první historicky zaručený vstup Slovanů do Italie.

---

[1]) Srv. Marcellinus com. ad a. 535, 539, Theofanes Conf. ed. *Boor* 217, Malalas XVIII., ed. *Niebuhr* 437, 450, Kedrenos ed. Bonn I., 651. Zejména velký vpád Hunnů vzpomíná Prokopios (B. Pers. II., 4), při němž r. 540 pronikli až k Cařihradu a do Řecka. K těmto různým útokům vztahují se také dvě zmínky v Justinianových Novellách (ed. *Zachariae* I., 481, II., 256), kde se zplnomocňují r. 538 biskup Moesie a r 544 biskupové z Tom a Odessu ku prodeji církevního majetku za účelem vykoupení zajatých.

[2]) Srv. na př. Prok. BG. III., 14, kde z textu vidno, že se mezi lety 533 a 545 udál nějaký vpád Antů do Thrákie. Nejspíše se Slované účastnili právě vzpomenutého velkého vpádu Hunnů r. 540 (srv. analogické poměry při hunnském vpádu z r. 558—9).

[3]) Prokop. BG. III., 13.

[4]) Prokop. BG. III., 29 dí: *Σκλαβηνῶν στράτευμα διαβάντες ποταμὸν Ἴστρον Ἰλλυριοὺς ἅπαντας ἄχρι Ἐπιδαμνίων ἔδρασαν ἀνήκεστα ἔργα, κτείνοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες τοὺς ἐν ποσὶν ἡβηδὸν ἅπαντας καὶ τὰ χρήματα ληιζόμενοι. ἤδη δὲ καὶ φρούρια ἐνταῦθα πολλά τε καὶ δοκοῦντα ἐχυρὰ τὰ πρότερα εἶναι οὐδενὸς ἀμυνομένου ἐξελεῖν ἴσχυσαν, καὶ περιήχοντο ξύμπαντα κατ' ἐξουσίαν διερευνώμενοι.*

[5]) *Rački*, Doc. 217, *Klaić*, Povj. Hrv. I., 27, *Muralt*, Chronogr. 194, *Dümmler*, Ält. Gesch. 360 a *Fallmerayer* (Gesch. Morea I., 160) docela jej kladli do r. 549. Do konce r. 547 klade jej správně *Kos*, Gradivo I., 33.

[6]) Prokop. III., 35.

Nový velmi prudký a památný útok udál se r. 549 [1]). Podnikl jej do Thrákie nějaký blíže neznámý horský kmen slovanský, povahy velmi divoké. Nebylo jich mnoho — asi 3000 v celku, — a ačkoliv se ještě k tomu za ř. Hebrem (Maricou) rozdělili na dva díly, hnali oba před sebou vítězně silnější vojska římská. Oddíl, jenž táhl na východ, přepadl vůdce Aspada, jenž v pevnosti Tzurulu mezi Cařihradem a Adrianopolí velel římské jízdě, porazil jej a vůdce samého, jemuž dříve kůže se zad byla stažena, za živa upálil. Po tomto vítězství Slované zpustošili celou Thrákii, dobyli Toperu, města ležícího při Mestě na jižních svazích Rhodopských hor, pobivše při tom 15.000 mužů a zajavše na tisíce žen a dětí [2]). Thrákie zůstala plna nepochovaných mrtvol. O Illyrii, kam druhý oddíl Slovanů vpadl, nemáme sice tak podrobné zprávy, ale jistě tam mírněji nehospodařili.

Roku následujícího (550) na jaře nový zástup Slovanů, tentokráte »silný jako nikdy před tím«, přešel Dunaj a postupoval směrem na Niš, maje v úmyslu udeřiti na Soluň [3]). Císařský vůdce Germanos, — nám známý — jenž v illyrské Sardice chystal vojsko do Italie proti Gotům, dostal rozkaz, postaviti se jim vstříc. Ale k boji nedošlo, neboť Slované, uslyševše, že v Sardice stojí s velkým vojskem Germanos, pověstný už z bojů za doby Justinovy, dostali strach a obrátili se na pravo do Illyrie a do sev. Dalmacie. Ale jakmile Germanos zemřel a vojska císařská odtáhla na podzim na západ k Saloně, Slované opakovali útoky [4]) a loupíce po celém poloostrově nadělali opět velkých škod. Nové vojsko proti nim vyslané pod vrchním vedením eunucha Scholastika udeřilo sice na jednu část Slovanů, tábořící nad Adrianopolí, ale bylo úplně poraženo, následkem čehož se Slované dostali, zpustošivše kraj Astike, až k »dlouhé zdi« cařihradské. Teprve tam je nové vojsko zadrželo a přinutilo k návratu (v zimě r. 550/1).

---

[1]) Prokopios, BG. III. 38. O dobytí Toperu od Slovanů zmiňuje se krátce i Prok. De aedif. VI. 11. *Diehl* (Justinien 220), *Račkí* (Doc. 219) nesprávně tento útok datují do r. 551, *Stanojević* do r. 548 (Виз. и Срби 145).

[2]) Zde podotýká Prokopios, že zajetí žen a dětí stalo se tentokráte výjimkou. Jindy prý Slované vše pobíjeli, muže i ženy s dětmi, a to způsobem ukrutným, vbíjejíce je na koly nebo spalujíce za živa a pod.

[3]) Prokop. BG. III. 40 (*Σκλαβηνῶν ὅμιλος ὅσος οὔπω πρότερον*). *Rački* datoval do r. 551 (Doc. 221).

[4]) Mnozí byli domnění, že v opětovném útoku měl ruce gotský Totilas, který Slovanům penězi zaplatil (Prok. l. c.).

Diehl klade tento útok do r. 552 [1]), ale nesprávně, jak vidno z podrobného chronologického seřazení Prokopiova. R. 551 udál se ještě jiný velký vpád, jejž učinili na podnět Gepidů hunnští Kotrigurové, sídlivší před tím u Azovského moře, a to počtem 12.000 mužů, ale toho se Justinian jednak obratnou politikou, jednak poplatkem zhostil [2]). Za to ještě koncem r. 551 nový velký zástup Slovanů, nedbaje vojska císařského, vpadl do Illyrie [3]). Slované opět poseli dráhu, kudy šli, mrtvolami, osady zpustošili a množství lidí vlekli do otroctví. Nikdo se jim nepostavil v cestu a i Dunaj přešli na zpáteční cestě klidně, poněvadž jim Gepidové, kteří zde seděli, poskytli volný průchod za poplatek zlatého statéru z hlavy mužské. A ještě krátce potom udál se nový útok, neboť čteme, jak císař obviňuje Gepidy, že opět pustili nějaký zástup Slovanů přes Dunaj [4]).

Po r. 551 prameny o barbarských výbojích delší dobu mlčí. Buď nebylo vpádů nebo, jak se spíše zdá, nebyly velké a nezasáhly hlouběji do země. Teprve koncem r. 558 podle Agathia strhla se nová bouře, jež trvala do r. 559 [5]). V tu dobu předně hunnští Kotrigurové pod vůdcem Zaberganem vpadli přes dolní Dunaj do Thrákie; odtud jedna část pronikla do Řecka a k Soluni, druhá až k dlouhé zdi cařihradské a na Chersones, kdež ji v poslední chvíli starý Belisar, posadiv si krunýř na prsa a přílbu na šedivou hlavu, porazil a zahnal [6]). Agathias, jenž událost tu dopodrobna popisuje, nemluví při tom o Slovanech. Ale kronika Michala Syrského, Barhebraea a vedle nich Malalas, Theofanes a Kedrenos uvádějí, že útoku se účastnili i Slované, což je ostatně

---

[1]) *Diehl,* Justinien 220. *Račk*i (Doc. 224) do r. 553.

[2]) Srv. podrobně u Prokopia BG. IV. 18, 21, 2000 Kuturgurů bylo přijato mezi foederaty a usazeno císařem v Thrákii.

[3]) Prokopios BG. IV. 25. Stanojević klade vpád do r. 552 (str. 150), ale z textu Prokopiova soudím, že se počal už r. 551, neboť Slované *dlouho* (*χρόνον τι μέγα κατατρίψαντες μῆκος*) pobyli v Illyrii, než se vrátili. Pak teprve vypukla válka mezi Gepidy a Langobardy, bylo delší jednání s Justinianem, v němž císař obviňuje Gepidy, že nové zástupy Slovanů pustili přes Dunaj, následovalo vítězství Langobardů, — a to vše se stalo před koncem jara 552, podle závěrečných slov kapitoly.

[4]) Prok. l. c.

[5]) Theofanes (ed. *Boor* 233) k r. 558—9, totiž od 29. srpna 558 až do 29. srpna 559, čítáť Theofanes podle aery alexandrijské (srv. *Fr. Rühl,* Chronologie des Mittelalters etc. Berlin 1897, 192, 193).

[6]) Agathias V. 11—25.

při stavu věci v Podunají zcela přirozené [1]). Theofanes popisuje ještě, že se zdržovali Slované s Hunny po delší dobu v okolí Selymbrie, Tzurula a Driziper a že se teprve navrátili, když císař hrozil s loďstvem vniknouti do Dunaje a odříznouti jim zpáteční pochod.

Tento hunnský vpád, byl, jak se podobá, poslední velkou ranou, k níž se proti říši římské odvážil kdysi tak strašný kmen, byli-li to už vůbec staří Hunnové. Zdá se mi aspoň, že při nejmenším hlavním jádrem při útoku byli Slované. Každým způsobem však od té doby začala míti říše na Balkáně od vlastních Hunnů pokoj [2]). Staří kmenové, které kdysi Attila sjednotil, byli z části vyhubeni, z části rozptýleni, a nově přišlí Kotrigurové byli posledními boji s císařem a také boji, které v Zadunají podniknouti musili s Utrigury, oslabeni tak, že se neodvážili více větších podniků. Ale náhrada za Hunny nedala na sebe dlouho čekati, a nepřítel, jenž na místo jejich nastoupil, byl tak silný a hrabivý, že sílu jeho brzy těžce pocítila nejen říše, ale i ostatní podunajští národové, především Slované. Byli to Avaři, »*γένος ἀπιστότατον καὶ ἀπληστότατον τῶν νομάδην βιούντων*«, jak praví Theofylaktos [3]). Říše na příchod nového nepřítele byla zle připravena. Císař stárnul a vyhýbal se každému energickému zakročení. A totéž podlomení energie jevilo se na všech stranách, zejména ve vojště. Císařské vojsko upadlo velice s bývalé své výše. Vojáci zleniveli tak, že nechtěli ani opevňovati táborů a zchoulostivěli tak, že nemohli snésti válečného ryku nepřátel. Mimo to bylo ho na rozsáhlou říši málo a mnohá místa provincií balkánských byla beze vší ochrany vydávána barbarům na pospas. A při tom všem úředníci, důstojníci a zejména velitelé myslili především na sebe, vydírali daně a poplatky,

---

[1]) Barhebraeus II. 85; Michal Syr. IX. 33 ed. *Chabot* II. 269; Malalas, XVIII. (ed. *Niebuhr* 490); Kedrenos I. 677. Kronika biskupa Victora připisuje vpád ten Bulharům a vročuje do r. 560 (post cons. Basilii V. C. anno XX.). Barhebraeus dí jen, že se to stalo po velkém zemětřesení r. 558, Michal ve 27. roku vlády (553/4). Kedrenos zde přímo ztotožnuje Hunny se Slovany (*Οὖννοι οἱ καὶ Σκλαβῖνοι*).

[2]) Theof. Conf. k r. 562 připomíná ještě vpád Hunnů, kteří dobyli města *Ὀβαισίπολις* (čtení pokaženo) a Anastasiupolis v Thrákii (ed. *Boor*, 236). Anastasios bibl. v latinské své kronice, vypsané z Theofanovy, zove město »Hobes civitas«; *Boor* emenduje »Novae«, *Νόβαι ἡ πόλις*.

[3]) Theofyl. Sim. I. 3.

zatím co vojsko, když zásoby byly, hýřilo, když nebyly, kořistilo po kraji a vůbec žilo beze vší kázně [1]).

Za takových poměrů objevili se r. 558 náhle Avarové.

Avaři, kmen původu turkotatarského, počali se hýbati ze svých sídel už v polovině V. stol. [2]). V pol. VI. přešli do jižní Rusi, porazili v cestě stojící hunnské Utrigury, Saly, Sabeiry, poplenili zemi slovanských Antů a brzy stanuli před hranicí říše římské [3]). Vládcem Avarů byl té doby chakan Bajan [4]). Justinian přišel s nimi do styku krátce před svou smrtí, ale zatím jen do styků mírných. R. 558 přijal v Cařihradě první posly avarské, kteří žádali o vykázání sídel. »Celé město,« praví Theofanes, »sběhlo se dívati na Avary, »ἔϑνος παράδοξον« [5]). Podobali se nejvíce Hunnům, jen dlouhé vlasy své měli svázané a stužkami propletené.« Císař smluviv s nimi za poplatek mír, propustil je s velikými dary nazpět [6]). V letech následujících opakovalo se toto jednání, a ačkoliv při tom byly nepříjemnosti, měl přece císař do své smrti r. 565 od Avarů pokoj. Když totiž zažádali o sídla, nabídl jim k radě Justinově Pannonii, kde byli Langobardové, ale Avaři tam nechtěli, zamýšlejíce přes Dunaj. Z toho povstaly první rozmíšky, jež Justinian, ač byl lakotný, raději zlatem vyrovnával, aby jen odvrátil pohromu od říše a trůnu

Ale obrat nastal hned, jak nastoupil Justin II., jenž r. 566 vůbec Avarům placení poplatku nadobro odepřel a rovněž vydání Sirmia, o které zatím avarský chakan počal usilovati [7]). Tím

---

[1]) Srv. líčení u Agathia V. 13, 14, Prokopia Hist. arc. 24, Menandra ed. Bonn 440.

[2]) Srv. líčení Priskovo ve frg. 30 k r. 465. O původu a příchodu Avarů srv. *A. Decker*, Dějiny Avarů (Progr. real. gymn. v Třeboni 1889), *Büdinger*, Oest. Gesch. I. 61 sl.

[3]) Srv. Menandrovo líčení v kap. 2—3, 6, kde podrobně se líčí vítězství Avarů nad Anty, jednání vyslance Mezamíra o mír a jeho zabití. Podrobnosti (o Antech, o útisku Dúlěbů, o Obrech, o cestě Avarů atd.) spadají do IV. svazku Starožitností.

[4]) *Βαιανός*. Označení chakan (vlastně chakan) přepisováno jest v pramenech obyčejně *χάγανος*, *caganus*.

[5]) Theofanes Conf. ed. *Boor* 232. Podle líčení Euagriova (V. 11) nemohli římští vojáci vyslaní r. 574 proti Avarům »snésti na ně ani pohled«.

[6]) Menander 1—4, 9, Theofanes Conf. l. c., Malalas lib. XVIII. (ed. *Niebuhr* 488), *Σύνοψις χρονική* ed. *Cumont* (Anekdota Brux. I. 25). Victor Tonn. klade to k r. 563 (Chron. ad a. 563). Srv. i Theof. Sim. VII. 7 sl., Corripus In laud. Iust. III. 233, Euagrius V. 1 sl, Nikeforos Kallistos XVII. 34.

[7]) Jan Efesský VI. 24, Menander 5, Corripus In laudem Iustini III. v. 231 sl.

povstalo zjevné nepřátelství a ona řada velkých bojů, při nichž Avarům pravidelně proti říši pomáhali Slované, ať už se ve zprávách hovoří zároveň o nich nebo ne. Tak dlužno vyložiti i různé zprávy, z nichž jedna mluví o útoku Slovanů, druhá pouze o Avarech.

V prvé době soustřeďovaly se tyto boje kolem Sirmia a o město samo.

V Podunají byly tehdáž politicko-národopisné poměry následující[1]: Gepidové, kmen ještě dosti silný, ovládali střední uherskou nížinu až do Sedmihrad, sedíce i na druhé straně Dunaje v území na dolní Drávě a kolem Sirmia[2]. Langobardi seděli v Pannonii. Byli pro říši větším nepřítelem nežli předešlí a proto také Justin radil Justinianovi, aby vykázal Pannonii za nové sídlo Avarům. Mezi oběma germanskými národy došlo r. 567 k boji, jenž skončil porážkou a zničením Gepidů[3]; ale Langobardi vítězství svého nevyužili, neboť už roku následujícího zdvihli se a odešli do Italie[4]. Vedle Gepidů seděla ještě malá část Herulů od r. 512 v okolí Singiduna[5]. Avaři sami, kteří se zastavili původně u dolního Istru nad Moesií, když Justin žádost jejich odmítl, odtáhli k západu, podle slov Menandrových »do země Franků«, s nimiž Bajan ihned uzavřel smlouvu[6]. Po boji Langobardů s Gepidy r. 567 Avaři, kteří byli s prvními ve spolku, obsadili zemi Gepidů a po odtažení Langobardů vládu svou rozšířili k Sirmiu a do Pannonie[7], kde se jejich panství setkávalo s franckým (v Benátsku od r. 548). Sirmia se zmocnil opět císař[8].

Město Sirmium svou výhodnou polohou a pevností, jež je činily klíčem do říše, jakož i bohatstvím vynikalo tehdáž v takové míře, — »*πόλις τῆς Εὐρώπης ἐπίσημος*«, »civitas maxima«

[1]) Srv. výše str. 117—119.

[2]) Srv. Menander 25, 64, Prokop. B. Vand. I. 2.

[3]) Isidor iun. Chron. odst. 401 (ed. *Mommsen* 476), Paulus Hist. Lang. I. 27, Jan Efesský VI. 24. Chybně datuje Jan Biclar. k 571 (ed. *Mommsen* 212).

[4]) Origo gentis Lang. 5, Hist. Lang. cod. goth. 5, Paulus Diacon II. 7, Hist. misc. XVIII. ed. *Droysen* 375; jiné doklady z dalších kronik viz u *Kosa*, Gradivo I. 66 sl.

[5]) Byli asi velmi ztenčeni stálým sloužením ve vojště římském (Prokop. BG. II. 13, 15, III. 34), ale že tu seděli ještě r. 551, dosvědčuje Prokopios BG. III. 33. Srv. i Euagrius IV. 20.

[6]) Menander 14, 23 sl.

[7]) Srv. Paul. Diacon, Cod. Goth., Jan Ef. l. c.

[8]) Menander 27.

zovou je prameny [1]) — že přirozeně ihned a neodolatelně zvábilo k sobě zraky Bajanovy, tím spíše, že vlastně patřilo k majetku Gepidů, jenž po r. 567 podle smlouvy s Longobardy jemu náležel. Proto také, jakmile Langobardi odtáhli do Italie, obrátil se Bajan hned k dobývání Sirmia a když to nevedlo k cíli, počal o ně vyjednávati s císařem. Ale i to nešlo ku předu a proto zdůraznil Bajan své snahy tím, že r. 569 poslal 10.000 hunnských Kotrigurů do Dalmacie (do Bosny) a sám hnul se s celým svým vojskem přes Dunaj do země Gepidů. Tu nastalo nové jednání mezi ním, císařem a vůdcem císařským Tiberiem, jež skončilo dohodou v tom smyslu, že Avaři dostanou poplatek a podrží zemi Gepidů [2]). Ale nastalý mír dlouho netrval. Ještě za Justina připomínají se nové boje a vpád Bajanův do provincií dunajských r. 574 [3]) a spojená s tím nešťastná výprava Tiberia, který tehdy byl ještě komes eskubitorů [4]), dále r. 579 za nástupce Justinova Tiberia [5]),

[1]) Theofanes Conf. ed. *Boor* I. 252, Expositio mundi ed. *Riese* 121.

[2]) Srv. o celém tomto jednání líčení Menandrovo v kap. 26—31, a otisk u *Stanojeviće* 166—171, *Nikolajeviće*, Крит. покуш. II. (106) 3 sl., nebo *Groha*, Gesch. d. oström. Kaisers Justin (Leipz. 1889) 85 sl. (srv. i téhož »Kämpfe mit den Avaren und Langobarden unter d. Reg. Justins II.« Diss. Halle 1889. 10 sl.).

[3]) Euagrius V. 11, Theofanes Conf. ed. *Boor*, I. 246, Vita Eutychii (ed. *Migne* PG. 86, 2, 2350), Leo Gramm. Chron. ed. Bonn 135, Kedrenos ed. Bonn I., 684. Jan Biclarský událost tu klade k 4. roku vlády Justinovy, ale v odporu s ostatními prameny a také obsah neodpovídá pravdě (ed. *Mommsen* 212).

[4]) Jan Biclarský uvádí vpády Avarů k 10. roku vlády Justinovy, k 1. roku Tiberiovy a k 3. roku Tiberia (vpád do Řecka), tedy k r. 575, 578, 580. Ale data ta vesměs nutno posunovati o 1—2 roky dále. Srv. pozn. následující. *Zeuss* (Deutschen 625) a po něm *Vasiljev* (Виз. Врем. V. 410) domnívají se, že při zprávě o vpádu posledním na místo slova »partes Graeciae atque Pannoniae occupant« státi má »Peloponnesi«, — což je ovšem zcela nejisté.

[5]) Podle přesné zprávy Jana Efesského (III. 5) přibral si Justin, stížený chorobou mozku, Tiberia za caesara 7. prosince 574 (dle aery syrské Janovy 886), podle Theofana (ed. *Boor* 277) stal se Tiberios spoluvládcem r. 6067 = 574/5 (od 29. srpna čítajíc). Autokratorem stal se podle Jana Efesského (III 6) 26. září r. 578. Jan Biclarský klade nastoupení spoluvlády k 8. roku Justinovu tedy do r. 573 (ed. *Mommsen* 214), což vzhledem k přesným zprávám Jana Efesského neobstojí. Justinus vládl 13 let (srv. Jan Ef. VI. 24) a ne 11, jak počítá Jan Biclarský a proto pravidelně jednotlivé události stlačuje o 1—2 roky nazpět. Že i jinak chronologie jeho je často nesprávná, ukázal *Mommsen*, l. c. 209 sl. Michal Syrský čítá spoluvládu na 5 let (ed. *Chabot*, II. 334, 342), Nikeforos Kall. na 3 (XVIII. 7).

za něhož si dohotovili Avaři proti vůli císařově dva mosty přes Dunaj (první r. 580 a druhý brzy potom), aby mohli Sirmium uzavříti i od jihu[1]), a také je uzavřeli. Nastalo nové jednání. Tiberius snažil se celou věc protáhnouti a mezi tím podnítiti v Italii Langobardy proti Avarům, ale vyslanec jeho Narses, jemuž byla akce svěřena, náhle zemřel a nástupce jeho Kallistros, vida nouzi Sirmia, nařídil kapitulaci, načež Bajan počátkem r. 582 Sirmium obsadil[2]). Při těchto bojích měli vedle Avarů hlavní úlohu i Slované, přinucení od nich ke konání služeb vojenských. Každým způsobem i tam, kde se jen o Avarech mluví, musíme předpokládati součinnost Slovanů, kteří v Pannonii a bývalé Gepidii seděli pod panstvím avarským[3]), a to nejen při těchto

---

[1]) Jan Efesský VI. 24, 30—33, Michal Syrský X. 18 (ed. *Chabot* II. 346), Menander 63—65, Zonaras XIV. 11, 18, Ephraim v. 1228.

[2]) Menander 66, Theof. Sim. I. 3, Jan Ef. VI. 30—33 Ovšem je už po roce, po velkém požáru, zase opustili. Passus Michala Syrského (X. 18) o dobytí Sirmia, zní v překladu *Chabotově* (II. 347) takto: »Le peuple des Avares envoya dire à Tiberius: Donnez nous pacifiquement la ville de Sirmium et gardez sa population avec leurs richesses; ou bien nous la prendrons par la guerre et nous détruirons la population. — Alors Tiberius se mit à les retarder de jour en jour par des promesses parce qu' il songeait à amener le peuple des Longobardes contre eux par derrière. Mais comme ceux-ci ne vinrent pas, (les Romains) furent contraints de leur livrer la ville après, qu'elle eut souffert pendant deux ans de la famine, au point qu'ils avaient mangé les chats et les autres animaux . . . Au bout d'une année le feu tomba sur elle et elle fut entièrement consumée. Les barbares s'enfuirent tout nus et elle demeura déserte. Alors, les Romains modérèrent un peu leur malice, en voyant ce qui était arrivé à Sirmium.« Podle Jana trvalo obležení dvě leta (c. 32), podle Theofylakta l. c. zmocnili se Sirmia krátce před nastoupením Maurikiovým.

[3]) Ale na všechny Slovany v Podunají se panství Avarů jistě nevztahovalo, nýbrž jen na Slovany v Pannonii a bývalé Gepidii. Za banátskými a Vulkanskými Karpaty byli už Slované svobodní, kteří poslušenství odepřeli a Avarům daně platiti nechtěli. Srv. zejména zprávy Menandrovy o výpravě, kterou proti Slovanům ve Valašsku podnikl r. 578/9 Bajan na vyzvání Tiberiovo (vojsko avarské spolu s římským táhlo přes Illyrii do Skythie t. j. Dobrudže, a odtud napadlo přes Dunaj Slovany někde na Bodze, Jalomici a Ardžiši) a o výpravě, kterou potom r. 580 znovu zamýšlel Bajan, poněvadž Slované »nechtěli platiti tribut a posly avarské zabili« (Menander 48, 63, 64). Ovšem si i na tyto Slovany Bajan činil nárok, jako na své poddané, jak vidíme z bojů Priskových r. 593. O právě vzpomenuté výpravě Avarů proti Slovanům mnozí se domnívali, že směřovala proti Slovanům, bydlícím už v té době na jih od Sávy, tedy v Bosně nebo Srbsku. Toho mínění byl na př. *Surowiecki* (Śledzenie 216) a po něm *Šafařík* (SS. II., 17), *Büdinger*

bojích na Sávě, nýbrž i při »avarských« výpravách do vnitra poloostrova. Kde je však řeč o Slovanech samotných, jedná se nejvíce o Slovany ve Valašsku, kteří byli de facto nezávislí na Avarech, ač si chakan také na ně činil nároky.

Vedle těchto avarských bojů na západě, u Sirmia, připomínají se současně samostatné výboje slovanské do vnitra Balkánu, zejména velké útoky k Soluni a do Řecka.

Slované dostali se do Řecka beze vší pochyby už v minulých letech častěji [1]), ale první velké samostatné útoky připadají teprve do panování Tiberiova, a to brzy na začátek jeho vlády. Podle zprávy Jana Efesského Tiberius, nastoupiv samovládu 26. září r. 578, ohrožen byl na všech stranách bojem s prokletými Slovany a Avary [2]), s čímž souhlasí patrně i zpráva Menandrova o útoku do Thrákie ve 4. roce jeho spoluvlády [3]) i poznámka Jana Biclarského o výpravě Slovanů do Thrákie v 10. roce Justinově [4]), neboť i to na základě výše vyložených omylů Janových dlužno umístiti nejspíše k r. 577/8. Patrně jako na západě u Sirmia a v Illyrii, zuřily stálé boje i na východě, v Thrákii a císař jich nemohl zmoci, poněvadž měl současně těžkou válku v Orientě. Proto také,

---

(Öst. Gesch. I 73), bisk. *Filaret* (Чтенія Моск. 1848 Nr. 6, 18), nověji i *Jagić*, Ein Kapitel 56. Ale nesprávně. Neboť z textu je zřejmo, že chakan směřoval proti valašským Slovanům a chtěl je jen pochodem přes římské území neočekávaně napadnouti od zadu. *Roesler* se sice ozval proti Šafaříkovu výkladu (Zeitpunct 107), ale na nepravém místě. Spíše bylo by lze na Slovany v Illyrii usedlé uzavírati ze zprávy Menandrovy o přepadení posla avarského k r. 580 (Menander 64).

[1]) Ostavíme-li stranou starý útok Kostoboků r. 176/7 a pravděpodobně slovanských Getů Marcellinových z r. 517 (srv. výše str. 189), účastnili se Slované podle všeho i obou velkých vpádů hunnských r. 540 (srv. str. 197) a r. 558 (str. 199).

[2]) Jan Efesský III., 25 dí: »Když Tiberius nastoupil po Justinovi, byl válkami ohrožen se všech stran, zejména od prokletých kmenů Slovanů a od Avarů s kučeravými, dlouhými vlasy, kteří mu nedali ani na chvilku pokoje.«

[3]) Menander, frg. 47: »*κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Τιβερίου Κωνσταντίνου Καίσαρος βασιλείας ἐν τῇ Θρᾴκῃ ξυνηνέχθη τὸ Σκλαυηνῶν ἔθνος μέχρι που χιλιάδων ἑκατὸν Θρᾴκην καὶ ἄλλα πολλὰ ληΐσασθαι.*« Srv. i zprávu ve frg. 64 (ed. *Dindorf*), podle níž Slované potulující se v Illyrii (*οἱ κατατρεχόντες τὴν χώραν Σκλαβηνοί*) zabili poslance Bajanova (asi r. 580).

[4]) Jan Biclar. (ed. *Mommsen* MG. Auct. XI., 214): Sclavini in Thracia multas urbes Romanorum pervadunt, quas depopulatas, vacuas reliquere. Srv. i zprávu téhož o I. roce vlády Tiberiovy »Avares Thracias vastant et regiam urbem a muro longo obsident« (l. c. 215).

aby si pomohl, podnítil proti valašským Slovanům Bajana, jenž r. 578 se 60.000 muži přešel na území říšské a pomocí římského vojska skrze Illyrii a Skythii podnikl útok do území Slovanů na dolním toku valašských řek. Ale jakmile se vrátil a Tiberius se s ním zapletl do nového sporu a těžkého boje o Sirmium, zadunajští Slované, neleníce, podnikli vpád nový, tentokráte nad jiné prudký a násilný, jenž se rozšířil nejen po Thrákii a Makedonii, ale i po celém Řecku.

Chronologie tohoto vpádu je poněkud zmatena v pramenech, poněvadž není vždy jasno, týká-li se údaj doby, kdy Tiberius vládl za Justina, ještě živého, či doby, kdy byl už samovládcem. Ale přihlédneme-li k pramenům prvé ceny, zejména k věrohodné a určité zprávě Jana Efesského, k níž se druží i Michal Syrský a na druhé straně k Menandrovi, vidíme, že se tu patrně jedná o řadu útoků, jež se počaly už r. 578 ne-li dříve, trvaly po tom řadu let a mezi nimi hlavní útok, jenž opětně a krutě zasáhl Řecko, že podnikli Slované v 3. roce samovlády (po smrti Justinově), tedy r. 581. Vzhledem ke zprávě Menandrově ve fragm. 48, jež i svým umístěním mezi jinými zprávami patří před dobu, kdy Bajan vystavěl přes Sávu mosty, ba i před výpravu Bajanovu proti valašským Slovanům r. 578—9, a jež zároveň určitě vzpomíná pustošení Řecka od Slovanů [1]), dlužno přiznati, že útok z r. 581, na nějž zase přesně ukazuje Jan Efesský [2]), nebyl prvním a jediným za vlády Tiberiovy, nýbrž že už před tím vnikali Slované, pustošíce poloostrov i do Řecka. Tato Menandrova zpráva souvisí s výše

[1]) Menander 48: »*ὅτι κεραϊζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηνῶν καὶ ἁπανταχόσε ἀλλεπαλλήλων αὐτῇ ἐπηρτημένων τῶν κινδύνων, ὁ Τιβέριος οὐδαμῶς δύναμιν ἀξιόμαχον ἔχων οὐδὲ πρὸς μίαν μοῖραν τῶν ἀντιπάλων, μήτι γε καὶ πρὸς πᾶσαν, οὔτε μὴν οἷός τε ὢν πολέμοις σφισὶν ὑπαντιάζειν τῷ ἀνὰ τοὺς ἑῴους πολέμους τὰς Ῥωμαίων τετράφθαι δυνάμεις, πρεσβεύεται ὡς Βαϊανὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων* . . .« (ed. *Boor*, Excerpta de legationibus I., 1, 208, I., 2, 469).

[2]) Tak ovšem souditi dlužno na základě překladu, jenž zřejmě slova »třetí rok« vztahuje na dobu vlády po smrti Justinově. Podobně Michal Syrský umisťuje zprávu přejatou a shodnou (srv. str. 207 pozn. 5) mezi událostmi se stavbou mostů a mezi dobytím Sirmia od Avarů r. 581, — tak, jako Jan Efesský. Správnost překladu Schoenfelderova potvrzuje mi i souhlasný překlad Chvolsonův: »На третій годъ до смерти импер. Юстина и царствованія Тиверія« (l. c. str. nsl. v pozn. 2). Že se to stalo v třetím roce vlády Tiberiovy po smrti Justina, potvrzuje přímo i Jan Biclarský, jenže při tom mluví jen o Avarech: »Anno III. Tiberii imp. . . . Avares a finibus Thraciae pelluntur et partes Graeciae atque Pannoniae occupant« (l. c. 215).

uvedenými útoky z let 578—80. Slované patrně od počátku Tiberiovy vlády útočili, a když je r. 578—9 Bajan na návod císařův přepadl, odplatili brzy novou velkou výpravou, která pronikla až do Řecka a památnou se stala tím, že skončila docela trvalejší okkupací Slovanů [1]). Aspoň je tam ve své velmi zajímavé zprávě Jan Efesský potvrzuje ještě r. 584:

»V třetím roce smrti Justinovy a vlády vítězného Tiberia« — praví Jan [2]) — »vytáhl prokletý národ Slovanů, prošel celou Helladou, provinciemi Thessalií a Thrákií, dobyl mnoha měst a pevností, pustošil, pálil, plenil a poroučel v zemi, zůstávaje v ní zcela volně a bez bázně, jako ve své vlastní. To trvalo čtyři leta, tak dlouho dokud císař zaujat byl válkou perskou a všechna svá vojska měl na východě. Tím se stalo, že měli volnou ruku, bydlili tam a rozšířili se tam podle vůle boží [3]). Pustošili, pálili, plenili až ke vnějším hradbám (t. j. hlavního města), tak že všechna císařská stáda — mnoho tisíc — i jiná ukořistili. A hle! Ještě dnes, r. 895 [4]), bydlí rozsazeni a odpočívajíce v římských provinciích bez starosti a bázně, plenice, zabíjejíce a pálíce, nabyli bohatství, mají zlata, stříbra, stáda koňů, množství zbraní a naučili se válku vésti lépe nežli Římané. A přece jsou to jen prostí lidé, kteří se bojí ukázati se mimo lesy v rovinách a nevědí, co je to řádná zbraň, vyjímajíc 2 nebo 3 lonchadia (*λογχάδια*) t. j. oštěpy« [5]). Tímto

[1]) Jinak se obvykle tento vpád slučuje s r. 577/8 (srv. *Schönfelder* v překladu Jana Ef. str. 255, *Muralt*, Chronographie 235, *Hertzberg*, Gesch. Griech. I., 133, *Hilferding*, Ист. Сербовъ 11, *Gregorovius*, Gesch. d. Stadt Athen (Stuttg. 1889) I., 83, *A. Pogodin*, Слав. пер. 62, *A. Vasiljev*, Виз. Врем. V., 409 a jiní).

[2]) Jan Efesský VI., 25 (přeloženo z něm. překladu J. M. Schönfeldera, vyšlého v Mnichově 1862, str. 255). Rusky přeložil tuto část také *D. A. Chvolson* ve spise Извѣстія о Хазарахъ etc. ибнъ Даста. Спб. 1869, 137. Mimo to uveřejnil k Slovanům se vztahující výňatky z německého překladu Schoenfelderova *Dr. G. Manojlović* ve Vjestniku hrv. slav. zemalj. arkiva 1899 115—120 (s dodatkem *Fr. Kosa* na str. 193).

[3]) Překlad Schönfelderův »bis Gott sie (hinaus)warf« (str. 255) není zcela správný. Dlužno přidržeti se překladu Payna Smitha (Oxford 1860): »as far as God permits them«, jak ukázal už *Gutschmid* (Litterar. Centralbl. 1868, 641).

[4]) T. j. r. 584. Podle syrské aery Janovy nastoupil Tiberius v září r. 890 t. j. 578; 3. rok vlády je patrně 581, a čtvrtý rok okkupace r. 584.

[5]) Srv. také, co dí podle Jana Efesského Michal Syrský X., 18 (v překladu *Chabotově* II., 347): »En l'an 3 de Tiberius, le peuple maudit des Esclavons sortit et parcourut l'Hellade, la région des Thessaloniens, la Thrace, qu'ils ravagèrent et incendièrent. Ils envahirent la région et s'y

trvalým výbojem vysvětlí se i zpráva Menandrova o pustošení Thrákie a Řecka ve 4. roce vlády (582), i další podobná zmínka Jana Biclarského, uvedená při 5. roce vlády[1]).

Zatím zemřel Tiberius 14. srpna r. 582 a nastoupil vládu Maurikios (582—602), císař podle zpráv nad jiné lakotný[2]). Bylo mu líto spousty zlata, jež se ročně vyplácela Avarům a když chakan nespokojen s dosavadním Tiberiovým poplatkem 80.000 dukátův[3]) žádal na císařovi o 20.000 kusů více a hned ještě o dalších 20.000, Maurikios odepřel a tím nastal nový boj, v němž císař, ač jinak byl dobrý vůdce, nemohl se zmoci k řádnému odporu, jsa (až do r. 591) zabrán velkou válkou s Persií. Proto když ještě téhož roku Avaři vytrhli, dobyli Singiduna a jiných měst v Illyrii, poplenili okolí Anchialu ohrožujíce i zeď cařihradskou, — císař přece si dal říci, svolil k poplatku a smluvil mír[4]). Učinil tak podle Isidorova svědectví proto, aby upokojením Avarů

répandirent. Ils s'emparèrent des troupes de chevaux de l'empereur: ces hommes barbares qui (jusqu'alors) ne pouvaient se montrer hors des forêts et des lieux couverts, et ne savaient pas ce que c'est qu'une armure, en dehors de deux ou traits petites lances ou javelots, apprirent l'art de la guerre. Ils dominèrent pendant longtemps dans les pays des Romains.« Srv. i X., 20 a Barhebraeus (ed. *Bruns* II, 94).

[1]) Jan Bicl. (MG. Auct. XI., 216): Anno V. Tiberii . . . Sclavinorum gens Illyricum et Thracias vastat.

[2]) Srv., co dí Jan z Nikiu c. 95 (ed. *Zotenberg* 523: »Maurice successeur de Tibère, qui aimait Dieu, aimait beaucoup l'argent«), nebo Michal Syrský X. 24 a Zonaras XIV. 13, 18. O bojích císaře Maurikia poskytuje nám podrobné zprávy hlavně Theofylaktos Simokattes ve své historii (I. kap. 3 sl.) a podle něho ve výtahu Theofanes Confessor (ed. *Boor* 252 sl.), Anastasius (ed. *Boor* 154 sl.) a jiní ještě, jejichž doklady uvádím dále v poznámkách. Jinak o poměru pramenů, zejména Theofylakta k Theofanovi a k jeho datům chronologickým srv. spis Dra *O. Adamka*, »Beiträge zur Geschichte des byz. Kaisers Mauricius«. Progr. I. gymn Graz. 1890—91.

[3]) Menander 63, Theofyl. I. 3. V jakých těžkých poměrech, tísněn se všech stran Peršany, Avary a Slovany počal Maurikios vládu, dosvědčuje Jan Efesský (V. 19), připomínaje, že císař radil se s biskupem Melitenským Domitianem, »se svým rádcem a utěšitelem v těžkých a krutých válkách nejen s pohanskými Peršany, ale i s barbarskými a divokými národy, přišlými od hranic světa, t. zv. Avary a jinými kmeny Slovanů, kteří císaře se všech stran obkličovali.«

[4]) Theofylaktos I. 3. Zatím, co chakan obléhal Anchialos, harem jeho trávil v pověstných teplých lázních (42° C.) anchialských (*Aquae calidae*, *Μεγάλη Θέρμη*, *Θερμόπολις*, *Θερμά*, dnes Айтошка лъджа), o nichž srv. *Jireček*, Arch. Ep. Mitth. X. 169, a Cesty po Bulharsku 555 sl.

uvolnil si na druhé straně ruce proti útokům dolnodunajských Bulharů a Slovanů[1]). Ale nadarmo.

Chakanu bylo brzy líto uzavřeného míru. Nechtěje ho však sám porušiti, poslal do říše Slovany, kteří také, poplenivše celou Thrákii, pronikli až k velké zdi cařihradské. Ale zde, narazivše na císařské vojsko pod Komentiolem, byli u řeky Erginia poraženi a týž osud stihl později i nové četné vojsko slovanské vedené Ardagastem (*Ἀρδάγαστος*) u tvrze Ansina poblíže Adrianopole v létě r. 584 nebo 585[2]). Zatím však nastaly opětné rozmíšky mezi chakanem a císařem, jež vedly k druhé velké výpravě Avarů do Moesie a Skythie, při níž byla barbary dobyta řada podunajských měst na př. Bononia, Ratiaria, Durostorum, Marcianopolis, Akys a j.[3]). Císařský vůdce Komentiolus, jenž s počátku bojoval s úspěchem, ocitl se brzy v postavení zlém; bitvy byly osudné na obě strany a chakan postupoval do Astiky, ač jinak marně se pokoušel dobýti Beroey, Diokletianopole, Filippopole a Adrianopole. Nicméně byl konečně císařskými vůdci Janem Mystakonem a Droktonem přinucen u Adrianopole k ústupu[4]).

K těmto událostem pojí se nyní zajímavá otázka.

Hlavní zpravodajové těchto událostí Theofylaktos, Theofanes, pozdější kronikáři Kedrenos, autor kroniky paschální, Zonaras, Anastasius, autor Hist. Misc. l. c., pokud se o nich zmiňují, nemluví při vlastních dvou výpravách chakanových o Slovanech (jen o nastrčeném slov. vpádu v době mezi nimi) a také ne o tom, že by byly tyto výpravy zasáhly do Řecka. Z pramenů svrchu uvedených jediný Euagrius připomíná, že Avaři dvakráte útočili

---

[1]) Isidoris iun. chron. 409. Sem se vztahuje i poznámka Isidorova při vládě Maurikiově: »eodem etiam tempore Avares adversus Romanos dimicantes auro magis quam ferro pelluntur« (ed. *Mommsen* 478).

[2]) Theofyl. I. 7. (Photii Summ. in Theof. ed. *Boor* 4). Theofanes ed. *Boor* 254, pak Anastasius ed. *Boor* 155, Kedrenos I. 692, Zonaras XIV. 12, 11, Hist. Misc. ed. *Migne*, PL. 95, 1001 to kladou k 2. roku vlády (do r. 584), ale podle Theofylakta to připadá později.

[3]) Theofyl. I. 8, Theofanes ed. *Boor* 257. Tuto výpravu datuje Theofanes l. c. k r. 6079 t. j. do doby od 29. srpna 586 do 29. srpna 587. Srv. i Anastasius ed. *Boor* 157 (do 5. roku vlády). K týmž dvěma výpravám (r. 584 a 586/7) Avarů vztahují se patrně i slova Euagriova (VI. 10), jež připojuje po vylíčení událostí v Persii r. 588: »*οἱ Ἄβαρες δὶς μέχρι τοῦ καλουμένου μακροῦ τείχους διελάσσαντες, Σιγγιδόνα, Ἀγχίαλον τε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, καὶ ἑτέρας πόλεις τε καὶ φρούρια ἐξεπολιόρκησαν καὶ ἠνδραποδίσαντο ἀπολλῦντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες, τῶν πολλῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν Ἑῴαν ἐνδιατριβόντων.*«

[4]) Theofylaktos II. 10—17.

až k »veliké zdi« a že mimo mnohá města pokořili i Helladu. Souhlasně s ním pak ještě t. zv. kronika monembasijská zaznamenává k 6. roku vlády Maurikiovy (t. j. r. 587/8) vpád barbarů do Řecka a pokoření Thessalie, Epiru, Attiky, Euboie a i Peloponnésu, kde prý se »Avarové usadili«[1]; na konec souhlasně i synodální list cařihradského patriarchy Nikolaa III. Grammatika (patr. od r. 1084—1111) poslaný Alexiovi I. Komnenu vzpomíná chrysobully císaře Nikefora I. (vládl od r. 802—811), která byla vydána nově povýšenému arcibiskupství patrasskému na památku božské pomoci, poskytnuté městu v boji s útočícími Avary patronem městským sv. Ondřejem. Vítězství toto stalo prý se 218 let po dobytí Peloponnésu od Avarů. »Avaři měli obsazený Peloponnes plných 218 let a odtrhli se od vlády římské tak, že žádný Říman nesměl tam nohou vkročiti«, dodává Nikolaův list[2]), a teprve sv. Ondřej zbavil je toho rázem a vládu římskou restituoval. Poněvadž pak máme u Konstantina Porfyrogenneta zprávu, že Slované za panování Nikeforova vskutku napadli Patras, obklíčivše je spolu s Afričany a Saraceny, a to buď r. 805 nebo

[1]) *Περὶ τῆς κτίσεως Μονεμβασίας* ed. *Lampros*, *'Ιστορ. μελετήματα* Ath. 1884) 97—128 (spec. 103). Starší ed. *Pasinova* v Cod. man. bibliothecae Taurinensis (Taurini 1749) I. 417 sl. Srv. *Vasiljev*, Виз. Врем. V. 411 sl. *Pasini* l. c.: *ὁ δὲ χαγανὸς λύει σπονδὰς αἰτῶν ὑπέρογκα καὶ ἐχειρώσατο Θετταλίαν, 'Ελλάδα, Ἀττικὴν καὶ Εὔβοιαν καὶ Πελοπόννησον . . . τοίνυν οἱ Ἄβαροι κατασχόντες τὴν Πελοπόννησον, διώκησαν ἐπὶ χρόνους* 218 *μήτε τῷ 'Ρωμαίων βασιλεῖ μήτε ἑτέρῳ ὑποκείμενοι, ἤγουν ἀπὸ τοῦ* 6096 *ἔτους τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, ὅπερ ἦν ἕκτον ἔτος τῆς βασιλείας Μαυρικίου καὶ μέχρι τοῦ* 6313 *ἔτους, ὅπερ ἦν ἔτος τέταρτον τῆς βασιλείας Νικηφόρου* . . . Edice Lamprovy jsem nemohl odnikud dostati.

[2]) Srv. *Joannes Leunclavius*, Iuris Graeco-Romani tam canonici quam civilis tomi II. (Frankfurt 1596) I. 278 sl.; *Le Quien*. Oriens Christianus (Paris 1740) T. II. 179, *G. Rhallis* a *M. Potlis Σύνταγμα τῶν θείων καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων* (Athény 1855) V. 72. Srv. *E. Gerlanda*, »Neue Quellen zur Geschichte des latein. Erzbistums Patras«. Leipzig 1903) a *Vasiljeva*, Славяне въ Грецiи. Виз. Врем. V. 637 sl. Spis: *Thomopulos St.*, *'Ιστορία τῆς πόλεως Πατρῶν* (Athény 1888) zůstal mi nepřístupný. Srv. též poznámky *Zachariae von Lingenthal* v Monatsber. Akad. Berlin 1878, 284. Příslušný text Nikolaova listu zní: *ὁ θεοφιλέστατος μητροπολίτης Πατρῶν πολλοῖς καὶ διαφόροις τετείχισται δικαιώμασιν, εἰς τὸ συμφυεῖς καὶ ἀτμήτους καὶ ἀναποσπάστους ἔχειν τὰς τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ δωρηθείσας ἐπισκοπὰς παρὰ Νικηφόρου βασιλέως τοῦ ἀπὸ γενικῶν, διὰ τὸ ἐν τῇ καταστροφῇ τῶν Ἀβάρων παρὰ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων καὶ πρωτοκλήτου Ἀνδρέου ὀφθαλμοφανῶς γενόμενον θαῦμα, ἐπὶ διακοσίοις δεκαοκτὼ χρόνοις ὅλοις κατασχόντων τὴν Πελοπόννησον καὶ τῆς 'Ρωμαϊκῆς ἀρχῆς ἀποτεμομένων, ὡς μηδὲ πόδα βαλεῖν ὅλως δύνασθαι ἐν αὐτῇ 'Ρωμαῖον ἄνδρα* (*Rhallis-Potlis* 72).

r. 807, kdy Arabové útočili na archipelag[1], — připadá i tento termín shodně, odečteme-li 218 let, na r. 587 nebo 589. Jedná se tu patrně vskutku o rozsáhlý útok, jenž počal r. 586/7.

Uvedené zprávy, počínajíc Theofylaktem a Euagriem až po kroniku monembasijskou a list Nikolaův, nemluví při tom o Slovanech, nýbrž o Avarech, a proto mnozí se obrátili proti výkladům starého J. Fallmerayera, jenž tento vpád datoval do r. 589, přičetl ho Slovanům a na něm založil svou theorii o vyhubení starých obyvatel a poslovanění Řecka na konci VI. stol.[2]). Tak se už Zinkeisen a zejména Hopf obrátili nejen proti těmto závěrům, ale i proti věrohodnosti pramenů a proti tomu, že by s těmito útoky do Řecka byli už tehdáž ve spojení Slované. Po Hopfovi tak soudila i řada jiných[3]).

[1]) Konst. Porfyr. de adm. imp. 49: *Νικηφόρος τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα ἐκράτει, καὶ οὗτοι ἐν τῷ θέματι ὄντες Πελοποννήσου (Σκλαβηνοί) ἀπόστασιν ἐννοήσαντες πρῶτον μὲν τῶν γειτόνων οἰκίας τῶν Γραικῶν ἐξεπόρθουν, . . . ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τῶν οἰκητόρων τῆς τῶν Πατρῶν ὁρμήσαντες πόλεως τὰ πρὸ τοῦ τείχους πεδία κατεστρέφοντο καὶ ταύτην ἐπολιόρκουν, μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες καὶ Ἀφρικοὺς καὶ Σαρακηνούς.* R. 807, kdy saracenské loďstvo objevilo se v archipelagu (srv. datum u *Muralta* Chronogr. 391), přijímal se obvykle od doby *Zinckeisenovy* (Gesch. Griech. I. 702) a *Hopfovy* (Gesch. Griech. 99). Tak i dnes *Gerland* l. c. 6. *Gutschmidt* rozhodl se pro rok 805 (Lit. Centralblatt 1868, 641), *Vasiljev* se nerozhoduje mezi oběma daty (Виз. Врем. V. 421 a Византія и Арабы. Petrohrad 1900. I. 46).

[2]) *Fallmerayer J.*, Gesch. der Halbinsel Morea I. (Stuttgart 1830) 179 sl. Fragmente aus dem Orient 1845 II., 408 sl. Jinak o této theorii, jakož vůbec o otázce poslovanění Řecka, dále v kap. VII.

[3]) *Zinkeisen*, Gesch. Griech., I., 699, *Hopf*, Griech. Gesch. 90 sl., 103 sl., *Paparrigopulos*, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους* III. (Athény 1867) 202 sl., 214 sl. (srv. i jeho stať »Sur l'établissement de quelques tribus slaves dans le Peloponnèse«. Ath. 1843; *Σλαυϊκαὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἐποικήσεις* v jeho *Ἱστορ. πραγμ.* I., 226, Ath. 1858; Historie de la civilisation hellenique. Paris 1878, 263), *K. Mendelssohn-Bartholdy*, Griech. Gesch. Leipzig 1870 I., 33, *F. Gregorovius*, Gesch. der Stadt Athen Stuttg. 1889, I., 84, 113. Také *Hertzberg* má pochybnosti (Gesch. Griech I., 128, 136). *J. Bury* (History of the later Roman Empire II., 143, Lond. 1889) neuznává svědectví Euagriova o vpádu Slovanů r. 589, ale jinak věří, že se Slované počali usazovati v horských krajinách už koncem VI. stol. *K. Jireček* vpádu r. 588—9 neuvádí (Romanen I., 25). Věrohodnost Euagriovy zprávy hájili naproti tomu na př. *Finlay* (Griech. unter d. Römern 320 sl.), *Gutschmidt* (Centralblatt 1868, 641), *Gelzer* (Themenverfassung 44) a nověji *V. Vasiljev*, který otázku osídlení Slovanů v Řecku probral historicky ve výborném článku »Славяне въ Греціи« (Виз. Врем. 1898, V., 404, 626); neznaje výše uvedených pramenů syrských, stojí jinak na stanovisku našem a Euagriovu zprávu plně uznává (l. c. 411, 658).

Toto Hopfovo mínění není však správné, a dnes, kdy jsou, nám po ruce nová data, nelze více pochybovati, že velké vpády počínajíc od r. 578 až po 588/9, zasáhly hluboko i do Řecka a že se jich nejen účastnili především (ne-li výhradně) Slované, nýbrž že se v době té počala vskutku i trvalá okkupace Řecka od Slovanů. Mínění, které i novější řečtí badatelé stále opakují, tvrdíce, že slovanská okkupace spadá teprve do VIII. stol., je naprosto nesprávné [1]).

Je sice pravda, že hlavní pramen, jenž vládu Maurikiovu podrobně popisuje, totiž Theofylaktos Simokattes, o útocích do Řecka neví ničeho, tím méně o Slovanech v Řecku a že naproti tomu Isidor teprve k počátku vlády Herakleiovy poznamenává: »cuius initio (sc. imperii Eraclii) Sclavi Graeciam Romanis tulerunt« [2]). Dále sluší uznati, že kronika monembasijská, kompilovaná pozdě (podle Hopfa v XVI. stol.; podle Lampra je první redakce z X. až XI. stol., druhá z XIII. stol.) na základě Theofylakta, Menandra, Theofana, Euagria a j., přijala passus o útoku na Helladu z Euagria a nemůže nám býti pramenem originálním. Tím je ze starých jen současník Euagrius [3]), ale celý ráz jeho zprávy, zmiňující se několika slovy, povrchně o různých událostech z prvé doby Maurikiovy připouští, že snad autor terminu Hellas užíval přeneseně nebo v jedno spojil zprávy o výpravách avarských r. 583/4 a 586/7 se zpustošením Řecka, o němž víme z Jana Efesského a jež počavši r. 581 trvalo ještě r. 585, — tedy do doby avarských výprav. A věru, kdybychom měli před sebou jen tyto zprávy, nemohli bychom se rozhodnouti pro uznání nového velkého slovanského útoku na Řecko r. 587/8.

---

[1]) Tak *Paparrigopulos* l. c. a *Lampros*, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος T. III (Athény 1892) 642, 826, a zejména *Sathas* (Documents inédits rélatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Age. I., Paris 1880. Préface, str. XXI. sl.), jenž vůbec popřel slovanskou kolonisaci, zaměniv ji s albánskou. Jej následoval *G. Meyer*, Essays und Studien zur Sprachgesch. und Volkskunde, Berlin 1885 117—142. Srv. *Vasiljev* l. c. 664 sl. a *Sazonovič*, Варш. Унив. Изв. 1887 Nr. 2. (Славяне въ Мореѣ).

[2]) Isid. iun. Chronica 414 a (MG. Auct. ant. XI., 479). K tomu srv. i Continuatio Hispana: »huius (Eraclii) temporibus anno imperii eius quarto Sclavi Graeciam occupant« (MG. ib. 337) Srv. zde dále str. 215, 230.

[3]) Euagrios žil asi od r. 536 do konce VI. stol. (*Krumbacher*. Gesch. byz. Lit. 245). Pochybnosti o ceně místa Euagriova viz u *Zinkeisena* l. c.. 699, *Hopfa* 91, *O. Adamka*, Beiträge II., 16 sl., ač se poslední jinak spolehlivosti Euagriovy právem zastává (srv. též *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 246)

Ale zpráva Euagria, jenž je jinak spolehlivý zpravodaj, nestojí sama, nýbrž je doplněna dalšími a to zcela věrohodnými prameny. Je tu předně zmíněný synodální list Nikolaův, proti jehož věrohodnosti není námitek[1]) a k tomu nedávné úplné vydání kroniky Michala Syrského[2]) přineslo nám překvapující zprávu, která je proto důležitá, že nám restituuje ztracenou část dějin Jana Efesského, pramene současného a velmi věrohodného. A z ní zcela jasně vidíme, že v době r. 587—589, tak jak vypočetla kronika monembasijská i list Nikolaův, Řecko bylo zle pustošeno od Slovanů[3]).

Michal Syrský zachoval nám totiž v kap. 21. knihy X. několik zpráv, jež jsou jednak rázu povšechného, jednak přímo vyličují podrobnosti vpádu Avarů a Slovanů z doby r. 586/7 a následující. Že se jedná o tento druhý velký útok avarský, vidno předně z úvodu, kde se dí, že Avaři za Maurikia po druhé udeřili na Římany[4]) spolu se Slovany a Longobardy na západě. S tím shoduje se nejen jiný syrský kompilator Barhebraeus, jenž ve své kronice umísťuje zmínky sem se vztahující mezi r. 585/6—587/8, totiž mezi 4. a 6. rokem vlády Maurikiovy[5]), ale i sám událostem současný a nad jiné věrohodný Jan Efesský. Popis dějin Maurikiových přestává sice v církev. dějinách Jana Efesského při 37. kap. VI. knihy, v níž se líčily události 3. roku vlády Maurikiovy (r. 584/5), — ostatek je totiž ztracen[6]) — ale o tomto ztraceném textu poučují nás aspoň nadpisy kapitol a z nich vidíme, že obsah

---

[1]) Srv. *Gutschmidt* l. c. 641, *Hertzberg* l. c. I. 139; *Gelzer* uznává všechny tyto prameny (Themenverfassung 44) proti Hopfovi, tak i *Vasiljev*, Виз. Врем. V., 411, 658. Základem zprávy listu Nikolaova a monembas. kroniky byly patrně zápisy samého patrasského archivu.

[2]) Chronique de Michel le Syrien, patriarche jacobite d'Antioche. Éditée pour la première fois et traduite en français par *J. B. Chabot*. Paris I., 1899, II., 1901—4, III., 1, 1905. Německy přeložil odstavec, těchto událostí se týkající také *J. Marquart*, Osteurop. Streifzüge 480 sl. Srv. dále pozn. 3.

[3]) Uvedl jsem a ocenil jsem tyto nové zprávy podrobněji v článku »Michal Syrský a dějiny balkánských Slovanů v VI. stol.«, jenž současně vyjde ve sborníku histor. prací, vydaném na počest prof. J. Golla (Praha 1906). Tam uveden i úplný překlad příslušné stati v překladu Chabotově s korespondujícími odchylkami něm. překladu Marquartova.

[4]) »Les Romains furent attaqués de nouveau par les peuples maudits barbares à chevelure inculte, qu'on appelle Avares . . . et aussi par le peuple occidental des Esclavons . . .« (X., 21, ed. *Chabot* II., 361).

[5]) Barhebraeus ed. *Bruns* II., 94.

[6]) Srv. ed. *Schoenfelderovu* str. 216, pozn. 1.

kap. 45—49 věnován byl líčení velkého vpádu avarského z roku 586/7 [1]) a nástin jeho úplně se shoduje s tím, co podrobněji, jakožto výtah z textu Janova zachoval Michal Syrský a v zkrácení ještě větším a zkomoleném i Barhebraeus [2]). Vidíme, že Jan v původním textu svém zmínil se podrobně o velké výpravě chakanově, při níž množství měst bylo dobyto; dočítáme se podrobností [3]) o strachu, jež povstal v Cařihradě a shánění vojska, máme tu narážku na odražení barbarů u Adrianopole Mystakonem, dále zajímavou zprávu o dobytí Anchialu a velmi zajímavý, odjinud neznámý doklad o tom, že císař, zatím co chakan s Avary a sobě poddanými Slovany řádil v Thrákii, podnítil za peníze sousedy Slovanů na dolním Dunaji — Anty k vpádu do země slovanské, politický tah, jenž se později ještě jednou opakoval [4]).

---

[1]) Tituly tyto znějí v překladu *Schoenfelderově* (str. 216):
45. Vom verwegenen Barbarenvolke, welches nach seinen Haaren Avaren heisst.
46. Davon, dass die Avaren auszogen und viele grosse Städte und Burgen eroberten.
47. Vom Erdbeben und Tumult, der zu Constantinopel entstand, während auch wir dort waren.
48. Von der Eroberung und Verwüstung des Slaven-Landes.
49. Von der Zerstörung der Stadt Anchialus und des dortigen warmen Bades.

[2]) Také Barhebraus (l. c.) všechny události i boje Avarů v Thrákii a u Adrianopole, i boj Antů se Slovany, i odvetnou loupežnou výpravu Slovanů do říše umísťuje mezi události 4. a 6. roku vlády Maurikiovy tedy mezi 585/6 a 588/9, kdy v zimě vzpomíná zase velkého zemětřesení v Antiochii.

[3]) Tyto podrobnosti viz v mém výše uvedeném článku. O nejasné narážce na vítězství u Adrianopole srv. tamže str. 2, pozn. 7.

[4]) Srv. dále str. 222 (k r. 602). Příslušný text Michala Syrského připojuje se k výše uvedené zprávě o Slovanech v Korinthu a zní: »Alors les Romains prirent à gages le peuple des Antes (v orig. *Antīō*), qui se jetèrent sur le pays des Esclavons, dont ils s'emparèrent et qu'ils pillèrent. Ils en enlevèrent les richesses et ils l'incendièrent. Leur pays était à l'ouest du fleuve appelé Danube (v orig. gotská forma *Donābīs*). Qnand les Esclavons apprirent, que leur pays était dévasté, ils rugirent comme le lion sur sa proie; ils se réunirent par milliers et se mirent à piller sans fin. Ils ne purent s'avancer jusqu'à assiéger la ville impériale. Ils se tournèrent vers la ville d'Anchialos et vers les Thermes de cet endroit . . . (Následuje episoda o purpurovém rouchu Anastasie, ženy Tiberiovy, které dostal a oblékl chakan). Teprve z textu Michalova vidíme, že týž passus o Antech má i Barhebraeus, ovšem zkomolený k nepoznání, tak že jsme dříve naprosto nevěděli, co s ním počíti. Barhebraeus vykládá totiž, že chakan Chazarů

Nejdůležitější věcí je však potvrzení, že současně v Řecku pustošili Slované. Michal Syrský praví totiž, že v době té jakýsi slovanský kníže zle hospodařil v chrámu korintském: »Le peuple des Esclavons fit de captifs en tous lieux; (ils enlevèrent les objets) du culte des églises et de grands ciborium sur des chariots solides, par exemple celui de l'église de Corinthe, que (leur roi) fit fixer et dresser au lieu de tente et sous lequel il siégeait« (l. c.). Máme tudíž zde nové z věrohodného pramene přejaté potvrzení, že vpád r. 587—9 zasáhl do Řecka a že se ho účastnili Slované. Michal resp. Jan Efesský mluví tu vlastně jenom o Slovanech. Tím je potvrzena nejen zpráva Euagriova, ale i kronika monembasijská i list Nikolaův. Ostatně už z posledních dvou pramenů samých lze souditi na Slovany. Neboť ony sice vykládají o trvalé okkupaci Řecka od »Avarů« — ale o nějaké takové okkupaci dějiny jinak nevědí, nýbrž jen o osídlení slovanském, po němž se také zachovalo množství jiných dokladů [1]) a jež bylo omylem kladeno do doby pozdější, do VII. století. Dnes po souhlasu uvedených starých i nových pramenů, nemůže býti více pochyby o tom, že Slované počali se v Řecku usazovati už v VI. století. Výše vyložené zprávy Menandra a Jana Efesského ukázaly nám útoky Slovanů v letech 578—585 spojené s trvalejší okkupací nyní vidíme, jak opětně Slované řádí v Korinthu, klidně, bez odporu — císař byl příliš zaměstnán v okolí Cařihradu — v letech 587—9, věrohodný list Nikolaův potvrzuje souhlasně, že od r. 587 nebo 589 zůstalo Řecko na 218 let v moci »Avarů«, nadobro vyrváno říši. Na počátku VII. století už soluňská obec posílá lodě pro obilí k slov. Velegezitům usazeným v Thessalii [2]). A totéž má kronika monembasijská. Proti tomu zpráva Isidorova, jež se vztahuje k počátku vlády Herakliovy (nastoupil r. 610) neobstojí, vykládáme-li ji v tom smyslu, jakoby teprve tehdy Slované byli vnikli do Řecka a ho dobyli. Má — není-li vůbec omylem — nanejvýš ten význam, že v době té bylo Řecko definitivně od Slovanů zabráno a od říše uznáno za ztracené, když již před tím po 25 let vysazeno

dobyl řadu měst a pevností v říši, až zadržen byl u Adrianopole, a že Římané přivedli Antiochejské do země Slovanů. V tom ovšem, vidíme nyní, skrývají se dále uvedení Antové. Pokud jsou tyto zkomoleniny vinou Barhebraea, pokud opisovačů nebo překladatele, rozhodnouti nemohu. V latinském překladu vydání *Brunse* a *Kirsche* (II., 94—95) praví se totiž: »Romani conduxerunt populum Antiochenum.«

[1]) O nich srv. podrobný výklad v kap. VII.

[2]) Srv. dále str. 235 a *Tafel*, De Thessalonica LXXVIII.

bylo trvalému pustošení a pokořování se strany potulujících se tam Slovanů.

Že výše stanovená chronologie je správná, a nové pustošení Řecka padalo vskutku do r. 588—9, potvrzuje se i tím, že Euagrius útok do Řecka klade do doby, v níž Antiochia postižena byla velkým zemětřesením i z jiných pramenů známým [1]). Toto zemětřesení připadlo podle počtu Euagriova na 31. říjen r. 637 (aery antiochejské) a podobalo prý se jinému, jež se událo 61 let před tím v listopadu 2. roku vlády Justinianovy. Toto datum (528) s přičtěním 61 let ukazuje rovněž na r. 589 ev. 588 [2]). Koincidencí těchto všech dat je pro mne útok Slovanů do Řecka v letech 587—9 nesporně doložen a souvisí patrně i v tím, co na jiném místě Theofylaktos k r. 588 připomíná o pustošení Thrákie od Slovanů [3]). Podle všeho velký útok chakanův počavší r. 587 protáhl se jednak boji v Thrákii, jednak také novými vpády Slovanů do Řecka až do r. 588 nebo 589. Vše bylo v souvislosti [4]).

Po celou dobu těchto bojů císař nemohl, maje většinu vojska vázanou v Orientě, obrátiti se důrazně proti Avarům a Slovanům. Teprve když r. 591 skončena byla neočekávaně a vítězně válka perská, uvolnil si tam ruce a hned vidíme na západě říše říznější politiku a taktiku.

Předně císař koncem r. 591, přemístiv rychle vojsko do Evropy, chystal se sám na výpravu proti Avarům, kteří neustávali podněcovati Slovany [5]), nedbaje při tom různých neblahých znamení, jež

---

[1]) Euagrius VI., 8. Srv. i Theofanes ed. *Boor* 177, Malalas ed Bonn 442, Nikef. Kallistos XVIII., 13, Michal Syr. ed. *Chabot* II., 193, 356, Jan z Nikiu 101 ed. *Zotenberg* 536 (zde do r. 588), Barhebraeus ed. *Bruns* II. 95. Michal Syrský vročuje je do zimy r. 588/9.

[2]) R. 589 nebo 588 vyjde nám podle toho, čítáme-li v 61 let i první rok 528 čili ne.

[3]) Theofyl. Sim. III., 4. vsunuje do líčení událostí r. 588 tuto poznámku: »*τὸ δὲ Γετικὸν, ταὐτὸν δ'εἰπεῖν αἱ τῶν Σκλαυηνῶν ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θράκην ἐς τὸ καρτερὸν ἐλυμαίνοντο*« (Srv. *Muralt*, Chronograhie 248). Sem asi náleží poznámka Isidorovy Chroniky (409 a) »Ab Hunnis Thracia occupatur« (ed. *Mommsen* 478).

[4]) Na základě této všestranné shody chronologické nemohu souhlasiti s *Marquartem*, jenž útok na Anchialos zprávy Michalovy resp. Jana Efesského klade k r. 583 a zprávu o pustošení Korinthu do let 581—584, domnívaje se, že tyto zprávy Janovy v líčení let 585 a násl. »bilden einen Nachtrag zu dem Berichte über den grossen Einfall in Jahren 581—534« (Streifzüge 487).

[5]) Theofyl. Sim. VI. 3. Zejména Singidunum trpělo těmito slovanskými vpády.

výpravu jeho provázela). Ve válce, jež se na jaře r. 592 rozproudila mezi císařem a Avary (spojenými se Slovany) štěstí kolísalo [2]. Císařský vůdce Priskos držel se sice dobře, ale postup chakana, jenž od Sirmia táhl přes Bonnonii k Anchialu, přece zastaviti nemohl. Chakan ostaviv stranou nedobyté Drizipery, přišel až k Tzurulu a Perinthu, kde teprve pomohla Římanům lest. Pomocí fingovaného listu, jenž se dostal chakanovi do rukou a v němž císař žádá Priska, aby Avary dole držel, zatím co by sám s loďstvem po Dunaji vnikl do země avarské, — chakan postrašen, odtáhl rychle domů. Potom Priskos pro nastalou zimu své vojsko rozpustil [3].

Na jaře roku následujícího (593) rozhodl se Priskos použíti proti stálým útokům Slovanů prostředku praeventivního a udeřiti na ně ve vlastní jejich zemi. Vytáhl tedy z Herakleie přes Drizipery do Dorostolu, kde vyložil věc poslům avarským, překročil Dunaj, pobil Slovany, chystající se pod vedením knížete Ardagasta na výboj, zemi Ardagastovu zpustošil a množství zajatých poslal do

---

[1]) Srv. podrobné líčení u Theofylakta V. 16 a VI. 1 sl., Theofana ed. *Boor* 268, Anastasia ed. *Boor* 165. Srv. i Photii in Theof. summ. *Boor* 12, a Hist. miscella XVII. (*Kos.* Gradivo I. 129). Sem také spadá známé setkání se císaře s třemi Slovany (srv. hlavně Theofylakta VI. 2), kteří místo mečů nesli kithary a vyprávěli císařovi, že pocházejí od hranic severního oceánu, kamž poslal chakan posly a dary s žádostí za pomoc proti Byzanci. Oni přicházejí odpověděti, že pomoci se naditi nemůže, jednak pro velikou vzdálenost (sami poslové byli podle Theofylakta 15, podle Theofanovy verse docela 18 měsíců na cestě), jednak proto, že kmen jejich je naskrze mírumilovný, neznajíc války, ba ani ne mečů, ani železa ... Bájka tato sloužila mnohým z těch, kdož se obírali slovanskými starožitnostmi, za základ k známé thesi o mírumilovnosti a holubičí povaze starých Slovanů. Ale základ ten je falešný. Při tomto setkání běželo patrně o nějaké chycené sběhy nebo vyzvědače slovanské, zdánlivě bezbranné, kterým se podařilo císaře oklamati. Celá pak výzdoba události, zejména ony kithary v rukou Slovanů, náležejí zřejmě teprve Theofylaktovi. Theofylaktos, jenž ve své historii zřejmě a výslovně Slovany ztotožňuje se starými Gety (srv. výše str. 190), vložil do zprávy o třech »vyslancích« to, co mu vůbec bylo známo o starých Getech, že totiž milovali hudbu a zpěv a že poslové jejich bývali provázeni hrajícími kitharisty, jak známo bylo z Theopompa (u Athenaii frg. 244 ed. *Müller*), a což také připomíná současný Jordanis (Getica V. 43 a 65) i Stefanos Byz. s. v. *Γετία: νόμοι δὲ Γετῶν τὸ ἐπισφάζειν τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ καὶ ὅταν ἐπικηρυκεύωνται κιθαρίζειν*. Srv. Eust. ad Dion. Per. 304.

[2]) Srv. podrobnosti bojů u Theofylakta VI. 3—5.

[3]) Theofylaktos VI., 6; Theofanes ed. *Boor* 270, Anastasius ed. *Boor* 166, Zonaras XIV. 12, 51 sl., Kedrenos ed. Bonn 697.

Byzance [1]). Zároveň i podvůdce Priskův Alexander, překročiv říčku Helibakii (Ἑλιβακία), pomocí jakéhosi vyzvědače gepidského obklíčil a pohubil mnoho Slovanů, náležejících pod vládu knížete Musoka (Μουσώκος, u Theofana Μουσούκιος), a na konec oba vůdci spolu pomocí lsti Gepidovy zmocnili se u ř. Paspiria (Πασπίριος) i loďstva Musokova i knížete samého zpitého vínem po tryzně, slavené nad hrobem bratrovým [2]). Boj tento spadá do konce leta r. 593 a udál se kdesi ve východním Valašsku. Ani Helibakia ani Paspirios nejsou blíže známy, ale běží tu patrně o řeky tekoucí Valašskem do Dunaje poblíže Dorostola (Silistrie), tedy o některý přítok Ardžiše, nebo Vede, Mostisteu, nebo snad o rameno dunajské Borceu mezi Silistrií a vtokem Jalomice [3]). Podle Theofana na podzim t. r. Priskos učinil ještě jednu výpravu za Dunaj. Po těchto úspěších, za něž Priskovi děkoval i sám papež Řehoř [4]), nařídil císař Priskovi, aby za Dunajem zůstal přes zimu r. 593/4, ale vojsku se dlouho nechtělo tráviti zimu v zemi, »kde je mráz nesnesitelný a barbaři pro velké množství nepřemožitelní« [5]). Po uplynutí zimy císař ustanovil polemarchem bratra svého Petra a Priska odvolal, poněvadž týž chakanovi, jenž vyhrožoval válkou za to, že znovu Římané vešli a kořistili v oblasti »jeho poddaných« [6]), odevzdal k upokojení, ale proti vůli vojska, část kořisti, totiž 5000 zajatých; a toho mu císař neschválil. To se

[1]) Theofylaktos VI. 6, 7, 8 (Photii summ. l. c, Hist. misc. l. c.). Tato výprava zajatých vedená Tatimerem byla však někde hluboko v balkánských horách přepadena tamějšími Slovany a jen ztěží se ubránila.

[2]) Theofyl. VI. 9, Theofanes ed. *Boor* 270, Anastasios ed. *Boor* 167, Kedrenos ed. Bonn 697. Hist. misc. XVII. (*Kos*, Gradivo I. 141, 143). O slovanskosti lidu Musokova (sl. Mužok?) netřeba pochybovati, jak ukázal už Kotljarevskij (Погреб. обыч. 45). V bojích se Slovany mají základ také současné zprávy o zadunajských Slovanech v Strategiku, připisovaném císaři Maurikiovi (srv. výše str. 182).

[3]) S Jalomicí, jak chtějí *Kos* (Gradivo I. 125), *Roesler* (Zeitpunct 100, 104) a *Šafařík* (SS. II 166), lze těžko Helibakii ztotožňovati, poněvadž, jak ukazuje další zpráva o výpravě Petrově, jedná se spíše o krajinu na západ od Durostora k Sekurisce. Klásti ji jako *Boor* (Theof. Sim. 327) do Moesie, nevidím z kontextu nutnosti.

[4]) Srv. list k Priskovi datovaný do r. 593 (MG. Epist. I. 207, Greg. papae reg. ep. III. 51).

[5]) Theofylaktos VI. 10: ἔφασκον γὰρ ψύχη ὑπεῖναι δυσυπομόνητα, τά τε τῶν βαρβάρων πλήθη ἀκαταγώνιστα.

[6]) Důležité místo pro tehdejší poměr podunajských Slovanů k Avarům. Praví chakan: »ἐπὶ τῆς ἐμῆς γῆς ἐπιβέβηκεν, περὶ τοὺς ἐμοὺς ὑπηκόους ἐξήμαρτεν«. Priskos to také uznal později odevzdáním kořisti.

stalo po uplynutí zimy r. 593/4 a poněvadž to klade Theofanes do doby mezi 1. zářím r. 594 a 1. zářím r. 595 a Anastasius, Kedrenos do XIII. roku vlády Maurikiovy, připadla změna velitelství patrně buď na podzim r. 594 nebo spíše na jaro r. 595 [1]).

Petros, když přejal velení, byl nejdříve nucen uchlácholiti nespokojenost vojska, při čemž se mu zároveň podařilo u Marcianopole pobiti malý oddíl Slovanů, odvážejících kořist z moesských osad Zaldap, Akysu (ad Aquas) a Skopidy [2]), podle Theofana soudíc, patrně na počátku r. 596. Jelikož však císař nutil k dalšímu boji, — šlo mu totiž o to, aby bezbrannou dunajskou hranici co nejvíce posílil a pevně udržel, — odhodlal se Petros k nové výpravě do »kraje Slovanů«. Táhl přes pevnosti Piston (*Πιστοῦ φρούριον*), Zaldapy (*Ζαλδαπά*) záp. od Marcianopole, Jatros (*Ἰατρός*), Latarkion (*Λαταρκίου φρούριον*) při řece Jantře, přišel k Novám na Dunaji a odtud až k ústí řeky Asemu (Osmu), kde často barbaři přecházeli Dunaj. Zde se někde strhla srážka mezi Bulhary a částí vojska Petrova, v níž toto bylo poraženo [3]). Ale Petros nedal se tím odvrátiti od přechodu přes Dunaj, do země Slovanů, jimž vládl Pirogost (*Πειράγαστος*, *Πηράγαστος*, *Πιράγαστος*). Předvoj římský byl sice při tom od Slovanů zničen, ale hlavní voj přešel vítězně a pobil mnoho nepřátel, mezi nimiž padl i sám Pirogost. Potom se však Římané dostali v jakousi bezvodou poušť, v níž by byli zahynuli, kdyby nebyli v čas dostihli řeky Helibakie; ale i zde je Slované znovu přepadli a takové ztráty jim způsobili, že vojsko císařské donuceno bylo k návratu. Následkem toho a také pro své poranění Petros byl císařem odvolán a za velitele ustanoven opět Priskos. Vše se stalo před podzimem r. 597 [4]).

---

[1]) Theofylaktos VI. 10—11, VII. 1, Theofanes ed. *Boor* 272, Anastasius ed. Boor. 167. Srv. i zmínku v Hist, misc. l. c., u Leona Gramm. 139 ed. Bonn., Kedrena ed. Bonn 698, Nikefora Kall. XVIII. 28.

[2]) Theofylaktos VII. 1—2, Theofanes ed. *Boor* 274, Anastasius ed. *Boor* 168, Kedrenos ed. Bonn 698. Zaldapy a Skopis nejsou známy, ale prvé ležely patrně ve vých. Moesii mezi Marcianopolí a Jantrou, někde blíže Haemu, jak vidno z tažení Petrova, z Jana Antioch. 214 (Müller, Fragm. Hist. Gr. V. 32) a Prokopia (de aed. IV. 11). Šafařík chybně je kladl k Dunaji (SS. II. 166) a také Skopis omylem ztotožňoval se Skoplem v Staré Serbii. Hierokles umísťuje Zaldapy (*Ζελδέπα*) v Skythii (637, 7), Jan Antiochijský l. c. píše: *Ζάλδαβα ἡ τῆς κάτω Μυσίας πόλισμα.*

[3]) Srv. i Michal Syr. X. 24.

[4]) Theofylaktos VII. 2—6, Theofanes ed. *Boor* 275, Anastasius ed. *Boor* 169. Srv. i Photii in Theof. summ. *Boor* 13, Hist. misc. ed. *Migne* 1012, Kedrenos ed. Bonn 699.

Priskos stáhl své vojsko do Astiky a odtud podnikl nové tažení k Horním Novám u Viminacia (Novae Superiores), kde přešel Dunaj. Avarský chakan, nechtěje trpěti toto stálé vměšování se Římanů do své právomoci, a nemoha se s Priskem dohodnouti po dobrém, udeřil na Singidunum, dobyl ho, ale byl nucen vydati je nazpět, když se přiblížilo vojsko a loďstvo římské [1]). Za to poslal zástupy do Dalmacie, aby ji pustošili [2]), ale barbaři tenkráte byli kdesi na cestě ze Sirmia do Salony poraženi Guduinem, mnoho jich pobito a kořist jim odebrána (koncem r. 598). Potom nastal na půldruhého roku na Dunaji klid.

Ale již v březnu r. 600 připomíná se znovu Priskos u Singiduna a výprava Avarů do Moesie spojená a obléhání Tom (přes zimu 600/1) se zajímavými podrobnostmi za doby příměří [3]). Priskos sice přitáhl na pomoc městu, ale druhé římské vojsko bylo mezi tím neschopností vůdce Komentiola poraženo na horní Jantře a v průsmycích balkánských, načež Avaři přitáhli znovu k Driziperám. Zde však mor začal decimovati vojsko avarské i samu rodinu knížecí a proto chakan, ač Konstantinopol byla tak v úzkých, že už počali občané pomýšleti na vystěhování se do Asie (do Chalkedonu), přistoupil přece na mír, v němž opětně ustanoven Dunaj hranicí říše římské a avarské, ale císaři (i chakanu?) povoleno v čas potřeby přestoupiti řeku proti Slovanům [4]). Za to dostal

---

[1]) Theofylaktos VII. 7, 10—11, Theofanes ed. *Boor* 276, Anast. 170.

[2]) Je to výprava, při níž Avaři prý dobyli 40 hradů (*φρούρια*) a neznámého blíže města, jež zove Theofylaktos *Βόγκεις* nebo *Βάγκεις* (VII. 12), Theofanes *Βάλκη* (277), Anastasius *Balca* (171), Kedrenos *Βάλβα* (699), Hist. misc. (1013) *Balcha*. Šafařík ztotožňoval toto město s Belajem u Karlovců (SS. II. 255), po něm i *Dümmler* (Aelteste Gesch. 363) a *Drinov* (Заселеніе 112). *Tomaschek* (Vorslaw. Topogr. 515) emendoval *Σάλβεις* a hledal je v Savii na Glamočském poli u Pečky (srv. též *Patsch*, Glasnik 1902, 415), *Rački* (Documenta 254) v obci Baljke u Derniše. Podle Theofanova počtu mohla by připadnouti tato výprava na r. 599 a tak počítají i *Muralt* (Chronographie 258) i *Kos* (Izv. Muz. VIII. 194), *Šafařík* docela (l. c.) do r. 597, ovšem chybně.

[3]) Theofylaktos VII. 13, Theofanes ed. *Boor* 278, Anastasius 171, Georg. Monachus ed. *Boor* 658 sl., Chron. pasch. ed. Bonn I. 694 (přípisek in margine), Kedrenos ed. Bonn 699, Zonaras XIV. 13, 7 sl., Nikef. Kall. XVIII. 28, Theofanes v následujících zprávách čerpal ještě z jiného pramene než z Theofylakta.

[4]) Theofyl. Sim. VII. 15: *διομολογεῖται δὲ Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις ὁ Ἴστρος μεσίτης, κατὰ δὲ Σκλαυηνῶν ἐξουσία τὸν ποταμὸν διανήξασθαι.* Theofanes ed. *Boor* 280. *πεντήκοντα χιλιάδας ταῖς σπονδαῖς τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιθείς (ὁ χαγάνος) καὶ τὸν Ἴστρον ποταμὸν μὴ διαβαίνειν ὡμολόγησαν.* Hist. Misc. ed. *Migne* 1014: »(Chacanus) ad propria rediit, cum 50000 aureorum pactis Romanis imposuisset.

chakan o 50.000 zlatých více poplatku a vrátil se domů, načež Komentiolus s novým vojskem vytáhl v letě r. 601 k Dunaji, maje patrně namířeno proti Slovanům, a u Singiduna se spojil s Priskem. Ale chakan hned vzal si za záminku, že Římané proti smlouvě obsadili dunajský ostrov u Viminacia, porušil mír a vytrhl do Moesie, ponechav hájení břehu dunajského proti Viminaciu svým synům. Tentokráte však byli Avaři na dobro poraženi, zde i později vojsko chakanovo ve dvou bitvách za sebou tak, že padlo ke 30.000 Avarů a jejich spojenců [1]). Ba ještě na Tise, kam chakan ustoupil, utrpěli Avarové od Priska čtvrtou a pátou porážku, po níž prý bylo ještě přes 30.000 Gepidů a jiných barbarů pobito od Římanů. Mezi nimi, jak výslovně dí Theofylaktos, zahynulo i ohromné množství Slovanů [2]) a jiných 8000 zajato a posláno do Tom. Po delším jednání o výměnu zajatých, císař vrátil chakanovi Avary, ostatní zajaté v Tomech podržel. Za nastalé zimy tohoto roku (601) Komentiolus pokusil se s vojskem o přechod přes Balkán, kudy kdysi Trajan táhl [3]), ale pohynulo mu při tom mnoho lidí.

Nastal r. 602. Petros, byv od císaře znovu ustanoven strategem »Evropy«, prožil léto v táboře u Palastolu na Dunaji, odkudž se

---

Quin et Histrum flumen non se transiturum professus est.« Sem patrně náleží i poznámka Isidorova ku konci vlády Maurikiovy: »eodem etiam tempore Avares adversus Romanos dimicantes auro magis quam ferro pelluntur« (l. c.).

[1]) Theofyl. Sim. VIII. 1—4 (srv. Fotii summ. 16); Theofanes ed. *Boor* 281 sl., Anastasius 173 sl., Hist. misc. ed. *Migne* 1015, Kedrenos ed. Bonn 702, Nikeforos Kall. XVIII. 37. Vročení těchto událostí do r. 601 je nesporné, zpravodajové se shodují (Theofanes k r. 6093, Theofylaktos, Anastasius a Kedrenos k XIX. roku vlády), a svědčí tomu i chronologický rozvrh následující doby před koncem vlády Maurikiovy. Proto nemohu souhlasiti se Stanojevićem, jenž se obrací proti těm, kteří tyto události vročují do r. 601, zastávaje rok 600 (Виз. и Срби 240). *Tafel* dokonce (De Thessalonica Berlin 1839, XLVI.) kladl to před 597.

[2]) Theofyl. l. c. kap. 3. »*πλείστη ἀπόμοιρα Σκλαβηνῶν*«. Číslo padlých a zajatých je u Theofana a Anastasia popleteno.

[3]) Je to opevněná cesta z Nov přes údolí Asamu, do údolí Syrmia a k Philippopoli — dnešní Trojanský průsmyk (srv. napřed str. 22). *Roesler* se domníval, že pod touto cestou dlužno rozuměti silnici z Nov u Viminacia podél pravého břehu Dunaje a mimo prahy zkrze t. zv. *clisura Traiani*, a že tudy šel Komentiolus místo obvyklé cesty z Viminacia na Naissus (Zeitpunct 110 sl.). Ale celý obtížný ráz cesty a zejména východisko a cíl (Novae-Filippopol) ukazuje na přechod přes Balkán, jak také správně vyložil už *Muralt* (Chronogr. byz. 260), *Jireček* (Heerstrasse 158) a nově *Boor* (ed Theofylakta 349, Theofana 716).

chystal v Dardanii uvítati nový vpád Avarů; ale k němu nedošlo [1]). Na to Petros, jenž zatím byl odtáhl k Adrianopoli, vrátil se na podzim znovu k Dunaji, tentokráte proti Slovanům. Přešel Dunaj kdesi při ústí, kde mnoho barbarů (Bulharů?) pobil. Jako pomocníci Římanů připomínají se v tomto boji opětně slovanští Antové [2]). Zatím však nastávala zima a opakovalo se totéž, co před 9 lety: římské vojsko rozezlené už z jiných příčin, nechtělo přezimovati »ἐν ταῖς τῶν Σκλαυηνῶν χώραις«, vzbouřilo se v táboře a vrátilo se do Palastola [3]), nechtíc se dáti na pochod přes Dunaj. Setník Fokas, jenž se postavil v čelo nespokojenců, byl provolán císařem a brzy potom, přitáhnuv ke Konstantinopoli, zbavil se vraždou Maurikia i Petra s Kommentiolem a ujal se vlády koncem listopadu 602 [4]). Ale sotva nastoupil, vpadli Avaři znovu krutě do Thrákie [5]) a poněvadž se i jinde objevily obtíže, smluvil Fokas raději s chakanem nový mír [6]). Vůbec od té doby pro nově vypuklé boje na východě a velkou

---

[1]) Theofyl. Sim. VIII. 4, 5 (srv. Fotii summar. 17), Theofanes ed. *Boor* 283, Anast. ed. *Boor* 174 (k 20. roku vlády), Hist. miscella ed. *Migne* 1017, Nikeforos Kall. XVIII. 38.

[2]) Theofylaktos l. c. Špatnější rukopisy mají ἔθνος Ἄρτων (tak i *Pogodin*, Слав. пер. 71), ale z celého známého národopisného obrazu Podunají není pochyby, že se tu jedná o slov. Anty, kteří [podle současných zpráv seděli od dolního Dunaje k Dněpru (srv. str. 214) Ostatně nejlepší ruk. vatikanský má také Ἄντων. Mínění *Zeusse* (Deutschen 606) a *Drinova* (Заселеніе 116), že tito Anti seděli na pravém břehu Dunaje v Dobrudži, nemohu sdíleti.

[3]) *Roesler* (Zeitpunct 112) navrhuje čtení Palatiolon (*Boor* má Palastolon) a umísťuje je na Dunaji, kde je dnes nad ústím Aluty Islaš.

[4]) Theofylaktos VIII., 6—13 (Fotius l. c.), Theofanes ed. *Boor* 286, Anast. 176, Leo Gramm. ed. Bonn 142, Georg. Hamartolos ed. *Boor* 661, Zonaras XIV., 13, 20—40, Kedrenos ed. Bonn 705, Jan Antioch, ed. *Müller* (Frgm. H. Gr. V, 35), Nikeforos Kall. XVIII., 39, 40. Srv. k ocenění pramenů *O. Adamka*, Beiträge I, 12. Zde zejména rozebrány příčiny vzbouření.

[5]) Theofanes ed. *Boor* 290: *καὶ οἱ Ἄβαρεις τὴν Θράκην διώλεσαν καὶ ἄμφω τὰ στρατεύματα των Ῥωμαίων διεφθάρησαν.* Nikeforos Kall. (XVIII., 43) připomíná, že když Fokas nastoupil vládu, Avaři zpustošili celou Evropu a pobili tolik lidí, jako dosud nikdo neviděl, a to z občanů i z vojska. K tomu přistoupily ještě kruté zimy a mor. Srv. k tomu i Anastasius ed. *Boor* 179, Leo Gramm. ed. Bonn 145, Kedrenos ed. Bonn 708, Georg. Mon. ed. *Boor* 664, Zonaras XIV., 14, 27, Glykas ed. Bonn 510, Ephraim v. 1323.

[6]) Theofanes ed. *Boor* 292 (k r. 6096—603/4), Anastasius l. c. (k 2. roku vlády). Hist. misc. ed. *Migne* 1020

vnitřní rozháranost[1]) zůstával západ říše, totiž Sáva a Dunaj relativně bez ochrany. Poslední energický boj vedl tu Maurikios. Až do r. 602 hleděla říše udržeti Dunaj za severní hranici[2]). Potom to přestalo a vše zůstalo otevřeno severním záplavám. S toho hlediska mohou konec vlády Maurikiovy uznati za dobu obratu i ti, kteří jsou jako já přesvědčeni, že pevné osídlování Slovanů na polouostrově počalo už před VII. stol., zejména na západě, pak při horách Staré Planiny, v jižní Makedonii i v Řecku[3]). Osady před r. 602 byly přece jen ostrovy větší nebo menší na půdě cizí. Teprve od počátku Fokovy vlády, kdy na západě dunajskosavská hranice úplně byla vydána v šanc, postrádajíc jakékoliv energičtější obrany, záplava Slovanů širokým proudem převalila se na Balkán, a rozlila se zde tím spíše, že staré obyvatelstvo, jak ještě v VI. kapitole blíže vyložím, ztenčeno bylo nesmírně stálými válkami, mory, domácími půtkami a vražděním.

Vedle těchto bojů mezi Dunajem a Konstantinopolí neměly však balkánské země v posledních letech panování Maurikiova a za vlády Fokovy od Slovanů pokoj ani na západě ani v jižních končinách.

Na západě Balkánského poloostrova připomíná se vpád v letech 586/7 u Michala a Barhebraea[4]) a nové zpustošení od »barbarů« v listě papeže Řehoře I. k Jobinovi, praefektovi Illyrie z března r. 592[5]). O vpádu Avarů a Slovanů r. 598, jejž vítězně

---

[1]) Srovn. jak ji živě charakterisuje autor prvního traktátu o divech sv. Demetria c. X., 77 (ed. *Migne* 1262). Citát otiskl i *Gelzer*, Byz. Themenverf. 36, chtěje ukázati, jaká reakce nastala proti usurpatorské vládě Fokově.

[2]) Císař řekl dobře Priskovi, že vpády Slovanů nepřestanou, dokud nebude míti říše tolik sil, aby celý dunajský břeh stejnoměrně uzavřela (Theofyl. VI., 6). R. 601 byl Dunaj znovu stanoven za hranici říše (Theofyl. VII., 15), ale je velmi poučno a zajímavo, že chakan r. 598 u Singiduna pravil Priskovi: »*τί περαιτέρω τοῦ πρέποντος πόδας ἐκτείνετε, ξένος ὁ Ἴστρος ὑμῖν, τὸ ῥόθιον τούτου πολέμιον. ὅπλοις ἐκτησάμεθα τοῦτον*« (Theofyl. VII., 10). Srv. výše str. 50.

[3]) Srv. dále str. 233.

[4]) Barhebraeus ed. *Bruns* II. 94 dí při čtvrtém roku vlády Maurikiovy: »Avari ex Oriente proruperunt atque ex occidente Sclavini et Langobardae.« Srv. Michal Syr. X. 21 a výše str. 213.

[5]) *Rački*, Doc. 239, kde udány i starší edice těchto Řehořových listů. Nověji je publikoval znovu všechny *Fr. Bulić* s obšírným historickým úvodem v knize »S. Gregorio Magno papa nelle sue relazioni colla Dalmazia« (590—604). Spalato 1904 (Supplemento al Bulletino di arch. e storia Dalm. 1904) str. 22, 46. Také v žádosti benátských a tyrolských biskupů k Maurikiovi z r. 591 vzpomíná se útisku »divokých národů« (*Kos*, Gradivo I. 124, 126).

odrazil Guduin, slyšeli jsme už výše a k němu se patrně vztahuje zmínka v listu téhož papeže k exarchu italskému Kallinikovi [1]). Nového vpádu Slovanů do Istrie a sev. Italie dotýká se Řehoř r. 600 v listě poslaném Maximovi biskupu solunskému [2]); vpád ten je patrně v souvislosti s útokem Slovanů a Langobardů do Istrie, jejž Pavel Diacon vročuje krátce před úmrtí Maurikiovo [3]) a jenž se protáhl do r. 603, kdy langobardský Agilulf v letě a na podzim obléhal Kremonu a Mantuu »cum Sclavis, quos ei cacanus, rex Avarorum, in solatium miserat [4])«. K vládě Fokově patří zmínky o úplných porážkách vojsk římských a bezmocnosti říše proti útokům barbarů [5]) a do téže doby náleží patrně i definitivní okkupace Dalmacie od Slovanů spojená s dobytím řady měst a mezi nimi Salony [6]). Že osídlení Dalmacie od Slovanů nespadá

---

[1]) *Rački*, Doc. 255, *Kos*, Gradivo I. 167, Mon. Germ. IX. ep. 154: »Inter haec, quod mihi de Sclavis victorias nunciastis, magna me laetitia relevatum esse cognoscite« (z května 599).

[2]) *Rački*, Documenta 258, *Kos*, Gradivo I. 711, *Bulić*, S. Gregorio 46. V listu tomto z června r. 600 je známá věta: »Et quidem de Sclavorum gente, quae vobis valde imminet, affligor vehementer et conturbor; affligor in his, quae iam in vobis patior, conturbor quia per Istriae aditum iam Italiam intrare coeperunt. Sed nolite de talibus omnino contristari, quia qui post nos vixerint, deteriora tempora videbunt . . .«

[3]) Paulus Diac. Hist. Lang. IV. 24 (25): Inter haec Langobardi cum Avaribus et Sclavis Histrorum fines ingressi, universa ignibus et rapinis vastavere.

[4]) Paulus IV. 28.

[5]) Srv. výše pozn. 5 na str. 222. Zde se hned zmiňuji o tom, že nové zpustošení Istrie připomíná k r. 611 Paulus Diacon (IV. 407 Sclavi Histriam interfectis militibus, lacrimabiliter depraedati sunt).

[6]) Dobytí to líčí v jádru dobře Tomáš Splitský, jenž v XIII. stol. použil nějakých písemných pramenů původu církevního (Thomas ed. *Rački* 35, *Rački*, Documenta 288, 290). Ovšem Tomáš událost spojuje s příchodem Gotů do Dalmacie za doby Totilovy (541—552), podobně jako před ním (bez výkladu o Saloně) učinil už kněz Dukljanský. Konst. Porfyr. to přičítá správněji Avarům t. j. Slovanům (de adm. imp. 29, 30), ale opět omylem poutá k r. 449 (srv. výše str. 176 pozn. 3). Že příchod zástupů slovanských z Pannonie, podnícený útoky gotskými byl v té době možný, ukázal jsem již nahoře, ale doloženo to nikterak není a definitivní okkupaci nelze vůbec klásti do doby gotské, nýbrž teprve do doby vlády avarské, nejspíše k době Fokově a následující. *Jireček* (Romanen 26) a *Bulić* (S. Gregorio 12) kladou pád Salony do konce vlády Fokovy, tak i *Kovačević-Jovanović* (Ист. I. 71); *Nodilo* v stati »Pád Solina« (Glasnik Matice Dalmatinske II. kn. 3., sv. 1., str. 7) klade pád Salony a Epidauru do r. 614. Do vlády Herakliovy klade jej i *Klaić* (Pov. Hrv. I. 28), mezi r. 610—626, *Smičiklas* do počátku

teprve do let 630—640 vlády Herakliovy, jak vykládá Konstantin Porfyrogennetos, vysvitne ještě z podrobné analyse této zprávy v následující kapitole. Také o současných útocích Slovinců do Bavor v letech 595—6 zmíníme se později, v kap. VII.

Zajímavější jsou současné boje Slovanů v jižních částech poloostrova, v okolí Soluně, o nichž historikové cařihradští právě tak mlčí, jako mlčeli o bojích r. 581—584 nebo r. 587—9.

Soluň (*Θεσσαλονίκη*) byla té doby bez odporu městem na poloostrově nad jiné vynikajícím [1]. Má výborné položení při moři, ležíc na konci velkého krásného zálivu, jenž je nejlepším přístavem na severu Aegejského moře. Při tom celý geografický útvar západní části poloostrova usnadňoval spojení Soluně se střední Evropou, údolím Vardaru, Driny a Moravy od západu, od Dyrrhachia spojena byla Soluň pomocí starodávné silnice *(via Egnatia)* s mořem Jaderským (srv. výše str. 33). Toto geografické položení Soluně bylo základem k jejímu rozkvětu už za doby staré [2]. V Soluni se soustřeďoval vždy neobyčejně silný obchod, svážející suroviny a tovary dálného severu, tovary Italie a moře Jaderského i zlato a tovary Orientu. Zároveň bylo okolí města široko úrodné. Tím město bohatlo a povýšeno bylo také za přední středisko administrativní. Zde byla v dobách císařských důležitá císařská celnice, o níž více víme z plomb, vydaných Schlumbergerem. Zde bylo v době byzantské i důležité administrativní centrum církevní. Arcibiskupství soluňské bylo nejváženější po patriarchátu a podřízeno mělo 11 biskupství. V městě bylo množství chrámů a kvetly i umění i nauky. K ochraně a bezpečnosti obyvatel, jichž se čítalo

---

VII. stol. (Pov. Hrv. I. 102). Každým způsobem podle líčení Tomášova připadá to do doby pontifikátu Maximova, tedy po r. 602, kdy poslední list Řehoře I. byl poslán Maximovi, a před nastoupením papeže Jana IV. (640—642), jenž poslal Martina vyjednávati o propuštění zajatých (Liber pontificalis LXXIIII.; MG. Gesta pont. I. 177. Srv. *Kos*, Gradivo I. 213); proto svědčí též, že nápisy v Saloně nalezené náleží před počátek VII. století. Pokud útok na Salonu provedli Avaři či Slované či oba pospolu, jest otázka, v níž se mínění Šafaříka, Dümmlera, Ljubiće, Račkého atd. rozcházela, ale na niž vůbec určitěji odpověděti nelze (srv. *Grot*, Изв. Конст. 36).

[1]) O Soluni, poloze, topografii a historii srv. hlavně studii *Tafela*, Historia Thessalonicae, Tübing. 1835, De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica, Berlin 1839. Dále srv. *M. Χατζῆ 'Ιωάννου Ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης* (Soluň 1881), *A. Vasiljev*, Византія и Арабы (Спб. 1902) II. 141—144. O celnici srv. *Schlumberger G.*, Sigillographie de l'empire Byz. Paris 1884, 102, 104, 727, 739.

[2]) Znamenitost Soluně dosvědčuje už Strabon (VII. 7, 4, 21).

v době rozkvětu nad 200.000 duší, sloužily silné hradby, obemykající město půlkruhem od moře k moři a korunované na severu citadellou. Slovem, v očích Řeků domácích i cařihradských byla Soluň prvním městem říše po Konstantinopoli a jako tato uctívána významnými epithety: *splendida civitas*, *ἡ θεοφύλακτος*, *ἡ θεοκυβέρνης βασιλὶς τῶν πόλεων*, *ἡ λαμπρὰ καὶ περιώνυμος Θεσσαλονικέων πόλις*, *ἡ ἡμῶν φιλοχόριστος μητροπόλις* a pod. V plné důvěře v osvědčenou záštitu sv. Demetria, kterého město ctilo za svého patrona, vykládal lid jméno Thessaloniky slovy »*θὲς ἄλλῳ νίκην*«[1]) a volal k ní: *Θεσσαλονίκη, σὺ νικήσεις τοὺς ἐχθρούς σου· καύχημα γὰρ ἁγίων σὺ εἶ, καὶ ἡγίασέ σε ὁ Ὕψιστος!*«[2]).

Za těchto okolností, jež široko daleko byly známy, není divu, že barbaři, kteří se tolikráte marně pokoušeli o hlavní město, soustřeďovali častěji své zálusky i na Soluň. A tak se stala Soluň hojným, ba pravidelným cílem výbojů slovanských vedle Konstantinopole. Poprvé, pokud víme, zamýšleli Slované jíti na Soluň r. 550[3]), ale nedošlo k tomu. Za to r. 578[4]) a 581—584, r. 587—9 nezůstala asi Soluň ušetřena návštěvy. Ale podrobně známe teprve útoky, které jsou líčeny v legendách o divech sv. Demetria, patrona města, jenž podle víry jejich skladatelů pokaždé vlivem svým město zachránil.

Pod jménem »Života« a »Divů sv. Demetria« je zachováno několik legend, jež bohužel nejsou dosud ještě ani řádně ani všechny vydány. Obsahují jednak líčení života sv. Demetria, jenž žil před r. 306 a jehož svátek slavil se každoročně dne 26. října[5]), jednak líčení divů, které ještě dlouho po své smrti světec konal na ochranu města Soluně před ranami a útoky nepřátel. Takovéto líčení přinášejí dvě legendy, jež byly vydány P. Corn. de Byem v *Acta Sanctorum* Bollandistů pod titulem »*Miracula Sti Demetrii*

---

[1]) Kedrenos ed Bonn 756, Georgios Mon. ed. *Boor* 716, Zonaras XIV., 19, 12 a jinde.

[2]) Nikeforos Vita S. Andreae Sali, *Migne* PG. 111, 861.

[3]) Srv. výše str. 191, 198.

[4]) Viz zmínku v II. legendě, kde se vítězství Kuvratovo (c. 635) umísťuje asi 60 let po prvním útoku na Soluň (srv. dále str. 232).

[5]) O životu Demetriově srv. na př. biskup *Filaret*, Святый великомученикъ Димитрій Солунскій и Солунскіе Славяне. (Чтенія Общ. Ист. Др. Moskva 1848, Nr. 6), *Tafel*, Thessalonica XLII. O svěcení svátku jeho srv. literaturu u *Vasiljeva*, Виз. и Арабы II, 143, pozn. 4.

Martyris«, a jež odsud otiskl J. Migne, úryvky i K. Hase a A. Tougard [1]).

První z nich připisuje se na základě líčení autorova samému arcibiskupu soluňskému Janovi II. [2]), jenž ji sestavil z pramenů psaných krátce po skončení vlády Maurikiovy a Fokovy, poněvadž skladatel stále mluví o divech z let na konci VI. stol. jako současník a dovolává se svědectví jiných souvěkovců; i o událostech r. 597 píše výslovně, že se staly nedávno, před několika málo roky (»*τοῦ ἔναγχος γεγηνημένου θαυματουργήματος*« — »*πρὸ γὰρ λίαν ὀλιγοστῶν ἐτῶν γεγένηται*« — »*πρό τινος ὀλιγοστοῦ χρόνου*« [3]) a o vládě Fokově dí: »všichni znáte, jaké nepokoje vznítil nám ďábel« [4]). Autor druhé legendy není znám, ale patří do konce VII. století. Obě legendy jsou pro nás důležité a obě mezi jiným vyličují, jak na Soluň několikráte útočili barbaři, obyčejně slovanští, a jak pokaždé divuplným zakročením sv. Demetria město bylo zachráněno.

---

[1]) Acta SS. ad diem 8. Octobr. IV. 104—160 (Brusel 1780); *Migne* P. G. CXVI., 1081—1426; *C. B. Hase*, Leonis Diaconi historia. Paris 1819, 260—262 (kap. XII. přejatá i do bonnského vydání Leonova 506—510; srv. i *Migne* P. G. CXVII., 918—919); *A. Tougard*, De l'histoire profane dans les Actes grecs des Bollandistes (Paris 1874) str. 81 s[1]. Nověji o druhé legendě pojednal a úryvky reprodukoval *H. Gelzer* v stati »Die Genesis der byzant. Themenverfassung. »Abh. d. phil. hist. Cl. d. sächs. Gesell. d. Wiss. XVIII Nr. 5, 36 sl. Jinak obě legendy čekají ještě nového řádného vydání (i vydání Bollandistů je kráceno). V soupisu »Bibliotheca hagiographica graeca« (edd. hagiographi Bollandiani, Bruxellis 1895) str. 36 zaneseny jsou ještě jiné chvalořeči na sv. Demetria, o jejichž obsahu nemohu ničeho sděliti, poněvadž jsou nepřístupné. Nějakého úplnějšího rukopisu Divů sv. Demetria užil, jak se zdá, podjáhen Damaskenos Studites Homilet XXXV. (ed. Venetiis 1570, str. 511). Srv. *Tafel*, De Thessal. LXVI, pozn. 48.

[2]) Podle textu, pokud jej můžeme vztahovati na osobu skladatelovu, vidno, že arcib. soluňský Jan II. patří do druhé poloviny VII. stol. po Eusebiovi a po Pavlovi haeretikovi, s čímž se shoduje to, že jméno jeho nalézá se mezi účastníky VI. obecného koncilu v Cařihradě r. 680. Srv. *Le Quien*, Oriens christianus (Paris 1740) II., 39, 40, 42, Acta SS. l. c. str. 55, 135, pozn. C a *Migne* l. c. 1262, *Tafel*, Thessal. LXXII — Tafel autora druhé části kladl dokonce do VIII. stol. do doby Konstantina V. Kopronyma, ale před r. 758 (str. CIV.). Tak i *Tougard* l. c. 258.

[3]) Srv. zejména v leg. I., § 30, 31, 116; srv. i 65, 69, 71, 77, 94 (*καὶ μάρτυρας κεκτημένος, ὡς μὴ κόπον μοι δεῖν περὶ τὴν πειθὼ τῶν ἀκουόντων ὑμῶν — θεαταὶ γὰρ τούτων οἱ πλεῖστοι γεγόνατε*). Nesprávná je proto 2. poznámka Gelzerova l. c. str. 36.

[4]) L. c., § 77: *Ἐπὶ τῆς μετὰ Μαυρίκιον τὸν τῆς εὐσεβοῦς λήξεως βασιλείας ἴστε σχεδὸν ἅπαντες, οἵους κατὰ πόλιν ἤγειρε κονιορτοὺς ὁ διάβολος* . .

V prvé legendě je zmínka o třech útocích, nejdříve v kap. VIII., kde se líčí zpustošení a hlad, jež způsobila v Soluni, obléhajíc město, spousta barbarů (*βαρβαρικοῦ γὰρ ἔθνους ἀφάτου ποτε τὸ πλῆθος*), blíže neoznačených. O druhém útoku líčeném v kap. XII., jejž podniklo 5000 nepřátel v noci dne 27. října (když po svátku Demetriově zachvátil požár svatyni), praví legenda už přímo, že náležel Slovanům. Oba útoky líčeny jsou sice před zprávou v kap. XIII. o velkém boji r. 597, ale poněvadž se v seřadění divů autor nedržel přesně pořádku chronologického [1]), nelze jich určitěji datovati. Nejspíše však náležejí oba do doby nedlouho před r. 597, neboť se jich autor dovolává jako událostí nepříliš dávných [2]). Hlad v kap. VIII. může býti dokonce i následkem útoku, jenž je dále líčen v kap. XIII.—XV., a tento připadá nesporně do r. 597 vlády Maurikiovy. Zde vyličuje skladatel, jak chakan, neshodnuv se s Maurikiem, podnítil 100.000 Slovanů [3]) k nové výpravě na Soluň, před níž se náhle objevili v neděli 22. září [4]). Poněvadž však byli včas zpozorováni, nezdařil se útok a po týdenním marném obléhání odešli Slované zase s nepořízenou. Útok byl velmi silný a houževnatý (Slované užívali k dobývání města i velkých strojů válečných a zejména pátého dne zuřili v nejprudčí míře), a nemá-li o něm Theofylaktos, který tak podrobně popisuje války císařovy s chakanem v Moesii a na Dunaji, žádné zprávy (a po něm také ne žádný pozdější kronikář), je to pro mne už samo sebou svědectvím, že jej sotva podnikli Slované zadunajští, o jejichž výpravě by vojsko císařské postupující v té

---

[1]) Na př. kap. X. jedná o době Fokově. XIII. o r. 597, III. o moru r. 597 (podle § 116).

[2]) Srv. § 65 a 94. Proto také nesnadno souhlasiti s těmi, kteří tyto útoky (druhý je rázu patrně lokálního) posunují do prvých let osmdesátých, na př. *Hase* druhý do r. 584 (Leo Diakon ed. Bonn 507), *Filaret* l. c. 11 k r. 581, a tak i *Kos* (Gradivo I., 106, Izv. Muz. kranj. VIII., 162). *Tafel* právem nenalézá pro toto datování důvodů, ale sám neurčuje, pravě jen, že spadá před 597 (De Thessalonica, str. LX.).

[3]) C. XIII., 109: (*τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος*) . . . *καλεῖ πρὸς εαυτὸν τὴν ἅπασαν τῶν Σκλαβινιῶν θρησκείαν καὶ θηριώδη φυλὴν (ὑπέκειτο γὰρ αὐτῶ τὸ ἔθνος ἅπαν), καὶ προσμίξας αὐτοῖς καὶ ἀλλογενεῖς τινας βαρβάρους στρατεῦσαι πάντας κατὰ τῆς θεοφρουρήτου Θεσσαλονίκης παρεκελευσατο.*«

[4]) Datum toto umožňuje nám přesně událost vročiti. Na 22. září připadla neděle v době vlády Maurikiovy jen r. 586 a 597 a celý kontext nasvědčuje patrně roku 597, jak se také obecně přijímá (srv. výše na str 220 vyloženou neshodu mezi chakanem a císařem pro politiku Priskovu). Chybně datuje *Hase* l. c. do doby krátce po r. 584. Podrobné vypsání tohoto boje viz u *Tafela*, De Thessalonica LXI sl. s datem správným.

době z Astiky skrze Moesii k Viminaciu, musilo zvěděti; patrně to byli Slované, kteří se už v značném množství nacházeli usazeni na jihu Staré planiny, Rily planiny a Rhodopy. Jejich pohyby zůstávaly přirozeně stranou a méně známy.

Vedle těchto zpráv má ještě Jan z Nikiu zajímavou a dosud málo povšimnutou poznámku, umístěnou v popisu konce vlády Fokovy: že za té doby při velkých útocích barbarů do říše, v nichž padlo mnoho měst, jediná Soluň zůstala zachována [1]. Na základě toho předpokládá K. Jireček ještě jeden nezdařený útok na město kolem r. 609 [2]. Neodpírám mu, ale jisté to přece není, poněvadž Janova zpráva má ráz příliš všeobecný a má na mysli celou ubohou dobu Fokovu. Ba myslím, že není nijak vyloučeno, že zmínka o Soluni vztahuje se docela na záchranu z r. 597, o níž se pověst roznesla široko, daleko. Také autor první legendy demetriovské mluví o obležení r. 597 tak, jako by bylo dosud nejpamátnější a záchrana nad jiné pamětihodná [3]. Na jisto ovšem smíme předpokládati, že se za Foky bojovalo i na jihu Thrákie, v Makedonii a Soluň při tom nezůstala stranou. Také Řecko ne.

Dlouhá vláda Herakleiova (od 5. října 610 do 11. března 641) počala opět za nejkrušnějších poměrů, tak že císař jednu dobu chtěl docela opustiti Cařihrad a přesídliti se do Karthaga. Do doby jeho patří i povzdech, kterým se autor druhé legendy o divech sv. Demetria obrací k spoluobčanům, připomínaje, jak v minulých letech zpustošeny byly od Slovanů a Avarů všechny téměř provincie evropské [4]. Z jednotlivostí víme, že hned r. 611

---

[1]) Jan z Nikiu, kap. 109 ed. *Zotenberg*: »On rapporte, au sujet de l'empire romain, que les rois de ce temps avec les barbares des peuples étrangers et des Illyriens ravagaient les villes des chrétiens et emmenaient les habitants captifs. Seule la ville de Thessalonique fut épargnée, car ses murs étaient solides et, grâce à la protection de Dieu, les peuples étrangers ne réussirent pas à s'en emparer; mais toute la province fut dépeuplée.« Pak nastupuje líčení boje Herakleia s Fokou. V starším překladu *Zotenbergově* tohoto místa, jenž vyšel v Journal Asiat. 1879, 343, u slova Illyriens je poznámka, že v textu je psáno Alvarikon, což by patrně značilo Avary. V revidovaném úplném překladu této poznámky více není (Not. et extr. XXIV., 550).

[2]) *Jireček*, Romanen I., 26.

[3]) Miraculum I., kap. XIII., 107.

[4]) *Migne*, PG. 116, 1361, *Tougard*, Hist. prof. 186: *Ὡς ἴστε, φιλοχόριστοι, ὅτιπερ τὸ Ἰλλυρικὸν σχεδὸν ἅπαν, ἤγουν τὰς αὐτοῦ ἐπαρχίας, λέγω δὴ Παννονίας δύο, Δακίας ὡσαύτως δύο, Δαρδανίαν, Μυσίαν, Πρέβαλιν, Ῥοδόπην καὶ πάσας*

udál se vpád avarský [1]), současně vojsko římské bylo i v Istrii poraženo od Slovanů [2]) a také definitivně vydáno Řecko Slovanům [3]). Nový vpád avarský do Thrákie stal se r. 618/9. Avaři pronikli pod záminkou vyjednávání o mír až ke zdi cařihradské, kde zrádně císaře přepadli u Selymbrie, tak, že sotva vyvázl. Ale přece se dali uplatiti a zase se vrátili, majíce ruce plné zlata, pustošíce kraj a vedouce statisíce zajatých [4]). Herakleios, obávaje se horších útoků a chtěje si zabezpečiti volnost proti Persii, staral se v následujících letech o obnovení smluv a pokoje. Nicméně připomíná Nikefor už r. 622 nový útok Avarů spojených se Slovany [5]) a současně i jiné prameny mluví o nových útocích v Aegejském moři [6]). Ale nejtěžší útok očekával říši a hlavní město v letě r. 626 [7]).

ἐπαρχίας ἔτι μὴν καὶ Θρᾴκην καὶ τὰ πρὸς τὸ Βυζάντιον μάκρον τεῖχος καὶ λοιπὰς πόλεις τε καὶ πολιτείας ἐκπορθήσαντες ἅπαντα τὸν αὐτὸν λαὸν εἰς τὸ ἐκεῖθεν πρὸς Παννονίαν μέρος τὸ πρὸς τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ, ἥστινος ἐπαρχίας πάλαι μητρόπολις ὑπῆρχεν τὸ λεχθὲν Σερμεῖον (οἱ Ἄβαροι καὶ Σκλαβῖνοι). Jinak k vládě Herakleiově srv. spis *L. Drapeyerona*, L'empereur Héraclius et l'empire byzantin au VII. siècle, Paris 1869 (srv. těhož čl. Héraclius v Grande Enc. s. v.), *G. Laskina*, Иракліӣ (Charkov 1889). *Euanggelides Tryf. Ἡράκλειος ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου* (Odessa 1903). Srv. i dále pozn 1 na str. 231.

[1]) Theofanes ed. *Boor* 300 (*τὴν τε γὰρ Εὐρώπην οἱ Ἄβαρεις ἠρήμωσαν καὶ τὴν Ἀσίαν οἱ Πέρσαι πᾶσαν κατέστρεψαν . . .*), Anast. 184, Kedrenos ed. Bonn 714, Zonaras XIV. 15, 4 (*τὴν Εὐρώπην οἱ Ἄβαροι καὶ οἱ Σκύθαι ἠρήμωσαν*).

[2]) Paul. Diac. IV. 40 (42): Hoc nihilominus anno Sclavi Histriam, interfectis militibus, lacrimabiliter depraedati sunt. Srv. *Rački*, Doc. 264 a *Kos*, Gradivo I. 189. Pavel má též zprávy o současných útocích Slovinců do Bavor (IV. 39).

[3]) Isidor Jun. Chron. 414 a (srv. výše str. 212, 215).

[4]) Theofanes ed. *Boor* 301, 302, 303, Anastas. 185, 186 (k 9., 10. a 12. roku vlády), Nikefor Brev. ed. *Boor* 12, Georg. Pisides B. Avar. 113, Chron. Pasch. ed. Bonn 712, Kedrenos 716, Zonaras XIV. 15, 17, Hist. misc ed. *Migne* 1025, Georg. Mon. ed. *Boor* 669 (srv. Exc. e leg. Konst. I. 5). Počet zajatých uvádí Nikefor na 270.000 a lokalisuje boje do Thrákie v okolí Heraklie. Chronista paschální určuje událost omylem do XII. roku vlády; patrně spleteno s útokem následujícím. Při VIII. roku vlády nemá ničeho.

[5]) Nikefor Brev. ed. *Boor* 15

[6]) Srv. dále str. 238.

[7]) Theofanes ed. *Boor* 315 k r. 624/5. Anastasius 195 k 16. roku vlády, Nikefor Brev. ed. *Boor* 17, Leo Gramm. ed Bonn. 151, Chron. byz. císařů ed. *Cumont* 29, Konstantin Manasses v. 3745, Georgios Monachos 670, Kedrenos 727, Hist. misc. ed. *Migne* 1033, Zonaras XIV. 16, 1, Michal Syrský XI. 3 (*Chabot* II. 408), Barhebraeus ed. *Bruns* II. 99. Zajímavá je zpráva kroniky paschální ed. Bonn 716 (k r. 626). Této významné události věnoval Georgios Pisides (souč. Herakleiův) báseň nadepsanou: »*Εἰς τὴν γενομένην ἔφοδον τῶν βαρβάρων καὶ εἰς τὴν αὐτῶν ἀστυχίαν ἤτοι ἔκθεσις τοῦ γενομένου*

Rok před tím perský Chosroes, připravuje nový boj proti císaři, poslal část vojska k Cařihradu pod vůdcem Sarbarem, jemuž uložil, aby zároveň hleděl podnítiti k současné válce proti říši i Avary, Bulhary, Slovany a zbylé Heruly a Gepidy. To se mu podařilo a zatím co Sarbaras dobýval Chalkedonu, uvedení severní národové v čele s Avary táhli skrze Thrákii proti Konstantinopoli. Pomocí válečných strojů, s nimiž se naučili v minulých válkách dobře zacházeti, vyvrátili znovu celou řadu měst thráckých a když dostihli hlavního města, počali ho dobývati od souše i od moře. Bylo jich nesmírné množství a obléhali po 10 dní usilovně, ale přece marně. Řekům se podařilo mnoho nepřátel pobíti a zejména spáliti loďstvo, jež náleželo pomocným vojům slovanským [1]). Celé moře bylo prý zbarveno slovanskou krví (mezi mrtvými Slovany

---

πολέμου εἰς τὸ τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ Ἀβάρων καὶ τῶν πολιτῶν« o 541 verších (srv. *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 710). Nejobraznější je však samostatný traktát o tomto boji, jejž sepsal neznámý současník a jejž pod titulem: »Περὶ τῶν ἀθέων Ἀβάρων τε καὶ Περσῶν κατὰ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως μανιώδους κινήσεως καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ θεοῦ διὰ τῆς θεοτόκου μετ' αἰσχύνης ἀναχωρήσεως« vydal *Mai* (Biblioteca nova patrum VI. 423 sl., Romae 1853). Je to zde vydáno úplně z ř. kodexu vatikánského č. 1572 z X. stol. Jiné pod. zprávy, ale kratší z rk. vídeňského vydány jsou u *Combefise*, Auctarium II. 805—816, otisk u *Migne* PG. 106, 1335 (srv. *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 672 pozn. *B*).

[1]) O Slovanech, kteří se připomínají jako pomocné voje Avarů, uvádí se, že měli na dané znamení (oheň z hradby Blachernské) vyplouti na loďkách z řeky Barbyssu a od moře udeřiti na město. Ale vůdce císařský Bonus, dověděv se o tomto plánu, připravil své lodě, jimiž malé loďky slovanské, přes jich ohromné množství byly obklíčeny a zničeny (ohněm podle Leona Grammatika). Podle druhé zprávy chroniky paschální s novými detaily i část vojska chakanova, jež od pevniny útočila, byla slovanská a to první šik pěších lehkooděnců, druhý těžce vyzbrojený (πρῶτον Σκλάβων γυμνῶν, δευτέρα τάξις πεζῶν ζαβατῶν). Útočníci užívali proti hradbám zákopů, strojů i želv (bližší popis), ale bez úspěchu. Nejpodrobnější jest výše uvedený anonymní traktát ruk. vatikánského vyd. Maiem. Podle něho počal se vlastní útok 29. července a skončil rozhodnou porážkou 7. srpna (l. c. VI. 428 sl.). Také Georgios Pisides výslovně vzpomíná súčastněných Slovanů (v. 197) a jejich útoku na lodích v. 409: Σθλάβων τε πλήθη Βουλγάροις μεμιγμένα ὁ βάρβαρος νοῦς ἐμβαλὼν ταῖς ὁλκάσι — γλύψας γὰρ εἶχεν ἐσκυφωμένα σκάφη — ἔμιξε τῇ γῇ τῆς θαλάττης τὴν μάχην. Synopsis Sathova, zmiňujíc se o tom, nazývá slov. lodi »ῥωσικὰ μονόξυλα« (108). O tomto útoku Avarů a Slovanů vydal cennou stať *A. Mordtmann*, »Οἱ Ἄβαρες καὶ οἱ Πέρσαι πρὸ τῆς Κπόλεως.« Σύλλογος, Ἀρχ. ἐπιτροπή. Παράρτ. τοῦ κ'-κβ' τόμου (1892), mně nepřístupnou (cit. *Krumbacher*, Gesch. byz. Lit. 1074) a méně cenný popis *Dr. M. Rypl*, »Die Beziehungen der Slawen und Avaren zum oströmischen Reiche unter der Regierung des Kaisers Heraklius« (Progr. der Realschule in Budweis 1888).

nalézaly se i ženy). Výsledek ten přiměl konečně Avary a Bulhary k návratu za Dunaj. Chakan odcházeje, hrozil sice pomstou a brzkým návratem [1]), ale k němu více nedošlo. Útok r. 626 zůstal posledním avarským výbojem do říše římské.

Nebyl to však jenom nezdar, který jej provázel a ochromil moc chakanovu tak, že avarské nebezpečí pro říši pominulo, nýbrž ještě jiné příčiny, které se objevily v letech nejblíže následujících.

Předně na severozápadě vzepřela se moci avarské část Slovanů českých a slovinských pod vedením Samovým, a shodivši jho chakanovo, ustavila se po r. 623 v samostatnou říši [2]). Za druhé patrně krátce potom dva slovanští kmenové při Sávě, Chorvaté a Srbové, rovněž s úspěchem zbavili se nadvlády avarské, jak blíže vyložím v kapitole následující. Ale největší význam pro byzantskou říši měl třetí podobný process na východě, kde při dolním Dunaji mezi r. 635 a 641 podařilo se bulharskému pokřestěnému knížeti Kuvratovi, patrně na podnět a s podporou vlády byzantské poraziti chakana a zbaviti sebe i Slovany, kteří seděli při dolním Dunaji, nadvlády avarské [3]). Panství Avarů

---

[1]) Hrozba chakanova v kronice paschální (ed. Bonn str. 725) zní takto: »*μὴ ὑπολάβητε ὅτι κατὰ φόβον ἀναχωρῶ, ἀλλὰ διὰ τὸ στενωθῆναί με εἰς δαπάνας καὶ μὴ ἐπιστῆναί με, ὑμῖν ἐν ἐπιτηδείῳ καιρῷ. Ἀπέρχομαι δὲ καὶ φροντίζω δαπανῶν καὶ ἔρχομαι ὀφείλων ποιῆσαι ὑμῖν εἴ τι εἰργάσασθε εἰς ἐμέ.*«

[2]) Fredegarii Chron. IV. 48, 68, Convers. Carant. 4, Vita s. Virgilii lect. III.

[3]) Dosvědčuje nám to jednak současník biskup Jan z Nikiu kap. 120 (*Zotenberg*, Notices et Extraits XXIV. 580), jednak patriarcha Nikefor Brev. (ed. *Boor*: *ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐπανέστη Κούβρατος ὁ ἀνεψιὸς Ὀργανᾶ ὁ τῶν Θὑνογουνδούρων κύριος τῷ τῶν Ἀβάρων χαγάνῳ καὶ ὃν εἶχε παρ' αὐτοῦ λαὸν περιυβρίσας ἐξεδίωξε τῆς οἰκείας γῆς*) a Suidas s. v. *Ἄβαρις* a *Βόλγαροι* (»*ὅτι τοὺς Ἀβάρους οἱ Βόλγαροι κατὰ κράτος ἄρδην ἠφάνισαν*«). Oba první užili patrně jednoho pramene, ač ne úplně stejně. Srv. o tom více v stati *N. Zlatarského* »Нови извѣстия за найдревния периодъ на българската история« (Сборник нар. умотв. XI. 145 sl.). Jan z Nikiu uvádí porážku Avarů jako událost, která se patrně sběhla ještě před smrtí Herakleiovou r. 641 a Nikeforos jako událost po r. 635 (*Boor* l. c., *Muralt*, Chronologie 289). S touto věcí souvisí zřejmě i výprava Kuvratova proti Soluni líčená po porážkách způsobených Avarům na konci II. legendy o sv. Demetriu Soluňském (Acta SS. IV. Oct. 179 sl. *Migne*, PG. 116, 1363, *Tougard* l. c. 188), jež je tím datována do téže doby. Legendista dí ostatně při tom, že tato výprava stala se »asi 60 nebo o něco více let« po prvním zpustošení říše od barbarů (Avarů a Slovanů?). Je těžko říci, jaký první útok měl zde autor na mysli, ale vzhledem k tomu, že má na mysli zpustošení okolí Soluně, — o návrat bývalých zajatců soluňských tu běží — je nejpřirozenější souditi na první velký útok do Řecka v letech 578 a následujících (srv. výše str. 205); přičteme-li k tomu 60 let, dostaneme

zůstalo omezeno patrně jen na střední území a s centrem kolem Sirmia.

Jinak bylo se Slovany. Slované na rozdíl od Avarů nevraceli se vždycky ze svých výbojů za Dunaj, nýbrž zůstávali místy seděti na poloostrově a to na jisto už během VI. století. Mínění některých badatelů, kteří počátky této kolonisace v VI. stol. nechtějí uznati [1]), nemohu naprosto sdíleti. Už ráz slovanských výbojů (ovšem jen mezi řádky starých popisů) nasvědčuje tomu, že všechny útoky a boje nevycházely jenom ze Zadunají a mimo to i několik jednotlivých zpráv nenechává nás dodatečně o tom v pochybnostech [2]). Soudím proto, že už v druhé polovici VI. stol. byly místy usazeni Slované v Moesii, Makedonii a v Řecku [3]) a počátkem VII. stol. se rozmnožili na poloostrově tak, že všechny snahy císařovy odstraniti je z říše — měl-li je vůbec — byly již marné. Slovanů nebylo více možno dostati z Balkánského poloostrova, kde se rozsadili po všech krajích, a staré Řecko od té doby vymklo se úplně z moci císařské, jak jsme výše viděli (str. 215). Herakleios, zaměstnán jsa těžkou válkou na východě s Peršany a Araby, nemohl tomu zabrániti. Po šťastně ukončené válce perské

se opět do doby krátce po r. 638. Jak síla chakanova ochabla, vidno také z toho, že r. 677 chakan, uslyšev o vítězství Konstantinově nad Araby, posílá už sám posly do Byzance s prosbou za trvalý mír (Theofanes ed. *Boor* 356 k r. 676/7; Nikeforos Brev. ed. *Boor* 32).

[1]) Srv. na př. *Diehl*, Justinien 220, *Kos*, Izv. muz. Kranj. VIII. 201 sl., Gradivo XXXII., *Stanojević*, Виз. и Срби 216, a ovšem *Roesler*, Zeitpunct 108 sl., podle něhož počala se kolonisace teprve v druhé polovině VII. stol. (116).

[2]) Srv. zejména výše (str. 186) uvedené zprávy o tvrzích Adině a Ulmetu, v jejichž okolí se usazovali Slované na počátku VI. stol., ne-li už na konci V. dále z doby Maurikiovy zprávy o přepadení posla avarského od Slovanů, patrně na poloostrově usedlých (Menander 64 k r. 580), přepadení výpravy Tatimerovy r. 593 (Theofyl. Simok. VI. 8, Theofanes ed. *Boor* 271, 272, srv. výše str. 218) někde v roklích Staré Planiny, nebo zprávu o výpravě Petrově od Markianopole k Asamu, kde dostihl sídel Slovanů (Theofyl. VII. 2), pro Řecko pak (str. 210, 215) uvedené zprávy Michala Syrského, Jana Efesského, listu Nikolaova a kroniky monembasijské, pro okolí Soluně zprávy I. legendy demetrijské k r. 597 (XIV. 123, 130, 145). Konečně na to svědčí i nesporně slovanská jména, třebas jednotlivá, osad ve výčtu Prokopiově (srv. str. 179). Za to ovšem někteří nesprávně ze zprávy o pochodu Avarů r. 578 Dákiemi a Moesií uzavírali na pevná sídla Slovanů na poloostrově (srv. výše str. 204), a rovněž nesprávně koncem VI. stol. Drinov sídla Antů kladl do Dobrudže (srv. str. 222).

[3]) Na západě však Dalmacie podle všeho nebyla před počátkem VII. stol. okkupována, jak nasvědčují současné listiny papežské (srv. *Kos*, Izv. muz. Kranj. VIII. 202).

r. 627 [1]), podařilo se mu sice restituovati římské panství v některých částech říše, jako na př. v části Dalmacie (srv. dále kap. V.), ale Slovanů ani z těchto končin, tím méně pak z nitra říše vypuditi nemohl, ba nedostal jich více ani pod svou moc a poslušnost. Že nebyli přátelsky naladěni a volni poddati se císaři, svědčí zřejmě zprávy o bojích v Dalmacii před r. 641 [2]), nebo zpráva synodálního listu Nikolaova, podle níž po 218 let (od r. 589) nesměl do Hellady vstoupiti římský úředník [3]) a zejména další zprávy, které přináší II. legenda demetriovská o útocích do Řecka, Thessalie, Epiru, Illyrika, Thrákie, Dardanie, Makedonie [4]) vedle stálých pokusů dobýti města Soluně.

Druhá legenda je obsahem ještě cennější a důležitější prvé, neboť mimo nová data, odjinud neznámá, o bojích před Solunì, přináší i množství vzácných zpráv o poměrech kulturních a o nově utvořených poměrech národopisných v staré Makedonii. Chronologie jednotlivých událostí je sice sporná, a dlouho se kladly všeobecně do dob mnohem pozdějších [5]), ale podle všeho tu běží o poslední boje slovanské okkupace z první poloviny VII. století, hlavně o dobu Herakleiovu, a ne teprve o r. 676/7 nebo dokonce o r. 758, připadající do vlády Konstantina V. Kopronyma.

Legenda počíná líčením velkého námořního boje o Soluň. Velká část Slovanů útočila na loďkách od moře, zatím co jiní

---

[1]) Theofanes ed. *Boor* 327.

[2]) Dokladem k tomu je zpráva, že r. 641 posílá papež do Dalmacie a Istrie peníze, aby opat Martin vykoupil zajatce, »qui depraedati erant a gentibus« (Liber. pontif. LXXIV. Srv. *Kos*, Gradivo I. 213). R. 664 útočili Slované v Istrii na Čedad (Paul. Diacon V. 23 atd. Srv. *Kos* 219, 233).

[3]) Srv. výše str. 210.

[4]) L. c. *Ἐγένετο τοίνυν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ τῆς τοῦ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ ἐπισκοπῆς Ἰωάννου, τὸ τῶν Σκλαβίνων ἐπαρθῆναι ἔθνος, πλῆθος ἄπειρον συναχθὲν ἀπό τε τῶν Δρογουβιτῶν, Σαγουδατῶν, Βελεγεζιτῶν, Βερζητῶν καὶ λοιπῶν ἐθνῶν, πρώτως ἐφευρόντων ἐξ ἑνὸς ξύλου γλυπτὰς νῆας κατασκευάσαι κατὰ θάλασσαν ὁπλισαμένους, καὶ πᾶσαν τὴν Θετταλίαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ τὴν Ἀχαίαν πᾶσαν τήν τε Ἤπειρον καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ μέρος τῆς Ἀσίας ἐκπορθῆσαι καὶ ἀοικήτας πόλεις καὶ ἐπαρχίας ποιῆσαι* . . . (Acta SS. l. c. 162, *Migne* l. c. 1325, *Tougard* 118).

[5]) Dříve se obecně tyto útoky kladly do r. 676 nebo 677, 685—7 a do 758. Tak na př. *Tafel*, De Thessalonica. str. LXXII.—CIV., *Šafařík*, SS. II, 206 sl., a ještě *Račkі*, Doc. 282, 292, Rad. LI., 173, *Hopf*, Gesch. Griech. 91—94, *Drinov*, Заселеніе 132 sl., *Hertzberg*, Gesch. Griech 161, *Muralt*, Chronographie 308 sl., 316, a *Šišmanov*, Селища 20 (srv. dále str. 238), *Bury* History II., 280.

obléhali město na souši — »καθάπερ στεφάνη θανατηφόρος τὸ βάρβαρον ἅπαν Σκλαβίνων τὴν πόλιν περιεπτύχει« — praví krásně legendista. Ale přes to útoky se nedařily. Loďstvo bylo zakročením sv. Demetria zničeno bouří, při níž tolik Slovanů zahynulo a navzájem se pobilo, že moře zrudlo krví barbarskou, a také obležení s druhé strany (od země) nevedlo k cíli, ba slovanský vůdce Chatzon (Σκλαβίνων ἔξαρχος Χάτζων) v Soluni byl zajat a ženami ukamenován [1].

Po nezdařeném tomto útoku následoval ihned druhý [2]. K němu Slované makedonští vyzvali chakana avarského a ten také s velkým množstvím vojska z národů sobě podmaněných (i s Bulhary), objevil se v červnu »jako bouře zimní« (καθάπερ λαῖλαψ χειμερινὴ) před Solunî; třiatřicet dní ji obléhal pomocí válečných strojů, ale opět nadarmo. O něco později připadá ještě nové dvojí obležení: první, dvouletá blokáda [3]), vyvolána byla zrádným zajetím a zavražděním rynchinského knížete Pervunda (Περβοῦνδος), druhé obležení následovalo hned po nezdařené blokádě [4]) a ukončeno bylo výpravou císařskou proti Strymoncům, kteří byli poraženi a pokořeni [5]). Na konec se popisuje ještě boj, kterým hrozil Soluni bulharský Kuvrat [6]), zhostiv se před tím vítězně nadvlády avarské. Ale vždy, když byla nouze, pomohl městu sv. Dimitrij nějakým zázrakem, zjevením a podobně.

Tyto boje nejsou v legendě určitěji datovány, a proto také, jak jsem naznačil, chronologisace činila vždy obtíže. Ale jednak

[1]) Acta SS. Oct. IV., 162—165 sl. *Migne*, PG. CXVI., 1325—1333, *Tougard*, Histoire profane 118—128. Srv. výklad *Tafelův*, Thessalonica LXXII.—IX. (klade do let 669—685) a *Gelzerův* Themenverfassung 42 sl.

[2]) Acta l. c. 167—171, *Migne*, l. c. 1336, *Tougard*, l. c. 129. Srv. *Tafel*, l. c. LXXX. sl.

[3]) *Tougard*, l. c. 149; Sr. *Tafel*, l. c. LXXXV. sl. V Acta SS. a u Migna je celý passus o Pervundovi vynechán a nahrazen jen výtahem. *Rambaud* událost s Pervundem kladl do r. 678 (L'empire grec 265), *Tougard* do r. 672 (l. c. 262). V tu dobu císař chystal se k boji s Araby, jenž se počal r. 634 (*Gelzer* u *Krumbachera*, Gesch. byz. Lit. 950).

[4]) *Tougard*, l. c. 166—176. Útok Sagudatů, Rynchinů a Drugubitů na Soluň určen je tu 25. červencem V. indikce, která připadá na r. 630 (srv. Theofanes ed. *Boor* 335).

[5]) Acta l. c. 173, 175, *Migne*, l. c. 1357, *Tougard* 184, *Tafel*, Thessal. XCIV kladl to nesprávně k r. 688.

[6]) Acta l. c. 179 sl., *Migne*, l. c. 1361 sl, *Tougard* 186 sl. Srv. *Tafel*, XCVI. sl., jenž to opět omylem klade do počátku vlády Konstantina V. (741—775) a rozlišuje Kubera od Kuvrata VI. století (jako *Bye*, srv. *Migne* 1364).

vidíme, že spadati musily ještě do doby, kdy chakan avarský byl v plné moci, kterou rozvinul při výpravě vyvolané zabitím Chatzonovým, a to připadnouti může, ne-li před r. 526, jistě aspoň před dobu, kdy odbojem Kuvratovým a Samovým jeho síla na Dunaji byla zlomena, jak ostatně ukazuje i legendista, jenž všechny útoky umísťuje před výpravu Kuvratovu. Tato výprava a spojený s ní odboj proti Avarům spadá však, jak jsme viděli, do let 535—541. Po této době nelze si více představiti výpravu chakana, vedoucího s sebou nesčíslná vojska a mezi nimi i Bulhary, jak líčí legenda. Na druhé straně zdá se mi, že první námořní boj u Soluně a vzpomenuté při tom zpustošení Kyklad od Slovanů jsou v souvislosti se slovanským útokem na Kretu, který jiný syrský pramen datuje přímo do r. 623. Z toho bych soudil, že boje líčené v druhé legendě spadají do období let 623—641. Útok Sagudatů, Rynchinů a Drugubitů určen V. indikcí patrně na r. 630. K bližšímu vymezení bylo by třeba nové speciální práce a vůbec nového kritického vydání obou legend a dalších, neznámých. Obtíž činí jen to, že mezi obránci za útoků (na př. chakanova) připomíná se výslovně biskup Jan [1]), o němž sice nevíme, kdy úřad nastoupil, ale jenž je r. 680 na koncilu cařihradském. Je ostatně možno, že chronologický postup událostí je autorem popleten a že jednotlivosti patří do doby pozdější, na př. porážka Slovanů v horách vojskem císařským, jež příliš upomíná na výpravu Justinianovu r. 687 (srv. dále).

Důležité podrobnosti, jež přináší legenda o slovanských kmenech v okolí Soluně, v Thessalii a v Thrákii (Drugubité, Sagudaté, Velegezité, Vajunité, Berzité, Strumenci, Rynchini) a jejich sídlech, rozebereme podrobně v kap. VII.

Doposavad líčená slovanská okkupace Balkánu pokračovala nezadržitelně i za nástupců Herakleiových, zejména za Konstanta II. (vládl 642—668), Konstantina IV. Pogonata (668–685) a Justiniana II. Rhinotmeta (685—695), kdy patrně došla svého ukončení. Za Konstanta už pojem »země slovanské«, *Σκλαυινία*, též *αἱ Σκλαυινίαι* [2]) nevztahuje se více, jako bylo ještě v minulém století, na zemi za

---

[1]) Srv. výše str. 227, pozn. 2.

[2]) Název Theofanův *Σκλαυινία*, *Σκλαυινίαι* (v orig. syrských *Sklavonia*) je neslovanského tvaru. Slovansky musil zníti Словѣне nebo Словѣньско (*Jagić*, Ein Kapitel 54). *Vl. Milkowicz* se však mýlí, praví-li, že název tento v VII. stol. značil u byz. spisovatelů už celý Balkán (*Helmolt's* Weltgeschichte 1904, V. 272).

Dunajem [1]), nýbrž už na vnitrozemí Balkánu, jak vidíme ze zprávy o vítězné výpravě Konstantově proti Slovanům r. 657 [2]), z bojů Justiniana II. r. 687 [3]), o zprávách VIII. stol. ani nemluvíc.

Když r. 679, Bulhaři pod Isperichem přešli Dunaj a dobyli Moesie, podrobilo se jim 7 kmenů slovanských podle svědectví Theofanova [4]). Tento příchod Bulharů je také poslední velká událost nás zajímající, jež silně působila na vývoj národnostních poměrů na Balkáně. Ale o ní rovněž více pojednám až v kap. VII.

K vylíčeným útokům na Soluň a do Řecka připojily se přirozeně i další výboje Slovanů na ostrovech moře Aegejského a na pobřeží M. Asie.

Slované byli velmi dobří plavci [5]), jak uvidíme ještě v kulturním oddílu SLOVANSKÝCH STAROŽITNOSTÍ, a neváhali také, podobně jako kdysi Gotové a později Rusové na pověstných dlouhých loďkách, z jednoho kmene vydlabaných t. zv. monoxylech [6]), (vedle toho v pramenech též *ἀκάτια*, *σκάφοι*,

---

[1]) Srv. zejména výše líčení výprav proti Slovanům za vlády Maurikiovy (str. 217 sl.); u Michala Syr. k r. 587 (resp. u Jana Efesského) termin země slovanské vztahuje se ještě na zemi za Dunajem (ed. *Chabot* II. 362).

[2]) Theofanes ed. *Boor* 347 k r. 566/7 (*Τούτῳ τῷ ἔτει ἐπεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς καὶ Σκλαυινίας καὶ ᾐχμαλώτευσε πολλοὺς καὶ ὑπέταξεν*), Anast. ed. *Boor* 218, Kedrenos ed. Bonn 761 (v 16. roce vlády Konstantovy).

[3]) Theofanes ed. *Boor* 364, Anast. 231, Kedrenos ed. Bonn 771, Nikeforos Brev. ed. *Boor* 36, Zonaras XIV. 22, 9, Georg. Mon. ed. *Boor* 729, Ephraim v. 1472, Hist. misc. 1059 sl. S výpravou touto k Soluni spojeno je přesazení Slovanů do maloasij. Opsikia, o čemž více v kap. VII.

[4]) Theofanes ed. *Boor* 359. Srv. i Nikeforos Brev. ed. *Boor* 35.

[5]) Vedle výprav námořních zde uvedených, vyskytují se ještě častěji zprávy, jež nasvědčují, že Slované byli dobří námořníci a že uměli stavěti lodi jak pro řeky (hlavně Dunaj), tak i pro moře. Tak na př. k r. 580 stavěli Slované chakanovi lodní most přes Sávu a Dunaj, z výprav v letech 593 a násl. je vidno, že slovanská flotilla na Dunaji a jeho přítocích měla značný význam (str. 218), r. 526 Slované na Cařihrad útočí se strany mořské a anonymní autor traktátu »*Περὶ τῶν ἀθέων Ἀβάρων* etc.« praví o plaveckém umění Slovanů a jejich odvaze na moři (*Mai*, Nova bibl. patr. VI. 430): »*πλείστην γὰρ οἱ Σκλάβοι πεῖραν τοῦ καταταλμᾶν τῆς θαλάσσης εἰλήφασιν, ἐξότε τοῖς Ῥωμαίων αὐτοὶ ἐπέθεντο πράγμασι.*« Také autoři legend Demetriových chválí jejich plavecké zkušenosti a odvahu. Srv. výše poznámku 4 na str. 234. Z těchto důvodů bych neváhal i v Hunnech, kteří v VI. st. znepokojovali od moře thrácká města, viděti Slovany (nebo Slovany od Hunnů vedené) neboť obdobná znalost u pravých Hunnů doložena není (srv. Prokop. de aed. IV. 11).

[6]) Podle Nikefora zvali je Bulhaři (t. j. Slované) »monoxyly« (Brev. ed. *Boor* 56 *μονόξυλά τε αὐτοὶ προσαγορεύουσι*), což odpovídá rus. однодревка, одно-

ὁλκάδες), pouštěti se nejen přes široký Dunaj, ale i po Černém moři do Bosporu a k jižním břehům Thrákie. Odtud ovšem a rovněž z pevniny řecké nebylo již daleko na ostrovy a zástupy, jež se nebály moře Černého, nezarazily se přirozeně před sebe více vzpěněnými vlnami Aegejského archipelagu. Jakmile Slované stanuli pevnou nohou v okolí Soluně a definitivně obsadili Řecko, ihned čteme v patrné konsekvenci toho i o prvních útocích na ostrovy. Druhá legenda o sv. Demetriovi poučuje nás o velkém obléhání Soluně od strany mořské (Slované útočí na monoxylech) a o současném pustošení Kykladských ostrovů i části Malé Asie[1]), a brzy potom o nové pirátské návštěvě Propontidy od slovanských Strumenců a Rynchinů[2]). Roku 623 podle zprávy syrského kněze Slované napadli vedle jiných ostrovů i Kretu[3]), což myslím je

---

деревка (*Dalь*, Слов.). Vyráběti monoxyly nebyl ovšem vynález slovanský. Už Hippokrates zná je ve Fasidě v V. stol. př. Kr. (*περὶ ἀέρων* 22); také na Dunaji byly známy odedávna (srv Arrian I. 3, Amm. Marc. 31, 4, 5, Priskos 8) a velmi hojně se připomínají v útocích barbarů germanských na Černém moři v III.—V. stol. (*Latyšev*, Scythica I. 817). Priskos l. c. praví o loďkách barbarů na Istru: »*ἐντεῦθεν βάρβαροι πορθμεῖς ἐν σκάφεσι μονοξύλοις, ἅπερ αὐτοὶ δένδρα ἐκτέμνοντες καὶ διαγλύφοντες κατασκευάζουσιν, ἐδέχοντο ἡμᾶς,*« a II. legenda sv. Demetria o Slovanech (srv. výše str. 234 pozn. 4): »*πρώτως ἐφευρόντων ἐξ ἑνὸς ξύλου γλυπτὰς νῆας κατασκευάσαι κατὰ θάλασσαν ὁπλισαμένους*« atd. Vedle monoxyl uměli Slované stavěti i vory, pltě a tento název slovanský (*Miklosich* Et. W. 252: r. stsl. плоть, č. plť, pleť, p. pełć, lot. pluts) přešel podle *J. Kulakovského* (Слав. слово плоть въ записи Византійцевъ. Виз. Врем. VII. 107) do byzantské řečtiny už v VI. stol. Srv. *πλωτή* v Strategiku t. zv. Maurikiově a v traktátu o útoku r. 626 (*Mai* l. c.). O plavectví Slovanů srv. stati *A. Kunika* (Зап. гот. топарха 112), *K. Grota* (Извѣстія Конст. 80), *V. M. Florinského* (Первобытные Славяне I. 74 sl.), *J. L. Píče* (Zur rumunisch-ungarischen Streitfrage. Leipzig 1886, 268 sl.) a zejména *Iv. Šišmanova* Славянски селища въ Критѣ и на другите острови (Бълг. Прегл. IV. 1897. Zvl. otisk str. 14 sl.), kde probráno důkladně osídlení řeckých ostrovů.

[1]) *Acta* l. c. 162 sl., *Migne* l. c. 1325 sl., *Tougard* l. c. 118 sl., *Tafel* l. c. LXXIII.

[2]) *Acta* l. c. 174, *Migne* l. c. 1355, *Tougard* l. c. 182, *Tafel* l. c. LXXXVIII. Navštíven byl ostrov Prokonnesos a asijské město Parium.

[3]) *Land*, Anecdota Syriaca (Lugd. Bat. 1857) I., 115: Libri chalipharum ad ann. 934 (= 623): Slavi Cretam caeterasque insulas invasere; atque illic pii viri Kenesrînenses comprehensi sunt, quorum fere viginti interfecti (značí mnichy kláštera jakobitského u syr. města Kenešrîn). Citát uveden poprvé Gutschmidem v recensi Hopfových Dějin Řecka v Liter. Centralblatt 1868, 641 a oceněn znovu J. Šišmanovem, Селища 19, 39. Srv. i *A. Wirth*, Aus orient. Chroniken (Frankf. 1894) 54.

v souvislosti s právě vzpomenutým útokem na Kyklady [1]. Podle Nikefora dávno před r. 768/9 zpustošili ostrovy Imbros, Tenedos a Samothraku [2]. V téže době dostihovaly výpravy ty i břehů maloasijských [3].

Rovněž je zajímavé, že už v VII. století přenášeli Slované své útoky i na západě z Dalmacie za moře, a to do Italie. Aspoň Pavel Diacon k r. 642 připomíná vpád Slovanů do Apulie u Siponta, kde však byli poraženi [4]. Drinov má za to, že to byli Slované z Epiru a Řecka [5], ale lépe je mysliti na Dalmacii [6], kde se brzy vyvinulo slovanské námořnictví.

Celkovým výsledkem naším je tedy konstatování, že vpády Slovanů na Balkánský poloostrov počaly se pravděpodobně v proudu velkého stěhování národů, ač o tom (mimo osídlení při ústí Vrbasu) nemáme zpráv naprosto bezpečných. Sám však neváhám vřaditi sem i vpád Kostoboků r. 176 i vpády Sarmatů, pokud jich byli účastni Sarmaté Limiganti. Také Goti strhovali s sebou asi zástupy Slovanů (o Karpech se nemohu vysloviti určitěji) a zůstává možné, že za Goty pod nátiskem Hunnů už koncem IV. století přešly rody slovanské do Moesie. Sem náležejí podle všeho i zprávy o útocích Getů na poč. století VI.

---

[1]) Srv. výše str. 236. K počátku VII. stol. připadá i útok Avarů na ostrov u Thrákie ležící, jehož se jistě účastnili i Slované. Paul. Diac. IV., 20 (21): »Hoc tempore misit Agilulf rex cacano regi Avarorum artifices ad faciendas naves, cum quibus isdem cacanus insulam quandam in Thracia expugnavit.«

[2]) Nikefor. Brev. ed. *Boor* 76, kde r. 768/9 Konstantin žádá Slovany za výkup zajatých, jež tito dávno před tím zajali na jmenovaných ostrovech (τοὺς ἐκ πλείονος χρόνου αἰχμαλωτισθέντας χριστιανούς). Brzy potom počal býti archipelag napadán i od Arabů, kteří vpadli na Kypr poprvé r. 647/8, r. 652 dobyli Rhodu a r. 825/6 Krety (*Vasiljev*, Виз. и Арабы I., 43 sl., 53, 204, II., 47, 51, 134 sl.).

[3]) Theofanes Cont. II., 10 (de Mich. Amor.) ed. *Bekker*: Σκλαβογενῶν τῶν πολλάκις ἐγκισσευθέντων κατὰ τὴν Ἀνατολήν. Jinak o Slovanech v M. Asii srv. obšírnou stať v kap. VII.

[4]) Paul. Diac. IV, 44 (46). Zajímavo je, že bratr beneventského vévody Aiona, Rodoaldus rodem z Friaul, vyjednával s nimi »propria eorum lingua«. Zprávu o boji krátce připomíná i Chronica Sti Benedicti složená c. r. 872 (ed. *Pertz*, MG. Vet Scr. III. [1839] 200): Aio . . . dimicavit cum Sclavis ad Aufidum et interfecerunt illum per ingenium.

[5]) *Drinov*, Заселенiе 131.

[6]) *Jireček*, Romanen I., 30.

Jinak jsou Slované na druhé, pravé straně Dunaje zjištěni historicky pod svým vlastním jménem teprve na počátku VI. stol. (eventuálně ke konci V.) v tvrzích Adině a Ulmetu, a první zjištěný vpád jejich spadá do doby vlády Justinovy (518—527). Od nastoupení Justinianova na trůn r. 527 počínají býti zprávy o slovanských útocích v pramenech současných velmi hojné. Zprvu, za Justiniana, podnikali je Slované sami nebo s Hunny, od let šedesátých, kdy přišli do Pannonie Avarové, vystupují však nejvíce s nimi ve spolku a to buď dobrovolně pod vedením chakanů avarských nebo na jejich rozkaz. Zejména bouřlivé útoky poznali jsme v letech 547, 558, 578, 581—4, 587—9, 592, 597, 598, 600, 618/9, 623 a 626. Koncem VII. stol. bylo osazení Balkánu od Slovanů na jisto již dokonáno. Pohyby trvaly sice ještě dále po celý další historický vývoj, ale byly už jen místní, uvnitř hranic poloostrova [1]), a více jen výrazem politických nebo loupeživých snah. Ty se už vymykají rámci naší úlohy. Také další boje Slovanů s říší byzantskou, jsouce vesměs jen projevem politické rivality a tvoření se nových politických celků na poloostrově, nemají pro nás významu. Vývoj politický států slovanských a vůbec jejich historie od VIII. stol. není částí úkolu, jejž jsem si stanovil při vymezení STAROŽITNOSTÍ, nýbrž jen vývoj ethnický, až po dobu, kdy definitivní usazení se Slovanů v nových sídlech bylo dokonáno. A to se stalo průběhem stol. VII.

Ale než přejdu k podrobnému vylíčení poměrů národopisných, jež povstaly na poloostrově Balkánském právě vyloženým hnutím národů během II.—VII. stol., je nutno, abych se vrátil k jedné důležité události, která sice vlastně spadá ještě do této kapitoly, ale významem svým nabyla v slovanské historiografii takové důležitosti a zároveň je s tolika spojena problémy, že je nutno věnovati jí rozbor zvláštní a podrobný, jejž umísťuji do následující kapitoly V. Je to otázka o příchodu slovanských Chorvatů a Srbů na Balkán.

Dodatkem k této kapitole chci se zmíniti ještě o tom, pokud se v pramenech před poč. VIII. století objevují i jména jednotlivců slovanských na půdě říše byzantské.

---

[1]) Zejména do Řecka v VII. stol. (Konst. Porfyr. de them. II., th. 6). Také umělá kolonisace Slovanů do M. Asie a Syrie spadá do VII.—VIII. stol. (srv. kap. VII.)

Jestliže je pravděpodobno, že celé zástupy Slovanů dostávaly se už, od II. stol. počínajíc, na Balkán, je tím pravděpodobnější, že se tam při stycích válečných i obchodních dostávali i jednotlivci a netřeba se pranic vzpírati případům, byť i ojedinělým (nebo právě ojedinělým), při nichž se dá jméno zachovalé vyložiti za slovanské. Nebylo by nic nepřirozeného a nemožného, kdybychom se už v ohromné spoustě votivních nápisů z II.—IV. stol. nalezených v zemích podunajských a balkánských setkali i s jménem slovanským. Nicméně dlužno konstatovati, že jsem v celém tom množství, které jsem přehlédl, nenašel jména, jež by slovanským svým rázem neklamně bilo do očí [1]), a byli-li mezi vojáky a občany Pannonie a Dákie i Slované, jsou skryti pod jmény latinisovanými. Měniti jména cizí na latinská bylo běžným obyčejem. Jen jedenkráte na dvou nápisech, které by podle formy písmen patřily asi do II. stol. po Kr. a jež byly nalezeny v okolí Peći v Starém Srbsku, objevila se jména zřejmě slovanská: *Milica*, *Božina*, *Blažica*, *Vukašin*, *Dragita* [2]), ale nápisy tyto, ač byly ještě v CIL. III., č. 8292 a 8294 uvedeny mezi nepodezřelými, jsou patrným falsifikátem, jejž dal urobiti nejspíše známý srbský falsator S. Milojević [3]), neboť z jeho knihy »Путопис Старе Србiје« přešly do Corpusu.

Mezi jmény historických pramenů počínají se objevovati teprve v IV. stol. jednotlivá, jež by i s hlediska jazykového i s hlediska čistě historického mohla náležeti Slovanům, ale ani to jisté

[1]) Tím ovšem není věc vyřízena, poněvadž nemám sám takových vědomostí z filologie slovanské, abych rozpoznal určitě slovanské jméno, kde ho jiný nevidí. Řada jmen jest toho rázu, že mohou býti za neslovanská i za slovanská vykládána, na př.: Bella, *Βόσιος*, Bellicia, Batun, Blasa, Burranus, Debela, Linda, Sorana (Zorana?), *Ὠστήν*, Postratina, Samognatus, Servena, Ulcudius Vlari atd. vesměs z nápisů pannonských nebo z Dákie a Moesie.

[2]) Nápisy znějí (CIL. III., 8292 a 8294):

D · M	D M
VELSSA DRAGI	MILIZZA BOSSINA
TA MAG · DOM · VIX	VIXIT ANNIS XXII VIPI
AN · XXXII ET SV	S... CIA VIX ANNIS XXV
FIL BLAZZIZA Vix	VLPIVS VVLCASSINNVS
PROCUL · VIX	VIX ANN · XXX
	FILIS B · MER... VIVOS
	F · C

[3]) Srv. článek *J. Brunšmida* »Arheološke bilješke iz Dalmacije i Pannonije« Vjesn. Arh. 1901, 89. O Milojevićovi jako falsatoru srv. zprávu *K. Jirečka* v Zprávách král. čes. spol. nauk 1874, 248.

není. Sem patří na př. u Priska jmenovaní vynikající mužové na dvoře Attilově Ὄστρυος, Ὄστρυς — sl. Ostryj?[1]), Ἀνάγαστος — sl. Onogost?[2]), Miliccenus, biskup illyrský[3]) a podobných několik jmen. Jinak jména, přímo označená jako jména Slovanů, vystupují teprve v VI. stol. ve vojště byzantském[4]), k nimž se také druží řada jmén knížat, vůdců nebo vynikajících mužů mezi Slovany v líčeních bojů, poselství a pod., jež sestavuji do přídavku k tomuto dílu Starožitností. Zde chci na konec ještě připojiti, že známá zpráva o slovanském původu císaře Justiniana, je dnes dokázaným pozdním apokryfem[5]), pocházejícím asi ze XVI. nebo

---

[1]) Priskos frg. 39 *Ὄστρυος*. Srv. u Theof. (ed. *Boor* 117) *Ὄστρυς* spiklenec proti Leonovi, a *Ὀστρήϊς* biskup melitenský (57). V paschální chronice uvádí se naproti tomu v Cařihradě mezi vzbouřenými Gothy r. 467 *κόμης Ὄστρους, Γότθος* (ed. Bonn 597). Srv. i debatu na arch. sjezdu ve Vilně (Труды арх. съѣзда II., 96).

[2]) Priskos frg. 38, 39, Jan Antioch. frg. 205, 206, Jan Biclarský ad a. 576 *patricius Anagastus* a k tomu jméno slov. župy v Hercegovině Onogost (Drinov Заселенie 46).

[3]) Michal Syrský ed. *Chabot* II., 59.

[4]) Sem patří k r. 530—3 (Prok. BG. III, 14) vůdce *Chilvud* (*Χιλβούδιος*), o němž srv. výklad svrchu na str. 196, pak podvůdcové *Δαβραγέζας* (*Dobrogost?*) a *Οὐσίγαρδος* (*Všegard?* č. *Všehrd*) ve válce perské u Agathia (III., 6, 7, 21) a prostý vojín *Σουαρούνας* (*Svarun*) tamže (IV., 20). Pravděpodobně byl Slovanem i *Ἰατίμερ* (*Tatimir*) důstojník Maurikiův (Theofyl. VI., 8, 3; 10, 1, Theofanes 271, 272). Že ve vojště byzantském už v I. polovině VI. stol. sloužili zástupové slovanští, víme ještě z Prokopiova líčení bojů v Italii, na př. při obléhání Auxima Belisarem (BG. II., 26), ze zprávy o jízdectvu Marina a Valeriana r. 537 (l. c. I., 27), ze zprávy o Antech ve vojště Tullianově v Lukanii (l. c. III., 22). V pozdější době připomínají se mezi vysokými úředníky říše tito vynikající Slované: patriarcha Niketas (*Νικήτας ὁ Σκλάβος, ὁ ἀπὸ Σκλάβων*) a dvorní úředník *Βασιλίτζης ὁ ἀπὸ Σκλαβισίας, ἀπὸ τοῦ Σκλαβίνων ἔθνους* (Theofanes ed. *Boor* 440, Theofanes Cont. VI., Georg. Mon. ed. *Boor* 757, Leon Gramm. 186, 191, 286).

[5]) Zprávu tuto (narodil prý se v Prizrenu z otce Istoka, z rodu sv. Konstantina, matky Biglenice a sám prý slul původně Upravda, teta jeho Lada, strýc Selimir atd.) uvedl do literatury kustos Vatikánské knihovny M. Alemanni r. 1623 v poznámkách k vydání Prokopiových Anekdot. Dovolával se při tom latinského životopisu Justinianova jejž napsal jakýsi »Theophilus Justiniani praeceptor, abbas«. Ačkoliv ani Alemanni ani kdo po něm tohoto pramene neviděl, ujala se představa o slovanském původu Justiniana, jež ovšem svědčila, že už koncem V. stol. byly v Illyrii usedlé slovanské rody, v historické literatuře byzantologické a sdílena byla mezi jinými i *Šafaříkem* (SS. II., 170), *Hilferdingem* (Собр. соч. I., 7), *Račkim* (Arkiv za jugosl. povj. IV., 241), *Drinovem* (Заселенie 48), *Grotem* (Изв. 20) i *Jirečkem* v Bulh. dějinách (srv. české vydání str. 62; později upustil od ní) a dnes

XVII. století a zhotoveným v Dalmacii. Justinian nebyl Slovan, nejmenoval se Upravda, ani otec jeho Istok a matka Biglenica. Z císařů byzantských byl podle starých zpráv slovanského původu teprve Basilios zvaný »Slovanem« proto, že jeho matka byla Slovanka. Ale i to se popírá a se strany nejvážnější[1]).

---

ještě hájena na př. *Ed. Bogusławským* (Hist. Sł. II., 166, Einleitung 155). *W. Tomaschek* ukázal první, že zprávu tutéž má už Dubrovnický Luccari v annalech vydaných r. 1605 (Zs. f. österr. Gymn. 1874, 658 a 1877, 680). Skepticky se postavili *Roesler* (Zeitpunct 41), *Krek* (Einleitung 283) a *Müllenhoff* (DA. II., 376). Ale r. 1883 našel *Bryce* v barberinské knihovně v Římě rukopis, pod titulem »Vita Justiniani« psaný počátkem XVII. stol., v němž se poznal pramen, z něhož čerpal poznámky své Alemanni, a jenž byl napsán před r. 1621 (podle Šišiće 1619) dalmatským historikem, šibenickým kanovníkem Janem Tomkem Marnavićem, později biskupem bosenským (naroz. r. 1579, zemř. r. 1639). Srv. o tom *Bryce*, Archivio della r. Soc. Rom. di Storia X., 1887, 137—171 a The angl. hist. rewiew II., 1887, Nr. 8, 657—684. Srv. k tomu i doplněk *K. Jirečka* tamže, str. 684–686. Tento pramen není však nic jiného než buď přímo falsifikát Marnavićův nebo spíše překlad a výtah z nějakého apokryfu, jenž byl ve slov. jazyku napsán před Marnavićem, ale jistě ne před XIV. stoletím. Všechna jména slovanská jsou podezřelého původu a obsah sám žádným jiným pramenem není doložen. Připomínáme ještě, že už Mauro Orbini r. 1601 nazval Justiniana Slovanem, aniž by však blíže vykládal (Regno degli Slavi 175). O celé této otázce srv. vedle uvedených prací Bryce-ových zejména pěknou novější stať *V. Vasiljeva* »О славянскомъ происхожденіи Юстиніана« (Виз. Врем. I., 469—492). *F. Šišiće* »Kako je vizantinski car Justinian postao Slaven« (Nast. Vjesn. Zahřeb 1901, sv. 2—4) a starší *V. Jagiće*, »Neuentdeckte Quelle der Fabel von Istok, Upravda« (Arch. sl. Phil. XI, 300).

[1]) *K. Jireček*, Archiv f. slav. Phil. XXI., 608, XXIV., 615. Za to byl Slovanem proticísař Tomáš (820—823). Srv. *Vasiljev*, Виз. Арабы I., 24 sl.

KAPITOLA V.

O PŘÍCHODU CHORVATŮ A SRBŮ NA BALKÁN.

Zpráva Konstantina Porfyrogenneta o příchodu Chorvatů a Srbů. — Starší výklady historiků a filologické hledisko Kopitarovo a Miklosichovo. — Reakce Račkého a Jagiće. — Pokusy jiných výkladů (Klaić, Kętrzyński, Kos, Bogusławski, Gumpłowicz). — Rozbor zpráv potvrzujících existenci zakarpatských Chorvatů a Srbů. — Positivní jádro původní tradice a výklad konstrukce Konstantinovy.

Císař Konstantin VII. Porfyrogennetos (vládl od r. 912 až do r. 959) ve spise »*o národech*« neboli »*o řízení státu*« zapsal o tom, kdy a jakým způsobem dostali se Chorvaté a Srbové ve svá historická sídla, tyto zprávy [1]):

---

[1]) Císař Konstantin VII. Porfyrogennetos syn Lva Moudrého, vedle dějin Basilia I. (*Ἱστορικὴ διήγησις*), pak spisů o ceremoniích dvorních (*Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως*), o administrativním rozdělení říše (»*περὶ θεμάτων*«, též »de prefecturis«) zanechal spis o řízení státu věnovaný synovi (nazv. *περὶ ἐθνῶν* nebo Meursiem »de administrando imperio«). Spis o thematech psán byl asi r. 934 (srv. *Rambaud* 165, *Laskin* 5), druhý v letech 949—952 podle slov kapitoly 27, 29, 45 (srv. *Laskin* 6, 113, pozn. 445, 163, pozn. 952). Spis vydán byl vícekráte v době starší, tak *J. Meursiem* r. 1611, 1617, *A. Bandurim* r. 1711, a ovšem i v Corpusu Bonnském *J. Bekkerem* (1840) sv. 39, ale nového kritického vydání bohužel není, ač je ho nejvýše potřeba. Části z něho vztahující se k srbským a chorvatským dějinám vydal *Fr. Rački* v Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. (Zagrabiae 1877) str. 417 sl. Sám otiskuji uvedené texty z vydání bonnského. Nový ruský překlad spisu o řízení státu i o thematech s připojeným úvodem pořídil *Gavril Laskin*: Сочиненія Константина Багрянороднаго „О ѳемахъ" и „о народахъ" (Чтенія общ. ист. древн. Moskva 1899, Nr. 188, I, str. 1—262). Ocenění zpráv Konstantinových o jižních Slovanech podal *Fr. Rački* v Kniževniku I., 36—77 (Ocjena starih izvora etc.) a v Radu jugosl. akad. LI. (1880), 153 sl. Srv. i *A. Rambaud*, L'empire grèc au X. siècle (Paris 1870) a *F. Hirsch*, Kaiser Konstantin VII. Jahresbericht d. k. Realschule, Berlin 1873.

Kap. 30 (διήγησις περὶ τοῦ θέματος Δελματίας).

Τοῖς οὖν καὶ τῆς Δελματίας τὴν παράληψιν ζητοῦσιν, ὅπως ἐλήφθη παρὰ τῶν Σκλαβικῶν ἐθνῶν, ἐντεῦθεν ἔστι μαθεῖν. ἀλλὰ πρότερον τὴν θέσιν αὐτῆς διηγητέον (následuje passus o staré rozloze Dalmacie a o dobytí Salony od Avarů, o čemž srv. výše str. 176) . . . . *ἰδόντες οὖν οἱ Ἀβάρεις καλλίστην οὖσαν τὴν τοιαύτην γῆν κατεσκήνωσαν ἐν αὐτῇ. οἱ δὲ Χρωβάτοι κατῴκουν τηνικαῦτα ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας, ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ Βελοχρωβάτοι. μία δὲ γενεὰ διαχωρισθεῖσα ἐξ αὐτῶν, ἤγουν ἀδελφοὶ πέντε, ὅ τε Κλουκὰς καὶ ὁ Λόβελος καὶ ὁ Κοσέντζης καὶ ὁ Μουχλὼ καὶ ὁ Χρώβατος, καὶ ἀδελφαὶ δύο, ἡ Τοῦγα καὶ ἡ Βοῦγα, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν ἦλθον εἰς Δελματίαν καὶ εὗρον τοὺς Ἀβάρεις κατέχοντας τὴν τοιαύτην γῆν. Ἐπί τινας οὖν χρόνους πολεμοῦντες ἀλλήλοις ὑπερίσχυσαν οἱ Χρωβάτοι καὶ τοὺς μὲν τῶν Ἀβάρων κατέσφαξαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑποταγῆναι κατηνάγκασαν. ἔκτοτε οὖν κατεκρατήθη ἡ τοιαύτη χώρα παρὰ τῶν Χρωβάτων· καὶ εἰσὶν ἀκμὴν ἐν Χρωβατίᾳ ἐκ τοὺς τῶν Ἀβάρων, καὶ γινώσκονται Ἀβάρεις ὄντες, οἱ δὲ λοιποὶ Χρωβάτοι ἔμειναν πρὸς Φραγγίαν, καὶ λέγονται ἀρτίως Βελοχρωβάτοι ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι, ἔχοντες τὸν ἴδιον ἄρχοντα. ὑπόκεινται δὲ Ὤτῳ τῷ μεγάλῳ ῥηγὶ Φραγγίας*

Kdo touží zvěděti, jak zabrána byla Dalmacie, jak totiž byla dobyta od kmenů slovanských, těm toto sloužiž pro poučení. Dříve však třeba o poloze její promluviti . . . .

Vidouce tedy Avaři, jak jest tato země krásná, usadili se v ní. Chorvati pak obývali tehdy na druhé straně Bagibareie, kde nyní jsou Bělochorvaté. Jeden rod odděliv se od nich, totiž pět bratrů, Klukas, Lobelos, Kosentzes, Muchlo, Chorvat a dvě sestry Tuga a Buga se svým lidem přišli do Dalmacie a našli Avary v držení této země. Tedy nějaký čas bojovali spolu, až Chorvaté zvítězili a část Avarů pobili, ostatní pak přinutili k poslušenství. Od té doby byl tento kraj v moci Chorvatů. Jsou pak doposud v Chorvatsku potomci Avarů a jest znáti na nich původ avarský. Druzí Chorvaté zůstávali nadále vedle Frank a zovou se dnes Bělochorvaté neboli Bílí Chorvaté a mají svého vládce. Jsou však podřízeni Ottonovi Velikému, králi franckému a saskému, a nepokřtěni, majíce s Turky svazky a přátelství. Od Chorvatů, kteří přišli do Dalmacie, oddělila se jistá část a zmocnila

τῆς καὶ Σαξίας καὶ ἀβάπτιστοι τυγχάνουσιν, συμπενθερίας μετὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἀγάπας ἔχοντες. ἀπὸ δὲ Χρωβάτων τῶν ἐλθόντων ἐν Δελματίᾳ διεχωρίσθη μέρος τι, καὶ ἐκράτησε τό Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Παννονίαν. εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχοντα αὐτεξούσιον, διαπεμπόμενον πρὸς τὸν ἄρχοντα Χρωβατίας κατὰ φιλίαν.

se Illyrika a Pannonie. Měli pak rovněž samostatného vládce, jenž skrze posly jednal s králem chorvatským o přátelství.

Kap. 31 (περὶ τῶν Χρωβάτων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας).

Ὅτι οἱ Χρωβάτοι οἱ εἰς τά Δελματίας νῦν κατοικοῦντες μέρη, ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Χρωβάτων καὶ τῶν Ἄσπρων ἐπονομαζομένων κατάγονται· οἵτινες Τουρκίας μὲν ἐκεῖθεν, Φραγγίας δὲ πλησίον κατοικοῦσι καὶ συνοροῦσι Σκλάβοις τοῖς ἀβαπτίστοις Σέρβλοις. τὸ δὲ Χρωβάτοι τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἑρμηνεύεται, τουτέστιν οἱ τὴν πολλὴν χώραν κατέχοντες. οἱ δὲ αὐτοὶ Χρωβάτοι εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων Ἡράκλειον πρόσφυγες παρεγένοντο πρὸ τοῦ τοὺς Σέρβλους προσφυγεῖν εἰς τὸν αὐτὸν βασιλέα Ἡράκλειον, κατὰ τὸν καιρὸν ὃν οἱ Ἀβάρεις πολεμήσαντες ἀπ' ἐκεῖσε τοὺς Ῥωμάνους ἐναπεδίωξαν, οὓς ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ἀπὸ Ῥώμης ἀγαγὼν ἐκεῖσε κατεσκήνωσε· διὸ καὶ Ῥωμᾶνοι ἐκλήθησαν διὰ τὸ ἀπὸ Ῥώμης μετοίκους αὐτοὺς γενέσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις, ἤγουν τῆς νῦν καλουμένης Χρωβατίας καὶ Σερβλίας. παρὰ δὲ τῶν Ἀβάρων ἐκδιωχθέντες οἱ

Chorvaté, kteří nyní sídlí v končinách dalmackých, pocházejí od nepokřtěných Chorvatů, kteří mají příjmí Bílých. Ti bydlí za Turkií poblíže Frank a sousedí se slovanskými nepokřtěnými Srby. Jméno Chorvaté v slovanském jazyku znamená ty, »kdož mnoho země drží«. Tito Chorvaté utekli se k římskému císaři Herakleiovi, dříve než se k témuž císaři Herakleiovi uchýlili též Srbové, a to v době, kdy Avarové porazili a odtamtud vyhnali ty Romany, které císař Diokletian z Říma přivedl a tam usadil (t. j. v Dalmacii). Proto dostali jméno Romani, poněvadž se přistěhovali z Romy do těchto zemí, totiž do dnešní Chorvacie a Srbie. Když pak tito Romani byli vyhnáni od Avarů za doby téhož císaře římského Herakleia, země jejich zůstala prázdná. Tedy na rozkaz císaře Herakleia tito Chorvaté, porazivše Avary a vyhnavše je odtamtud, usadili

αὐτοὶ Ῥωμᾶνοι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ῥωμαίων Ἡρακλείου, αἱ τούτων ἔρημοι καθεστήκασι χῶραι. προστάξει οὖν τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου οἱ αὐτοὶ Χρωβάτοι καταπολεμήσαντες καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε τοὺς Ἀβάρους ἐκδιώξαντες, Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως κελεύσει ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Ἀβάρων χώρᾳ, εἰς ἣν νῦν οἰκοῦσι, κατεσκήνωσαν . . . (následují bližší podrobnosti o jižní pokřestěné Chorvacii, o prvních panovnících a o poměru jejich k papeži, císaři a Bulharům).

se v téže zemi avarské, ve které nyní bydlí . . .

Ὅτι ἡ μεγάλη Χρωβατία καὶ ἡ Ἄσπρη ἐπονομαζομένη ἀβάπτιστος τυγχάνει μέχρι τῆς σήμερον, καθὼς καὶ ὁ πλησιάζοντες αὐτὴν Σέρβλοι. ὀλιγώτερον καβαλλαρικὸν ἐκβάλλουσιν, ὁμοίως καὶ πεζικὸν παρὰ τὴν βαπτισμένην Χρωβατίαν ὡς συνεχέστερον πραιδευόμενοι παρά τε τῶν Φράγγων καὶ Τούρκων καὶ Πατζινακιτῶν. ἀλλ' οὐδὲ σαγήνας κέκτηνται οὔτε κονδούρας οὔτε ἐμπορευτικὰ πλοῖα, ὡς μήκοθεν οὔσης τῆς θαλάσσης· ἀπὸ γὰρ τῶν ἐκεῖσε μέχρι τῆς θαλάσσης ὁδός ἐστι ἡμερῶν λ'. Ἡ δὲ θάλασσα εἰς ἣν διὰ τῶν ἡμερῶν λ' κατέρχονται, ἔστιν ἡ λεγομένη Σκοτεινή.

Velká Chorvacie, zvaná též Bílá, jest dosud nepokřestěna a rovněž tak i sousedící Srbové. Jízdy a rovněž pěšího vojska mají méně než pokřestěná Chorvacie, poněvadž jsou stále vydáni útokům Franků, Turků a Patzinakitů. Nemají ani sagen a kondur [1]), ani obchodních lodí, poněvadž jsou vzdáleni od moře. Neboť odtamtud k moři je cesty 30 dní. Moře pak, od něhož jsou 30 dní vzdáleni, jest t. zv. moře Temné.

Kap. 32 (περὶ τῶν Σέρβλων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας).

Ἰστέον ὅτι οἱ Σέρβλοι ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων τῶν

Třeba věděti, že Srbové pocházejí od nepokřtěných Srbů,

[1]) Druhy lodí

καὶ Ἄσπρων ἐπονομαζομένων κατάγονται, τῶν τῆς Τουρκίας ἐκεῖθεν κατοικούντων εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς Βοΐκι τόπον ἐπονομαζομένον, ἐν οἷς πλησιάζει καὶ ἡ Φραγγία ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη Χρωβατία ἡ ἀβάπτιστος ἡ καὶ Ἄσπρη προσαγορευομένη. ἐκεῖσε οὖν καὶ οὗτοι οἱ Σέρβλοι τὸ ἀπ' ἀρχῆς κατῴκουν. Δύο δὲ ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας ἐκ τοῦ πατρὸς διαδεξαμένων, ὁ εἷς αὐτῶν τὸ τοῦ λαοῦ ἀναλαβόμενος ἥμισυ εἰς Ἡράκλειον τὸν βασιλέα Ῥωμαίων προσέφυγεν, ὃν καὶ προσδεξάμενος ὁ αὐτὸς Ἡράκλειος βασιλεὺς παρέσχε τόπον εἰς κατασκήνωσιν ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης τὰ Σέρβλια, ἃ ἔκτοτε τὴν τοιαύτην προσηγορίαν παρείληφε. Σέρβλοι δὲ τῇ τῶν Ῥωμαίων διαλέκτῳ δοῦλοι προσαγορεύονται· ὅθεν καὶ σέρβουλα ἡ κοινὴ συνήθεια τὰ δουλικῶς φησὶν ὑποδήματα καὶ τζερβουλιανοὺς τοὺς τὰ εὐτελῆ καὶ πενιχρὰ ὑποδήματα φοροῦντας. ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχον οἱ Σέρβλοι διὰ τὸ δοῦλοι γενέσθαι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἔδοξε τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους εἰς τὰ ἴδια ἀπελθεῖν, καὶ τούτους ἀπέστειλεν ὁ βασιλεύς. ὅτε δὲ διεπέρασαν τὸν Δανούβιον ποταμὸν, μετάμελοι γενόμενοι ἐμήνυσαν Ἡρακλείῳ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ τότε τὸ Βελόγραδον κρατοῦντος δοῦναι αὐτοῖς ἑτέραν γῆν εἰς κατασκήνωσιν. καὶ ἐπειδὴ

zvaných též Bílými, kteří bydlí za Turkií, v místě jmenovaném od nich Bojki, s nimiž sousedí stejně i Frankie i Veliké, nepokřtěné Chorvatsko, zvané též Bílým. Tam tedy i tito Srbové z počátku bydlili. Když pak dva bratři ujali se po otci vlády nad Serbií, jeden z nich s polovinou lidu uchýlil se k římskému císaři Herakleiovi. Týž císař Herakleios přijav jej vykázal mu k obývání v thematu soluňském místo Serblie, které od té doby zachovalo si toto jméno. Jméno Srbové v jazyku latinském značí otroky. Od toho říká se obecně i obuvi otroků »serbula« a »Tzerbuliani« těm, kdož nosí chatrnou a chudou obuv. Tak tedy přezděli Srbům, poněvadž se stali sluhy císaře římského. Po nějakém čase zachtělo se těmto Srbům vrátiti se do vlasti, a císař je propustil. Když však překročili řeku Dunaj, zželelo se jim toho, a skrze tehdejšího velitele vojenského v Bělehradě prosili Herakleia, aby jim vykázal jinou zemi. A poněvadž nynější Serbia, Pagania, dále t. zv. země Zachlumců, Tervuni a země Kanalitů byly pod svrchovaností císaře římského ale (zároveň) od Avarů vylidněny (neboť Avaři vypudili odtamtud Romany, kteří nyní bydlí v Dalmacii a Dyrrhachiu), tu císař usídlil tyto Srby v těchto ze-

ἡ νῦν Σερβλία καὶ Παγανία καὶ ἡ ὀνομαζομένη Ζαχλούμων χώρα καὶ Τερβουνία καὶ ἡ τῶν Καναλιτῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ὑπῆρχον, ἐγένοντο δὲ αἱ τοιαῦται χῶραι ἔρημαι παρὰ τῶν Ἀβάρων (ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε γὰρ Ῥωμάνους τοὺς νῦν Δελματίαν καὶ τὸ Δυρράχιον οἰκοῦντας ἀπήλασαν), καὶ κατεσκήνωσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις. καὶ ἦσαν τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ὑποτασσόμενοι . . . . . (následuje přehled první historie Srbů).

mích. I byli císaři římskému poddáni . . . . .

K tomu srv. ještě, co v *kap. 33* vypravuje Konstantien o srbském kmenu Zachlumců:

ὑπὸ βασιλεῖ δὲ Ῥωμαίων ἡ τῶν Ζαχλούμων αὕτη χώρα ὑπῆρχεν, ἀλλὰ παρὰ τῶν Ἀβάρων αἰχμαλωτισθεῖσα ἥ τε χώρα καὶ ὁ ταύτης λαὸς, τὸ παράπαν ἠρήμωται. οἱ δὲ νῦν ἐκεῖσε οἰκοῦντες Ζαχλοῦμοι Σέρβλοι τυγχάνουσιν, ἐξ ἐκείνου τοῦ ἄρχοντος τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων Ἡράκλειον προσφυγόντος. Ζαχλοῦμοι δὲ ὠνομάσθησαν ἀπὸ ὄρους οὕτω καλουμένου Χλούμου . . . Ὅτι ἡ γενέα τοῦ ἀνθυπάτου καὶ πατρικίου Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βουσεβούτζη τοῦ ἄρχοντος τῶν Ζαχλούμων ἦλθεν ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἀβαπτίστων εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας, τὸν ἐπονομαζόμενον Διζτίκη, καὶ ᾤκησεν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ζαχλοῦμα.

Tato země Zachlumců byla (zprvu) pod vládou císaře římského, ale od té doby co se dostaly do rukou Avarů i země i její obyvatelstvo, — stala se liduprázdnou. Ti Zachlumci pak, kteří tam nyní bydlí, jsou Srbové a pocházejí od onoho vládce, který utekl se k císaři Herakleiovi. Zachlumci byli nazváni od hory zvané »Chlum« . . . Rod prokonsula a patricia Michaela, syna Vusevutzova, knížete Zachlumců, přišel od (Srbů) nepokřtěných, bydlících při řece Visle, zvané Ditzike, a usadil se u řeky, zvané Zachluma.

Tyto zprávy Konstantinovy, podle nichž Chorvaté a Srbové přišli do svých historických sídel za panování Herakleiova a to přímo na pozvání jeho, uznávány byly dlouho za tradice věrohodné, jež čerpal Konstantin buď z tradice slovanské nebo z nějakého nám neznámého pramene byzantského, jenž mu byl v Cařihradě k disposici. Proto se také dějiny Srbů a Chorvatů na Balkáně počínaly šmahem první polovicí VII. stol., dobou Herakleiovou, a jen bližší výklad okolností, jež v tradici s tímto příchodem Srbů a Chorvatů byly spojeny, byl do jisté míry předmětem sporů a podnětem k různým theoriím, jež se točily kolem otázek: *odkud* přišli Srbochorvaté, v *kterých letech* a *jakým způsobem* zaujali novou vlast? Nejvíce obtíží působila při tom otázka první, *odkud vlastně přišli*, kde se nalézala starší vlast Srbů a Chorvatů označená Konstantinem jménem Velkého nebo Bílého Chorvatska a Srbska (*ἡ μεγάλη Χρωβατία καὶ ἡ ἄσπρη ἐπονομαζομένη, Βελοχρωβάτοι ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι, Ἄσπροι Σέρβλοι*)? Co značí tento nový pojem geograficko-ethnologický, o němž jiné prameny neměly zpráv?

Že končiny, z nichž vyvádí Konstantin Chorvaty a Srby, nazývaje je Velkým nebo Bílým Chorvatskem a Srbskem ležely na severu za Dunajem a s hlediska byzantského i za Karpaty, bylo zřejmé. Končiny ty vzdáleny byly daleko od moře, ležely vedle Frank (*Φραγγία*) a Sas (*Σαξία*), za Turkií (*Τουρκία*) t. j. za Maďary, kde byly častěji tísněny útoky Franků, Maďarů a Pečeněhů (*Πατζινακῖται*), kde tekla kdesi poblíže řeka Visla (*Βίσλας*). Z toho bylo zřejmo, že se Chorvatsko se Srbskem nalézalo v představě Konstantinově kdesi na severu Uher v sousedství německé říše označené jednou jménem *Φραγγία*, podruhé *Σαξία* (v dobu tu vládli zde císařové z rodu saského — Otto I. Veliký 936—973). Ale to je přece jen neurčité, ponechávající široké hranice, a přihlédlo-li se k dalším údajům, ukázaly se nejasnosti a spory. To platí zejména o jménu *Βαγιβάρεια*, blíže označující místo za nímž bydleli Chorvaté a o jménu *Βοΐκι*, označujícím sídla Srbů. Co značí dále druhé jméno při Visle uvedené *Διτζίκη*, odjinud neznámé, a co je to vlastně moře »Temné« (*θάλασσα ἡ λεγομένη Σκοτείνη*)?

Ostavíme-li stranou ty dějepisce, kteří bez dalších výkladů přijímali nebo prostě uváděli zprávu Konstantinovu o příchodu Srbů a Chorvatů, vidíme, že v dějinách sporů o výklad těchto jmen a s tím spojené bližší vymezení původní Chorvacie a Srbie

vyvinuly se hlavně směry dva. Jedni vykladatelé spojovali beze všeho Velké Chorvatsko a Srbsko s Chorvaty a Srby na Labi, neboť bylo známo z jiných starých zpráv, že i kdesi v Čechách nebo vedle Čech seděli Chorvaté a dále při středním Labi každý znal kmen Srbů, jehož jméno udržovalo se do doby historické. Ku podpoře této these sloužilo i to, že mnozí záhadné jméno *Βαγιβάρεια* měli za korruptelu lat. *Bagoaria, Baioaria* jména Bavor a *Βόϊκι* za korruptelu lat. *Bojohaemum*, — starého jména Čech, a na základě toho umísťovali pak přirozeně původní vlast Srbů a Chorvatů na sever od Sudet, k střednímu Labi a odsud dále k Visle. Uvedený právě výklad jména *Βόϊκι* připojil, pokud vím už Mascou r. 1737 [1]), výklad Vagibareie na Bavory odvozuje Mikóczi od Cluvera [2]). V celku se této theorie, pointujíce více nebo méně odvození jižních Srbochorvatů od polabských [3]), přidržovali ku př. Fresne du Cange (1746), Julinac (1765), Schlözer (1771), Thunmann (1772), Šeršnik (1773), Gebhardi (1789), Gatterer (1793), Anton (1793), Rajić (1793), Engel (1801), Siestřenczewicz (1812), Schwabenau (1819) a jiní [4]). V celku soudil stejně i Mikóczi (1806), vykládal však Bagibareii ze jména řeky Váh a srb. бара [5]); jiní zase viděli v ní hojně porušené jméno

---

[1]) *Mascou*, Gesch. der Teutschen II., 209, 213.

[2]) *Cluver*, Introductio in Univ. Geogr. Lugd. Bat. 1629 (*Mikóczi* l. c. 67). Sám jsem však u Cluvera přímého dokladu nenašel.

[3]) S tím zároveň byly často ve spojení i spory o otázku »problema ex historia slavica, utrum Vilzi, Serbi aut Sorabi, slavonice dicti Srbi ab Albi et regionibus Germaniae profecti sint in Croatiam et Dalmatiam an ex Illyrico venerint in Germaniam?« (tak zní titul thematu, jež rozbíral jesuita *L. Šeršnik* v Aktech Jablon. Spol. III., 57, r. 1773), kterouž však zde úplně nechávám stranou.

[4]) *Fresne du Cange*, Illyricum vetus v předmluvě § 1—4, kap. II., § 61 (str. 30), *Julinac*, Крат. введеніе 1—4, *Schlözer*, Allg. nord. Gesch. 539, *Thunmann*, Untersuchungen 144, *Šeršnik* (srv. pozn. předešlou), *Gebhardi*, Allg. Welthistorie Bd. 59, 288, 291, *Gatterer*, An Russorum 214, *Anton*, Gesch. der t. Nation 388, *Rajić*, Крат. исторія Серб. 11, *Engel*, Gesch. von Servien 146 sl., 152, *Siestřenczewicz*, Recherches hist. 104, *Schwabenau*, Die ält. Slaven 514—517. Někteří ovšem přijímali prostě zprávu Konstantinovu, aniž se blíže vyslovili o uvedených sporných otázkách. Tak na př. *Farlatti*, Illyr. sacrum I., 122, *Gercken*, Versuch 46, *Stritter*, Memoriae II., 2, 113, 385, *Surowiecki*, Śledzenie 55.

[5]) *Jos. Mikóczi*, Otiorum Croatiae liber unus. Budae 1806, 57 sl., 73. Podobně od jména Váhu odvozoval ještě *Bielowski*, Mon. Pol. H. I., 23.

Babí hory (pol. Babia góra), té části Beskyd, jež na západ od průrvy Dunajce ční do výše 1720 *m*[1]).

Druhý směr, kritičtější, ozval se, pokud vím, v polovici XVII. stol. Už J. Lucić r. 1666, opíraje se z části o Cromera, jenž odváděl všechny Slovany z východní Sarmatie, namítal proti předešlé thesi, že jí odporuje různost jazyka Srbochorvatů jižních, a Srbů a Chorvatů v Polabí[2]). Totéž opakoval r. 1711 znamenitý a vlivuplný Ans. Banduri, pak Katančić[3]), ještě důrazněji ovšem i J. Dobrovský[4]) a podle něho Adelung, Maltebrun a Zeuss[5]). Tím povstala nová these, která hledala vlast jižních Srbů a Chorvatů poněkud jinde, dále k východu, oddělujíc ji od Polabí, a historickou podporou byly jí jednak zmíněné již výklady, shledávající Bagibareii v karpatské Babí Hoře, a ještě více stará zpráva o existenci Srbů ve východní Sarmatii, která byla známa z Plinia a z Ptolemaia[6]). Mnozí proto, počínajíc Cromerem, shledávali tu předky jihoslovanských Srbů.

Největší autorisace dostalo se této hypothesi P. J. Šafaříkem, jenž sice už r. 1826 připojil se k Dobrovskému[7]), ale mnohem

---

[1]) Na Babí Horu myslil už *Lucić* (De regno Dalm. I., str. 44, srv. pozn. následující), pak z výše uvedených Stritter, Siestřenczewicz, dále Banduri Jiný výklad spojoval Bagibareii s ř. Bugem, jiný s Ptolemaiovými *Βέβια ὄρη* v Jižní Pannonii (II., 14, 1).

[2]) *J. Lucić*, De regno Dalmatiae 45.

[3]) *Ans. Banduri*, Imperium orientale II., 92. Filologický důvod svůj uvádí slovy, že řeč severozápadních Slovanů je různá: »Dialectus diversa est ab iis, qui Slavoniam, Croatiam, Bosnam et Serviam incolunt, quorum sermo Bulgaris ceterisque orientalibus Slavis similior est et purior, praesertim Bosnensium«; *Katancich*, De Istro eiusque adcolis 1798, 107 sl., 134.

[4]) *J. Dobrovský* v *Englových* Gesch. von Servien opřel se z filol. důvodu theorii Engelově (str. 153 sl., 158 sl.) a při té příležitosti Chorvatů vlast v VII. stol. kladl od Sudet (z Moravy) k Visle, Srbů dále na východ do země rusínské (neboť zasahovali do starého Ruska) a *Βόϊκι* vykládal na *Bojohaemum*, Bagibarei na Bavorsko (filologický důvod Engel l. c. 162 připustil). I později Dobrovský rád se v mysli obíral těmito otázkami (v listu ke Kopitarovi r. 1809 dí: »De sede Croatorum ante migrationem wäre ein schönes Thema«. Srv. *Jagić*, Письма 47). V témže roce v jiném dopise přijímá Dobrovský výklad Bagibareia — Babia gora (*Jagić* l. c. 27).

[5]) *Adelung*, Mithridates II., 634 (1809), *Maltebrun*, Gesch. der Erdkunde übers. von *Zimmermann* 1812, I., 107, *Zeuss*, Deutschen 610.

[6]) Plinius mezi kmeny u Donu vyčítá (VI., 7, 19): »A Cimmerio adcolunt Maeotici, Vali, Serbi, Arrechi etc.« a Ptolemaios (V., 9, 21): *μεταξὺ δὲ τῶν Κεραυνίων ὀρέων καὶ τοῦ Ῥᾶ ποταμοῦ Ὀρειναῖοι καὶ Οὐάλοι καὶ Σέρβοι.*

[7]) Gesch. der slaw. Sprache 9, 21.

důrazněji a neodvisleji vyslovil se v Starožitnostech r. 1837, kde zprávu Konstantinovu podrobně vyložil, doplnil jinými historickými daty (zprávou Laon. Chalkondyla) a zejména rozborem zakarpatské nomenklatury a poměru, v jakém jsou řeči jihoslovanské k severním [1]). Při výkladu Bagibareie přidržel se sice Bavor, ale původní sídla všech Chorvatů — t. j. Bílou neboli Velkou Chorvacii Konstantinovu — rozložil daleko na východ Čech k Visle a od Krakova přes Tatry do východní Haliče (s výběžky do Čech, do Němec a Štýrska). Bílou Srbii oddáleně od Srbů polabských umístil v rozsáhlém prostranství na severu a na východě Bělochorvatska tak, že mu zaujímala celý kraj od středního Labe přes Lužici, Slezsko a Polsko až do gub. minské a k Bugu. Jižní Chorvati a Srbové vystěhovali se mu z východní Haliče a Vladiměřska, nikoliv z Čech a Lužice. Dodatkem k tomu Šafařík jméno *Βόϊκι* nevykládal, jako bylo před tím, korruptelou jména *Bojohaemum*, nýbrž jménem karpatského kraje, v němž podnes bydlí ruský kmen, zvaný od sousedů Bojky, Бойки, sing. Бойко [2]). Jedině s takto vymezeným Bělochorvatskem a Bělosrbskem bylo lze podle domnění Šafaříkova spojiti i zprávy letopisu Kijevského o Chorvatech a Srbech mezi kmeny ruskými [3]). Shoda jména těchto Srbů se Srby lužickými na Labi neměla pro Šafaříka významu, poněvadž po jeho domnění bylo jméno *Srbi* původně společno Slovanům všem [4]) a odtud se zachovalo zcela neodvisle na různých místech.

Tento Šafaříkův výklad měl řadu stoupenců [5]). V podrobnostech se sice vykladatelé zprávy Konstantinovy rozcházeli, ale různosti ty měly význam podružný, na př. měl-li jeden Bagibarei za Bavory, druhý za Babí Horu, nebo kolísalo-li datování příchodu

---

[1]) *Šafařík* SS. II., 254 sl., 406 sl. K tomu srovnej i zvláštní stať »O zemi jmenované Bojky« v ČČM. 1837, 23 sl.

[2]) O Bojcích srv. na př. *J. Holovackij*, Нар. пѣсни Галицкой и Угорской Руси I. (Moskva 1878), 712, *V. Pol*, Rzut oka na północne stoki Karpat (Krakov 1851) 130 sl., *D. J. Vahylevič*, Bojkové, lid ruskoslovanský v Haličích (ČCM. 1841, 30). Jméno Bojků dává se Rusům sedícím na severních Karpatských úbočích na západě Huculů, počínajíc od řeky Lomnice do pramenů Dněstru, tedy ve vrchovině stryjského a samborského újezda. Singulár zní Бойко, ale též Боёк, Бойцун. Vahylevič spojoval Bojky se starými Boji a domníval se, že jsou poruštělí Keltové.

[3]) Srv. o tom dále na str. 259 sl.

[4]) *Šafařík* SS. I., 192. Srv. více v kap. VII.

[5]) Zejména když současně se podobným způsobem vyslovil i v Německu *K. Zeuss* (Deutschen 610).

Chorvatů a Srbů mezi r. 630 a 640[1]). V celku od r. 1837 proti starší hojně opětované představě, jež přímo odváděla jižní Srby a Chorvaty od lužických a českých, ovládlo přesvědčení, že se sice Konstantin sám zmýlil, že, sveden byv zprávami o existenci českých Chorvatů a lužických Srbů, spojil je ve své hlavě s jižními a tím vlast těchto posunul příliš k západu, na Labe, — ale při tom jádro zprávy zůstávalo netknuté a věrohodné. Přijímala se, slovem, existence jakéhosi bývalého Velkého Chorvatska a Velkého Srbska na severu Karpat v kraji mezi Odrou a Dněprem, a přijímalo se za pravdu, že z těchto dvou území přišli jižní Srbi a Chorvaté do Illyrska za panování Herakleia v letech 630—640 s císařovým srozuměním nebo docela na jeho vybídnutí. Novou významnou sankci tato these obdržela ještě se strany filologů, kteří na podporu Konstantinovy zprávy o pozdním příchodu Srbochorvatů do končin před tím již Slovany okkupovaných, uvedli i rozložení a ráz dialektů jihoslovanských, kterýž ukazuje na to, že do původní starší stejnorodé vrstvy slovanské přišel později od severu jazykově dosti odchylný klín jazyka srbochorvatského. Už Bart. Kopitar měl podobnou představu — od něho pochází, myslím, i onen obraz a termín »klínu« srbochorvatského — vykládaje, že původně zaujali celé území od východních Tyrol a Aquileje až po břehy Černého moře Slované jazyka slovinského *(Slavi cisdanubiani)* a že tito v VII. stol. rozpoltěni byli příchodem Srbochorvatů od Bavor na část západní, slovinskou, a východní, z níž vyrostli Bulhaři[2]). Podobnou thesi hájil r. 1863 i Slovinec Lovro Mahnić[3]), ale hlavní sankci dostala od Fr. Miklosiche

[1]) Dobrovský datoval mezi 620—630, jiní obyčejně k r. 640 (na př. Gatterer, Schlözer, Gercken), Engel k r. 620—630 a 640, Mikóczi k r. 638 a 640, Šafařík příchod Chorvatů k r. 634, Srbů k r. 636—8 (srv. o tomto a jiných datováních SS. II., 257 a 248, pozn. 11.). Muralt umístil zprávu o příchodu Srbochorvatů docela k r. 620 (Chronographie 275).

[2]) *B. Kopitar*, Glagolita Clozianus (Vídeň 1836), str. XXX.: »Maioris est momenti, antiquissimos hos Slavos cisdanubianos, vix non per totam Danubii dextram ripam, certe ab Aquileja Dravique et Murae et Trunae fontibus Oenique fere ostiis Pontum usque Euxinum habitantes, iam c. 610—640, si quidem narratori Constantino Porfyrogenito credimus, e regionibus sitis ultra Bajivariam novis advenis, Chrobatis et Serbis quasi cuneo per medium adacto, fuisse diremptos.« Srv. i stať »Ursprung der slaw. Liturgie« u *Chmela*, Oesterr. Geschichtsforscher I., 508 a *Miklosich*, Slaw. Bibliothek I., 60.

[3]) *Lovro Mahnić*, U kojem razmězju su jugoslavenski jezici prama staroslavenštini s jedne a medju sobom sa druge strane (Izv. o kralj. gimnaziji u Osěku 1863). Srv. *Jagić*, Ein Kapitel 51.

v letech sedmdesátých předešlého století. Představa Miklosichova shoduje se v základě úplně s Kopitarovou, jen terminy a rozdělení řečí je poněkud jiné [1]. Autoritou Miklosichovou zdál se býti historický fakt zvláštního pozdního příchodu Srbochorvatů na Balkán na dobro ověřen a zajištěn, zejména když i vlivuplná historická stať E. Dümmlera napsána byla s téhož stanoviska [2].

Tu pojednou Fr. Rački, zprvu r. 1865, později určitěji v letech osmdesátých minulého století nastoupil ve výkladu Konstantina nový směr, jenž přímo zvracel základy dosavadního ponětí [3].

---

[1]) *Miklosich*, Vergl. Lautlehre (Wien 1879) 33 vykládá, že Slované, kteří u byz. spisovatelů sluli *Σκλαβηνοί*, zaujali v VI. stol. jednak kraje na západě v Alpách, jednak pozdější Bulharsko a mluvili řečí téměř stejnou, kterou Miklosich dělil na oblast západní v Alpách (noricko-slovinskou, »neuslovenisch«), střední od Dunaje k úpatí Karpat (pannonsko-slovinskou, »altslovenisch«), sev.-východní (dácko-slovinskou) a východní, bulharskou; jejichž společným znakem na počátku historické doby bylo udržení nosovek. Tato jednorodá vrstva byla rozražena ve dví příchodem Srbochorvatů. Srv. i jeho Altslov. Formenlehre in Paradigmen (Wien 1874), předmluva, str. X. sl. Nověji podobné theorie sledovali ještě *B. M. Ljapunov* (Краткый обзоръ главн. явленій словѣнской литературы вмѣстѣ съ введеніемъ объ отношеніи словѣнскаго языка къ старославянскому и другимъ славянскимъ. Зап. Харк. Унив. I., 1893. Srv. *Oblak*, Archiv sl. Phil. XVII., 595), *L. Miletič* (Членътъ въ българския и русския езикъ. Сбор. нар. ум. XVIII., Sofia 1901, srv. ref. v Listech filol. 1901, 394) a *G. Zanetov* (Българското население въ сред. вѣкове, Ruščuk 1902. Srv. ref. *Bobčeva*, Пер. Сп. LXIII., ot. 3).

[2]) Na této představě srbského klínu v starší vrstvě slovinské spočívala známá práce *F. Dümmlera* Über die älteste Gesch. d. Slawen in Dalmatien (Wien 1856, XX., 353), pokud se obírala zprávou Konstantinovou. Dümmler věřil sice, že po prvním návalu slovinském v VI.—VII., následoval za doby Herakleiovy klín srbochorvatský (str. 365), ale uznával, že Konstantin zmátl si při východisku Srby lužické s jižními a že Herakleios jich nepovolal, poněvadž dobyli země nepřátelsky. Spíše věřil v Bělochorvacii kdesi u Krakova.

[3]) Nejdříve v článku »Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka« (Književnik I., Zagreb 1865), později r. 1880 důkladněji v práci »Biela Hrvatska i Biela Srbija« (Rad jugosl. ak. 1880, LII., 141; srv. 1881 LIX., 209). V první své stati vykládal Bagibareii na Bavory, Boiki na karpatské Bojky (16, 18) a vůbec v celku následoval Šafaříka, vykládaje hlavně o nemožnosti genetického spojení jižních Srbů a Chorvatů se severními na Labi (22 sl.), o příchodu prvních z krajů politevských (24), a dovolávaje se i Tomáše Splitského (25). V druhé práci »Biela Hrvatska i Srbija« rozbíral nejdříve, kde si Konstantin představoval svou Bílou Srbii a Bílé Chorvatsko (Boiki a Bagibareii vyložil stejně 147, 152), pak probral jiné zprávy o sev. Chorvatech a Srbech a došel k závěru, že Konstantin omylem svým Bílým Chorvatskem a Srbskem rozuměl vlastně české Chorvaty a polabské Srby (172). Od těch však pro různost jazykovou jižní přijíti nemohli

Rački se předně znovu rozhodně a důvodně opřel představě, že by mohlo býti mezi jižními a českými Chorvaty a polabskými Srby nějaké bližší spojení. Konstantinova lokalisace Bělochorvatů a Bělosrbů ukazuje ovšem, že měl císař na mysli Chorvaty českopolské a Srby lužické, o nichž se při svých stycích s říší německou snadno mohl dověděti, a že jižní v jeho představě vskutku vyšli z těchto západních. Ale to je omyl a věc nemožná, neboť západní Srbové a Chorvaté před VI. stol. u Labe vůbec nebyli a mimo to náleželi jiné větvi slovanské. Byl-li jazyk luž. Srbů v X. stol. silně odlišen od jazyka jižních, byl neméně rozlišen už v stol. VII., srovnáme-li rozdíly, jichž doznal během pozdějšího staletého vývoje. Máme tu, slovem, dvojí Chorvaty a Srby před sebou. Stejná jména tomu nevadí. Analogických dokladů máme ve Slovanstvu hojnost, dí Rački, ukazuje na dvojí Dědoše, Dregoviče, Kriviče, Lučany, Milčany, Sěverjany, Stodorany, Suselce a j. V Zakarpatí, kdesi při Visle a Dněstru bylo Chorvatsko a Srbsko, pravlast Jihoslovanů, ne na západě při hranicích říše německé, kam je položil Konstantin. To je jeden omyl [1]). Ale Konstantin zmýlil se i v tom, že příchod jižních Chorvatů a Srbů kladl do poloviny VII. stol. Slované, kteří jsou na jihu v Dalmacii doloženi 100 let před tím r. 548, byli již vlastní pozdější Srbové a Chorvaté, kteří se tedy z kolébky zakarpatské již počátkem VI. stol. dostati musili za Dunaj a brzy potom obsadili Dalmacii a Bosnu. Klásti příchod Srbů a Chorvatů teprve do VII. stol. je v odporu s ostatními daty historie a proto nesprávné [2]). To bylo hlavní novum v rozboru Račkého, a tím se vlastně celá zpráva Konstantinova rozpadávala v niveč.

Kritika Račkého způsobila značný rozruch zejména po vydání jeho druhého rozhodnějšího pojednání r. 1880. Na obranu věrohodnosti Konstantinovy zprávy vystoupili v Rusku obšírnými pracemi Tim. Florinskij a zejména Konst. Grot, jenž se pokusil především o obhájení chronologie Konstantinovy [3]). Ale Rački

---

(181) a vůbec ne z Polabí, poněvadž tam až do VI. stol. Slovanů vůbec nebylo (135). Jižní vyšli z pravlasti Slovanů v Zakarpatí a to asi z kraje od horní Visly k hornímu Dněstru a střednímu Dněp.u (188).

[1]) *Rački*, Biela Hrvatska 163, 172, 175, 185.

[2]) *Rački* l. c. 184 sl.

[3]) *Florinskij T.*, Константинъ Порфирородный какъ писатель о южныхъ, Славянахъ предъ судомъ новѣйшей критикы. ЖМНП. 1881. Nr. CCXIV.—CCXV. *K. J. Grot*, Извѣстія Константина Багрянороднаго о Сербахъ и Хорватахъ. Спб. 1882 (Зап. имп. геогр. общ. по отд. этнографіи Т. IX., 1—230). Zur Kritik

odpověděl oběma[1]), po bok se mu postavil i V. Jagić[2]) a týž zanedlouho nové stanovisko prohloubil a důsledně k dalším koncům dovedl samostatným znamenitým pojednáním[3]). Právě tak jako dříve Miklosich svým výkladem o poměru srbštiny a chorvatštiny k ostatním řečem jihoslovanským podepřel autoritativně starou theorii, tak byla nyní opačná theorie potvrzena a doplněna s neméně autoritativního místa filologického. V. Jagić a spolu s ním i V. Oblak[4]) postavili totiž proti domnělému rozštěpení původní slovinské oblasti klínem srbochorvatským thesi o jednotném, současném vývoji a šíření všech jihoslovanských jazyků. Jagić sám doplnil to ještě novým rozborem zpráv historických a došel na dráze Račkým nastoupené k závěru následujícímu.

Vzájemný poměr jihoslovanských řečí ukazuje, že není a nebylo nikdy mezi srbochorvatskými a slovinskými dialekty na jedné a bulharskými na druhé straně takového ostřejšího rozdílu, abychom z něho mohli souditi na roztržení starého slovinskobulharského pásu Kopitarova nebo Miklosichova cizím klínem. Naopak vidíme tolik přirozených pojítek, tolik přechodů na obou stranách dnes i v starších dobách, že s hlediska jazykového zbývá jediný soud: srbochorvatština nevystupuje mezi slovinštinou a bulharštinou jako element cizí, vzdálenější genese, později přišlý, nýbrž ona od pradávna organicky tkvěla na svém místě mezi nimi a s nimi současně a harmonicky se vyvíjela[5]). Na základě toho linguistický závěr nemůže počítati s neorganickým, náhlým vstoupením Srbochorvatů mezi Slovince a Bulhary, a tento závěr stojí ovšem

einer Stelle des Constantin Porfyrogennetus (Arch. f. sl. Phil. 1881, V., 390—7), obsahuje vedle kritiky Račkého zároveň výtah z předcházejícího ruského díla. Grot soudí, přimykaje se k Dobrovskému (59), že Konstantinovo Bělochorvatsko rozkládalo se od sev. Čech přes Moravu do Haliče (str. 67), a Bělosrbsko od Lužice do východní Haliče k zemi Bojků (70) dovolávaje se ještě námi dále uvedené zprávy Dalimila, Anonyma Bavorského, Tomáše Splitského, Laonika Chalkondyla a ovšem i zpráv Letopisu Kijevského. Za datum příchodu Chorvatů určuje asi r. 635, příchodu Srbů r. 640 (77, 78), v Bagibareii vidí Bavory (62), v Boiki ruské Bojky se Šafaříkem (65). Dalmacii oba kmenové zaujali v míru a dohodě s Herakleiem (79).

[1]) Rad 1881, sv. LIX., 201 sl.

[2]) Archiv f. sl. Phil. VI., 148, VIII., 579.

[3]) Je to námi už častěji citované pojednání: »Ein Kapitel aus der Geschichte der südslav. Sprachen« (Archiv f. sl. Phil. 1895, XVII, 47—87).

[4]) Oblakovo mínění viz v Arch. sl. Phil. XVII., 595.

[5]) *Jagić*, Ein Kapitel 71, 85. Znovu proti Kopitarově theorii panslovenismu obrátil se v Archivu XX., 34.

v naprostém odporu se zprávou Konstantinovou o příchodu Srbů a Chorvatů v VII. stol. mezi Slovany, kteří již dříve zde byli. A uvážíme-li k tomu námitky historické, které proti věrohodnosti Konstantinovy zprávy odjinud již byly proneseny, musí naše skepse dostoupiti takového stupně, že se v něm celá zpráva objevuje událostí naprosto nezaručenou, ba vůbec nemožnou, a také detaily její jsou veskrze nesprávné.

Srbové a Chorvaté nemohli přijíti od Labe, kam zjevně Konstantin kladl jejich vlast, dav se svésti zprávami o Chorvatech v říši české a o Srbech na Sále, Labi a Sprévě, — Jagić sám Bagibareii vykládá na Bavory a zemi Boiki na Bojohaemum [1]) — oni nemohli přijíti za Herakleia v VII. stol., neboť tomu odporuje linguistické hledisko a pak to, že jiné historické prameny o vládě Herakleiově o tom nic nevědí. Kostantin se zmýlil i v určení vlasti Srbů a Chorvatů i chybně vročil jejich příchod, jak už Rački ukázal. Ale Jagić šel dále a rozhodněji. Vyslovil se bez obalu, že i severní Velké čili Bílé Srbsko a Velké Chorvatsko v Zakarpatí jsou jen výmyslem Konstantina nebo starší tradice, z níž je císař přejal [2]). Podle Jagiće Srbové a Chorvaté přišli současně s celým jižním pohybem Slovanů, spolu se posunujíce s předky Slovinců i Bulharů a v stálém kontaktu s nimi. Přišli ovšem ze severu, odkudsi ze Zakarpatí [3]), kde byla vůbec pravlast všech Slovanů, ale nějakého severního Velkého Chorvatska nebo Srbska ve smyslu Konstantinově slovanská historie ve skutečnosti nikdy neměla. Obě země náležely jen umělé tradici, jsou to dvě »Fantasieländer«, jichž vůbec před VII. stol. nebylo. Kmenové, kteří se posouvali od počátku VI. stol. přes Sávu do Dalmacie, zváni jsou od Byzantinců prostě »Slované«. Teprve později, snad v VII. stol., jeden kmen z nich zvaný Chorvaty, ovládnuv jiné a svrhnuv jho avarské, přivedl tímto činem své jméno k širší platnosti a podobným způsobem i kmen Srbů. Pak teprve na jihu povstalo Velké Chorvatsko a později Srbsko; na severu v Zakarpatí podobné velké ethnologické nebo politické oblasti chorvatské a srbské

[1]) Ein Kapitel 59, 70.

[2]) Jagić se o vzniku této tradice domnívá (l. c.), že v Dalmacii některý místodržitel ptal se vynikajícího Chorvata po původu kmene, jenž správně sice pověděl, že přišli od severu přes Dunaj, ale že k této zprávě vybájil Konstantin všechno ostatní, chtěje to uvésti v soulad se svými historickými vědomostmi o severu.

[3]) V referátu o stati Florinského (str. 148) umísťoval Jagić východisko Srbů kamsi k Visle a na jih od nich Chorvaty.

nebylo. A vůbec rozlišovati Srby a Chorvaty před VII. stol. ve dvě velké jednotky je anachronism. To je teprve výsledkem pozdějšího historického processu.

Následkem této kritiky Račkého a ještě více Jagićovy ztratila ovšem část filologů a historiků, kterým přišlo užíti zprávy Konstantinovy, důvěru, jak v její detaily, tak vůbec i v celek [1]). Nicméně obrana Florinského a Grotova způsobila, že zůstala přece řada jiných, kdož zprávu aspoň v celku, přiznávajíce jinak omyly Konstantinovy, uznávali na dále za hodnověrnou a sledovali ponejvíce stanovisko Šafaříkovo nebo Grotovo [2]); jiní se zase pokusili o výklady, které jaksi prostředkovaly mezi Konstantinem a hlediskem Račkého. Patří sem především Vjek. Klaić s V. Kętrzyńským, Fr. Kos, Ed. Bogusławski a L. Gumplowicz.

V. Klaić věří úplně zprávě Konstantinově, ale soudí, že Bílé Chorvatsko a Srbsko se nenalézalo za Karpaty, nýbrž při Dunaji. Byla to říše Samova, starý kraj slovanský, jenž byl v VI. st. Avary podmaněn, a jenž v VII. po vyváznutí ze jha avarského nazván byl Bílým t. zv. »svobodným« Chorvatskem a Srbskem. Odtud

[1]) Uvádím především *K. Jirečka* (ČČM. 1874, 501, později na př. Romanen I. 31), *Drinova* (Заселенie 124 sl., 145), *Smičiklasa* (Pov. hrvat. I. 89 sl., 92 sl., 104), *Hertzberga* (Gesch. Griech. I. 150 sl., Gesch. des byz. Reiches. I. 45), *Perwolfa* (Archiv f. sl. Phil. VIII. 3.), *Kreka* (Einleitung 323 sl.), *Králíčka* (Zs. f. Gesch. Mährens 1898, 17, 33, Sarm. Berge II. 25), *Potkańského* (Rozprawy Akad. krakov. II. ser. X. 104), *Kosa* (srv. str. 260 pozn. 2), *Laskina* (Конст. Багр. 128), *Pogodina* (Ист. слав. пер. 72), *Maretiće* (Slaveni 62, 69), *Marquarta* (Streifzüge 110); také *Kunik* (Lechica II. 502, 504 v Kwart. hist. XII.) vyslovil se skepticky a patrně sem patří i *Kovačević-Jovanović* (Ист. срп. нар. I. 75).

[2]) Srv. na př. z historiků, kteří psali nověji o balkánských dějinách, *Uspenského* (Первыя слав. монархiи на западѣ 1872 14 sl.), *Sokolova* (Изъ древней ист. Болгаръ 55), *Szaraniewicze* (Krit. Blicke 87), *Hilferdinga* (Ист. Сербовъ 16 podle Šafaříka), *Hopfa* (Griech. Gesch. 94), *Gregorovia* (Gesch. d. Stadt Athen I. 112), *Finlaye* (Griech. unter den Römern 313), *Paparrigopula* (Ἱστορία III. 221), *Nikolajeviće* (Лет. Мат. Срп. 105. 16), *Rypla* (Beziehungen d. Slawen und Avaren, Budweis 1888, 18 sl.), *Píče* (Pam. Arch. XVII. 537), *Kallaye* (Gesch. der Serben I. 10, 16), *Kordubu* (Věstník SS. III. 65), *Westberga* (Ibrahîm îbn Jakûb 97 sl.), *Bayeta* (*Lavisse-Rambaud*, Hist. générale I. 197), a ještě r. 1905 *Vlad. Milkowicze* (*Helmolt*, Weltgeschichte V. 277). Ba docela se našli někteří, kdož znovu opakovali starou thesi o příchodu jižních Srbochorvatů z Lužice a z Čech, na př. *Roesler* (Zeitpunct 120; srv. i odpověď *J. Kalouska*, Pam. arch. X. 189). Sem náleží i dobrodružná theorie prof. *B. Petriceicu-Hasdeu*, podle níž prý povstali jižní Srbové smíšením Illyrolatinů s přistěhovalci českými. (Srv. ref. *R. Kaindla*, Globus LXXXI. 102 a Archiv f. sl. Phil. XVI. 311.)

pozval Herakleios Slovany v letech 627—640, aby mu pomohli zbaviti Dalmacii od Avarů [1]).

Fr. Kos staví se zase v základě na stanovisko Jagićovo, zamítaje zakarpatské Velké Chorvatsko a Srbsko, zamítaje i vyzvání Herakleiovo a soudě, že srbochorvatští Slované seděli už od VI. stol. ve svých historických sídlech, jsouce však od konce VI. stol. v podruží Avarů. Ale jádro pravdy Konstantinovy zprávy vidí v tom, že tyto jižní Slovany vysvobodily z avarské moci zástupy českých Chorvatů a polabských Srbů vyslané sem od vítězného Sama po r. 623; tato událost dala podnět k tradici, že Chorvaté a Srbi přišli za Herakleia a Dalmacie s Posávím na Avarech dobyli. Od čety lužických Srbů dostali i jižní Slované jméno, podobně asi jako Slované východní od čet ruských [2]).

Ed. Bogusławski už delší dobu hájí zase versi samostatnou. Jihoslovanští Chorvaté a Srbové jsou mu starověkými Karpy, kteří po mnohých vpádech r. 295 (srv. výše str. 108) za vlády Diokletianovy od caesara Maximiana přesazeni byli k Drávě, odkudž zaujali pomalu svá další historická sídla. Spadá tedy příchod jejich do konce III. stol. a nesprávné přeložení jeho do VII. stol. v dobu Herakleiovu zavinil Konstantin zmatením jména tohoto císaře, jenž vládl od r. 610 – 641, s Maximianem, jenž měl běžné příjmení *Herculius*, jak řada pramenů dosvědčuje [3]).

Konečně L. Gumplowicz hájí v poslední době v jádru celou zprávu Konstantinovu i datum příchodu (r. 635) i pozvání Herakleiovo, i východisko zakarpatské. Ale Chorvaté i Srbi, přišlí ze severu na vypuzení Avarů, nebyli prý čistí Slované, nýbrž slavisovaní Gotové, kteří po rozbití říše ostrogotské od Hunnů r. 376 stáhli se do Zakarpatí a tam Slovany ovládli, tvoříce vyšší třídu válečníků, tedy jakousi šlechtu, jež se ovšem během tří století

[1]) *V. Klaić*, Povjest Hrvata. Zagreb 1899, I. 30. Podobně hledá V. Chorvatsko v Pannonii *W. Kętrzyński* (Granice Polski w X. wieku. Rozpr. Akad. Um. XXX. Serya II. T. V. 18. Srv. Bull. intern. 1902, 94; Przyczynki do historyi Piastowskiej. Tamže T. XXXVII. [1898] str. 37; O Słowianech 60).

[2]) *Fr. Kos*, Iz zgodovine Jugoslovanov v VI. stol. Izv. Muz. Krajn. VIII. 204—209 (1898), Gradivo I. 196.

[3]) *Ed. Bogusławski*, Hist. Słowian II. 71 sl., 416, Methode 77 sl., Einführung 28, pozn. 80. Srv. i jeho »Początki Chorwacji illiryjskej«. Krakov 1893. O theorii Bogusławského mohlo by se uvažovati tehdy, kdyby dříve slovanskost Karpů a spojení jména jejich s Chorvaty byla prokázána, pro což však rozhodný průkaz chybí, jak jsem doznal několikráte. Jinak je pravda, že Maximianovi se dává v pramenech stále příjmení Herculius.

dosti poslovanila. Dokladem jsou staré zprávy, jež zaměňují přímo Goty se Slovany a dále existenee staré šlechty u Srbochorvatů, jež jako jinde povstala i u nich z cizích dobyvatelů [1]).

To jsou theorie pronesené dosud v otázce vyvolané zprávami Konstantina Porfyrogenneta. Přes reakci posledních let, jež hledí jádro tradice více méně zachrániti, zůstává přece společným positivním výsledkem 1. to, že se jižní Srbové a Chorvaté již nespojují geneticky s českými Chorvaty a lužickými Srby, jako učily starší theorie, 2. že se dále téměř souhlasně zamítá existence velké zakarpatské Chorvacie a Srbie, a 3. že se zamítá i datum Konstantinovo, podle něhož Srbové a Chorvaté, jako dva národové přijíti měli teprve v VII. století. A tak se vskutku z největší části jeví zpráva Konstantinova přece jen buď jeho výmyslem nebo tradicí od jiného uměle konstruovanou a císařem bona fide přejatou.

A to je jistě v celku správné hledisko. Jazykové důvody, jež vedly Dobrovského a Račkého k zamítnutí staré theorie o lužickočeském původu Srbochorvatů, jsou bez odporu správné a netřeba, abych je zde rozbíral a opakoval. Od českých Chorvatů a polabských Srbů jižní Charvaté a Srbové se neoddělili a nepošli. To je zjevné každému, kdo se poněkud vyzná ve filologii slovanské. Také proti příchodu jejich za doby Herakleiovy a proti tradici o »povolání« jich císařem byly podány námitky vážné, jak historického rázu — srv. mlčení ostatních pramenů — tak i filologické Jagićem, jež plně uznávám, a nepochybuji, že s lety 630—640 v otázce této více operovati nelze (srv. dále na str. 278). Ale v jedné věci nešel bych přece tak daleko, kam Pervolf, Maretic nebo Jagic došli, popírajíce naprosto existenci zakarpatského Bělochorvatska a Bělosrbska a prohlašujíce je jen za pojmy uměle

---

[1]) *L. Gumplowicz*, Chorwaci i Serbowie (Varšava 1902) a v stati »Die politische Geschichte der Serben und Kroaten« (Polit. anthr. Revue 1903, I. 779). Gumplowiczova theorie založena je hlavně na dvou nesprávných pramenech: 1. pokládá za historicko-sociologický fakt, že celí národové se vůbec nestěhovali, nýbrž jen vojenské družiny, a 2. domnívá se, že Chorvaté a Srbové povolaní Herakleiem byli slavisovaní Gotové, což však nelze prokázati. Gumplowicz ve své polské práci (str. 11) praví sice, že důkaz o tom podá kniha zemřelého jeho syna Maximiliana, až vyjde, ale dosud nevyšla. A že důkaz nebude lze provésti, je vidno z jeho německého článku, kde jsou už uvedeny doklady k tomu: ono známé pozdní směšování Slovanů a Gotů v jižních kronikách (srv. výše str. 177). Ale to ovšem nestačí na dotvrzení hypothesy, že Gotové po r. 376 zůstali seděti v Zakarpatí, napolo se slavisovali a utvořili pak jihoslovanskou šlechtu.

vybájené [1]). Také bych Konstantinovy zprávy nevylučoval tak naprosto z řady historických pramenů, jak to učinil Drinov [2]).

Byl jsem v dřívější době také nakloněn k tomu, míti existenci Bělosrbska a Bělochorvatska za pouhou fikci byzantskou ev. jihoslovanskou, proti níž vážně stály jen zprávy letopisu Kijevského o Chorvatech v sousedství kmenů ruských. Ale když se mi dostaly přede 2 lety do rukou nově odkryté stati Kardízího a anonymního perského geografa z X. stol. o Slovanech, musil jsem uznati, že úplné zamítání, aspoň pokud se týče Velké Chorvacie na severu — o Velké Srbii není takových dokladů —, jež dnes zavládlo mezi historiky, jest přece jen předčasné a že dlužno s konečným úsudkem vyčkati prací a snad i objevů dalších.

Rozebrati podrobně. jak vypadaly národopisně země na sever od hor Sudetských a Karpatských po době Ptolemaiově, bude předmětem příslušných kapitol v III. a IV. dílu těchto STAROŽITNOSTÍ. Zde omezím se jen na to, abych v přehledu ukázal, co lze positivního uvésti v otázce, existoval-li na severu Karpat nějaký útvar Velkého Chorvatska a Srbska, čili ne.

Viděli jsme výše, že od doby Račkého obraceli se vykladatelé vůbec proti existenci Velkého Chorvatska a Srbska na severu.

Věc sama na první pohled zaráží proto, že jak Rački tak i Pervolf, Jagić, Oblak a Drinov kladli při tom kolébku Slovanů za Karpaty a tudíž eo ipso i původní vlast jižních Slovanů. Tito badatelé, zavrhujíce Konstantinovo zakarpatské Chorvatsko a Srbsko, nemohli tedy míti a neměli také na mysli pouhou pravlast Jihoslovanů, nýbrž určitou nějakou pozdější Bílou Chorvacii a Srbii, o nichž píše Konstantin tak, jako by ještě za jeho doby a jistě v VII. stol. byly existovaly. Toto rozlišení severní pravlasti Srbochorvatů od Konstantinova pojmu Bělochorvatska a Bělosrbska dlužno tedy míti předem na mysli. A o druhém pojmu soudili výše jmenovaní, že jest fikcí povstalou na základě zpráv, jež došly

---

[1]) *Maretić* (Slaveni 69) píše: »Eto na kako slabu temelju stoji velika Hrvatska! Nje nigda nije bilo, nego ju je Porfirogenit naprosto izmislio.« *Jagićův* výrok srv. výše na str. 258.

[2]) *Drinov*, Заселеніе 128: „Сказаніе Константина . . . есть не что иное, какъ плохая и въ высшей степени безосновная теорія и какъ таковая не имѣетъ никакого историческако значенія. Вотъ по чему по нашему мнѣнію сказаніе это слѣдуетъ исключить изъ числа источниковъ.« Stejně soudí i *Laskin* (Соч. Конст. 128).

do Byzance o říši české, o Chorvatech českých a o lužických Srbech v Polabí.

Připojil bych se sám také rozhodně k tomuto mínění, kdyby nebylo zpráv na Konstantinu nezávislých, které nám ukazují, že vskutku v Zakarpatí a to v době poměrně ještě pozdní musíme uznati existenci rozsáhlého území osazeného nebo ovládaného Chorvaty, na němž se ještě do X. stol. udržoval název země Chorvatské. To nemohl býti název říše české od doby, kdy Boleslav II. k ní připojil Krakovsko, kdysi před r. 965, jak nově vykládají Westberg a po něm Marquart [1]). S tímto výkladem historicky nedoloženým [2]) a pravdě nepodobným nedá se nic dělati ve prospěch restituce Velkého Chorvatska. Ale existuje přece řada jiných dokladů, jež nasvědčují jakémusi velkému útvaru ethnologickému na severu Karpat, nesoucímu jméno Chorvatů. Podívejme se na ně bez ohledu k politickým názvům Čech, Polska, Ruska, a učiníme-li tak, vidíme, že 1. řada pramenů lokalisuje bezesporně existenci Chorvatů na západě u Čech a horní Visly, 2. druhá řada opět na východě, ale obě řady přece jen v Zakarpatí a nedaleko od sebe a 3. že jiné prameny potvrzují docela existenci jakési severní říše chorvatské.

Na západě je zná geografický popis krále Alfreda z konce stol. IX., pode jménem »*Horiti*« [3]), dále ze stol. X. slovanská,

---

[1]) *Westberg Fr.*, Ibrâhîm's-ibn-Ja'kûb's Reisebericht über die Slawenlande aus dem Jahre 965 (Зап. Акад. Наукъ) Petrohrad 1898, 97 sl., *Marquart*, Streifzüge 109, 132. Existenci sev. Srbie Marquart však zamítá, poněvadž pro ni není dokladů (l. c.), Mas'údího Srbové lužičtí jsou Bílí Srbové Konstantinovi.

[2]) Doloženo to jinak není. Mimo to srovnejme, že Konstantin psal podle slov kapitoly 27, 29 a 45 spis περὶ ἐθνῶν už v letech 949—952, tedy v té době i kapitoly o Chorvatech a Srbech. Jeho vědomosti o sousedech říše německé pocházely asi ze zpráv poselství, která vyslal k Ottonovi r. 944 a 949 (*Köpke* und *Dümmler*, Kaiser Otto der Grosse. Leipzig 1876, 133, 172).

[3]) V originálu čte se: »Bë nordham eástan Maroara sindon Dalamënsan and bë eástan Dalamënsena sindon Horiti and bë nordhan Dalamënsena sindon Surpe; and bë vëstan him sindon Sysele. Bë nordhan Horiti is Mägdhaland, and bë nordhan Mägdhaland is Sermende ódh tha bëorgas Riffin (*Bielowski*, Mon. Pol. H. I., 13 s polským překladem. Srv. *Zeuss*, Deutschen 602). Alfredova doba určuje se r. 871—901. Název »Harfađa fjöll« v Hervarsagě, jejž Heinzel překládá »hory Chorvatů« (Sitzungsber. Akad. Wiss. Wien 1887, 499), dlužno však spíše vyložiti za »hory Karpatské« (srv. mé Slov. Starož. I., 297).

v Čechách psaná legenda o sv. Václavu[1]; konečně zakládací listina biskupství pražského, předložená r. 1086 císaři Jindřichovi na sněmu mohučském[2]) uvádí ve výčtu kmenů českých a slezských, a to právě mezi oběma skupinami kmen *Chrouati et altera Chrouati*[3]). Kde tito západní Chorvaté seděli a jakého byli příslušenství, nelze na základě uvedených dat určitěji říci. Sám mám dojem, že jejich jádro sedělo při horní Visle. Zasahali-li na západě za Sudety do Čech (*Chrouati et altera Chrouati*), není jisto, a byli-li u nás, byl to patrně jen menší zlomek, vniklý přes hory do Pojizeří a Polabí. Jiným malým zlomkem byla též chorvatská osada (*Chruvati*) na levém břehu Sály[4]). To jsou doklady pro Chorvaty západní. Jiné zprávy, jež byly ještě na př. Grotem, Dümmlerem, Račkým uváděny na doklad severního Chorvatska: zpráva arcijáhna Tomáše Splitského ze XII. stol.[5]), Laonika Chalkondyla z XV. stol.[6]) a i tradice Dalimilova o Charvatech

---

¹) Ed. *Pastrnek* z rukop. novljanského. V odst. 32 dí se o Drahomíře, matce sv. Václava: оубоıавши же сѧ мати его смерти вѣжа въ хорваты. страшно бо естъ, отъ чюжею роукоу да еѧ не претрънитъ (Věstník král. uč. spol. nauk Praha 1903, str. 78).

²) K otázce o pravosti a stáří této listiny srv. stať *J. Pekaře* »K sporu o zakládací listinu biskupství pražského« v ČČH. 1904, 45 sl.

³) Deinde ad aquilonalem hii sunt termini: Psovane, Ghrovati et altera Chrowati, Slasane, Trebowane, Boborane, Dedosane usque ad mediam silvam, qua Milcianorum occurunt termini. Inde ad orientem hos fluvios habet terminos: Bug scilicet et Ztir cum Cracoua civitate provinciaque, cui Wag, nomen est cum omnibus regionibus ad praedictam urbem pertinentibus, quae Cracova est . . . (*Emler*, Fontes rer. boh. II., 116). O umístění českých Chorvatů a zejména o výklad slova *altera* bylo mnoho sporů, o nichž bližší výklad přísluší do jiného dílu Starožitností. Věc není jasná a rozhodnutá.

⁴) *Chruvati* (vicus) u Thietmara III., 11, nynější Klein-Corbetha mezi Merseburgem a Halle.

⁵) Tomáš Splitský Hist. Salon. c. VII. (ed. *Rački*) vypravuje jak Salony dobyty byly Goty t. j. Slovany, kteří přišli do Dalmacie z Polska: »Gothorum tempore, qui Totila duce de partibus Teutonie et *Polonie* exierunt, dicitur Salona fuisse destructa . . . . Venerant de partibus *Poloniae*, qui Lingones appellantur, cum Totilla septem vel octo tribus nobilium. Hi videntes terram Chroatiae aptam sibi fore ad habitandum, quia rari in ea coloni manebant, petierunt et optinuerunt eam a duce suo«. Srv. i u kněze Dukljanského c. I. (ed. *Crnčić*): »exiit quoque gens a septentrionali plaga, quae Gothi nominabantur«.

⁶) Laonikos Chalkondylas (*Ἀπόδειξις ἱστοριῶν* I., 17) odvádí Slovany balkánské ze severu Evropy »*ἀπό τε Κροατίας καὶ Προυσίων τῶν ἐς τὸν ἀρκτῷον ὠκεανόν*«. Srv. text úplný v SS. I., 11.

v srbské oblasti[1]), nemají pro mne žádné ceny průkazné, ježto prvé dvě jsou asi jen ohlasem zpráv Konstantinových a třetí, Dalimilova, nevztahuje se zase na Chorvatsko slezské, jak se omylem soudívá, nýbrž na Srbsko a Chorvatsko jižní. Náležíť staré tradici o původu Slovanů z jihu, z Illyrie.

Druhá část Chorvatů seděla patrně dále na východě, v Haliči při Dněstru. Zprávy o ní jsou zcela positivní, a nemůže býti pochyby, že část Chorvatů sahala sem na východ[2]). Neuvádím pro to povšechné zprávy letopisu Kijevského o rozchodu Slovanů od Dunaje a o usídlení se Bílých Chorvatů (Хорвате Бѣлии) vedle Čechů, Srbů a Slovinců[3]), neboť celá tato zpráva jest naprosto nevěrohodná a podle všeho také jen ohlasem Konstantinovy, jako jiné jižní kroniky svrchu vzpomenuté. Ale jméno Хорваты opakuje se v další positivní části letopisu v kap. IX. ve výčtu kmenů ruských[4]); ještě určitěji a věrohodně připomínají se r. 907 Chorvaté severní mezi ruskými kmeny, kteří táhli s Olegem na Cařihrad[5]) a r. 992, kdy Vladimír kníže »йде (Володимиръ) на Хорваты. при-

[1]) Dalimil na počátku své kroniky (ed. *Mourek*, Praha 1892, str. 4) dí:

»V srbském jazyku jest země,
ježto Charvaty jest jmě;
v téj zemi bieše lech,
jemužto jmě bieše Čech«.

To jest však zjevná parafrase umělé tradice kronik polských (Boguchwala r. 1253 a pozdějších) o příchodu Čecha a Lecha ze země chorvatské a srbské a sice z jižních Chorvat, ne ze slezských, jak mínil na př. *J. Píč* (Pam. XVII. 537), *Grot* (Изв. 69), podobně i *Rački* (Biela Hrv. 174), a ovšem i *Šafařík* (SS. II., 109, 409) s *Palackým* (Dějiny 1862, I., 89). K tradici o knížeti Ivanu z rodu chorvatského, s nímž se setkal Bořivoj, srv. výklad u *Račkého*, Documenta 378.

[2]) Nemohu v této věci nikterak souhlasiti s *M. Hruševským*, jenž těmto zprávám popírá všechen význam a uznává jen zprávy o Chorvatech v Čechách (ve sborníku *Vl. Lamanského* »Статьи по славяновѣдѣнію«. Спб. 1904, I., 316). Západní haličské Chorvaty odmítá na dobro nově *K. Potkański* (Lachowie i Lechici 1897, 12, Kraków przed Piastami 1898. Rozpravy Ak. Um. Krak. Ser. II., T. X., 104), ale východní uznává (l. c. 106, 240). Uznával je za to *Šafařík* (SS. II., 111 sl.), *Barsov* (Очерки 95, 284, pozn. 198), umísťuje jejich centrum u Přemyšle, *Filevič* (Ист. др. Руси I., 257) a jiní.

[3]) Srv. text v SS. I., 6.

[4]) Kap. IX: И живаху в мирѣ Поляне и Деревляне [и] Сѣверъ и Радимичи, Вятичи и Хорвате. Дулѣби живаху по Бугу atd. (ed. III., 1897, 12).

[5]) Letopis ed. III., str. 29: Иде Олегъ на Грекы, Игоря оставивъ Киевѣ; поя [же] множество Варягъ и Словенъ и Чюдь и Кривичи и Мерю и Деревляны и Радимичи и Поляны и Сѣверъ и Вятичи и Хорваты и Дулѣбы и Тиверци, яже суть толковины: си вси звахуться отъ Грекъ Великая Скуѳь.

шедшю бо ему с войны Хорватьскыя и се Печенѣзи придоша по одной сторонѣ отъ Сулы[1]... Ačkoliv po této události není v letopise více řeči o Chorvatech[2], je přece z uvedeného zřejmo, že kdesi ve východním Zakarpatí seděl kmen Chorvatů, který byl v X. stol. ve stycích s Kijevem. Byli-li to titíž Chorvaté, kteří v jádru seděli na Visle, či jiná oddělená část na východě, není ovšem z letopisu vidno. Ale už najisto, vezmeme-li zprávy tyto v celkovou úvahu, vidíme aspoň tolik, že v IX. a X. stol. vystupovali Chorvaté jako zvláštní odlišený kmen jak na západě při Visle a hranicích českých, tak i na východě při Dněstru ve spojení s kmeny ruskými. Dovolávati se k tomu i topografických jmen, odvozených od názvu Chorvat, jako učinili Šafařík nebo Barsov, nelze, poněvadž neznáme jejich stáří[3]).

Slovem zakarpatští Chorvaté v IX.—X. stol. představují nám ještě značnou ethnologickou vrstvu, která seděla po valné části Zakarpatí, buď pohromadě nebo spíše už roztrhaná jinými kmeny slovanskými tak, že v té době kompaktního celku netvořila. Uznávati v tomto rozložení geografickém 3 různé kmeny chorvatské, Chorvaty české, polské a ruské je nepřirozené a nepravděpodobné. Tu patrně běží o jeden velký chorvatský kmen, jehož části byly během doby odtrženy, assimilovány a také zanikly v různých větvích slovanských.

Dosud jsem uváděl k sev. Chorvatsku jen zprávy známé, uváděné i Račkým nebo Grotem. Méně je známo, jak do této otázky zasahují i prameny orientální a že jimi, což bude hned zřejmo, existence severního Chorvatska je potvrzena daty velmi zajímavými. Prameny, jež dále uvádím, popisují nám národopisný a politický obraz východní Evropy z konce IX. a z X. stol, a z nich vidíme, že v době té v Zakarpatí buď existoval ještě útvar velkého Chorvatska, nebo, neexistoval-li, že pamět o něm byla ještě živá.

Pro X. stol. mohu uvésti především zprávy Mas'údího o severních Chorvatech[4]). Ačkoliv je výčet slovanských národů za-

---

[1]) L. c. str. 119.

[2]) O tom, že Boleslav Chrabrý podmanil si i Chorvaty, zmiňuje se ještě Kadlubek II., 12: »Hunnos seu Ungaros, Cravatios et Mardos gentem validam suo mancipavit imperio« (*Bielowski* MPH. II., 279)

[3]) *Šafařík* SS. II., 144, *Barsov*, Очерки 95.

[4]) Uvádím podle textu uveřejněného *J. Marquartem*, Streifzüge 96 sl. Srv. však i *Harkavi*, Сказанія 125 sl.; 136, 166.

chovaný v jeho knize v mnohých bodech záhadný a sporný, o tom nemůže býti sporu, že jméno národa psaného *Chorvátín*, jejž Mas'údí umísťuje vedle Moravanů a Čechů event. Sasů [1]) — značí Chorvaty a to severní, jak ukazuje umístění a dále to, že Mas'údí vůbec mluví o Slovanech severních [2]).

Ještě zajímavější a důležitější jsou zprávy, jež čerpáme pro počátek IX. event. i pro VIII. stol. z pramenů nedávno objevených, z kroniky Kardízího (nebo Gurdézího) a perské anonymní geografie z r. 982/3 [3]), jež obsahují popis severní a východní Evropy, sice různě interpolovaný, ale ukazující na starší pramen, který povstal asi na počátku stol. IX., ne-li v době ještě starší [4]). Filiace těchto pramenů není dosud řádně zjištěna [5]), ale tolik je

---

[1]) Zde jedni čtou v originálu Sáchín — Čechy (*Marquart* 102), druzí Sásín — Sasy (*Westberg*, Ibrâhîm's Reisebericht 48, tak i *Lelewel*, *Dozon*), jinak ještě *Charmoy* a *Harkavi* (Сказанія 166).

[2]) Na severní Chorvaty to vykládá i *Marquart* (l. c. 129) i *Westberg* (l. c. 50) i ostatní.

[3]) Prvý autor Abú S'aíd 'Abd-al-Hajj ben Dahhák ben Mahmúd Kardízí napsal kroniku za vlády Abd-ar-Rašída (1050—1052); vydal ji *V. Bartold* v stati »Отчетъ о поѣздкѣ въ среднюю Азію съ научною цѣлью 1893—94, гг.« (Зап. Имп. Акад. Petrohrad VIII., T. 1. Nr. 4., 80—126, 1897). Druhý autor geografického popisu »Kniha hranic světa od východu k západu« není znám. Opsal jej A. G. Tumanskij v Buchaře z rukopisu XIII. stol. Srv. *A. G. Tumanskij*, Новооткрытый персидскій географъ X. столѣтія и извѣстія его о славянахъ и руссахъ. (Вост. Зап. арх. общ. X., 1897, 121 sl.). Traktát sestaven podle udání v textu r. 982/3, tedy krátce po Istachrím (951) a Ibn Haukalovi (943 - 973).

[4]) Kdo byl tímto pramenem, nevíme. *Marquart* (l. c. XXXI. a 26) a hrabě *G. Kuun* (Kéleti kútfok. Budapest 1898, str 8) myslí na *Achmeda al Džeihániho*, jenž jako vezír Nasra ben Achmeda (913/4) napsal na počátku X. stol. »Knihu cest a království« (Kitáb al-masálik va'l-mamálik). Marquart ukazuje zároveň, že příslušná stať Džeiháního nemohla od něho v originálu pocházeti, poněvadž jsou tam narážky na poměry ještě starší, na doby Isháka ben Ismá'íla gruzínského (c. 833—853) a Vádika arménského (842—847), a hádá, že i Džeihání převzal ji z pramene ještě staršího a že tímto prvo pramenem byl *Muslim al Džarmi*, o němž píše Mas'údí, že sepsal dějiny byzantské říše a okolních národů (mezi nimi i Slovanů) a to na poč. IX. nebo na konci VIII. stol. (srv. *Marquart* str. XXXII., 28, 160, 200, 467, *Vasiljev*, Виз. и Арабы I. Прилож. 73). Westberg klade cestu autorovu do r. 838—850 (Изв. Акад. Наукъ. Petr. 1899, XI., 218, 220), uznávaje také jeho vysokou cenu.

[5]) *Marquart* (Streifzüge XXXI.) takto spojuje:

A (al Džarmí)

|

B (Džeihání)

jisto, že před polovinou IX. stol. navštívil nějaký vzdělanější Armen nebo Peršan nynější Rusko a odtud přinesl řadu originálních zpráv o kmenech, které poznal a mezi nimi i o Slovanech. Zprávy ty v celku nejsou pro nás novinkou, poněvadž byly známy už z přepisů, zachovaných v spisech Al Bekrího, Rosta a j., ale novými, svrchu uvedenými traktáty vyneseny jsou přece nové detaily a zejména postavena jsou do nového světla některá záhadná jména ethnologicko-topografická, jež starším vykladatelům, jako Hammerovi, Chvolsonovi, Harkavimu ba i de Goejovi působila mnoho obtíží.

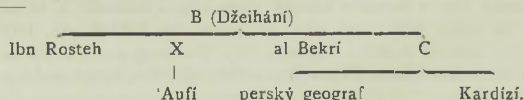
Jedna ze zpráv, které můžeme odsud čerpati, je právě potvrzení, že za doby autorovy návštěvy v Rusku tedy na počátku IX. stol. existovalo vskutku jakési silné slovanské centrum na severu, jež neslo jméno Chorvatů. Zprávy Džeiháního event. Džarmího o slovanských kmenech severních mám vůbec v leckterém ohledu za velmi důležité. Mezi jiným vidíme, že v době té v očích orientálních cestovatelů vynikaly vedle Rusů u severních Slovanů především dvě velké skupiny (každá se svým hlavním centrem obchodním nebo politickým) a to 1. Slované antští, 2. chorvatští.

These tato je ovšem mým výkladem, jenž se značně odchyluje od dosavadních běžných představ i pokud se týká Antů i pokud Chorvatů. Ale mám jej za jedině možný z důvodů historických i filologických. Arabský text praví v doslovném překladu toto:

U *Ibn-Rosta* v překladě Chvolsonově:

„отъ земли Печенѣговъ до земли Славянъ 10 дней пути. Въ ближнихъ краяхъ земли Славянской находится городъ по имени *Bâ-u* . ? .“

Dále po zmínce o největším knížeti Slovanů Svatoplukovi praví se: „Городъ, въ которомъ онъ живетъ, зовется *Джервабъ*. Здѣсъ у Славянъ происходятъ ежемѣсячно въ продолженіе трехъ дней торгъ“ [1]).

[1]) *Chvolson D.* Извѣстія о Хозарахъ, Буртасахъ, Болгарахъ, Мадьярахъ, Славянахъ и Руссахъ . . . Ибнъ Даста. Petrohrad 1869. 28, 125. Chvolson neví si s výkladem slova Vā-i- rady, jen určitě a správně zamítá možnost, že by to mohl býti Kijev. *Harkavi* (Сказанія 264, 266) čte však *Куябъ* (?), ale také

U *Kardízího* v překladě Bartoldově:

„Они (мадяры) постоянно нападаютъ на славянъ; изъ страны мадьяръ до страны славянъ 10 дней пути. Въ . . . славянъ[1]) есть городъ *Вантитъ*."

U *perského geografa* v překladě Tumanského:

„*Слово объ овласти Славянъ.* Это есть область, съ востока которой находятся Внутренніе Болгары и частью Русъ, съ юга ея — частью море Курзъ и частью Румъ. Съ запада и сѣвера ея — все пустыни *съверныхъ пустырей* . . . У нихъ два города: *Вабнитъ* — первый городъ съ востока Славянъ. Жители нѣсколько похожи на Русовъ. *Хурдабъ* — большой городъ и мѣстопребываніе государя." Pak následuje zpráva o Rusech s třemi středisky[2]).

S uvedenými jmény měst nevěděli si dosud vykladatelé rady. Nevěděli ani, jak správně transkribovati, poněvadž diakritická znaménka u cizích jmen bývají velmi popletená. Tak se stalo, že Chvolson četl *Vā-i-*, ale připustil řadu jiných souhlásek, na př. výklad *Krakov*, Harkavi četl totéž slovo *Kujab*, zamítaje emendaci *Krakov*. Druhé jméno bylo jasněji psáno — *Džarváb*, ale význam byl nejistý.

Do této sporné otázky přinesli nově odkrytý Kardízí a perský geograf nepopíratelně čtení lepší a zachovalejší, ukazujíce, jak dlužno emendovati nejasné výrazy Rostovy.

Prvé slovo zní:

	u Rosta	وابيب	. . . t. j. Vá-?-ít?
	u Kardízího	وانتيت	. . . t. j. Vántít
	u persk. geografa	وابنيت	. . . t. j. Vábnít
Druhé slovo	u Rosta	جرواب	. . . t. j. Dž-r-váb
	u Kardízího	جراوت	. . . t. j. Dž-rávat
	u persk. geografa	خرداب	. . . t. j. Chordáb

---

jen pouhým dohadem, poněvadž text zní jinak, počínaje nesporně slabikou *Va*—; jméno druhého města čte *Джарваабъ* (?).

[1]) *Bartold* l. c. 122 (orig. text na str. 99). *Marquart* (Streifzüge 467) překládá: »In den Grenzgebieten der Slawen ist eine Stadt . . .« Korrektněji přeložil mi místo toto kollega prof. R. Dvořák takto: »v nejhustěji (obydlené) části Slovanů«, nebo »tam kde jsou Slované nejhustší, jest jeden *šahr*, který zovou *Vantít*«. O významu označení *šahr*, *šehr*, jež mělo zároveň význam *země*, *říše* (srv. ind. *ksathra*, *chšathra* v Avestě, *šahr* v novoperšt.) a potom i *města*, srv. v stati *R. Dvořáka* »Husn u dil« (Sitzungsber. Akad. Wien, Bd. CXVIII., 77, pozn. 1). Značilo zemi a tím i přirozeně hlavní město, středisko podle země nazvané. Tak i *Westberg* (Изв. Имп. Акад. XI. 1869. 213).

[2]) *Tumanskij* l. c., 134 sl.

Ani Bartold ani Tumanskij ani Marquart nevědí, co prvé znamená; [1]) druhé aspoň Marquart vykládá *Chorvát*,[2]) jehož jméno zkomolili opisovači přehozením diakritického znaménka, jež náslovné *ch* změnilo v *dž*.

Po mém soudu dlužno čísti jedině خروات — وانتيت, to jest *Vántít* a *Charvát*, *Chorvát*, tak že máme před sebou zprávu, že v IX. stol. vynikaly u severních Slovanů hlavně 2 země slovanské země Antů a Chorvatů, jejichž jména jsou zároveň označena jako jména středisk, hlavních měst *(šahr)*, zjev to v orientálních popisech obvyklý.[3]) Že je tomu tak, svědčí jednak další text, kde 3 plemena ruská rovněž jsou (aspoň u dvou) označena jmény hlavních svých středisk [4]), a pak to, že jména *Vántít* a *Chordáb* ze vyložiti jak s pravopisného hlediska,[5]) tak i s geografického a historického jedině přirozeně na jméno Antů a Chorvatů, — dvou velkých slovanských kmenů, o jejichž síle a rozlehlosti máme řadu jiných zpráv. Prameny byzantské uvádějí v Zadunají Anty (*Antes*, *Ἄνται*) jako jeden z největších kmenů slovanských (srv. výše str. 196, 201), jenž seděl v VI. a VII. stol. od dolního Dunaje k Dněpru a vysoko k severu nad Azovským mořem »v nesčíslném množství [6]),

---

[1]) *Marquart* (Streifzüge 189, 195, 200) vykládá *Vábnít* na Kijev a za korruptelu jména odvozeného od *Danast* (zde prý Dněpr zaměněn byl Dněstrem). *Westberg* uznává za správné čtení *Vántít*, ale vykládá na Vjatiče (Изв. Импер. Акад., Petrohrad, XI. 1899. Nr. 4, 213), *Tumanskij* (l. c., 135) nevykládá ani *Vábnít*, ani *Chordáb*.

[2]) *Marquart*, Streifzüge, str. XXXIV., 468, 471 a při tom myslí na Krakov.

[3]) Srv. výše pozn. 1 na str. 269.

[4]) U *Istachriho* je zpráva, že Rusové se skládají ze 3 plemen, z nichž jedno žije v gorodě zv. *Kujaba*, druhé zv. *Slavija* a třetí zv. *Artania* se sídlem knížete v *Artě*; *Ibn Haukal* (psal kolem r. 976) má tutéž zprávu o plemenu s městem *Kujaba*, o *Slavii* a *Artanii* s *Artou*, rovněž *Balchi*: *Kujaba*, *Slavia*, *Artania* a *perský geograf*, jenž píše: *Kujane*, *Seljabe*, *Urtab*. Jména píšu podle překladu *Harkaviho* (Сказанія, 193, 220, 276) a *Tumanského* (l. c., 136).

[5]) V prvém slově běží o obvyklou písařskou záměnu písmen *b*, *n* a *t*, při druhém o rovněž snadné zmatení (přehozením diakritického znaménka) písmen *ch* a *dž*, a snadné záměny *d* a *v* při rychlém psaní.

[6]) Uvádím zde zatím dvě hlavní zprávy, poněvadž jinak podrobný výklad o Antech a jejich dějinách náleží do IV. dílu Starožitností. Jordanis dí (Get. 34, 35): Antes vero, qui sunt eorum (Venetharum) fortissimi, qua Ponticum mare curvatur a Danastro extenduntur usque ad Danaprum, quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt«. — Prokopios (BG, IV., 4):

— tedy právě tam, kam kladou arabské zprávy asi hustě obydlenou zemi *Vántít*, dokazujíce nám zároveň, že ještě v IX. stol. tito silní Antové existovali a že nezmizeli nenadále ve stol. VII., jak se dosud soudilo. Zprávy, jež zase hovoří o Chorvatech na severu od Karpat ještě v X. stol., probrali jsme výše[1]).

Tento vysoce zajímavý příspěvek k historii Zakarpatí v IX. až X. stol. nelze podceňovati a dostáváme takto zcela neodvisle — pocházejíť tyto zprávy od některého vzdělanějšího perského nebo armenského cestovatele, jenž v IX. stol., ne-li koncem VIII., navštívil východní Evropu — nové potvrzení o zemi Chorvatů na severu se zřejmým dosvědčením, že tu jde o kmen vynikající, soustředěný patrně i politicky kol nějakého střediska, jež se analogicky označuje jménem národním[2]).

To jsou tedy zprávy, jež nám ukazují, že v IX.—X. stol. existovala nezávisle na Konstantinu představa o jakési zemi a patrně i říši Chorvatů na severu, a témuž nasvědčuje dodatečně i jméno národní, přešlé s hor Karpat na kmen. Jméno Chorvaté je sotva slovanského původu a parallela s Karpaty jest příliš blízká. Přešlo-li pak jméno hor na kmen, jenž pod horami bydlel, přešlo zajisté na nějaký celek a to nám ukazuje dodatečně, že Chorvaté asi původně byli kmenovým celkem, jenž seděl u Karpat. Kde bylo jeho centrum, je otázka prozatím vedlejší a, přiznávám se, pro mne dosud nezodpověditelná. Rozloha kmene byla však značná.

S tohoto hlediska dívám se také jinak na vzájemný poměr různých kmenů chorvatských, než na př. prof. Brückner[3]). Proč

καὶ αὐτῶν (Οὐτουργούρων) καθύπερθεν ἐς βορρᾶν ἄνεμον ἔθνη τὰ Ἄντων ἄμετρα ἵδρυνται. Srv. dále u Prokopia BG. I., 27, III., 14, III., 40, Maurikiovo Strateg. XI., 5 atd.

[1]) Ještě jeden orientální pramen zmiňuje se snad o knížeti Chorvatů severních, totiž list chazarského krále Josefa psaný c. 960 rabbímu Chasdaji ibn Šafrutovi, ministru chalifa Abderrahmána III. v Kordově. Ale není jisto, není-li pramen tento apokryfem a opírati se oň nelze, ač jej na př. *Westberg* (l. c., 213), *Harkavi* (Russ. Revue VI., 1875, 69—97) uznávají; také zmínka sama je nepřímá a nejistá (jméno krále kmene *Gebâlîm* vykládá se na »Bergbewohner«, t. j. Chorvaty). Srv. i *Racki*, Documenta 418, 420, 422. *Kunik*, *Frähn* a též *Marquart* mají jej za apokryf, poslední klade jeho původ po r. 1140 (Streifzüge 11).

[2]) O lokalisaci jeho se zatím pokoušeti nechci. Rosteh na jiném místě umisťuje je na řece zv. *Ruta* (?), »která vychází z hor na hranici Pečeněgů, Maďarů a Rusů, teče zemí Rusů a směřuje k Slovanům« (*Tumanskij* 135, pozn. 11).

[3]) *Brückner*, Archiv f. slav. Phil. 1900, 238.

bychom nemohli spojiti tyto rozbité kusy chorvatské, s kterými se setkáváme v historii X.—XI. stol.? Mám tuto představu vůbec za přirozenější, než představu o zvláštních českých, polských, ruských a jižních Chorvatech, původu různého ale jména stejného. Zejména samo společné jméno, je-li neslovanského původu, stojí proti tomu. To není jméno jako Polané, Smoljané, Lučané a podobná, jež v slovanské ethnologické nomenklatuře jsou tak obyčejná, že není divu, setkáváme-li se s Polany na různých stranách, aniž měli původ společný. Protidůvod, který se od doby Dobrovského namítá, že totiž nelze jazykově jižní Chorvaty spojovati s českými nebo polskými, byl platný, když se domnívali, že přímo od českých přišli jižní Chorvaté na Balkán, ale nemá té váhy, máme-li na mysli představu, že všichni Chorvaté jsou zlomky původně jednoho celku, jenž se rozpadl a různě vyvinul. Jakkoliv nepopírám, že v X. stol. po Kr. byli jižní Slované jazykově přesně odlišeni od západních nebo východních, přece nebyl rozdíl v té době tak veliký, aby několik století předtím za příhodných podmínek — ocitla-li se na př. menší utržená část jedné větve mezi lidem větve jiné — nemohlo nastati sblížení a splynutí. Rozdíl jazykový v X. stol. nebyl ještě příliš hluboký a máme doklad, že ještě mnohem později v XVII.—XIX. stol. stačila doba něco přes 200 let k tomu, aby se kolonie chorvatské na Moravě a na Slovensku buď úplně počeštily nebo aspoň dostaly do stadia, v němž se z nich za nemnoho let jazykově stanou příslušníci větve západní [1]). Mohlo-li se toto provésti při silné jazykové differenci stol. XVII., mohlo se to tím spíše, snáze a rychleji státi v době o 1000—1500 let před tím, do níž připadal asi rozchod jižní větve od ostatních Slovanů. Rozdíl byl tehdy malý, aspoň máme-li zřetel k praktické možnosti vzájemného se dorozumění a k možnosti assimilace. Nepotřebuji se ani dovolávati, že někteří vynikající slavisté kladou teprve blízko k této době konec jazykové jednoty slovanské [2]).

---

[1]) Sám prof. Brückner neváhá přijímati (Archiv f. sl. Phil. 1900, 245) zprávu Kijevského letopisu, že Vjatiči a Radimiči byli kmenové původně lašští, — a v době letopiscově byli už poruštěni. Srv. i *Kunik*, Lechica I., 16 a *Šafařík* SS. II., 126. A podobné analogie nalezneme hojně i jinde. Viz na příklad vzájemné absorbování částí různých kmenů v starém Řecku. Srv. *J. Zubatý*, »Z novějších prací o řeckých dialektech« (Věstník Č. Akad. IX., 9).

[2]) Na př. *A. Sobolevskij* do doby Kristovy ev. do doby výprav gotských (Věstník SS. IV., 19), také Dobrovský, Miklosich a Jagić nejsou daleko. Srv.

Představíme-li si, že se za této doby jedna část velké větve, jazykově už differencované v budoucí »Jihoslovany«, ze Zakarpatí posunovala na jih přes hory a Dunaj k Sávě, kdežto jiná zůstala v Zakarpatí a byla massou slovanskou, jež se odchodem Germanů dostala do prudkých pohybů, roztržena tak, že se jeden zlomek dostal na západ k horám Sudetským, mezi kmeny české a polské, jiná část pak na východ mezi Rusy, — tu není, myslím, nemožnou představa, že tyto zbylé odtržené části, nepříliš četné, byly během následujících staletí tak jazykově přiblíženy k Slovanům je obklopujícím, že sice jistou dobu zachovaly některé rysy své kmenové individuality a své jméno, — ale že brzy potom při všeobecném zániku menších individualit kmenových zanikly také jednak v celku Čechů a Poláků na západě, jednak v Rusech na východě. Stačila-li 2—3 stol., aby osady chorvatské z dob tureckých válek počeštily se v severních Uhrách a na Moravě, domnívám se, že i skupina osad — a to byl pojem kmene Chorvatů českých nebo polských — podlehla této assimilaci za 1000 a více let tak, že se úplně počeštila, popolštila a poruštila. Chorvaté, kteří snad už v době Kristově pronikli do Čech, mohli býti v X. stol. dobře kmenem českým.

Bylo-li mi možno existenci severní Bělochorvacie doložiti řadou zpráv bez odporu vážných, nelze přijíti s něčím podobným na prospěch zakarpatské Bělosrbie. My sice a priori musíme analogicky připustiti, že Srbové, než přišli k Dunaji, seděli někde v Zakarpatí a to snad jako silný kmen; je také možno, že analogicky k Chorvatům neodešli všichni dolů, že části zbyly, že měli také politickou samostatnost, — ale dokladů proto, jež by byly zřejmé, nesporné a neodvislé od tradice Konstantinovy, nemáme. Od Srbů, které Plinius a Ptolemaios znají v Podkavkazí, mohu zde odmysliti úplně [1]) a Šafaříkův výklad Sporů Prokopiových v Srby nemohu uznati za správný [2]); při nejmenším není žádným spolehlivým dokladem. První další zprávou, kterou bychom mohli uvésti na doklad severní Srbie, jsou slova anonym-

---

moje SS. I., 113, 114. Tam i o theorii *Ljub. Stojanoviće*, jenž jednotu rozšířil vlastně až do definitivního rozchodu.

[1]) Srv. výše str. 252. Dovolával se jich na př. i *Šafařík* (SS. I., 194) i *Lamanskij*, Славяне въ Азіи 141, 150 i *Grot*, Изв. Конст. 74.

[2]) Podrobněji o tom pojednám v kap. VII. Srv. můj článek »Über die *Σπόροι* des Prokopios« (Archiv f. sl. Phil. XXIII., 130) a dodatek k tomu ve Věstníku sl. fil. a st. II., 260.

ního geografa bavorského z IX. stol., jenž mezi severními slovanskými kmeny, a to kdesi v Zakarpatí, uvádí i »*Zeriuani*, quod tantum est regnum, ut ex eo cunctae gentes Sclavorum exortae sint et originem sicut affirmant ducant«[1]). Forma slova je sice blízká výkladu »Serviani t. j. Srbové« — tak vykládal ve prospěch Bělosrbie i Šafařík[2]), — ale stejně možný je i výklad na ruské Sěverjany a máme-li zření k slovům, že z nich pošli národové slovanští, může jméno značiti i Sarmaty, v současném popisu Alfredově označené »Sermende«[3]). Na jisto to opět žádný určitý doklad není.

Rovněž není jisto, že *Serbiové*, jmenovaní Konstantinem Porfyrogennetem v řadě kmenů ruských (de adm. imp. IX.), jsou zakarpatští Srbové, poněvadž celý kontext spíše ukazuje na Sěverjany a také forma jména nezní *Σέρβλοι*, jak jinak píše Konstantin, kde mluví o skutečných Srbech[4]). Konečně ani současná zpráva Mas'údíova o velkém kmenu *Surbín*, uvedeném vedle Moravanů a sev. Chorvatů, není stilisována s tou určitostí, abychom mohli říci, že neměl Mas'údí na mysli Srbů lužických, ačkoliv další kontext nasvědčuje spíše Srbům východním, vedle kmenů ruských[5]). Za nějaký rozhodný doklad nelze však ani této zprávy použíti.

---

[1]) Srv. text u *Bielowského* M. Pol. H. I., 11, *Šafaříka* SS. II., 712 nebo na faksimili, vydaném v knize *Ch. Schiemmanna*, Russland, Polen und Liwland etc. I. (Berlin 1886) u str. 28.

[2]) *Šafařík* SS. I., 78, 116, tak i *Grot*, Изв. Конст. 68, *Westberg*, Ibrahîms Reisebericht 131.

[3]) Srv. Alfreda u *Bielowského* M. Pol. H. I. 13 (viz citát výše na str. 263 pozn. 3). Srv. k tomu u Anonyma Ravennského parallelní zprávu (I., 12): »Sexta ut hora noctis Scytharum est patria unde Sclavinorum exorta est prosapia«. Na Sarmaty vykládal *Pervolf* (Arch. f. sl. Phil. VIII., 3 sl.), a *Králíček* (Zs. f. Gesch. Mähr. 1898, sep. ot. 17). *Marquart* (Streifzüge 148) mýli se, vykládaje to za korruptelu jména Červené Rusi.

[4]) Konst. l. c. *ἀπέρχονται (οἱ ἄρχοντες τῶν Ῥῶς) εἰς τὰ πολύδια ἃ λέγεται Γύρα, ἤγουν εἰς τὰς Σκλαβινίας τῶν τε Βερβιάνων καὶ τῶν Δρουγουβιτῶν καὶ Κριβιτζῶν καὶ τῶν Σερβίων καὶ λοιπῶν Σκλάβων, οἵτινές εἰσι πακτιῶται τῶν Ῥῶς.* Za Srby je vykládal *Šafařík* (SS. II., 110), nověji *Maretić* (Slaveni 70, 200), *Grot* (Извѣстія Конст. 70), za Sěverjany *Engel* (Gesch. von Servien 151), *Karamzin* (Ист. Рос. I., 34) *Solovjev* (Ист. Рос. I. Прим. 131), *Barsov* (Очерки 301), *Králíček* (l. c.), *Marquart* (Streifzüge 111), *Rački* (Biela Hrvatska 145).

[5]) V novém překladu Marquartově (Streifzüge 102) stojí: »Dann ein Volk namens *Surbîn*, ein Volk, das bei den Slawen gefürchtet ist aus Ursachen, deren Aufzählung zu lang wäre, und wegen Eigenschaften, deren Auseinandersetzung zu viel würde, sowie weil sie jeder Religion, der sie

Z toho, co jsem vyložil, myslím, je zjevno, že není možno popírati jen tak zhola existenci velké země chorvatské na severu. Máme pro ni řadu na Konstantinovi nezávislých zpráv, založených i na autopsii, a každým způsobem bylo by předčasné, prohlásiti ji za fikci fantasie, za výmysl Konstantinův. Severní velká Srbie není už tak doložena, ale je konečně i tu přirozeno, že byl snad vedle Chorvatů útvar podobný. A i když, což je možno, tradice o Velkém Chorvatsku svedla Konstantina, aby si k tomu konstruoval parallelní Velké Srbsko, — konstrukce tato mnoho nechybila, mnoho se pravdy nevzdálila Nepochybuji aspoň, že tradice Vyševičů o příchodu rodu z Povislí je správná.

Ostatně nejen to, co jsem právě vyložil, ale i jiné drobnosti ve zprávě Konstantinově ukazují nám, že nemáme před sebou zprávu cele vymyšlenou, nýbrž tradici, jež byla konstruována na jádře positivním. V topografickém umístění severního Chorvatska a Srbska jsou ovšem detaily čistě spekulativního, učeného rázu stol. X., jež náležely asi samému císaři nebo jeho dvoru a jichž v původní tradici jistě nebylo. Sem patří na př. určení místa pomocí moře zv. Temným, t. j. Baltickým [1]), pomocí země *Βοϊκι* t. j. Bojohaema, pomocí Bagibareie t. j. Bavor [2]) a i zmínka o sousedství Frank a Sas, ukazující na geograficko-politické vědo-

---

sich fügen werden, bar sind. Dann die *Morāwa*, die *Chorwātīn*, die *Sāchīn*, die *Guššānīn*, die *Braničābīn* . . . Die bereits genannten Serben verbrennen sich selbst, wenn ihnen der König oder Häuptling stirbt, sowie dessen Pferde. Sie befolgen dabei Gebräuche ähnlich denen der Inder . . . Dieser Stamm der Slawen und andere erstrecken sich nach Osten und sind fern vom Westen«. (Srv. i *Harkavi*, Сказанія 137). *Kunik* a *Rosen* (Извѣстія ал-Бекри 55) překládají: »Эни граничатъ съ востокомъ и далеки отъ запада«. *Westberg* (Ibrahîms Reisebericht 98, 131. Srv. i Изв. Акад. l. c. 275) má tyto Serby Mas'údíovy za Poláky na Visle. Drinov vztahoval zprávu na Srby jižní (Заселеніе 157).

[1]) Může býti spor, je-li názvem *θάλασσα Σκοτεινη* míněno moře Černé či některé moře severní, jemuž staré tradice dávaly epitheton »mlhavé, zachmuřené, mračné« (Srv. mé Starověké zprávy 38). S Baltickým mořem spojil ho *Kunik* (Изв. ал-Бекри 77, 89) i *Rački* (Ocjena 18, Biela Hrvatska 147) i *Westberg* (Ibrahîm's Reisebericht 97) a, myslím, správně. Konstantin, kdekoliv mluví o moři Černém, užívá terminu *ὁ Πόντος* nebo *ἡ τοῦ Πόντου θάλασσα*. K Černému moři vztahují výraz *Grot* (Изв. Конст. 65) a *Laskin* (Конст. Багр. 126).

[2]) Tyto dva výklady mám za nejpravděpodobnější (srv. *Rački*, Biela Hrv. 147, 152). Ovšem vykládati *Βοϊκι* za slov. tvar adjektivní *Βοϊσκη* t. j. Bojská země, jak Marquart činí (Streifzüge 110), nelze.

ınosti byzantského dvora. Těmito detaily doplnili a blíže vysvětlili lidovou tradici patrně teprve zde na jihu v X. stol. a učinil to buď císař sám, nebo nějaký jeho řecký zpravodaj na dvoře byzantském, nebo některý vzdělanější Slovan blízký rodu Vyševičů. Také zmínka o sousedství Turků t. j. Maďarů [1]) a o Pečenězích, kteří činili vpády do zemí slovanských, jsou zřejmě původu pozdějšího, neboť Maďaři přišli do Uher koncem IX. stol. a Pečenězi počali probíhati končiny od Donu k Dunaji a útočiti při tom na různé kmeny slovanské také teprve od poloviny IX. stol. [2]).

Ale jiné věci nemohly se do zprávy Konstantinovy dostati jinak než z jakési skutečné srbochorvatské tradice o příchodu ze severu. Je to vedle terminu Bílé Chorvatie a Bílého Srbska [3]) především zmínka o tom, že kmen Zachlumský přišel s knížecím rodem Vyševičů [4]) od řeky Visly a potom druhé jméno této řeky — *Διτζική*. Prvá zpráva je tak konkrétní a určitá, že nemůžeme jí pokládati za holý výmysl a jméno *Διτζική* em. *Λιτζική* rovněž ukazuje, že tu běží o nějaký domácí ze severu přinesený slovanský název, ať už je to zkomolení jména Vislica (Vis-*lica*) nebo říčního jména **Lika*, dim. *Licka* [5]). To nemůže býti vy-

---

[1]) O tom, jak v době té Maďarům dávalo se obecně jméno Turků, srv. *Rački*, Biela Hrvatska 143 sl., *Golubovskij*, Печенѣги, Тюрки, Половцы до нашествія Татаръ. Унив. Изв. Kijev. 1883, Мартъ 146, *Marquart*, Streifzüge 46 sl., 144.

[2]) *Golubovskij* l. c. 1883. Май 257 sl.

[3]) K terminu tomu srv. *Maretić*, Slaveni 69.

[4]) K této transkripci vede nás jednak Konstantinův přepis jména ruského Vyšehradu *Βουσεγραδέ* (de adm. imp. 9) a jméno Vyšeslava — *Wissasclavus* na nápise z IX. stol. (*Rački*, Documenta 376). Bielowski četl *Wysławic* (Mon. P. H. I., 38). Srv. osadní jméno Viševice v Bosně v okresu kotorvarošském, ale také Buševič v okr. bihačském.

[5]) Emendujeme-li ve jméně *Διτζική* *Δ* v *Λ* — a záměna ta při opisování originálu byla přesnadná, — obdržíme jméno *Λιτζική*, jež se má k sl. *Lika*, *Lička* asi jako župa *Γουτζικά* (de adm. imp. 30) ke *Gacko polje*. Jméno *Lika* a odvozeniny *Ličani*, *Ličina*, *Lička* jsou doloženy nejen v Dalmacii a Bosně, nýbrž i na severu v polských a českých krajinách. Srv. v Geogr. Słowniku polském: *Licówka* potok a ves v pow. dolinském (dříve zv. *Lecow*), *Licze* ves u Kwidzyně, řeka *Liczewka* přítok Sokoldy, *Liczki* bývalá osada, vzpomínaná v XVI. stol. v pow. kutnowském, *Liczkowce* osada v pow. husiatyńském, *Liczuny* osada u Vilna, *Licice* v pow. novogródzkém, *Liciniec* osada v Polesí, *Liciszewo* jezero v pow. lipnowském v Mazovsku; v Čechách srv. na př. *Ličkov*, *Lično*, *Ličov*, ř. *Ličná*, *Licibořice*, v Gemeru *Licince*. Ostatně, nemohli by se potom s tímto příjměním Visly *Λιτζική* spojiti přirozeně i Widukindovi *Licicavici* (Rer. gest. saxon. III., 66: [Misaca rex], cuius

myšleno, to bylo v tradici původní. A také nemáme práva klásti Vislu a *Διτζική* bez dalších dokladů někam do jižních Uher, jako to učinil Kętrzyński [1]).

Zpráva Konstantinova měla tedy za základ, za jádro nějakou domácí tradici srbochorvatskou o příchodu kmenů ze severu, od Visly. Chorvaté i Srbové vyšli ze Zakarpatí, ovšem ne teprve v VII. stol., nýbrž už během století předcházejících, a přinesli si paměť své severní velké vlasti na jih. Zejména v některých rodech byla tato vzpomínka udržována, uchovávajíc i některé údaje konkretní, a jedním z těch rodů byl knížecí rod Vyševičů, knížat zachlumských. Část zprávy Konstantinovy, jež hovoří o příchodu tohoto rodu, je patrně jádrem celé zprávy, jež byla uměle doplněna řadou učených vysvětlivek. Soudím proto, že Konstantin buď přímo nebo nepřímo [2]) slyšel od některého příslušníka tohoto rodu tradici o příchodu, jež zněla asi takto:

»Náš rod Zachlumců a vůbec ostatní (Chorvaté i Srbové) přišli jsme ze severu od řeky Visly. Tam, kde je velká země Chorvatů a Srbů, byla naše vlast, tam žijí ještě nekřěstění rodáci, a v nové zemi na jihu usadili jsme se po mnoha bojích s Avary.« Při tom asi vzpomněl zpravodaj zejména těch posledních bojů, jež podnikali Srbové a Chorvaté za císaře Herakleia, za onoho velkého vzepětí slovanských sil v letech 620—640, jež na východě pod Kuvratem a na západě pod vedením Samovým přivedlo k pádu bývalé panství avarské, a jež jistě nezůstalo bez účinku i na poměr Srbochorvatů k Avarům.

To mám za jádro a podklad zprávy,[3]) kterou Konstantin aneb už jeho nám neznámý zpravodaj vysvětliti hleděl řadou

---

potestatis erant Slavi qui dicuntur Licicavici), jejichž výklad působil tolik obtíží? Nejlepší dosavadní výklad *Brücknerův* vidí v názvu koncovku patronymickou a proto vykládá na rod Lestka, Lestkovici, Lstkovici (Archiv f. sl. Phil. XXI., 11), ale ve výkladu tom postrádáme přece něco. Kontext ukazuje na nějaký kmen silný, na nějž by se lépe hodilo jméno topické. Ovšem tomu vadí koncovka. Ostatně není nemožno, že korruptela *Διτζική* povstala jen zkomolením jména Vis-*lica*. S výkladem Ditziky nevěděl si rady ani *Šafařík* (SS. I., 539, II., 265) ani *Grot* (Изв. 66).

[1]) Srv. výše str. 260, pozn. 1. *Farlatti* hledal tuto Vislu v Dalmacii (Illyr. Sacr. I., 139).

[2]) Že by měl nějaké staré písemní dokumenty, jak soudil *Grot* (Изв. Конст. 59), dokladu nemáme.

[3]) Srv. i *Jagić*, Ein Kapitel 57. *Kos*, Gradivo I., 197.

bližších topografických označení a interpolací. Tak náleží interpolatoru bližší výklad o tom, co je severní Chorvatsko a Srbsko, kde se rozkládá, a zejména bližší výklad o tom, kdy se příchod udál a jakým způsobem je císař Herakleios usadil.

Zde patrně, jak Konst. Jireček správně podotýká, na utvoření Konstantinovy zprávy měla i vliv restituce římského panství v městech dalmatských, která se po šťastně skončené válce perské r. 629 podařila Herakleiovi.[1]) A zdá se, že se císař Herakleios vskutku při této restituci opíral proti Avarům o některé kmeny slovanské a pomocí jich zbavil se tam na trvalo Avarů. Toho, co mu vyvedl chakan r. 619 a r. 626[2]), nemohl císař zapomenouti.

Jako z příčin vyložených nemohou sloužiti údaje Konstantinovy k vymezení území severních Chorvatů a Srbů, tak také nemají významu pro určení doby příchodu obou kmenů na Balkán. Příti se o přesné datum z doby panování Herakleiova[3]) byla by práce zcela zbytečná.

Ptáme-li se po době, v níž Chorvaté a Srbové osadili Posáví a Dalmacii, a ostavíme-li stranou ztotožnění Chorvatů s Karpy usazenými Maximianem r. 295 při dolní Drávě[4]) a rovněž zatím i všechny hypothesy archaeologické, je jisto jen, že už v III. století dostali se Slované na Dolní Drávu, Sávu a Vrbas, a je jisto, že už poč. VI. stol. vpády těchto Slovanů pronikaly do Dalmacie, r. 547/8 dotýkaly se Drače a už k r. 600 ohrožovaly samu Italii. Slované, kteří je podnikali, nebyli asi jiné větve nežli té, jež tu seděla později, a z níž — původně vlastně jednotné — vyvinuly se teprve později dva politické celky, vedené dvěma kmeny Srbů a Chorvatů. O tom svědčí Jagičem a Oblakem pointovaný moment jazykový[5]), plynulý řetěz dialektů, přecházejících povlovně ze slovinštiny západní (kajkavštiny) přes čakavské a štokavské dialekty,

---

[1]) *Jireček*, Romanen I., 31 (1901). Zbytek Dalmacie, jenž zůstal v moci říše římské, byl jistě před dobou Karolingů mnohem větší než to, co popisuje v X. stol. Konstantin. Ztráta ostrovů nastala teprve v IX. stol., dobytím jednak od Arabů, jednak od Slovanů. Za Konstantina omezovaly se zbytky na 3 quarnerské ostrovy (Krk, Osor, Rab), na území zaderské a města Trogir, Split, Dubrovník a Kotor (*Jireček* 32).

[2]) Srv. výše str. 230.

[3]) Srv. výše str. 254, pozn. 1.

[4]) To jest základ theorie Bogusławského (srv. výše str. 260), opírající se o záměnu jmén *Herculius* (příjmení Maximinovo) a *Heraclius*.

[5]) Srv. výše str. 257. Jagićův výklad o plynulosti dialektů srv. v jeho práci hlavně na str. 72 sl.

a dále přes přechodní timocké, pirotské, vranskoleskovacké až do bulharských, jenž ukazuje, že patrně v jednom proudě, soudobně, bez pozdních protržení pohybovala se massa slovanských dialektů skupiny »jižní« v témž pořadí, jak jsou dnes, k Dunaji a přes Dunaj dále na Sávu a na Balkán.

Slovem, pozdější historičtí Srbochorvaté, celek původně jazykově i kulturně jistě jednotný, rozpadající se pouze na řadu kmenů, mezi nimiž se nejsilněji vyvinuli a ostatní ovládli Chorvaté a Srbové, byli tu již v III.—VI. stol. a nemohli teprve přijíti za Herakleia. Také žádný pramen historický — a máme jich pro VII. stol. dosti velkou řadu — o události té, jak ji Konstantin pojímá a líčí, nic neví.

Naopak jsou zprávy positivní, jež nasvědčují, že tu Srbové už v VI., ba už v II. stol. byli. Je to předně Ptolemaiova osada na Sávě Serbinon, Serbition a Servitti itinerářů IV. století, kterou s hlediska svých výkladů pokládám za předvoj a první stopu Srbů na postupu k jihu[1]); dále v stálých bouřích a pohybech kmenů balkánských, o nichž víme v VI. a VII. stol., a z nichž přemnohé od Sávy na rozkaz Avarů směřovaly dolů k Soluni, dostala se patrně část kmene srbského na hranice Makedonie a Thessalie,[2]) odkudž zase osada jakási přenesena byla až do M. Asie. Zde se připomíná poblíže Nikomedie osada *Γορδόσερβα* už v VII. stol., totožná patrně s osadou později jmenovanou Servochoria, *Σερβοχώρια*, jež je označena jako osada slovanská[3]).

Zakončuji tedy výklad svůj o otázce přechodu Srbochorvatů v tomto závěru:

V Zakarpatí, kde původně měla sídlo celá jazyková jednota slovanská, tvořila se odedávna dialektická centra a jedno z nich, zárodek pozdější jednoty srbochorvatské, tvořilo se v sousedství centra pračeského a prapolského na jedné a praruského na druhé straně a to při samých Karpatech, jak svědčí přechod jména hor na jeden z hlavních kmenů této větve, na Chorvaty. Toto

---

[1]) Srv. výše str. 151.

[2]) Srv. později připomínané místo *Σέρβια* (Kantakuzenos III., 58, IV, 19, Konst. Porf. de adm. imp. 32 *τὰ Σέρβλια* atd.). Srv. *Tafel*, De Thessalonica 59.

[3]) Srv. *Gelzer*, Abh. bayr. Akad., Bd. XXI., 538, 545, *B. Pančenko*, Изв. рус. арх. инст. въ Константинополѣ. 1902. VIII., 58, Fontes rerum austr. XII. (1856), 475, 491, 494. Podrobněji o těchto koloniích slovanských v Malé Asii viz na konci kap. VII.

chorvatskosrbské centrum bylo patrně dosti mohutné a z něho při šíření Slovanů vyšel proud nesoucí pode jménem Slovanů vedle jiných kmenů (Slovinců) i budoucí Chorvaty a Srby k jihu a to jednak přes Moravu, jednak přes severní průsmyky karpatské k Dunaji, odtud k Sávě a dále na Balkán. Tento postup připadá už do průběhu několika století před VI. věkem a náležejí mu ty stopy Slovanů, s nimiž se v končinách pozdějších Chorvatů a Srbů setkáváme v II.—V. stol., na př. *Ulca*, *Vrbas*, *Metubarris*, *Servitti* — *Σέρβινον*. Na jisto Chorvaté a Srbové byli mezi Slovany, kteří v V.—VII. stol. osídlili Srbsko, Bosnu a Dalmacii, a části jejich pronikaly při vpádech do říše až k hranicím Řecka, odkudž přešly i do M. Asie. Najisto nepřišli teprve za panování Herakleiova.

Ale tento jižní slovanský proud nesebral s sebou celé staré zakarpatské centrum srbochorvatské. Části Chorvatů a Srbů zůstaly, udržujíce si své jméno, na severu, ale byly při tom roztrhány na různé strany velkými pohyby zakarpatských Slovanů v II.—VI. století. Ač se v základě i tyto zbytky počaly vyvíjeti týmž směrem, jakým postupoval vývoj jazykový u jižních sourozenců, přece, jsouce nadále vydány jen vlivům západních a východních kmenů slovanských, od nichž byly v prvních stoletích po Kr., kdy ostatní odcházeli na jih, ještě relativně málo odlišeny, podlehly brzy a assimilovaly se jazykově těm kmenům západoslovanským a ruským, s nimiž byly ve styku. Tak vysvětluji vznik a zánik Chorvatů ruských, polských, českých a tak event. i Srby vedle kmenů ruských.

O různých hypothesách, které se pokoušely blíže určiti, kde bylo východisko Srbochorvatů v Zakarpatí a vůbec i ostatních Jihoslovanů (Slovinců a Bulharů), kde byla pracentra jejich dialektického vývoje v jednotné oblasti praslovanské, srv. dále v úvodě ke kap. VII., kde se vrátím k differenciaci větve jihoslovanské.

———